

«Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών»

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Σύγχρονες τάσεις στη Γλωσσολογία για Εκπαιδευτικούς»

Διπλωματική Εργασία

«Ετεροαξιολογητικές και αυτοαξιολογητικές στάσεις στην Ελλάδα
για τα αρβανίτικα στο Κυριάκι της Βοιωτίας»

Κωνσταντίνα Πότσου

Επιβλέπων καθηγητής: Ασημάκης Φλιάτουρας

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Ετεροαξιολογητικές και αυτοαξιολογητικές στάσεις στην Ελλάδα
για τα αρβανίτικα στο Κυριάκι της Βοιωτίας»

Κωνσταντίνα Πότσιου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ασημάκης Φλιάτουρας

Επίκουρος ΔΠΘ, ΣΕΠ του ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Νικόλαος Λιόσης

Καθηγητής ΣΕΠ του ΕΑΠ

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

*«Στον αδελφό μου Παναγιώτη
που έφυγε νωρίς στις 15
Αυγούστου του 2006 και στην οικογένειά μου».*

Ευχαριστίες

«Με την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού μου πονήματος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ειλικρινά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Φλιάτουρα Ασημάκη για την πολύτιμη υποστήριξη, συμπαράσταση και την καθοδήγησή του, καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω, επίσης, τον κ. Λιόση Νικόλαο για τις πολύτιμες παρατηρήσεις του στο ερευνητικό μου έργο. Η διεξαγωγή της ερευνητικής διαδικασίας θα ήταν αδύνατη, χωρίς τη βοήθεια των φιλικών και των συγγενικών μου προσώπων, τα οποία παρείχαν την ανιδιοτελή προσφορά τους. Μεταξύ αυτών, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή Φιλολογίας κ. Στούκη Γεώργιο για το βιβλίο το οποίο μου δάνεισε και το προσωπικό του αρχείο, με το πλούσιο λαογραφικό και πολιτισμικό υλικό του Κυριακίου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην παιδική και καρδιακή μου φίλη, Λεμονιά Βέλλιον, στα αγαπημένα ξαδέρφια μου, Λουκά Στουραϊτή, Αναστασία Γκανασούλη, Παναγιώτη και Γιάννη Κωστάκο, Χριστίνα Καραδήμα και Νατάσα Πλουτάρχου και στην αγαπημένη μου θεία Παναγιώτα Κωστάκου για τη μεταφορά μου στο Κυριάκι και τη φιλοξενία μου στη Λιβαδειά. Ακόμα,, η γνωριμία μου με φιλόξενους και ζεστούς ανθρώπους, την Αφροδίτη Χαλκίδου, τον Γιάννη Βουτσελά και την Καλλιόπη Κασσωτάκη, ήταν (και θα είναι) ανεκτίμητη, καθώς στήριζαν την προσπάθειά μου απλόχερα. Τέλος, η συμβολή των ανώνυμων πληροφορητών ήταν ξεχωριστή στο Κυριάκι και σε όλη την Ελλάδα, καθώς βοήθησαν εθελοντικά για την ολοκλήρωση της έρευνας.

Παρά τις απρόοπτες δυσκολίες, οφείλω ένα εκ βαθέων και ειλικρινές ευχαριστώ στον σύζυγό μου Πέτρο, στα δύο μου παιδιά και στην πεθερά μου, για την ηθική υποστήριξή τους, την πίστη τους και υπομονή τους την περίοδο αυτή. Η συμπαράσταση της αγαπημένης μου συνεργάτιδας, της κας Δήμητρας Χρονοπούλου, της ευγενούς διοίκησης, της κας Ρίτας και της κας Νίνας Πλατά- Μακρή και των εξαίρετων συναδέλφων μου στον επαγγελματικό μου χώρο, είναι πάντοτε πολύτιμη και τις ευχαριστώ θερμά. Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στους αγαπημένους μου γονείς και στα αδέρφια μου, οι οποίοι πάντα σιωπηρά υποστήριζαν τις προσπάθειές μου και δεν με εμπόδισαν να ακολουθήσω τα όνειρά μου. Το ταξίδι μου τώρα αρχίζει...».

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των κοινωνικών και των γλωσσικών στάσεων των μη αρβανιτόφωνων ομιλητών σε όλη την Ελλάδα και των Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας στην υπό συρρικνούμενη μειονοτική γλώσσα, την αρβανίτικη, στην περιοχή αυτή. Για την αποκάλυψη των κυοφορούμενων μεταπραγματολογικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων των πληροφορητών πραγματοποιήθηκε ποσοτική δειγματοληπτική έρευνα, μέσω δομημένων ερωτηματολογίων. Τα πορίσματα της έρευνας έδειξαν ότι τα μέλη της κυρίαρχης γλωσσικής ομάδας αναπαράγουν γλωσσικές συμπεριφορές, συνειδητά ή ασυνειδητά, οριοθετώντας τις διαλεκτικές ποικιλίες και τις μειονοτικές γλώσσες, όπως και τα Αρβανίτικα στο Κυριάκι της Βοιωτίας, σε συγκεκριμένα γεωγραφικά πλαίσια και ανεπίσημες κοινωνικές περιστάσεις. Παράλληλα, οι πληροφορητές, αν και αποδομούν το «μύθο» της μονογλωσσίας περί ανισότητας των γλωσσικών συστημάτων και αν και αποστιγματίζουν τους Αρβανίτες, απορρίπτουν τη λειτουργική χρήση των Αρβανιτικών σε επικοινωνιακό επίπεδο, λόγω της δομικής απόκλισής τους από την ΚΝΕ. Έτσι, γίνονται συμμετοχοί του εθνικού και ιδεολογικού κεφαλαίου και συμβάλλουν στην κοινωνική περιθωριοποίηση των Αρβανιτών, απαξιώνοντας τη μητρική τους γλώσσα και συνεισφέροντας στη λειτουργική συρρίκνωση του γλωσσικού ιδιώματος στο Κυριάκι. Αντίθετα, η έρευνα έδειξε ότι οι Αρβανίτες στο Κυριάκι αναγνωρίζουν την αξία της μητρικής τους γλώσσας και επιθυμούν τη μεταβίβασή της στα νεότερα μέλη, όπως και στη διατήρηση των πολιτισμικών αξιών τους από τη νέα γενιά. Η κοινωνιογλωσσική συμπεριφορά τους ως φορείς της αρβανίτικης γλώσσας καθορίζει τη συγκρουσιακή στάση τους για τη χρήση και για τη λειτουργικότητα της μητρικής τους γλώσσας, η οποία νομιμοποιείται σε ανεπίσημες περιστάσεις και εκτοπίζεται σε επίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα. Ο σημερινός αριθμός των τερματικών και ικανών ομιλητών στο Κυριάκι χρησιμοποιεί μια μεικτή γλώσσα κατά την επικοινωνία του σε ανεπίσημες περιστάσεις, ενώ η γλωσσική μετατόπιση είναι φανερή στις νεότερες ηλικίες. Τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας και οι Αρβανίτες προβλέπουν τη μελλοντική εξαφάνιση του αρβανίτικου γλωσσικού ιδιώματος στο Κυριάκι, διαμοιράζοντας τις ευθύνες πρωτίστως στην κοινωνία και σε άλλους πολιτικούς φορείς ή θεσμούς εξουσίας.

Λέξεις – Κλειδιά: μειονοτική γλώσσα, αρβανίτικη γλώσσα, μονογλωσσία, γλωσσικές στάσεις, μεικτή γλώσσα, Κυριάκι.

«Heteroevaluative and self-evaluative attitudes in Greece for Kiriaki of Boeotia»

Konstantina Potsiou

Abstract

The purpose of this paper is to investigate the social and the linguistic attitudes of non-Arvanitika speakers throughout Greece and Arvanites in Kiriaki of Boeotia, towards the declining minority language, Arvanitika, in this region. In order to uncover the latent meta-pragmatic stereotypes and prejudices of the informants, a quantitative sample survey was conducted, through structured questionnaires. The findings of the research showed that the members of the dominant language group reproduce linguistic behaviors, consciously or unconsciously, delimiting dialectal varieties and minority languages, such as Arvanitika in Kiriaki of Boeotia, in specific geographical contexts and in informal social circumstances. At the same time, the informants, although they deconstruct the “myth” of monolingualism regarding the inequality of language systems and although they de-stigmatize Arvanites, they reject the functional use of Arvanite language at a communicative level, due to the structural deviation from the Standard Modern Greek. Thus, they become participants in the national and ideological capital and contribute to the social marginalization of Arvanites, devaluing their mother tongue and contributing to the functional shrinkage of the linguistic idiom in Kiriaki. On the contrary, the research showed that Arvanites in Kiriaki recognize the value of their mother tongue and wish to pass it on to younger members, as well as to preserve their cultural values by the new generation. Their sociolinguistic behavior as bearers of the Arvanite language determines their conflicting attitude towards the use and functionality of their mother tongue, which is legitimized in informal situations and is displaced in formal communication environments. The current number of terminal and competent speakers in Kiriaki uses a mixed language in informal situations, while the linguistic shift is evident at younger ages. The members of the dominant group and the Arvanites predict the future disappearance of the Arvanite linguistic idiom in Kiriaki, sharing the responsibilities primarily in society and in other political bodies or institutions of power.

Keywords: minority language, Arvanite language, monolingualism, language attitudes, mixed language, Kiriaki.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	vi
Abstract.....	vii
Περιεχόμενα.....	vii
Κατάλογος Εικόνων / Γραφημάτων	x
Κατάλογος Πινάκων	xiii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	xii
1. Εισαγωγή.....	1
1.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	3
1.2 Η αναγκαιότητα και η συμβολή της έρευνας	6
1.3 Δομή της εργασίας.....	8
A. Θεωρητικό Πλαίσιο.....	10
2. Γλωσσική ποικιλότητα.....	10
3. Γεωγραφική ποικιλότητα	12
3.1 Γεωγραφικές ποικιλίες: διάλεκτοι και (τοπικά) ιδιώματα.....	12
3.1.2 Η τυπική σχέση γλώσσας και διαλέκτου.....	12
3.1.3 Η λειτουργική σχέση γλώσσας και διαλέκτου · Πρότυπη ποικιλία.....	13
4. Μελέτη και ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων.....	16
5. Η συρρίκνωση των γλωσσικών συστημάτων	19
5.1 Ορισμοί: γλωσσική μετακίνηση/υποχώρηση/συρρίκνωση και γλωσσικός θάνατος.....	19
5.2 Μηχανισμοί γλωσσικής συρρίκνωσης/υποχώρησης και οι επιπτώσεις.....	19
5.3 Παράγοντες γλωσσικής συρρίκνωσης/υποχώρησης.....	23
6. Γλωσσικές στάσεις, προκαταλήψεις και μεταπραγματολογικά στερεότυπα.....	26
6.1 Προσδιορίζοντας τις γλωσσικές στάσεις και τα μεταπραγματολογικά στερεότυπα.....	26
6.1.2 Η ευρωπαϊκή και ελληνική στάση στο ζήτημα των μειονοτικών γλωσσών.....	29
6.1.3 Οι στάσεις της κοινωνίας και της εκπαίδευσης για τις γλωσσικές ποικιλίες.....	31
7. Μειονότητες στην Ελλάδα.....	33
8. Οι Αρβανίτες στην Ελλάδα.....	39
8.1 Προσδιορισμός των όρων Αρβανίτες, αρβανίτικη και αρβανίτικα.....	39
8.1.1 Θεωρίες του προσδιορισμού του ονόματος Αρβανίτης και της καταγωγής του.....	39
8.1.2 Οι μετακινήσεις των Αρβανιτών στην Ελλάδα.....	40
8.1.3 Η σχέση της αρβανίτικης γλώσσας και ταυτότητας-Εθνικές Ιδεολογίες.....	42
8.1.4 Οι Αρβανίτες στο Κυριάκι της Βοιωτίας.....	45
8.2 Η Αρβανίτικη γλώσσα.....	48
8.2.1 Τα δεδομένα για την αρβανίτικη γλώσσα.....	48
8.2.2 Τα ιδιώματα της αρβανίτικης γλώσσας στην Ελλάδα.....	49
8.2.3 Οι γλωσσικές αλλαγές των Αρβανιτικών στα επίπεδα ανάλυσης.....	50
B. Πρακτικό πλαίσιο -Έρευνα	58
9. Μεθοδολογία της έρευνας.....	58
9.1 Μεθοδολογική προσέγγιση.....	58
9.2 Μέθοδοι δειγματοληψίας και δείγματα.....	58
9.3 Ερευνητικό εργαλείο.....	62

9.4 Ερευνητική Διαδικασία.....	64
9.5 Ηθικά ζητήματα.....	65
10. Ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων του ερωτηματολογίου των μη Αρβανιτών στην Ελλάδα	67
10.1 Ανάλυση δημογραφικών δεδομένων.....	67
10.2 Στάσεις απέναντι στις γλωσσικές ποικιλίες και στην αρβανίτικη γλώσσα.....	71
10.2.1 Ανάλυση δεδομένων ερωτήσεων 5-15.....	71
10.3 Στάσεις για τους χρήστες, τη χρήση και το μέλλον της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι.....	90
10.3.1 Ανάλυση δεδομένων ερωτήσεων 16-22.....	91
10.4 Συζήτηση αποτελεσμάτων ερωτηματολογίου των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών στην Ελλάδα	105
11. Ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων του ερωτηματολογίου των Αρβανιτών στο Κυριάκι τη Βοιωτίας	116
11.1 Ανάλυση δημογραφικών δεδομένων.....	116
11.2 Στάσεις των αρβανιτόφωνων πληροφορητών για τη μητρική τους γλώσσα.....	118
11.2.1 Ανάλυση δεδομένων ερωτήσεων 5-21.....	118
11.3 Στάσεις των αρβανιτόφωνων ομιλητών για τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας.....	143
11.3.1 Ανάλυση δεδομένων ερωτήσεων 22-25.....	143
11.4 Συζήτηση αποτελεσμάτων ερωτηματολογίου των Αρβανιτών στο Κυριάκι....	150
12.Συμπεράσματα.....	161
Βιβλιογραφία.....	167
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: «Ερωτηματολόγιο μη Αρβανιτών στην Ελλάδα».....	179
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: «Ερωτηματολόγιο Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας».....	187

Κατάλογος Εικόνων / Γραφημάτων

Εικόνα 8-1 Άποψη του χωριού.....	48
Γράφημα 10-1 Το φύλο.....	67
Γράφημα 10-2 Η ηλικία (ηλικιακή ομάδα).....	68
Γράφημα 10-3 Το μορφωτικό επίπεδο	69
Γράφημα 10-4 Ο τόπος διαμονής ανά ΔΠ.....	70
Γράφημα 10-5 Ομιλία κάποιας άλλης γλωσσικής ποικιλίας εκτός της ΚΝΕ.....	71
Γράφημα 10-6 Η αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλωσσών σε σχέση με την ΚΝΕ.....	73
Γράφημα 10-7 Η ταξινόμηση της αρβανίτικης γλώσσας.....	75
Γράφημα 10-8 Η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με άλλες γλωσσικές ποικιλίες..	77
Γράφημα 10-9 Το άκουσμα της αρβανίτικης γλώσσας.....	79
Γράφημα 10-10 Η γνώση περιοχών με αρβανίτικο πληθυσμό στον ελληνικό χώρο.....	81
Γράφημα 10-11 Η συγγένεια της αρβανίτικης γλώσσας με την αλβανική.....	82
Γράφημα 10-12 Η αρβανίτικη γλώσσα σε επικοινωνιακό επίπεδο.....	84
Γράφημα 10-13 Απόψεις για την αρβανίτικη γλώσσα στο σχολείο.....	86
Γράφημα 10-14 Απόψεις για τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας στα ΜΜΕ και στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.....	87
Γράφημα 10-15 Απόψεις για το μέλλον της αρβανίτικης γλώσσας.....	89
Γράφημα 10-16 Η γνώση για την ύπαρξη αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι.....	91
Γράφημα 10-17 Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί για το άκουσμα της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι.....	93
Γράφημα 10-18 Απόψεις για τη σύναψη σχέσεων με τους αρβανιτόφωνους ομιλητές στο Κυριάκι.....	95
Γράφημα 10-19 Ο στιγματισμός για τους αρβανιτόφωνους ομιλητές στο Κυριάκι.....	96
Γράφημα 10-20 Η αρβανίτικη γλώσσα ως εμπόδιο για τους ομιλητές της στο Κυριάκι...	98
Γράφημα 10-21 Απόψεις για την πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι.....	100
Γράφημα 10-22 Απόψεις για τη διατήρηση της πολιτισμικής συνέχειας των αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι.....	101
Γράφημα 10-23 Απόψεις για την απόδοση ευθυνών σε ενδεχόμενη μελλοντική εξαφάνιση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι.....	103
Γράφημα 11-1 Το φύλο.....	116
Γράφημα 11-2 Η ηλικία (ηλικιακή ομάδα).....	117
Γράφημα 11-3 Το μορφωτικό επίπεδο	117
Γράφημα 11-4 Τόπος καταγωγής και διαμονής των αρβανιτόφωνων ομιλητών.....	118
Γράφημα 11-5 Η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με την ΚΝΕ.....	119
Γράφημα 11-6 Η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με άλλες ποικιλίες.....	120
Γράφημα 11-7 Η ομιλία της αρβανίτικης γλώσσας.....	122
Γράφημα 11-8 Ικανότητα ομιλίας της αρβανίτικης γλώσσας.....	123
Γράφημα 11-9 Η εκμάθηση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι.....	125
Γράφημα 11-10 Η συναισθηματική κατάσταση των Αρβανιτών.....	126
Γράφημα 11-11 Η μητρική γλώσσα των Αρβανιτών ως εμπόδιο.....	128
Γράφημα 11-12 Απόψεις Αρβανιτών κατά την επαφή τους με μη Αρβανίτες	129
Γράφημα 11-13 Απόψεις Αρβανιτών για τη συγγένεια της μητρικής τους γλώσσας με την αλβανική.....	131

Γράφημα 11-14 Απόψεις Αρβανιτών για τη μητρική τους γλώσσα σε επικοινωνιακό επίπεδο.....	132
Γράφημα 11-15 Η γνώση της αρβανίτικης γλώσσας από τη νέα γενιά.....	133
Γράφημα 11-16 Απόψεις Αρβανιτών για την εκμάθηση της μητρικής τους γλώσσας στο σχολείο.....	135
Γράφημα 11-17 Απόψεις Αρβανιτών για τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....	136
Γράφημα 11-18 Η πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των Αρβανιτών.....	137
Γράφημα 11-19 Η διατήρηση της αρβανίτικης παράδοσης από τη νέα γενιά.....	139
Γράφημα 11-20 Η μελλοντική εξαφάνιση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι.....	139
Γράφημα 11-21 Απόδοση ευθυνών των Αρβανιτών μελλοντικής εξαφάνισης της μητρικής τους γλώσσας στο Κυριάκι.....	141
Γράφημα 11-22 Η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι.....	143
Γράφημα 11-23 Η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας εκτός Κυριακίου.....	145
Γράφημα 11-24 Η επικοινωνία μεταξύ των Αρβανιτών στο Κυριάκι.....	146
Γράφημα 11-25 Η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας σε διάφορες περιστάσεις.....	149

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 4-1 Κατάταξη νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων της Ακαδημίας των Αθηνών.....	17
Πίνακας 4-2 Κατάταξη των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων του Παπαναστασίου (2015).....	18
Πίνακας 7-1 Γλωσσική Τοπογραφία της Ελλάδας (Ηγρης, 2001).....	37
Πίνακας 10-1 Ο τόπος διαμονής ανά ΔΠ.....	70

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

AAB	Αρβανίτικα Αττικοβοιωτίας
ΑΕ	Ανώτατη Εκπαίδευση
ΔΕ	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
ΔμΕ	Δημοτική Εκπαίδευση
ΔΠ	Διοικητική/ές Περιφέρεια/ες
ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΝΓ	Ελληνική Νοηματική Γλώσσα
ΚΝΕ	Κοινή Νέα Ελληνική
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΝΕΓ	Νέα Ελληνική Γλώσσα
ΠΣ	Πρόγραμμα Σπουδών
ΣΥΝ	Συντονιστής

1. Εισαγωγή

Η γλώσσα, ως κοινωνικό και ιστορικό φαινόμενο, ζει και αναπτύσσεται σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, καθώς διαμορφώνεται με το πέρασμα των αιώνων (Πετρούνιας, [2001] 2013: 41-42). Η ελληνική γλώσσα χαρακτηρίζεται από ποικιλότητα και ετερογένεια στη μακρά της ιστορική διαδρομή, από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Η ποικιλότητα της ελληνικής γλώσσας με τη μορφή των γεωγραφικών ποικιλιών, των διαλέκτων και των (τοπικών) ιδιωμάτων, κρίνεται επιτακτική για την πολύπλευρη μελέτη τους (γλωσσική, ιστορική, κοινωνιογλωσσική και λαογραφική). Ωστόσο, αρκετές γεωγραφικές ποικιλίες βρίσκονται σε κατάσταση γλωσσικής υποχώρησης εδώ και αρκετές δεκαετίες (Κοντοσόπουλος, 2001, όπ. αναφ. στο Παπαναστασίου, 2015: 24-25), με την περιορισμένη χρήση τους σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (κυρίως σε γυναίκες) και συνεχώς τον μειωμένο αριθμό των ομιλητών τους (Τζιτζιλής, 2000). Συνεπώς, η εξέτασή τους προσφέρει πλούσιο υλικό αναφορικά με τις μετακινήσεις των πληθυσμών, τις ξενικές γλωσσικές επιδράσεις και της νοοτροπίας ή του τρόπου ζωής των κατοίκων σε ελληνόφωνες περιοχές (Κοντοσόπουλος, 2008). Ακόμα, σημαντικές διαστάσεις αποτελούν η γνωριμία, η διαφύλαξη και η διατήρηση των διαλεκτικών γλωσσικών στοιχείων, ως πλούσιων εκφραστικών πραγματώσεων και προϊόντων της πολιτισμικής κληρονομιάς και παράδοσης, για την ανάδειξη της ετερότητας των διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων (Ντίνιας & Ζαρκογιάννη, 2009: 106).

Στον δυτικό κόσμο επικρατεί η αμφισβητούμενη αντίληψη από την επιστημονική κοινότητα ότι η πιο συνηθισμένη γλωσσική «κατάσταση» είναι η μονογλωσσία, στηριζόμενη στο ιδεολογικό εύρημα για ένα ομοιογενές έθνος – κράτος (Κανάκης, 2012). Ωστόσο, η *πολυγλωσσία* και η *διγλωσσία* περιγράφονται ως πλέον «φυσιολογικές» καταστάσεις, οι οποίες διέπουν τη ζωή των ομιλητών σε παγκόσμιο επίπεδο, ρυθμίζοντας τις αναγκαίες καθημερινές δραστηριότητές τους (Romaine, 2013: 446, 448). Σύμφωνα με τη Δενδρινού (2001), η *διγλωσσία*¹ αναφέρεται σε ολόκληρες κοινωνίες, σε κοινότητες ή σε μεμονωμένες ομάδες ή άτομα, με την ικανότητα της χρήσης δύο διαφορετικών γλωσσικών συστημάτων από *δίγλωσσους* χρήστες προς την επίτευξη των εκάστοτε επικοινωνιακών αναγκών τους.

---

¹Στην ελληνική γλώσσα χρησιμοποιείται ο όρος «κοινωνική γλωσσική διμορφία», ώστε να μην υφίσταται σύγχυση με τον όρο «διγλωσσία» (biligualism), ο οποίος αφορά τη γλωσσική κατάσταση στην οποία χρησιμοποιούνται δύο διαφορετικές γλώσσες (Μπασλής, 2017: 59).

Εντός του ελλαδικού χώρου, το πολυσύνθετο γλωσσικό «μοτίβο» μαρτυρά την ισχυρή ιστορική παρουσία *μειονοτικών γλωσσών* διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων, με χρονικό και σταδιακό ορίζοντα ενσωμάτωσής τους περίπου ενός αιώνα, από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 έως και μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Σελλά-Μάζη, 2016: 22). Η συμπερίληψη των διαφόρων εθνοτικών ομάδων, και δη των μειονοτικών, με χαρακτηριστικά γνωρίσματα της τοπικότητας, της συνεκτικότητας και της γλωσσικής συγγένειας ή μη από διάφορα έθνη – κράτη (Romaine, 2013: 453) οφείλεται σε κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες και ιστορικές συγκυρίες, με την καθιέρωση μιας γλωσσικής ποικιλίας ως πρότυπης (Δελβερούδη, 2001α).

Πράγματι, εντός της ελληνικής επικράτειας το μειονοτικό φαινόμενο δεν αντιμετωπίστηκε εξισωτικά για όλες τις μειονοτικές γλώσσες, εξαιτίας των αντιρυθμιστικών πολιτικών πρακτικών (βλ. 6.1.2) (Τσιτσελίκης, 1999/2001α). Η συνθήκη αυτή είχε ως αποτέλεσμα την αριθμητική μείωση των ομιλητών των μειονοτικών γλωσσών, μεταξύ αυτών και της αρβανίτικης γλώσσας στον ελλαδικό χώρο (Μπαλτσιώτης, 1997: 89). Έτσι, στις κυριότερες ομιλούμενες μειονοτικές γλώσσες στον ελληνόφωνο χώρο με μικρό αριθμό ομιλητών συγκαταλέγονται η αρβανίτικη, η αρμενική, η αρωμουνική ή (κουτσο)βλαχική, η πομακική, η αθιγγανική ρομανί, η σλαβομακεδονική και η τουρκική, βάσει της απογραφής του 1951 (Σελλά- Μάζη, 2016: 22).

Η παρούσα μελέτη στρέφει το ενδιαφέρον της στην τύχη της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Κατά τον Μπαλτσιώτη (1997: 90) τα αρβανίτικα εξακολουθούν επιβιώνουν στο μεγαλύτερο τμήμα των επαρχιών της Καρυστίας και των Θηβών, σε κάποια χωριά της επαρχίας της Λιβαδειάς, στο ανατολικό τμήμα του νομού της Κορίνθιας, στο νοτιοανατολικό άκρο του νομού Φθιώτιδας, σε περιοχές του νομού Αργολίδας και σε λίγα χωριά στους νομούς Αχαΐας και Μεσσηνίας.

Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα εάν αναγνωρίζεται αφενός η αξία της αρβανίτικης γλώσσας από τους μη αρβανιτόφωνους και αρβανιτόφωνους ομιλητές και αφετέρου σε ποιο βαθμό και για ποιους λόγους εάν συνεχίζει να επιβιώνει στην ομιλία των χρηστών της στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Ακόμα, ποικίλοι είναι οι παράγοντες (βλ. 5.3) στη διαμόρφωση των θετικών ή αρνητικών στάσεων των ομιλητών απέναντι σε γλωσσικά συστήματα χαμηλού κύρους, καθώς αυτοί καθορίζουν βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα την ενίσχυσή τους, την διατήρησή τους, την υποχώρησή τους, αλλά και την αναβίωσή τους (Holmes, 2016: 100). Συνεπώς, πρωταρχικής σημασίας κρίνεται η μελέτη των γλωσσικών στάσεων των

ομιλητών, οι οποίες συνιστούν μια πραγματικότητα με πολλαπλές συνέπειες για τους ίδιους τους ομιλητές, επηρεάζοντας την επικοινωνιακή τους ικανότητα και τη ζωή τους (Κακριδή-Ferrari, 2007β).

1.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Πρωταρχικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση, η εξέταση και η ερμηνεία των γλωσσικών και κοινωνικών στάσεων των μη αρβανιτόφωνων ομιλητών στον ελλαδικό χώρο και των Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας για την αρβανίτικη γλώσσα, η οποία επιβιώνει σήμερα στην περιοχή αυτή.

Οι θεμελιώδεις υποθέσεις της έρευνας αναφορικά με τη *λειτουργική χρήση* των γλωσσών είναι: α) εάν οι μη αρβανιτόφωνοι ομιλητές διάκεινται αρνητικά απέναντι στις μειονοτικές γλώσσες, λόγω του χαμηλού κύρους τους, και δη στην αρβανίτικη, στιγματίζοντας τους ομιλητές τους/της για τη χρήση τους/της και β) εάν οι αρβανιτόφωνοι ομιλητές προσδίδουν την κατωτερότητα της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με την ΚΝΕ, αποφεύγοντας τη χρήση της πρώτης σε ανεπίσημες και επίσημες περιστάσεις.

Με βάση τις υποθέσεις μας, τα συμπεράσματα σε παλαιότερες και νεότερες έρευνες δεν είναι θετικά για το μέλλον της αρβανίτικης γλώσσας στην Ελλάδα. Πράγματι, κατά τον Μπαλτσιώτη (1997: 89) τα αρβανίτικα χάθηκαν σε χωριά των νομών Αχαΐας και Ηλείας ή επιβιώνουν στην ομιλία ελάχιστων χρηστών μεγαλύτερης ηλικίας στη Λακωνία έως και σήμερα. Ακόμα, σε παλαιότερη έρευνα την οποία διεξήγαγαν οι Tsitsipis & Elmendorf (1983) στις αρβανίτικες κοινότητες, στο Κυριάκι της Βοιωτίας και στα Σπάτα της Αττικής, καταγράφονται οι διαφορετικές μεταβολές και ο μετασχηματισμός της ενδοκοινοτικής λειτουργίας αυτών των κοινοτήτων, οι οποίες επέφεραν τη λειτουργική συρρίκνωση της χρήσης της αρβανίτικης γλώσσας για τους ομιλητές τους. Παράλληλα, στην ίδια έρευνα συνοψίζονται οι γλωσσικές στάσεις και η γλωσσική συμπεριφορά των πληροφορητών για τη μητρική τους γλώσσα: α) η αρβανίτικη γλώσσα είναι μια «*νοθευμένη*» γλώσσα, ανάξια για τη διατήρησή της, β) σε άλλες περιοχές γίνεται η χρήση μιας «*βαθύτερης*» ή λιγότερο ελληνοποιημένης ποικιλίας της αρβανίτικης γλώσσας, ανεξαρτήτως της γεωγραφικής απόστασης ή των διαφορών ανάμεσα στα αρβανίτικα ιδιώματα και γ) η εκμάθηση της αρβανίτικης γλώσσας στα παιδιά από τους γονείς αποτελεί τροχοπέδη στην κατάκτηση της

ελληνικής γλώσσας. Τέλος, άξιο παρατήρησης αποτελεί η ανάδυση των αμφιθυμικών γλωσσικών στάσεων στις μεγαλύτερες ηλικίες για την αρβανίτικη γλώσσα, καθώς αφενός η ίδια λειτουργεί ως συνεκτικός κρίκος ανάπτυξης δεσμών, αλληλεγγύης και ταυτότητας μεταξύ τους και αφετέρου συντελείται η υποχώρηση της μετάδοσής της στις νεότερες γενιές από τους μεσήλικες ομιλητές της.

Στην έρευνα της Μπότση (2006) για την αρβανίτικη κοινότητα των Βιλίων της Αττικής, παρατηρείται η ικανοποιητική γνώση και η συχνότατη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας σε άτομα ηλικίας άνω των 50, εξαρτημένα από τον παραδοσιακό και κτηνοτροφικό τρόπο ζωής, συγκριτικά με εκείνα που διαβιούν τον σύγχρονο τρόπο ζωής στην Αθήνα, ασκώντας αστικά επαγγέλματα. Η ίδια, υιοθετώντας μια εθνογραφική προσέγγιση, αποτυπώνει τη δυναμική και την εξελικτική παρουσία του αρβανίτικου λόγου με τη χρήση *μεικτών*² *ελληνοαρβανίτικων γλωσσικών κωδίκων ή υβριδίων*, σκιαγραφώντας την ομαδοποιητική λειτουργία της επικοινωνίας τριών νεανικών ομάδων. Στη μελέτη της, το δίγλωσσο νεανικό ρεπερτόριο ποικίλει λόγω της διάχυσης των νέων γλωσσικών μορφών στην άλλοτε *νησιδοποίηση* της αρβανίτικης γλώσσας σε συγκεκριμένες περιστάσεις, με αποτέλεσμα την επιτελεστική έκφρασή τους, παρά τη θνησιμότητά της. Η σύσταση *νέων μεικτών κωδίκων* συνιστά ένα ευρύ πεδίο παρατηρήσεων της χρήσης και της πορείας της αρβανίτικης γλώσσας, ως απόρροια των νέων κοινωνικών συνθηκών σε δημόσιες και ιδιωτικές περιστάσεις, οι οποίες βρίσκονται πλέον σε αλληλεξάρτηση ή/και σε σύγκρουση στις σύγχρονες επικοινωνιακές πρακτικές των νέων χρηστών της κάθε ομάδας, εντός και εκτός των Βιλίων. Οι αντικρουόμενες γλωσσικές συμπεριφορές τους σχετίζονται με τη μεταβίβαση της αρβανίτικης γλώσσας και του φερόμενου πολιτισμικού κεφαλαίου της κατά την κρίσιμη ηλικία της κοινωνικοποίησής τους αντιπαραβολικά με την αυξανόμενη κοινωνική κινητικότητα τους και την υιοθέτηση των αστικών προτύπων, καθορίζοντας έτσι τον βαθμό της χρήσης της και της διατήρησής της σε διάφορα επικοινωνιακά περιβάλλοντα. Ακόμα, σε έρευνα του Λιόση (2007: 842-843) για την αρβανίτικη γλώσσα και την τσακωνική διάλεκτο στην Πελοπόννησο, ένα μεγάλο ποσοστό πληροφορητών διάκειται

---

² Ο όρος «μείξη» κωδίκων ή «εναλλαγή κωδίκων» παραπέμπει στην ανάμειξη γλωσσικών κωδίκων αδιάκριτα ή στην έλλειψη ικανότητας χρήσης και χειρισμού αυτών από τους ομιλητές. Στην πραγματικότητα, η «εναλλαγή κωδίκων» αφορά συγκεκριμένα κίνητρα, συσχετιζόμενα με τα συμβολικά και τα κοινωνικά νοήματα των κωδίκων, καθώς οι ομιλητές μεταφέρουν συναισθηματικά νοήματα παράλληλα με πληροφορίες. Η «εναλλαγή» μεταξύ των γλωσσών πραγματώνεται με μεταβολές σε όλα τα επίπεδα ανάλυσης: στη φωνολογία, στη γραμματική και στο λεξιλόγιο (Holmes, 2016: 68-69).

αρνητικά περί της λειτουργικής χρήσης αυτών σε επίσημες περιστάσεις και σε άλλα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, κρίνοντας τες ως ακατάλληλες και ανεπαρκείς. Στην ίδια έρευνα, καταγράφονται και οι αντίθετες απόψεις επαναπατρισμένων ομιλητών ανώτερου μορφωτικού επιπέδου, οι οποίοι επιθυμούν τη διατήρηση και την αναβίωση της μητρικής τους γλώσσας μέσω της γλωσσικής συμπεριφοράς τους. Η αποτρεπτική εκμάθηση της αρβανίτικης γλώσσας από τους γονείς (κυρίως τους πατεράδες) προς τα παιδιά μεθοδεύεται με την απαγόρευση της χρήσης της από τους παππούδες, καθώς κρίνουν ότι θα αποτελέσει εμπόδιο στην κατάκτηση της ελληνικής, με το πρόσχημα της γλωσσικής και της γνωστικής υστέρησης (Λιόσης, 2007: 93). Ωστόσο, επαρκείς πληροφορητές μεγαλύτερης ηλικίας συνδέουν και τις δύο γλωσσικές ποικιλίες με ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς, αλληλεγγύης και συντροφικότητας, επιλέγοντας συνειδητά τη χρήση τους σε ανεπίσημες περιστάσεις (σπίτι ή σε επαφές εντός της κοινότητας) (Λιόσης, 2007: 81) .

Τέλος, η Πλαδή (2001) σε ανάλογη έρευνα για το ιδίωμα στο Λιτόχωρο του νομού Πιερίας, αποτυπώνει τις αντίθετες στάσεις των ομιλητών διαφορετικών ηλικιακά ομάδων για τη γλώσσα τους. Επικρατούσα στάση για το Λιτοχωρίτικο ιδίωμα είναι η αρνητική, καθώς αποτελεί μια «μικτή» και νοθευμένη γλώσσα, η οποία δεν ομιλείται σωστά. Η αρνητική αυτή στάση υποστηρίζεται από τους μεσήλικες και κάποιους ηλικιωμένους, οι οποίοι θεωρούν ότι η γλώσσα αυτή παραπέμπει σε άτομα χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων, με κατώτερο μορφωτικό και πολιτιστικό υπόβαθρο, καθώς αποφεύγουν τη χρήση της από φόβο κατά την επαφή τους με ξένους, ώστε να μην τους αποδοθούν αρνητικοί χαρακτηρισμοί. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι ξέρουν να μιλούν τα «ελαφριά» Λιτοχωρίτικα και όχι τα «βαριά», με συνέπεια να μην τα μεταβιβάζουν στα νεότερα μέλη και στα παιδιά, τα οποία διατηρούν ειρωνική στάση σε συνομιλητές του ιδιώματος. Στον αντίποδα, οι θετικές στάσεις εκδηλώνονται από άλλους ηλικιωμένους και κάποιους τριαντάρηδες, οι οποίοι θεωρούν ότι η γλώσσα τους πρέπει να διασωθεί, καθώς αποτελεί σπουδαίο στοιχείο της ιστορικής και της πολιτιστικής τους κληρονομιάς ή της εθνογλωσσικής τους ταυτότητας και συνδέεται με την ανάπτυξη ισχυρών συναισθηματικών δεσμών αλληλεγγύης, συνυφασμένων με γεγονότα. Ωστόσο, στην ίδια έρευνα η Πλαδή (2001) διαπιστώνει την αντιφατικότητα των στάσεων σε ηλικιωμένους και μεσήλικες, οι οποίοι εκφράζουν τη θλίψη τους, καθώς γνωρίζουν ότι το ιδίωμά τους χάνεται ή αναγνωρίζουν τα μειονεκτήματα της χρήσης του, θεωρώντας το εντούτοις ακατάλληλο για τα παιδιά τους.

Με βάση το βιβλιογραφικό μας υπόβαθρο, η παρούσα μελέτη θέτει στο επίκεντρό της σε δευτερεύοντα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν:

- i. Αν οι μη αρβανιτόφωνοι και οι αρβανιτόφωνοι ομιλητές κατατάσσουν τα Αρβανίτικα σε κατώτερη γλωσσική ποικιλία σε σύγκριση με άλλες διαλέκτους και μειονοτικές γλώσσες.
- ii. Αν οι μη αρβανιτόφωνοι ομιλητές γνωρίζουν αρβανιτόφωνες περιοχές στην Ελλάδα και αν συνδέουν τους ομιλητές στο Κυριάκι με αρνητικά κοινωνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, συσχετιζόμενα/ες με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους.
- iii. Αν οι αρβανιτόφωνοι ομιλητές αποφεύγουν τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας στο Κυριάκι, εξαιτίας των κοινωνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων.
- iv. Αν οι μη αρβανιτόφωνοι ομιλητές διάκεινται θετικά στη χρήση και στη διατήρηση της αρβανίτικης γλώσσας σε διάφορα επικοινωνιακά πλαίσια.
- v. Αν οι αρβανιτόφωνοι ομιλητές διατηρούν (ή/και επιθυμούν να διατηρηθεί) «ζωντανή» τη μητρική γλώσσα τους, σε ποιες περιστάσεις κάνουν χρήση της και ποια κοινωνικά κριτήρια των ομιλητών προσδιορίζουν τη γλωσσική τους συμπεριφορά.
- vi. Αν και σε ποιους θεσμούς οι μη αρβανιτόφωνοι και οι αρβανιτόφωνοι πληροφορητές αποδίδουν ευθύνες για την ενδεχόμενη μελλοντική εξαφάνιση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας.

1.2 Η αναγκαιότητα και η συμβολή της έρευνας

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να συμπληρώσει το κενό στην επιστημονική βιβλιογραφία για τη γλωσσική κατάσταση η οποία επικρατεί σήμερα στο Κυριάκι της Βοιωτίας, μετά την τελευταία έρευνα των Tsitsipis & Elmendorf (1983). Αν και η επιστήμη της διαλεκτολογίας έστρεψε το ενδιαφέρον της στη μελέτη των γεωγραφικών ποικιλιών, πάσχει στην εξέταση των ενδοδιαλεκτικών ποικιλιών, ελλείπει αρκετών διαλεκτικών ερευνών ή της απροθυμίας της αναγνώρισης των γεωγραφικών ποικιλιών σε επιστημονικό και γενικό επίπεδο (Τζιτζιλής, 2000). Παράλληλα, η επιστημονική βιβλιογραφία στα πλαίσια της νεοελληνικής διαλεκτολογίας επικεντρώνει την προσοχή της σε ικανοποιητικό βαθμό στη μελέτη των αστικών διαλέκτων, οφείλοντας όμως τη βαθύτερη εξέταση των δημογραφικών δεδομένων, των εσωτερικών μεταναστευτικών κινήσεων και των εγκαταστάσεων προσφυγικών

πληθυσμών από τις γειτονικές βαλκανικές χώρες, κυρίως κατά τη μεταπολεμική εποχή (Τζιτζιλής, 2000).

Εντούτοις, δε θα ήταν δόκιμο να μην αναφερθεί ότι η συμβολή της γλωσσολογικής έρευνας είναι σημαντική, διότι μάς προσφέρει διαφωτιστικές πληροφορίες για τις διαλέκτους και τις μειονοτικές γλώσσες. Όπως αναφέρθηκε, οι περισσότερες έρευνες (βλ. 1.1) προσανατολίζονται στην παρουσίαση της γλωσσικής κατάστασης των διαλέκτων και των μειονοτικών γλωσσών- και δη των Αρβανίτικων- και της γλωσσικής συμπεριφοράς των ομιλητών τους σε τοπικό ή/και σε διατοπικό επίπεδο. Μεταξύ αυτών, προστίθεται η έρευνα των Trudgill & Tzavaras (1983) στα χωριά της Αττικής και Βοιωτίας, διερευνώντας οι ίδιοι τις στάσεις των πληροφορητών για την αρβανίτικη γλώσσα. Στην έρευνά τους εντοπίστηκε η θετική στάση ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας απέναντι στα Αρβανίτικα συγκριτικά με την απαθή και αρνητική στάση ατόμων μέσης και νεότερης ηλικίας αντίστοιχα. Η ευνοϊκή στάση πληροφορητών μεγαλύτερης ηλικίας νομιμοποιείται μέσω των πεποιθήσεών τους αφενός για την ανωτερότητα, την εκφραστικότητα και την καταλληλότητα της χρήσης των Αρβανίτικων σε συγκεκριμένες περιστάσεις αντιπαραβολικά με την Ελληνική και αφετέρου της συσχέτισης αυτών με την προγονική κληρονομιά τους, και δη τη γλώσσα των πατεράδων τους. Αντίθετα, οι αρνητικές στάσεις υποδηλώνουν τα αισθήματα κατωτερότητας των πληροφορητών για τα Αρβανίτικα αφενός ως μη εκφραστικού εργαλείου επικοινωνίας, χωρίς γραπτή μορφή, με άρνηση της μεταβίβασης αυτών στα παιδιά τους και αφετέρου της σύνδεσής τους με τους Αλβανούς, την οποία και αρνούνται ρητά και δηλώνουν Έλληνες. Ακόμα, στα πλαίσια του ΜΠΣ του ΕΑΠ αξιόλογα ευρήματα έχουν συμπεριληφθεί για τα Αρβανίτικα από τη Μιχαηλίδου (2024) για τη Μαλεσίνη και το Μαρτίνο Φθιώτιδας, από την Τσιγγέλη (2023) για την Παραδημή της Ροδόπης και από την Τσιατσιάνη (2022) για το Τυχρό του Έβρου.

Συνεπώς, με βάση τις προγενέστερες έρευνες, επιχειρείται να ερμηνευθούν εάν οι γλωσσικές και κοινωνικές στάσεις των Αρβανιτών σε άλλες περιοχές προσιδιάζουν με αυτές των ομιλητών στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Η καινοτομία της συγκεκριμένης έρευνας βασίζεται στο ότι θα αποτιμηθούν συμπληρωματικά οι στάσεις μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών στον ευρύτερο ελληνικό χώρο για το Κυριάκι της Βοιωτίας. Ο Τσιτσελίκης (1999/2001 α/2001β) και η Σελλά-Μάξη (2016) εξετάζουν το μειονοτικό γλωσσικό φαινόμενο στην Ελλάδα και μάς διαφωτίζουν σχετικά με τη μη εξισωτική πολιτική και την εκπαιδευτική διαχείρισή του. Εμμένει, λοιπόν, να αποκαλυφθούν εάν τα κατάλοιπα των

παρελθουσών πολιτικών και εκπαιδευτικών στάσεων καθορίζουν μέχρι σήμερα αμφότερα τις στάσεις των ομιλητών. Η ενδεχόμενη μεταστροφή των στάσεων σε γενικότερο επίπεδο πιθανόν να προσδώσει ελπίδες για τη μελλοντική τύχη της αρβανίτικης γλώσσας, επαναπροσδιορίζοντας τις στάσεις τους ομιλητές, θεσμοί και άλλοι φορείς. Ίσως η παρούσα εργασία αποτελέσει την αφορμή και την κινητήριου δύναμη για τη διεξοδικότερη μελέτη των στάσεων και της μελλοντικής τύχης των άλλων μειονοτικών γλωσσών, οι οποίες επιβιώνουν στην Ελλάδα.

1.3 Δομή της εργασίας

Η έρευνα εκκινεί με το εισαγωγικό κεφάλαιο (Κεφάλαιο 1) το οποίο εστιάζει στην ανάδειξη της γλωσσικής ποικιλότητας της ελληνικής γλώσσας στον σύνθετο- πολυγλωσσικό-ελληνικό χώρο, των *διαλεκτικών ποικιλιών*, των *τοπικών ιδιωμάτων* και των *μειονοτικών γλωσσών*, με τη συρρίκνωσή τους και την εξαφάνιση κάποιων σήμερα. Η ίδια επικεντρώνεται στη μελέτη της συρρικνούμενης μειονοτικής γλώσσας, της αρβανίτικης στην Ελλάδα, με την παρουσίαση προγενέστερων ερευνών, στρέφοντας την ερευνητική σκοπιά της στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Ακολουθούν οι αναλύσεις βασικών θεωρητικών εννοιών όπως *γλωσσική ποικιλότητα* (ενδογλωσσική ή διαγλωσσική), *γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες* και *λειτουργική σκοπιμότητα* (Κεφάλαιο 2) και ορίζονται οι έννοιες *γεωγραφική ποικιλότητα* και η διάκριση των *γεωγραφικών ποικιλιών* σε *διαλέκτους* και (*τοπικά*) *ιδιώματα* με κριτήρια διάκρισης: την *τυπική σχέση* και τη *λειτουργική σχέση* γλώσσας και διαλέκτου μέσω της καθιέρωσης της KNE, ως πρότυπης ποικιλίας (Κεφάλαιο 3). Εν συνεχεία, γίνεται αναφορά στη διαμόρφωση των σημερινών διαλέκτων και των ιδιωμάτων, με μια σύντομη επισκόπηση στη μελέτη και ταξινόμηση αυτών από τις αρχές του 19ου αιώνα έως και το πρόσφατο παρόν (Κεφαλαίο 4). Το πέμπτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο 5) εστιάζει στους *μηχανισμούς* και στις *επιπτώσεις*, αλλά και στους *παράγοντες* οι οποίοι υποκινούν τη *μετακίνηση/συρρίκνωση/υποχώρηση* των γλωσσικών συστημάτων κατά την επαφή τους, ειδικότερα σε ομόγλωσσο περιβάλλον, ορίζοντας προκαταβολικά τις έννοιες *γλωσσική συρρίκνωση/μετατόπιση/μετακίνηση* και *γλωσσικός θάνατος*. Ακολουθεί το έκτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο 6) στο επιχειρείται ο προσδιορισμός του όρου *γλωσσική μειονότητα* ή *μειονοτικές γλώσσες*, βάσει των κριτηρίων αναγνώρισής τους και εάν ή/και ποιες αναγνωρίζονται επίσημα ή όχι στην Ελλάδα. Στο επόμενο κεφάλαιο (Κεφάλαιο 7) προσδιορίζονται οι όροι *γλωσσικές στάσεις*, *προκαταλήψεις* και *μεταπραγματολογικά*

στερεότυπα, εστιάζοντας στη διαμόρφωση των στάσεων της ευρύτερης κοινωνίας, των θεσμών και των φορέων της εξουσίας. Κλείνοντας το θεωρητικό πλαίσιο μας, στο όγδοο κεφάλαιο (Κεφάλαιο 8) ορίζονται οι έννοιες *Αρβανίτης* και *Αρβανίτικα*, με αναφορές στις μετακινήσεις των Αρβανιτών προς την Ελλάδα, στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητάς τους, στη διαίρεση των αρβανίτικων ιδιωμάτων, τις γλωσσικές αλλαγές των Αρβανίτικων στα επίπεδα ανάλυσης και τέλος γίνεται μια σύντομη παρουσίαση των Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας.

Στο πρακτικό-ερευνητικό μας τμήμα, παρουσιάζεται το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας (η μεθοδολογική προσέγγιση, οι μέθοδοι δειγματοληψίας, το ερευνητικό εργαλείο, η πορεία της ερευνητικής διαδικασίας και τα ηθικά ζητήματα) (Κεφάλαιο 9), ώστε να πραγματοποιηθούν η ανάλυση των δεδομένων και η συζήτηση των αποτελεσμάτων για τους μη αρβανιτόφωνους πληροφορητές της Ελλάδας και για τους αρβανιτόφωνους ερωτηθέντες στο Κυριάκι της Βοιωτίας στα κεφάλαια 10 και 11 αντίστοιχα. Τέλος, η έρευνα καταλήγει στα συμπεράσματά της στο κεφάλαιο 12.

Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2. Γλωσσική ποικιλότητα

Η *γλωσσική ποικιλότητα* (variation) αποτυπώνεται με διαφορετικές μορφές, τις ποικιλίες. Κατά τον Γούτσο (2013: 187-188) η διαφοροποίηση των μορφών μιας γλώσσας αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της χρήσης της και όχι μια εκούσια επιλογή των ομιλητών, καθώς δεν υπάρχει μια ορθή χρήση της γλώσσας από την οποία οι υπόλοιπες χρήσεις θεωρούνται αποκλίνουσες, αλλά οι ποικίλες μορφές της συνιστούν εξίσου συστηματικές και οργανωμένες χρήσεις. Οι γλωσσικές ποικιλίες εντός μιας γλωσσικής κοινότητας αποτελούν εκδοχές του τρόπου ομιλίας των μελών της, ώστε να αντικατοπτρίζουν και να παράγουν τους διαχωρισμούς των κοινωνικών ομάδων ή των δραστηριοτήτων της κοινότητας (Αγγελοπούλου, 2010: 6).

Η ποικιλότητα αναφορικά με τη διάκριση της πραγμάτωσής της χαρακτηρίζεται ως *ενδογλωσσική* ή *διαγλωσσική*. Ο διαχωρισμός αυτός σχετίζεται με τη γλωσσική ποικιλομορφία, τη χρήση των πολλών διαφορετικών γλωσσών, τις *διαγλωσσικές* ποικιλίες, οι οποίες απαντώνται στα πλαίσια μιας γλωσσικής κοινότητας, ενώ οι διαφορετικές μορφές της ίδιας γλώσσας σχετίζονται με τις *ενδογλωσσικές* ποικιλίες (Γούτσος, 2013: 188).

Η *ενδογλωσσική* ποικιλότητα κατηγοριοποιείται σε ποικιλίες με βάση τον *χρήστη* και με βάση τη *χρήση* (Halliday & Hasan, 1985, όπ. αναφ. στο Γούτσος, 2013: 190). Όσον αφορά τον *χρήστη*, οι ποικιλίες διακρίνονται σε *γεωγραφικές* (διάλεκτοι και ιδιώματα) και σε *κοινωνικές* (κοινωνιολέκτοι), προσδιορίζοντας τα στοιχεία της ταυτότητας του κάθε ατόμου. Οι *γεωγραφικές* ποικιλίες δηλώνουν τη γεωγραφική προέλευση ή καταγωγή, ενώ οι *κοινωνικές* ποικιλίες αφορούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου (την κοινωνική τάξη, το μορφωτικό υπόβαθρο, την ηλικία, το φύλο, το επάγγελμα) (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999).

Οι ποικιλίες με βάση τη *λειτουργική σκοπιμότητά* τους και το πεδίο της *χρήσης* σε μια κοινωνική περίσταση χαρακτηρίζονται ως *επίπεδα ύφους*: επίσημο, ανεπίσημο, οικείο κ.ά. (Δελβερούδη, 2001β · Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999) ή ως *λειτουργικές ποικιλίες* (Γούτσος, 2013: 190), αλλά και ως *καταστασιακά ιδιώματα*, τα οποία συνδέονται με συγκεκριμένες επικοινωνιακές πράξεις (Γεωργακοπούλου & Γούτσος, 1999 · Κακριδή,

2006γ ·Δελβερούδη, 2008, όπ. αναφ. στο Αγγελοπούλου, 2010: 6). Ακόμα, σύμφωνα με τη Holmes (2016: 41) η ταυτότητα του συνομιλητή, το κοινωνικό πλαίσιο της συνομιλίας, ο σκοπός και το θέμα της συζήτησης αναδεικνύονται ως ιδιαίτεροι κοινωνικοί παράγοντες για την ερμηνεία της εκάστοτε γλωσσικής επιλογής του ατόμου, αφού ορίζουν τις *καταστασιακές* (situational) ταυτότητες, οι οποίες συσχετίζονται με ρόλους σε συγκεκριμένες και θεσμοποιημένες περιστάσεις (Timmerman, 1998: 90-91, όπ. αναφ. στο Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 49).

Στο επόμενο κεφάλαιο θα ορίσουμε τη *γεωγραφική ποικιλότητα* και τη διάκριση των *γεωγραφικών ποικιλιών* σε *διαλέκτους* και *(τοπικά) ιδιώματα* με κριτήρια διάκρισης: την *τυπική* και τη *λειτουργική σχέση* γλώσσας και διαλέκτου.

3. Γεωγραφική ποικιλότητα

3.1 Γεωγραφικές ποικιλίες: διάλεκτοι και (τοπικά) ιδιώματα

Η γεωγραφική ποικιλότητα δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο, αλλά ανάγεται στο παρελθόν. Η επιστήμη της διαλεκτολογίας, μελετώντας τις διαφοροποιήσεις των γεωγραφικών ποικιλιών στα γλωσσικά επίπεδα ανάλυσης (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο), τις κατηγοριοποιεί με τους όρους *διάλεκτος*, *ιδίωμα* και *τοπική προφορά* (Αγγελοπούλου, 2010: 6). Οι *γεωγραφικές ποικιλίες* αποτελούν τις διαφορετικές όψεις της ελληνικής γλώσσας (Τζακώστα, 2014: 422). Ωστόσο, οι σχέσεις ομοιότητας μεταξύ των γλωσσικών ποικιλιών καθορίζονται βάσει τυπολογικών, γενετικών και γεωγραφικών ταξινομήσεων, ώστε η σχέση γλώσσας και διαλέκτου να εμφανίζει δύο διαφορετικές πτυχές: την *τυπική* και τη *λειτουργική* (Haugen, 1972 · Hudson, 1980, όπ. αναφ. στο Δελβερούδη, 2001α).

Στην επόμενη υποενότητα θα εξετάσουμε την *τυπική σχέση* γλώσσας και διαλέκτου, ορίζοντας τις *γεωγραφικές ποικιλίες*: τις *διαλέκτους* και τα *ιδιώματα*.

3.1.2 Η τυπική σχέση γλώσσας και διαλέκτου

Η πρώτη πτυχή για τη σχέση της γλώσσας και της διαλέκτου, η *τυπική*, σχετίζεται με τη μορφή των γλωσσικών ποικιλιών, με σκοπό την επίτευξη της επικοινωνίας στα πλαίσια της ανθρώπινης κοινωνίας (Δελβερούδη, 2001α). Οι γλωσσικές ποικιλίες, οι οποίες δεν παρουσιάζουν καμία τυπική ομοιότητα ως προς τη μορφή τους με κάποια άλλη γλώσσα, θεωρούνται διαφορετικές γλώσσες. Αντίθετα, εκείνες που εμφανίζουν έναν τυπικό αριθμό ομοιοτήτων στα γλωσσικά επίπεδα ανάλυσης και θεωρούνται υποδιαιρέσεις μιας υπερκείμενης γλώσσας, αποκαλούνται *διάλεκτοι* (Δελβερούδη, 2001α). Ως *γεωγραφικές ποικιλίες* συμβατικά ορίζονται οι *διάλεκτοι* και τα *(τοπικά) ιδιώματα* αφενός βάσει του κριτηρίου ταξινόμησης στον βαθμό διαφοροποίησης των μορφολογικών ομοιοτήτων τους με την υπερκείμενη γλώσσα -τη νόρμα- την KNE (Δελβερούδη, 2001α) και αφετέρου βάσει του κριτηρίου της γεωγραφικής απόστασης ή της γεωφυσικής απομόνωσης της περιοχής, παρά την οριοθέτησή τους σε ένα διαλεκτικό συνεχές³ (Δελβερούδη, 2001 α/ 2001β) .

---

³ Η κατάταξη των γλωσσικών ποικιλιών σε ένα διαλεκτικό συνεχές, σε μια αλυσίδα διαδοχικών ποικιλιών, στην οποία οι διπλανές ή οι κοντινές ποικιλίες ανά ζεύγος είναι αμοιβαία κατανοητές σε σχέση με τα ζεύγη εκείνων των ποικιλιών των αντίθετων άκρων της αλυσίδας. (Hudson, 1980). Σύμφωνα με τη Holmes (2016:

Ειδικότερα, οι *διάλεκτοι*⁴ παρουσιάζουν εντονότερες συστηματικές διαφορές σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα ανάλυσης και διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό από την ΚΝΕ σε σχέση με τα *(τοπικά) ιδιώματα*⁵, των οποίων οι *τοπικές παραλλαγές* θεωρούνται πολλές φορές υποδιαίρεσεις της (Αγγελοπούλου, 2010: 6 · Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999), διευκολύνοντας την αλληλοκατανόηση των ομιλητών σε ένα ομόγλωσσο περιβάλλον (Κακριδή- Ferrari, 2007α). Τα *(τοπικά) ιδιώματα* παρουσιάζουν σχετικά μικρό αριθμό αποκλίσεων σε σχέση με τις διαλέκτους, κυρίως στα επίπεδα της φωνητικής και του λεξιλογίου (Δελβερούδη, 2001β). Ακόμα, οι *διάλεκτοι* καταλαμβάνουν έναν αριθμό ομιλητών σε μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση συγκριτικά με τη μικρότερη τοπική έκταση των ιδιωμάτων (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999). Αξίζει να τονιστεί ότι στη βιβλιογραφία οι όροι *διάλεκτος* και *ιδιώματα* είναι σχεδόν ταυτόσημοι, εξαιτίας της έλλειψης σαφών και διατυπωμένων κριτηρίων για τις ορίζουσες διαφορές τους (Αγγελοπούλου, 2010: 7). Έτσι, ως ομιλητές μιας *διαλεκτόφωνης* περιοχής ορίζονται τυπικά τόσο οι ομιλητές των διαλέκτων όσο και των ιδιωμάτων και χαρακτηρίζονται ομοίως ως *διαλεκτόφωνοι* (Τζίτζιλής, 2000 · Trudgill, 2003, όπ. αναφ. στο Αγγελοπούλου, 2010: 7).

Στην επόμενη υποενότητα θα ορίσουμε τη *λειτουργική* σχέση μεταξύ γλώσσας και διαλέκτου και τι καθιστά ένα γλωσσικό σύστημα για την ανάδειξή του σε *πρότυπη* ποικιλία.

3.1.3 Η λειτουργική σχέση γλώσσας και διαλέκτου · Πρότυπη ποικιλία

Η χρήση μίας αδιαφοροποίητης γλωσσικής ποικιλίας σε μια γλωσσική κοινότητα αποτελεί έναν από τους πλέον ανασκευασμένους μύθους της γλώσσας (Κατσούδα, 2016: 111), αίροντας την εδραιωμένη αντίληψη περί χρήσης μιας κοινής ομοιογενούς γλώσσας από τους ομιλητές της εντός αυτής (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999). Έτσι, η ετερογένεια της γλώσσας παρουσιάζει όψεις δυναμικότητας και διαρκούς κινητικότητας (Κακριδή - Ferrari & Χειλά - Μαρκοπούλου, 1996).

172-173) τα γεωγραφικά όρια μιας γλώσσας απεικονίζονται με γραμμές σε χάρτη, τα «*ισόγλωσσα*». Η γλωσσική γεωγραφική διαφοροποίηση στα επίπεδα της ανάλυσης σηματοδοτείται με το πάχος ή όχι των γραμμών, καθώς τα όρια μεταξύ των γλωσσικών χαρακτηριστικών συμπίπτουν ή αλληλεπικαλύπτονται μεταξύ των περιοχών.

⁴ Οι *διάλεκτοι*, με μεγάλο βαθμό διαφοροποίησης από την ΚΝΕ, είναι η κυπριακή, η ποντιακή (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999), η τσακωνική, καθώς και μία ομάδα τοπικών ιδιωμάτων της καππαδοκικής διαλέκτου (Δελβερούδη, 2001α).

⁵ Ως *ιδιώματα* εκλαμβάνονται το ιδίωμα της Μάνης και τα ιδιώματα των Δωδεκανήσων (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999).

Η διαμόρφωση μιας κοινής γλώσσας υπηρετεί την ανάγκη της συνεννόησης μεταξύ των γεωγραφικά διασκορπισμένων και των κοινωνικά διαφοροποιημένων ομάδων σε μια ανθρώπινη κοινότητα (Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης, 1997 · Κακριδή, 2006γ, όπ. αναφ. στο Αγγελοπούλου, 2010: 8). Η κοινή αυτή γλώσσα είναι ουσιαστικά μια διάλεκτος με αρχική γεωγραφική οριοθέτηση η οποία έγινε σταδιακά κτήμα γενικευμένης χρήσης από την πλειοψηφία των μελών σε γλωσσικές κοινότητες, στις οποίες ομιλούνταν διαφορετικές τοπικές γλωσσικές ποικιλίες (Αγγελοπούλου, 2010: 8). Παράγοντες κυρίως ιστορικοί, κοινωνικοπολιτικοί, πολιτισμικοί και οικονομικοί ώθησαν στην αναγνώριση αυτής της γλωσσικής ποικιλίας [διαλέκτου] σε *πρότυπη* ή σε *αυτόνομη* αντιπροσωπευτικά με τις υπόλοιπες διαλεκτικές ποικίλες, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως *ετερόνομες* (Γούτσος, 2013: 190), καθιστώντας τη δεύτερη πτυχή της, εκείνης της *λειτουργικής διαφοροποίησής* της (Δελβερούδη, 2001α).

Πιο συγκεκριμένα, η επιλογή και η λειτουργία της διαλέκτου ως *νόρμας*-της KNE- στην πρότυπη γλωσσική μορφή της, έγκειται στη διαδικασία της κωδικοποίησής της με τη μορφή των λεξικών και της γραμματικής, καθώς χρησιμοποιείται ευρύτατα σε όλες τις εκδηλώσεις της δημόσιας ζωής, όπως στην εκπαίδευση, στην κρατική διοίκηση, στη λογοτεχνική γραμματειακή παραγωγή κ. ά.. Ως γλωσσική ποικιλία, με αυξημένο γόητρο και κύρος, συνυπάρχει με τα άλλα γλωσσικά συστήματα, αν και η χρήση της υποδηλώνει ανωτερότητα και σηματοδοτεί το υψηλό μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο των ομιλητών της (Δελβερούδη, 2001α · Holmes, 2016: 109-111). Το κύρος, το οποίο απολαμβάνει η *νόρμα*, την καθιστά μια ισχυρή ενοποιητική δύναμη για ένα έθνος, καθώς συνιστά σύμβολο ανεξαρτησίας και διαφοροποίησης από άλλα κράτη (Αρχάκης & Κονδύλη, 2002: 59 · Μπασλής, 2006: 17-18, όπ. αναφ. στο Αγγελοπούλου, 2010: 8-9).

Αντίθετα, οι *ετερόνομες* γλωσσικές ποικιλίες δεν έχουν υποστεί διαδικασίες κανονικοποίησης ή κωδικοποίησης, δε διαθέτουν παγιωμένη γραπτή μορφή ή παράδοση και γόητρο [κύρος], με αποτέλεσμα το πεδίο χρήσης τους να σχετίζεται με ανεπίσημες λειτουργίες και με ιδιωτικές περιστάσεις (Δελβερούδη, 2001α · Holmes, 2016: 107-111, 180-181). Το κριτήριο της *λειτουργικής διαφοροποίησης* μεταξύ της πρότυπης ποικιλίας και των υπόλοιπων διαλεκτικών ποικιλιών οδηγεί τους ομιλητές της νόρμας στη διαμόρφωση αρνητικών αξιολογικών κρίσεων και τοποθετήσεων για τις δεύτερες, οι οποίες θεωρούνται αποκλίνουσες σε πεδίο χρήσης, με επακόλουθο τον στιγματισμό και την περιθωριοποίηση των ομιλητών τους. Έτσι, αυτοί εμφανίζουν περιορισμένη γεωγραφική και κοινωνική

κινητικότητα και χαρακτηρίζονται ως «χωριάτες», «άξεστοι» και «αμόρφωτοι» (Δελβερούδη, 2001α), αφού συνδέονται επί το πλείστον με αγροτικές περιοχές ή με αμόρφωτες κοινωνικές ομάδες (Κουρδής, 2007: 52). Επομένως, οι ετερόνομες αυτές γλωσσικές ποικιλίες αντιπροσωπεύουν υποδεέστερες ως προς την ποιότητά τους γλώσσες και απαξιώνονται για τη διατήρησή τους, εξαιτίας του χαμηλού γοήτρου τους, του φτωχού εκφραστικού πλούτου τους και της κοινωνικής υποβάθμισης των ίδιων των ομιλητών τους (Παπαναστασίου, 2015: 25).

Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στη διαμόρφωση των σημερινών *διαλέκτων* και των *ιδιωμάτων*, με μια σύντομη επισκόπηση στη μελέτη και στη ταξινόμηση αυτών από τις αρχές του 19ου αιώνα έως και το πρόσφατο παρόν.

4. Μελέτη και ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων

Η μελέτη των νεοελληνικών ιδιωμάτων, κατά τον 19ο αιώνα στα πλαίσια της διαλεκτολογικής επιστήμης, αντιμετώπισε αρκετές δυσκολίες, εξαιτίας της απουσίας ενός γλωσσογεωγραφικού άτλαντα, της έλλειψης περιγραφικών μελετών για την κατάσταση των νεοελληνικών ιδιωμάτων σε διακριτές περιοχές και της ύπαρξης άλλων ιστορικά προσανατολισμένων μελετών (Browning, 1972 ·Τζιτζιλής, 2000). Έτσι, πολλές διαλεκτολογικές μελέτες, προγενέστερες και μεταγενέστερες, δεν στάθηκαν ικανές να μελετήσουν τις νεοελληνικές διαλέκτους, αγνοώντας συστηματικά την ύπαρξη διαλεκτικών στοιχείων σε παλαιότερες περιόδους, κυρίως τη μεσαιωνική εποχή (Browning, 1972 ·Τζιτζιλής, 2000).

Ωστόσο, τον 19ο αιώνα, καθοριστική ήταν η συμβολή του πρόδρομου μελετητή Γεωργίου Χατζιδάκι (1892), ο οποίος λύνοντας το πρόβλημα της καταγωγής των νεοελληνικών διαλέκτων, ανέδειξε την κοινή προέλευση των νεοελληνικών διαλέκτων από την κοινή ελληνική, εξαιρώντας δε την τσακωνική (Τζιτζιλής, 2000). Η πρώτη ταξινόμηση του Γεωργίου Χατζιδάκι (Hatzidakis, 1892: 342, όπ. αναφ. στο Τζιτζιλής, 2000) αφορά τη διάκριση των νεοελληνικών ιδιωμάτων σε βόρεια και σε νότια, με βάση την εξέλιξη των άτονων μεσαίων και των κλειστών φωνηέντων. Έτσι, στα βόρεια ιδιώματα τα άτονα /o/ και /e/ τρέπονται σε /u/ και /i/ και τα άτονα /u/ και /i/ κατά κανόνα αποβάλλονται, ενώ στα νότια τα φωνήεντα διατηρούνται ανέπαφα.

Ο Τριανταφυλλίδης ([1938]1993) κατηγοριοποιεί τα νεοελληνικά ιδιώματα με κριτήριο τον περιορισμένο αριθμό ισόγλωσσων σε μια άλλη προσπάθεια ταξινόμησης. Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση αυτή, τα βόρεια ιδιώματα διαχωρίζονται από τα νότια βάσει των γραμματικών γνωρισμάτων τους: των φωνητικών, των μορφολογικών και των συντακτικών φαινομένων τους, ενώ τα ανατολικά ιδιώματα διακρίνονται από τα δυτικά με κριτήρια (Τριανταφυλλίδης, [1938]1993 ·Τζιτζιλής, 2000):

- τη διατήρηση ή την αποβολή του τελικού -ν
- τη μεταβολή του /χ/ μπροστά από τα /e/ και /i/ σε παχύ συριστικό ή απλό /σ/ και
- την επίταξη της άτονης προσωπικής αντωνυμίας μετά από ρήματα (π.χ. «παρακαλώ σε»).

Ακόμα, στην πρόσφατη μελέτη του Νικόλαου Κοντοσόπουλου (1983-1984, όπ. αναφ. στο Τζίτζιλής, 2000) η ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων δεν βασίζεται σε ένα μοναδικό χαρακτηριστικό, αλλά σε ένα ομαδοποιημένο σύνολο φωνητικών, λεξιλογικών και πολιτισμικών ισόγλωσσων. Η προτεινόμενη κατηγοριοποίησή του στηρίζεται κυρίως στον τύπο της προσωπικής αντωνυμίας, αναφερόμενος στην Ελλάδα του «τι», η οποία περιλαμβάνει την Ηπειρωτική Ελλάδα και τις Ιόνιες Νήσους από την Ελλάδα του «είντα».

Ωστόσο, η προτεινόμενη συμβατική γλωσσογεωγραφική κατάταξη των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων της Ακαδημίας των Αθηνών (χ.χ.) υιοθετεί ένα μείγμα γλωσσικών (κυρίως φωνητικών) και γεωγραφικών κριτηρίων, όπως παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα (4-1):

ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ	ΙΔΙΩΜΑΤΑ
Ποντιακή	Βόρεια
Καππαδοκική	Ημιβόρεια
Κατωιταλική	Δωδεκανησιακά
Τσακωνική	Κυκλαδικά
Κυπριακή	Επτανησιακά
Κρητική	Μικρασιατικά
	Μάνης
	Κύμης
	Παλαιάς Αθήνας

Πίνακας 4-1: Κατάταξη νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων της Ακαδημίας των Αθηνών

Τέλος, ο Παπαναστασίου (2015: 25-26) επισημαίνει τον καταλυτικό ρόλο των παραμετρικών παραγόντων (βλ. 5.3), οι οποίοι δεν έχουν (συν)εξεταστεί για την κατάταξη και την περιγραφή των σημερινών νεοελληνικών διαλέκτων/ιδιωμάτων αναφορικά με τη μελέτη της γλωσσικής κατάστασής τους στον ελλαδικό χώρο. Στον παρακάτω πίνακα (4-2) ορίζονται οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα βάσει των παραμετρικών τους παραγόντων:

ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ/ ΙΔΙΩΜΑΤΑ	ΕΝΤΟΣ/ΕΚΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ
Κριμαιοαζοφική	Εκτός (και λίγοι μεταφερόμενοι)	4γ	Μεγάλος	Μεγάλη
Ποντιακή	Μεταφερόμενοι (και λίγοι εκτός)	3, 4γ	Μεγάλος	Μεγάλη
Φαράσων	Μεταφερόμενοι	3	Μικρός	Μεγάλη
Καππαδοκική	Μεταφερόμενοι	3	Μεγάλος	Μεγάλη

Σύλλης	Μεταφερόμενοι	3	Μικρός	Μεγάλη
Λιβισιού	Μεταφερόμενοι	3	Μικρός	Μέτρια
Κυπριακή	Κύπρος	-	Μεγάλος	Μέτρια
Δωδεκανησιακά	Εντός	4α	Μεγάλος	Μέτρια
Χιώτικα και Ικαρίας	Εντός	2β	Μικρός	Μέτρια
Περιοχή της Σμύρνης	Μεταφερόμενοι	3	Μεγάλος	Μικρή
Κυκλαδικά	Εντός	1	Μεγάλος	Μέτρια
Κρητική	Εντός (και λίγοι εκτός)	2β	Μεγάλος	Μέτρια
Μανιάτικα	Εντός	1	Μικρός	Μέτρια
Μεγαροκουμιώτικα	Εντός	1	Μικρός	Μέτρια
Πελοποννησιακά	Εντός	1	Μεγάλος	Μικρή
Επτανησιακά	Εντός	2α	Μεγάλος	Μικρή
Κατωιταλική	Εκτός	-	Μικρός	Μεγάλη
Βόρεια ιδιώματα	Εντός (ιδιώματα του «βόρειου χώρου» εκτός)	1, 2β, 3	Μεγάλος	Μέτρια
Θρακοβυθιανικά	Μεταφερόμενοι (και λίγοι εκτός)	3, 4β	Μεγάλος	Μέτρια, μικρή
Τσακωνική	Εντός (και λίγοι μεταφερόμενοι)	1 (3)	Μικρός	Μεγάλη

Πίνακας 4-2: Κατάταξη των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων του Παπαναστασίου (2015)

Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στους *μηχανισμούς* και στις *επιπτώσεις*, αλλά και στους *παράγοντες* οι οποίοι υποκινούν τη *μετακίνηση/συρρίκνωση/υποχώρηση* των γλωσσικών συστημάτων κατά την επαφή τους, ειδικότερα σε ομόγλωσσο περιβάλλον. Προκαταβολικά, θα ορίσουμε τις έννοιες *γλωσσική συρρίκνωση/μετατόπιση/μετακίνηση* και *γλωσσικός θάνατος*.

5. Η συρρίκνωση των γλωσσικών συστημάτων

5.1. Ορισμοί: γλωσσική μετακίνηση/υποχώρηση/συρρίκνωση και γλωσσικός θάνατος

Στη βιβλιογραφία συναντάται ο όρος *γλωσσική μετακίνηση/μετατόπιση* (language shift), περιγράφοντας την καθοδική πορεία μιας γλώσσας μέχρι και τα τελευταία στάδια της, τον *γλωσσικό θάνατο*.

Μια γλώσσα θεωρείται ότι χάνεται, όταν δεν υπάρχουν πια φυσικοί ομιλητές της σε καμιά περιοχή του κόσμου. Τότε αναφερόμαστε στον *γλωσσικό θάνατο*, ο οποίος είναι ξαφνικός και απότομος, όπως συμβαίνει σε περιπτώσεις ολικής εξαφάνισης των ομιλητών μιας γλώσσας, εξαιτίας σφαγής ή επιδημιών (Holmes, 2016: 86-87, 101). Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται σε διγλωσσικές (ή σε διπλγλωσσικές) και σε πολυγλωσσικές κοινότητες.

Κατά τον Τσιτσιπή (2001α) η *γλωσσική συρρίκνωση* αναφέρεται στις απώλειες και στους περιορισμούς της χρήσης που υπόκειται ένα γλωσσικό σύστημα- γλώσσα ή διάλεκτος-, λόγω της επαφής του με άλλες γλώσσες ή διαλέκτους. Η *γλωσσική συρρίκνωση* περιγράφεται ως ένα ριζωμένο κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο, όπου ανάμεσα σε δύο γλωσσικά συστήματα επικρατεί εκείνο το γλωσσικό σύστημα με την ισχυρότερη συμβολική κυριαρχία, ωθώντας το κοινωνικά ασθενέστερο σύστημα σταδιακά σε εξασθένηση και πιθανόν σε τελική εξαφάνιση (Hill & Hill, 1980 · Bourdieu, 1991, όπ. αναφ. στο Τσιτσιπή, 2001α).

Στην επόμενη ενότητα θα μελετήσουμε τους υποκινούμενους *μηχανισμούς* της *γλωσσικής συρρίκνωσης/υποχώρησης* και τις επερχόμενες *επιπτώσεις* τους, εστιάζοντας σε ομόγλωσσο περιβάλλον κατά την επαφή δύο γλωσσικών συστημάτων.

5.2 Μηχανισμοί γλωσσικής συρρίκνωσης/υποχώρησης και οι επιπτώσεις

Η γλωσσική αλλαγή έχει τις ρίζες της στη *γλωσσική ποικιλότητα*, η οποία δεν είναι προβλέψιμη, καθώς πηγή αυτής της μεταβολής συνιστά η *γεωγραφική ποικιλότητα* σε συγχρονικό επίπεδο (Holmes. 2016: 256-257). Αν και η γλωσσική αλλαγή είναι υπαρκτή και φανερή, δεν υπόκεινται στον ίδιο ρυθμό μεταβολής όλα τα γλωσσικά επίπεδα ανάλυσης,

με αποτέλεσμα το λεξιλόγιο να είναι περισσότερο ευμετάβλητο από τη γραμματική μιας γλώσσας (Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004:17). Οι γλωσσικές αλλαγές είναι διαδοχικές και συνεχείς, ώστε να σχετίζονται με τον βαθμό της αλληλοκατανόησης των ομιλητών της προηγούμενης και της επόμενης γενιάς (Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004: 17-18).

Κατά τη Μαλικούτη-Drachman (2000) ως γενικός και αποδεκτός μηχανισμός της γλωσσικής *συρρίκνωσης/υποχώρησης* νοείται η άσκηση της πίεσης που δέχεται ένα γλωσσικό σύστημα κατά την επαφή του με το ανώτερο που φέρει γόητρο, ώστε οι ομιλητές του πρώτου να θεωρούν κάθε ιδιομορφία και απόκλιση του συστήματός τους κατώτερη και απορριπτέα. Έτσι, η φθίνουσα πορεία ενός γλωσσικού συστήματος δεν αποτελεί ένα μονοπαραγοντικό φαινόμενο -αντίθετα είναι σύνθετο και πολυπαραγοντικό-, καθώς εξωτερικές και γλωσσικές παράμετροι καθορίζουν τον ρυθμό της προβλέψιμης ή/και της απρόβλεπτης μεταβλητότητάς του (Λιόσης, 2019: 310-311).

Η Μαλικούτη-Drachman (2000) περιγράφει τις διαφοροποιήσεις στους μηχανισμούς συρρίκνωσης σε διαφορετικά γλωσσικά περιβάλλοντα, σε ετερόγλωσσα και ομόγλωσσα. Προτείνει, μάλιστα, τον διαχωρισμό της περιγραφής του μηχανισμού της συρρίκνωσης των διαλέκτων σε ομόγλωσσο περιβάλλον από εκείνον τον μηχανισμό της συρρίκνωσης γλωσσών και διαλέκτων σε ετερόγλωσσο περιβάλλον, αναφερόμενη στην υποχώρηση των διαλεκτικών χαρακτηριστικών των νεοελληνικών διαλέκτων στα γλωσσικά επίπεδα ανάλυσης (φωνητική, μορφολογία, λεξιλόγιο).

Κατά τους Cambell & Muntzel (1989, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2019: 342) τα δύο βασικά κριτήρια του *γλωσσικού θανάτου* θεωρούνται: α) το κριτήριο της γλωσσικής κυριαρχίας και β) το κριτήριο της καθολικότητας. Έτσι, κατά την επαφή γλωσσικών συστημάτων, με βάση το κριτήριο της γλωσσικής κυριαρχίας, το είδος και η κατεύθυνση των αλλαγών καθορίζονται από τα δομικά και τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της εισβάλλουσας γλώσσας. Αντίθετα, βάσει του κριτηρίου της καθολικότητας, οι μεταβολές αποβλέπουν όλο και περισσότερο στις απλούστερες και στις καθολικότερες δομές, ανεξάρτητα από τα χαρακτηριστικά της εισβάλλουσας γλώσσας.

Ειδικότερα, η Μαλικούτη- Drachman (1999β/2000) αναφέρει ότι ο μηχανισμός της γλωσσικής *συρρίκνωσης/υποχώρησης* οδηγεί σε τάσεις απλοποίησης του κυριαρχούμενου γλωσσικού συστήματος, με την απώλεια των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του και τον προσανατολισμό του στις καθολικές δομές της κυρίαρχης γλώσσας. Αυτό συμβαίνει στην

περίπτωση του γλωσσικού θανάτου, εξαιτίας της ανομοιογένειας και των τυχαίων τυπολογικών ομοιοτήτων των γλωσσικών συστημάτων κατά την επαφή τους.

Αντίθετα, κατά τη *διαλεκτική συρρίκνωση/υποχώρηση* σε ομόγλωσσο περιβάλλον ο μηχανισμός της υποκινούμενης συρρίκνωσης είναι διαφοροποιημένος, λόγω της στενής γενετικής σχέσης των διαλέκτων σε ένα κοινό γλωσσικό υπόβαθρο. Παρατηρείται, λοιπόν, η προσαρμογή των παραμετρικών διαφορών της κυριαρχούμενης διαλέκτου προς τις παραμέτρους της κυρίαρχης διαλέκτου και η αντικατάσταση των ιδιαίτερων διαλεκτικών χαρακτηριστικών της πρώτης από τα κοινά χαρακτηριστικά ενός κοινού ιστορικού συστήματος (Μαλικούτη- Drachman, 1999β/2000). Έτσι, στην πρώτη περίπτωση εμφανίζεται η δομική απλοποίηση ενός γλωσσικού συστήματος προς το κυρίαρχο γλωσσικό σύστημα, ενώ στη δεύτερη περίπτωση υφίσταται η συμμόρφωση του κυριαρχούμενου διαλεκτικού συστήματος προς το κυρίαρχο διαλεκτικό σύστημα.

Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα της *γλωσσικής συρρίκνωσης/υποχώρησης* είναι εμφανή στα γλωσσικά επίπεδα ανάλυσης. Κατά τον Λιόση (2019: 339-341, 347-348) διαφαίνονται έντονες απώλειες στα επίπεδα της δομής και του λεξιλογίου, η εμφάνιση της ακραίας ποικιλότητας και του αγραμματισμού ή/και τα στοιχεία της δημιουργικότητας και της νεωτερικότητας (κυρίως σε δομικό επίπεδο). Μάλιστα, δεν αποκλείεται και η σύσταση διαλεκτικών υβριδίων⁶, με επακόλουθη αύξηση της δομικής πολυπλοκότητάς τους, ώστε να είναι αναμφίβολο ποιο στοιχείο είναι προϊόν δανείου.

Παράλληλα, οι μηχανισμοί, οι οποίοι υποκινούν το φαινόμενο της *γλωσσικής συρρίκνωσης/υποχώρησης*, έχουν επιπτώσεις στην ικανότητα των ομιλητών. Η συνύπαρξη δύο διακριτών γλωσσικών συστημάτων με συμπληρωματική κατανομή, της υψηλής και της χαμηλής, σε μια γλωσσική κοινότητα, δημιουργεί συχνά λανθασμένες και αντικρουόμενες πεποιθήσεις ή στάσεις, αναφορικά με τη λειτουργική διαφοροποίησή τους σε ανεπίσημα ή επίσημα πεδία χρήσης (Δελβερούδη, 2001α · Holmes, 2016: 50-53). Η γλωσσική αυτή κατάσταση αναφέρεται στην επιστήμη της κοινωνιογλωσσολογίας με τον όρο *κοινωνική διγλωσσία* (diglossia) (ή *κοινωνική γλωσσική διμορφία*)⁷, τον οποίο εισήγαγε ο Charles Ferguson το έτος 1959, προκειμένου να περιγράψει τη γλωσσική κατάσταση της Ελλάδας

⁶ Βλέπε ενότητα 1.1, υποσημ. 2. Επιπρόσθετα, γίνεται λόγος για περιπτώσεις «*γλωσσικής συρρίκνωσης*» ή «*θνησιμότητας*» με ταχύρρυθμες μεταβολές στο δομικό σύστημα των συρρικνούμενων γλωσσών όπως των κρεολικών (Trudgill, 1978 · Romaine, 1989, όπ. αναφ. στο Τσιτσιπής, 2001α). Εκτενής αναφορά για γλώσσες «*πίτζιν*» και «*κρεολές*» γίνεται στη Holmes (2016: 117-129).

⁷ Βλέπε κεφάλαια 1. και 7., υποσημ. 9.

(Μπασλής, 2017: 59 · Hudson, 1980: 53-55 · Κακριδή- Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996: 26-27, όπ. αναφ. στο Δελβερούδη, 2001β). Σε μια τέτοια γλωσσική κατάσταση ο Λιόσης (2019: 339), αναφερόμενος στον Sasse (1999β), διατυπώνει τη θεωρητική διάκριση ανάμεσα στους φορείς των αλλαγών, το δίγλωσσο άτομο και τον ημιομιλητή, σχετικά με τις διαφορετικές συντελούμενες διαδικασίες για την απόκτηση του γλωσσικού τους συστήματος, ορίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη γλωσσική συμπεριφορά τους και τη χρήση του σε μια κοινότητα.

Πιο συγκεκριμένα, ένα δίγλωσσο άτομο υιοθετεί κανονικές στρατηγικές μετάβασης αντιπαραβολικά με έναν ημιομιλητή, του οποίου η απόκτηση του γλωσσικού συστήματος έγκειται στην τυχαία και σποραδική του γνώση του κατά την επαφή του με τα άλλα μέλη της κοινότητας, με συνέπεια τον δραστικό περιορισμό της χρήσης του σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις (Λιόσης, 2019: 339). Καταλυτικό ρόλο για τη μετάδοση της μητρικής γλώσσας στα παιδιά κατά το κοινωνικοποιητικό τους στάδιο συνιστούν οι μηχανισμοί της μάθησης (Τσιτσιπής, 2001α), αναδεικνύοντας πρωταρχικά την οικογένεια (ηλικιωμένα μέλη και γονείς) και το συγγενικό περιβάλλον (Homles, 2016: 95). Η αντανάκλαση αυτής της διαδικασίας συνιστά τη σταδιακή αντικατάσταση της αρχικής γλώσσας των μελών σε μια κοινότητα με κάποια άλλη, αλλά με διαφορετικό βαθμό επάρκειας μεταξύ των ομιλητών της παλαιότερης γλώσσας (Dorian, 1981: 114-115). Έτσι, κατά τον Τσιτσιπή (2001α) η βαθμιαία *μετατόπιση* μιας γλωσσικής ποικιλίας προς την κοινωνικά ισχυρότερη ποικιλία αντικατοπτρίζεται στο κοινωνιογλωσσικό προφίλ των ομιλητών στις διάφορες γλωσσικές κοινότητες, με την παρουσία *ικανών* και *τελικών* ομιλητών της συρρικνούμενης γλώσσας. Συνεπώς, σε *διπλογλωσσικές/δίγλωσσες* κοινότητες (Πλαδή, 2001:620-621) οι *τελικοί* ομιλητές [ενσυνείδητα/υποσυνείδητα] έχουν την τάση να καλύπτουν τις επικοινωνιακές τους ανάγκες με τη χρήση της κυρίαρχης γλωσσικής ποικιλίας συγκριτικά με τους *ικανούς* ομιλητές, για τους οποίους η συρρικνούμενη γλώσσα καλύπτει ποικίλες επικοινωνιακές περιστάσεις σε τοπικό επίπεδο, λειτουργώντας ως σύμβολο αλληλεγγύης (Τσιτσιπής, 2001α) ή/και ταυτότητας (Πλαδή, 2001: 624).

Στην επόμενη ενότητα θα εστιάσουμε στους ποικίλους *παράγοντες*, οι οποίοι συμβάλλουν στη *συρρίκνωση/υποχώρηση* μιας γλώσσας σε ομόγλωσσο περιβάλλον.

5.3 Παράγοντες γλωσσικής συρρίκνωσης/υποχώρησης

Η φθίνουσα πορεία μιας γλωσσικής ποικιλίας, όπως αναφέρθηκε, έχει συνέπειες στην ικανότητα χρήσης στη γλώσσα αυτή. Η φθορά είναι σταδιακή, ενώ υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η μετακίνηση σε κάποια άλλη γλωσσική ποικιλία είναι επιταχυνόμενη ή/και επιβραδυνόμενη (Holmes, 2016: 87, 91-93).

Εντούτοις, οι νεοελληνικές διάλεκτοι και τα τοπικά ιδιώματα βρίσκονται βαθμhdόν σε πορεία υποχώρησης σε βάθος χρόνου, λόγω της επαφής των ομιλητών διαμέσου της αποδιαλεκτοποίησης της ελληνικής προς τη διαμόρφωση της KNE (Παπαναστασίου, 2015: 24, 31). Σε κατάσταση γλωσσικής υποχώρησης, εδώ και πολλές δεκαετίες εντοπίζονται οι νεοελληνικές διάλεκτοι (Κοντοσόπουλος, 2001, όπ. αναφ. στο Παπαναστασίου 2015: 24), μεταξύ των οποίων κάποιες εμφανίζουν εικόνα παρακμής, ενώ άλλες έχουν εξαφανιστεί άρδην μετά τον τερματισμό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Πλαδή, 2008: 24-25). Ωστόσο, η καταγραφή συγκεκριμένων γεωγραφικών, ιστορικών, πληθυσμιακών και γλωσσικών παραμέτρων, εν απουσία ενός σχεδιασμού μιας γλωσσικής και εκπαιδευτικής πολιτικής, κρίνεται επιτακτική δίπλα στην παράθεση των γενικών παραγόντων για την παρουσίαση της σημερινής κατάστασης των νεοελληνικών διαλέκτων (Παπαναστασίου, 2015: 24, 25). Αυτές οι παράμετροι, οι οποίοι συνκαθορίζουν την υποχώρηση ή/και την εξαφάνιση των νεοελληνικών διαλέκτων είναι: α) η περίοδος ενσωμάτωσης της διαλεκτικής περιοχής στο ελληνικό κράτος, β) το μέγεθος του διαλεκτόφωνου πληθυσμού, γ) ο βαθμός αυτοχθονίας των νεοελληνικών διαλέκτων (εγχώριες ή μεταφερόμενες γλώσσες), δ) ο βαθμός απόκλισής τους από την KNE, ε) η διαλεκτική ταυτότητα των ομιλητών και στ) οι αρνητικές στάσεις ομιλητών για το κατώτερο κύρος τους (Παπαναστασίου, 2015: 23-24, 45-46 · Τζακώστα, 2020: 71).

Πιο συγκεκριμένα, ποικίλοι παράγοντες δρομολογούν τη συρρίκνωση ή/και την εξαφάνιση μιας γλώσσας, αλλά και την αναβίωσή της από τους ίδιους τους ομιλητές της (βλ. 1.). Σύμφωνα με τους Ντίνας & Ζαρκογιάννη (2009: 105) και τον Παπαναστασίου (2015: 24), η υποχώρηση των νεοελληνικών διαλέκτων στα μέσα του 20ου αιώνα οφείλεται στο φαινόμενο της έντονης αστικοποίησης μετά το 1950, με συνοδές μεταβολές του παραδοσιακού τρόπου ζωής και της εργασίας στην ελληνική ύπαιθρο. Έτσι, ο αγροκτηνοτροφικός πληθυσμός της ελληνικής υπαίθρου βιώνει τη μεταβολή των κοινωνικών δομών, εμφανίζοντας (ημι)αστικά και εργατοϋπαλληλικά χαρακτηριστικά.

Συνεπώς, οι κοινωνικές δομικές αλλαγές αντανakλούν την αυξανόμενη κινητικότητα των γεωγραφικά απομονωμένων ομάδων από ή/και προς σε περιοχές και την υποχρεωτική ή μη μεταναστευτική ροή άλλων εντός της ελληνικής επικράτειας, εξαιτίας της διευκόλυνσης των μετακινήσεών τους. Η Πλαδή (2001: 622) συσχετίζει τις εσωτερικές μετακινήσεις σε αστικές περιοχές με την ανάπτυξη της οικονομίας και την κατασκευή των σύγχρονων οδικών υποδομών, κυρίως τις δεκαετίες του '60 και του '70. Παράλληλα, η ευρεία χρήση της νόρμας - της ΚΝΕ- σε συνάρτηση με τη διάδοση των ΜΜΕ ή της τεχνολογικής προόδου και η καθιέρωσή της στη δευτεροβάθμια και στη τριτοβάθμια εκπαίδευση οδήγησε στη συρρίκνωση των διαλέκτων (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009: 105 · Παπαναστασίου, 2015: 24 · Μπασλής, 2017: 44). Τέλος, η αρνητική στάση των μελών στα οικογενειακά πλαίσια και ο κοινωνικός στιγματισμός σε επίπεδο χρήσης και χρήστη αφορούν το χαμηλό κύρος των γεωγραφικών ποικιλιών, καθώς αποτελούν φτωχές γλωσσικές ποικιλίες και ανάξιες διατήρησης από τους ομιλητές τους (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009 : 105 · Παπαναστασίου, 2015: 24- 25).

Η αντίσταση, εντούτοις, στη γλωσσική υποχώρηση είναι σταδιακή, εντονότερη ή ασθενέστερη και εξαρτάται από πολλαπλούς οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες (Holmes, 2016: 87-90), αφού η ασκούμενη πίεση του γοήτρου της ανώτερης γλωσσικής ποικιλίας στις άλλες οφείλεται αναμφισβήτητα σε κοινωνικοπολιτισμικούς παράγοντες (Μαλικούτη-Drachman, 2000). Συνεπώς, η πραγμάτωση της κάθε γλωσσικής ποικιλίας σχετίζεται με ενδογλωσσικούς και εξωγλωσσικούς παράγοντες: το γλωσσικό περιβάλλον (φωνολογία, λεξιλόγιο κ.ά.), τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ομιλητών (κοινωνική τάξη, φύλο, ηλικία) και το ύψος (επίσημο ή ανεπίσημο) (Μικρός, 2017: 276).

Αρχικά, κατά τη Holmes (2016: 91-95) το κριτήριο της κοινωνικής εξέλιξης των νεαρών ατόμων, ανεξαρτήτως του κοινωνικού φύλου, αντικατοπτρίζει τις οικονομικές και κοινωνικές προσδοκίες τους, προκαλώντας την ταχύτατη υποχώρηση μιας γλωσσικής ποικιλίας. Ομοίως, το κριτήριο της μη σύναψης ισχυρών συγγενικών δεσμών μέσω επιγαμιών είναι αναμφίβολα ένας άλλος ανασταλτικός παράγοντας αντιπαραβολικά με τις πατριαρχικές δομές εθνοτικών ομάδων, στις οποίες η χρήση μιας μειονοτικής ποικιλίας διατηρείται «ζωντανή» σε ανεπίσημες περιστάσεις, στο οικογενειακό ή/και στο ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον. Ακόμα, η διακοπή των μηχανισμών της διαβίβασης της μητρικής γλώσσας κατά το στάδιο της κοινωνικοποίησης των μελών της στο οικογενειακό πλαίσιο (Τσιτσιπής, 2001α) και η απουσία της θεσμικής υποστήριξης (εκπαίδευση, κρατική

διοίκηση, ΜΜΕ κ.ά.) συμβάλλουν στη μη διατήρηση αυτής της γλωσσικής ποικιλίας (Holmes, 2016: 95). Αντίθετα, η γλωσσική υποχώρηση είναι βραδύτερη, όταν η διάλεκτος περιβάλλεται με αίγλη από την κοινότητα, λειτουργεί ως σύμβολο εθνικής ταυτότητας και κοινωνικής αλληλεγγύης, με αποτέλεσμα οι ομιλητές να αισθάνονται υπερηφάνεια για την καταγωγή τους (Holmes, 2016:92- 93).

Συνεχίζοντας, η παγκοσμιοποίηση με την ευρύτερη εξάπλωση εννοιών, τεχνημάτων και συμπεριφορών από τη διεθνή γλώσσα (Holmes, 2016: 100) συντελεί στην ένταξη των κοινοτήτων σε ένα παγκόσμιο δίκτυο σχέσεων και πολιτικής οικονομίας (Wallerstein, 1996, όπ, αναφ. στο Τσιτσιπής, 2001α). Κατά την Romaine (2013: 456-457) η αγγλική γλώσσα, ως «*lingua franca*» και η εξάπλωση άλλων αναδυόμενων ισχυρών γλωσσών (π.χ. γαλλική) συντείνουν στην εξαφάνιση των «*μικρότερων γλωσσών*», με συνέπεια η πολιτιστική επιβίωσή τους να είναι προσδιορισμένη με αυστηρά γεωπολιτικά όρια, αφού το έθνος- κράτος καθορίζει την επιβίωση ή μη των γλωσσών. Έτσι, η παγκοσμιοποίηση λειτουργεί μη εξισορροπητικά για τις «*ασθενείς*» γλώσσες, καθώς η συνοριακή κατάργηση μεταξύ των χωρών, η ελεύθερη διακίνηση του ανθρωπίνου δυναμικού ή υπηρεσιών ή κεφαλαίων και η δημιουργία της νομισματικής ενοποίησης και αγοράς επιδρούν στο γλωσσικό ευρωπαϊκό μωσαϊκό (Προφίλη, 2001α)

Τέλος, καθοριστικός παράγοντας αποτελεί ότι η σύνδεση των γλωσσικών διαφορών είναι στενά συνυφασμένη τόσο με διακριτές περιοχές όσο και με την πολιτική διαχείριση των εθνικών- κρατών για τη φύση τέτοιων ζητημάτων εντός του ευρωπαϊκού «*γίγνεσθαι*», αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι αντιφατικές εκδηλώσεις συχνά περί σεβασμού των εθνικών διεκδικήσεων και περί υπεράσπισης των μειονοτικών συμφερόντων των γλωσσών οδηγούν στις μη παρεμβατικές νομοθετικές και πολιτικές ρυθμίσεις της Ε.Ε. για θέματα γλωσσικών μειονοτήτων και εθνικών γλωσσών (Romaine, 2013: 459, 462).

Στο επόμενο κεφάλαιο θα προσδιορίσουμε τους όρους *γλωσσικές στάσεις, προκαταλήψεις και μεταπραγματολογικά στερεότυπα*, εστιάζοντας στη διαμόρφωση των *στάσεων* της ευρύτερης κοινωνίας, των θεσμών και των φορέων της εξουσίας.

6. Γλωσσικές στάσεις, προκαταλήψεις και μεταπραγματολογικά στερεότυπα

Στο πρακτικό ερευνητικό τμήμα της εργασίας θα εστιάσουμε στις γλωσσικές και κοινωνικές στάσεις των μη αρβανιτόφωνων ομιλητών στον ελλαδικό χώρο και των Αρβανιτών, οι οποίοι κατάγονται από Κυριάκι της Βοιωτίας και διαμένουν εκεί μόνιμα ή/ σε άλλη περιοχή (π.χ. Λιβαδειά). Και στις δύο περιπτώσεις αναμένουμε να αποκαλυφθούν, βάσει της ανάλυσης και ερμηνείας των δεδομένων από τις αποκρίσεις των πληροφορητών, η συγκρότηση των γλωσσικών και των κοινωνικών στάσεων αμφότερα για την αρβανίτικη γλώσσα στο Κυριάκι. Ωστόσο, κρίνεται σκόπιμο να προηγηθεί η θεωρητική και εννοιολογική προσέγγιση του όρων *γλωσσικές στάσεις και μεταπραγματολογικά στερεότυπα*.

6.1 Προσδιορίζοντας τις γλωσσικές στάσεις και τα μεταπραγματολογικά στερεότυπα

Η Κακριδή-Ferrari (2007β) αναφέρει ότι οι υποκειμενικές στάσεις ατόμων και ομάδων απέναντι στις γλωσσικές παραγωγές και οι τρόποι διερεύνησης αυτών απασχολούν αδιαμφισβήτητα τους αναπτυσσόμενους τομείς των κοινωνικών προσεγγίσεων κατά τη μελέτη της γλώσσας στη σύγχρονη εποχή. Βέβαια, η εννοιολογική προσέγγιση του όρου *γλωσσικές στάσεις*, εξαιτίας της συνθετότητάς του για την πλήρη και διεξοδική διερεύνηση των υπό μελέτη στάσεων, συνιστά μια διεπιστημονική έννοια, αφού αποτέλεσε το επίκεντρο του ενδιαφέροντος για ποικίλους επιστημονικούς κλάδους, μεταξύ αυτών της γλωσσολογίας, τις κοινωνιογλωσσολογίας, της κοινωνιολογίας, της εθνογραφίας, της επικοινωνίας και πολλών άλλων.

Η παραδοσιακή γλωσσολογία, προσδίδοντας έμφαση στη δομή της γλώσσας, υποστηρίζει ότι κάθε γλωσσικό σύστημα (γλώσσα ή γλωσσική ποικιλία) συνιστά ένα σταθερό σύνολο γλωσσικών συμβάσεων και κανόνων (Παπαζαχαρίου, κ.ά., 2016: 331). Αυτό αναπόφευκτα οδήγησε την αυστηρή οριοθέτηση των γλωσσών σε συγκεκριμένα γεωγραφικά και κοινωνικά πλαίσια (Hudson, 1996: 22, όπ. αναφ. στο Παπαζαχαρίου, κ.ά., 2016: 331). Ωστόσο, η άρση της φυσικοποιημένη αντίληψης για την ύπαρξη διακριτών, οριοθετημένων και αυτόνομων γλωσσικών συστημάτων (γλωσσών ή γλωσσικών ποικιλιών) τεκμηριώνεται

επαρκώς από τη σύγχρονη κοινωνιογλωσσική έρευνα, αφού οι διαμορφωμένες γλωσσικές στάσεις για τη φύση και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των γλωσσών σχετίζονται με τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα αναφορικά με τον τρόπο συγκέντρωσης και συλλογής των διαφόρων γλωσσικών στοιχείων (Παπαζαχαρίου, κ.ά., 2016: 332). Υπό αυτήν τη συνθήκη, οι γλωσσικές ποικιλίες δεν ορίζονται ως παγιωμένες οντότητες, συμβεβλημένες σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή ή σε μια καθορισμένη κοινωνική κατηγορία (Blommaert of Rampton, 2011: 3-4, όπ. αναφ. στο Παπαζαχαρίου, κ.ά., 2016: 331). Έτσι, τα μέλη μιας κοινότητας κατά τη γλωσσική διεπίδρασή τους υιοθετούν πεποιθήσεις και μεταπραγματολογικά στερεότυπα κάτω από την ισχυρή επίδραση των γλωσσικών ιδεολογιών, οι οποίες βρίσκονται σε διαρκή κυκλοφορία αναφορικά με τη χρήση και την αξιολόγηση του γλωσσικού συστήματος (Παπαζαχαρίου, κ.ά., 2016: 332).

Κατά τον Μοσχονά (2005: 217-218) οι ιδεολογίες είναι μόνον αντανάκλαση της κοινωνικής πραγματικότητας, την οποία και κατασκευάζουν, με αποτέλεσμα την υιοθέτηση συγκεκριμένων στάσεων απέναντι στα ποικίλα ιδεολογικά φαινόμενα. Ως εκ τούτου, οι στάσεις για τη φύση και τα χαρακτηριστικά των γλωσσών, σύμφωνα με τα ερευνητικά πορίσματα της γλωσσολογίας, συνδέονται με τις γενικότερες ιδεολογικοπολιτικές και κοινωνικοπολιτισμικές προϋδεάσεις, με χαρακτήρα ιδιαίτερα συμβολικό (Κακριδή- Ferrari, 2007β), ώστε η γλωσσική ιδεολογία να αφορά το σύνολο των στάσεων και των απόψεων που διαθέτουν τα μέλη μιας κοινότητας για το γλωσσικό τους σύστημα (Τσιτσιπής, 2001β). Τα νοήματα μεταφέρονται μέσω των σημειωτικών συστημάτων, και δη της γλώσσας, στους ομιλητές, οι οποίοι προχωρούν σε αξιολογήσεις και κατηγοριοποιήσεις, βάσει των γλωσσικών και υφολογικών τους επιλογών (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2001: 25, 46-47). Για αυτόν τον λόγο είναι πασιφανές ότι οι στάσεις των ομιλητών απέναντι σε άλλα γλωσσικά συστήματα αποτελούν αντανάκλαση της άποψής τους για τους χρήστες τους, για τα συμφραστικά πλαίσια και για τις εκάστοτε συνδεόμενες λειτουργίες αυτών (Holmes, 2016 :448). Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι οι στάσεις των ομιλητών προς τις γλωσσικές ποικιλίες καθορίζονται από τη χρήση των γλωσσικών τύπων των μελών σε μια κοινότητα, αφού αποτελούν ενδείκτες των κοινωνικών τους χαρακτηριστικών και των ταυτοτήτων τους (Τσιτσιπής, 2001β). Κάθε ομιλητής κατασκευάζει το γλωσσικό του ύφος με συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές, οικοδομώντας μια διαφορετική ταυτότητα σε κάθε επικοινωνιακή περίπτωση (Παπαζαχαρίου, κ. ά., 2016: 331).

Με τον τρόπο αυτό, οι ομιλητές αποκτούν *μεταπραγματολογικά στερεότυπα* καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, τα οποία επιδρούν καθοριστικά στην κοινωνιογλωσσική τους συμπεριφορά (Papazachariou, et al., 2018:126), αφού σύμφωνα με τον Agha (2007: 150, 151-154, όπ. αναφ. στο Παπαζαχαρίου, κ.ά., 2016: 332) αποτελούν εσωτερικευμένα μοντέλα αξιολόγησης των ομιλητών για τις γλωσσικές ποικιλίες.

Για την ελληνική πραγματικότητα, οι *γλωσσικές στάσεις* και τα *μεταπραγματολογικά στερεότυπα* απέναντι στις ποικιλίες ώθησαν στον στιγματισμό και στην περιθωριοποίηση της ενδογλωσσικής πολυμορφίας (κυρίως της ενδοεθνούς αλλογλωσσίας), δηλαδή των αδύναμων και ασθενών διαλέκτων (Χριστίδης, 2001α). Η *μυθοποίηση* της μονογλωσσίας στην Ελλάδα συντηρούσε την ιδεολογική ιστορικότητά της στο άλλοτε αίτημα για τη διατήρηση της εθνικής, πολιτισμικής και γλωσσικής καθαρότητας από ξενικές επιρροές (Χριστίδης, 2001β), με κριτήρια εργαλειακής διάστασης και ομογενοποίησης κατά τη δημιουργία μίας εθνικής, *κοινής* γλώσσας (standard) με ισχυρή ιστορική παρουσία (Χριστίδης, 2001α). Έτσι, η επικράτηση του κυρίαρχου *μεταπραγματολογικού στερεοτύπου* στην Ελλάδα, όπως και στα περισσότερα δυτικά - εθνικά κράτη, σχετίζεται με την προώθηση της γλωσσικής ομοιογένειας και την περιθωριοποίηση της γλωσσικής ποικιλομορφίας (Παπαζαχαρίου, κ.ά., 2016:332) - ή/και της εθνοτικής και πολιτισμικής - από τους κυρίαρχους ιδεολογικούς μηχανισμούς των φορέων της εξουσίας, όπως της εκπαίδευσης και των ΜΜΕ (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2001: 29-30). Η συνθήκη αυτή συνδέεται άρρηκτα με τις αξιολογικές τοποθετήσεις των ομιλητών και με τις αρνητικές συνδηλώσεις τους αναφορικά με την υπόσταση και τη μορφή (δομή) των γλωσσικών συστημάτων στην ιεράρχηση της κλίμακας του κοινωνικού κύρους (Κακριδής-Ferrari, 2007β). Οι αξιολογικές εκτιμήσεις, όμως, περί ανισότητας γλωσσών και των γλωσσικών ποικιλιών θεωρούνται ανεδαφικές επιστημονικά, καθώς όλα τα γλωσσικά συστήματα είναι ισότιμα μεταξύ τους (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011: 152-153). Συνεπώς, οι αρνητικές αξιολογικές κρίσεις για τις αποκλίνουσες διαλεκτικές γλωσσικές ποικιλίες συγκριτικά με την επίσημη και πρότυπη γλωσσική ποικιλία - την ΚΝΕ - προκύπτουν σε επίπεδο λειτουργικής διαφοροποίησης (Δελβερούδη, 2001α). Οι διαλεκτικές γλωσσικές ποικιλίες, σε αντίθεση με την επίσημη γλώσσα, δεν έχουν υποστεί τη διαδικασία της κανονικοποίησης και της κωδικοποίησης με τη χρήση λεξικών και γραμματικής, δε διαθέτουν παγιωμένη γραπτή μορφή και γόητρο (κύρος) και το πεδίο της χρήσης τους σχετίζεται με ανεπίσημες λειτουργίες (Δελβερούδη, 2001α · Holmes, 2016: 107-111, 180-181).

Καταληκτικά, η διαμόρφωση και η συγκρότηση των γλωσσικών ή κοινωνικών στάσεων επηρεάζονται καθοριστικά από το ηλικιακό και μορφωτικό επίπεδο των ομιλητών, το φύλο τους, την κοινωνία και τους θεσμικούς φορείς (βλ 10.4 και 11.3), με αποτέλεσμα τη δημιουργία της γλωσσικής ποικιλότητας (Κακριδής-Ferrari, 2007β).

6.1.2 Η ευρωπαϊκή και ελληνική στάση στο ζήτημα των μειονοτικών γλωσσών

Το πολύπλοκο ζήτημα της πολυγλωσσίας και της μονογλωσσίας στην Ευρώπη συνιστά ένα πεδίο ανταγωνιστικών αντιπαραθέσεων. Η γλωσσική πολιτική χάραξης των επίσημων θεσμών σχετίζεται με τη δημιουργία ενός ειδικού γλωσσικού καθεστώτος για την προστασία των μειονοτικών γλωσσών και περαιτέρω για τη νομιμοποίηση της χρήσης τους (Προφίλη, 2001β). Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες (1992) προβλέπει τη νομική προστασία των γλωσσών από τους πολιτικούς φορείς, αναδεικνύοντάς τους ως μοναδικούς ρυθμιστές της γλωσσικής πολιτικής σε εξαιρετικές περιπτώσεις (Romaine, 2013: 462). Στον Χάρτη δεν υφίσταται η επίσημη κατάρτιση των πραγματικών γλωσσών, οι ενδιαφερόμενες γλώσσες εντούτοις απαιτείται να εντάσσονται στην ευρωπαϊκή πολιτιστική παράδοση με εδαφική περιοχή και να είναι ξεχωριστές γλώσσες (Romaine, 2013: 462).

Στη δημοσιευμένη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Ευρωμωσαϊκό το 1996, περιγράφονται οι θεσμικές και οι κοινωνικές παράμετροι για την παραγωγή και την αναπαραγωγή μιας γλωσσικής μειονοτικής ομάδας, ενώ καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν το οικογενειακό περιβάλλον, η εκπαίδευση και η ίδια η γλωσσική ομάδα (Προφίλη, 2001β).

Κατά τον Τσιτσελική (2001β) ο Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες ορίζει την προστασία τους κατά το ειδικό και ισχύον πλαίσιο συνθηκών της κάθε χώρας. Ο Χάρτης τέθηκε σε εφαρμογή τον Φεβρουάριο του 1998 με γενικές και κατευθυντήριες αρχές: τη θρησκευτική και τη γλωσσική ελευθερία, τη διασυνοριακή μετακίνηση, τη συμμετοχή στην πολιτική, στην κοινωνική και στην οικονομική ζωή, το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, την απαγόρευση των διακρίσεων, την αρχή της ισότητας και την προστασία της ταυτότητας της μειονοτικής ομάδας. Η προστασία της γλωσσικής ετερότητας αφορά την εκπαιδευτική [εξισωτική] διαδικασία (την ίδρυση σχολείων, την εκμάθηση και τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας), τη χρήση της γλώσσας (την ελεύθερη

χρήση της στην ιδιωτική και στη δημόσια σφαίρα, την επαφή με τις δικαστικές αρχές, την καταχώρηση τοπωνυμίων και ονομάτων στη μειονοτική γλώσσα κ.ά.).

Στην έκθεσή του το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Σεπτέμβριο του 2013 υπογραμμίζει την καθοριστική σημασία των μειονοτικών γλωσσών για το μέλλον, χαρακτηρίζοντας την καθεμιά ως «*παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά*» της ανθρωπότητας, ειδικότερα ως ευρωπαϊκή κληρονομιά και ως «*πολιτιστικό θησαυρό*» (Σελλά-Μάζη, 2016: 20).

Ωστόσο, τα κριτήρια της άνισης αποτίμησης των γλωσσικών συστημάτων επαφίονται αφενός στα ιστορικοπολιτικά, στα κοινωνικά και στα πολιτισμικά γνωρίσματα των φορέων τους και αφετέρου στα οικονομικά και στα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά τους. Αυτά οδηγούν στην εκδήλωση ποικίλων στάσεων, θετικών ή αρνητικών, σχετικά με την εικόνα και το κύρος της κάθε ομάδας (Κακριδή -Φερράρι, 2005: 64). Έτσι, κατά τον Μπαλτσιώτη (2007: 20-21) η «*εξαιρετικά άκαμπτη εκδοχή του γλωσσικού προτύπου - γλωσσικής ομοιογένειας*» οδήγησε στην αναπαραγωγή ιδεολογικών μηχανισμών «*εθνικοφροσύνης*» κατά της γλωσσικής διαφοράς, με συνέπεια την εκδήλωση της πολιτικής εχθρότητας στη γλωσσική ετερότητα και στους ίδιους τους ομιλητές της.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει καμιά θεσμική προστασία (βλ. 7.) για τις μειονοτικές γλώσσες, εκτός από την τουρκική της Θράκης. Ωστόσο, η μειονοτική εκπαίδευση των μουσουλμάνων μαθητών παρέχεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και σε σχετικό βαθμό στη δευτεροβάθμια, με την ανεπάρκεια της από κοινού εκμάθησης της ελληνικής και τουρκικής, λόγω της μη κατάρτισης των εκπαιδευτικών (Τσιτσελίκης, 2001α). Η πολιτική και ρυθμιστική αντιμετώπιση των άλλων μειονοτικών γλωσσών ήταν μη εξισωτικές, εν απουσία κάποιου γλωσσικού σχεδιασμού (Τσιτσελίκης, 2001 α). Σαφώς, η επιθετική πολιτική⁸ του γλωσσικού εξελληνισμού μέσω της κοινωνικής περιθωριοποίησης πληθυσμών, εξαιτίας των πολιτικών διακρίσεων μέχρι και της παρουσίας του ακραίου εθνικισμού για το ζήτημα της Μακεδονίας, προκάλεσε [ή/και προκαλεί] πλήθος εσωτερικών αναταραχών από τη μεταπολεμική εποχή έως και σήμερα (Μπαλτσιώτης, 2007: 19-20).

---

⁸ Η δικτατορία του Μεταξά και η κατοχική περίοδος κατέφυγαν σε πρακτικές διώξεων κατά της γλωσσικής διαφοράς, με την εξόντωση των Εβραίων, τους διωγμούς των μουσουλμάνων αλβανόφωνων Τσάμηδων της Ηπείρου και των σλαβόφωνων της Μακεδονίας, των ηττημένων του Εμφυλίου Πολέμου (Τσιτσελίκης, 2001α).

Η Ελλάδα, σήμερα, επικεντρώνεται στον προσανατολισμό της ευθυγράμμισής της προς τις ισχύουσες διατάξεις του διεθνούς νομικοπολιτικού πλαισίου για την προαγωγή και την αποδοχή των μειονοτικών γλωσσών σε ένα κοινό ευρωπαϊκό πολιτισμό, με σκοπό την ανάδειξη του σεβασμού της γλωσσικής ετερότητας (Τσιτσελίκης, 2001α.).

6.1.3 Οι στάσεις της κοινωνίας και της εκπαίδευσης για τις γλωσσικές ποικιλίες

Οι γλωσσικές στάσεις δύνανται να επηρεάσουν την επικοινωνιακή ικανότητα, τη διεπίδραση και την αλληλοκατανόηση των ομιλητών και των ομάδων μεταξύ τους (Κακριδή -Ferrari, 2007β). Η απουσία κάποιας επιστημονικής θεωρίας για την ανωτερότητα μιας γλωσσικής ποικιλίας έναντι κάποιας άλλης σε δομικό και σε λεξιλογικό επίπεδο, αντανακλά τις εμποτισμένες κυρίαρχες ιδεολογίες των ομιλητών, καθώς δεν υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια για την αξιολόγηση των γλωσσικών ποικιλιών, με συνέπεια την ανάδυση ταξικών και εθνικών ανισοτήτων, εξαιτίας της εμπλοκής εκπαιδευτικών ζητημάτων και κοινωνικών διακρίσεων (Τσιτσελίκης, 2001β).

Στον σχολικό χώρο, η αρνητική στάση των εκπαιδευτικών στο γλωσσικό ιδίωμα του κάθε μαθητή προκαλεί την εγκατάλειψη της χρήσης του και της ταυτότητάς του. Παράλληλα, η χαμηλή σχολική επίδοση των μαθητών, προερχόμενων από οικογένειες συγκεκριμένων κοινωνικών τάξεων, σχετίζεται με το δυσεπίλυτο πρόβλημα της παιδαγωγικής αποτυχίας και της ψυχικής δοκιμασίας τους, καθώς έχουν ως μητρική γλώσσα έναν ανεπίσημο γλωσσικό κώδικα, εκτός της ΚΝΕ (Μπασλής, 2017: 135-137). Κατά τη Σκούρτου (2011: 12) η «απρόσκλητη» έλευση των μειονοτικών και των μεταναστευτικών γλωσσών στην κοινωνία και στο σχολείο συνιστά πρόβλημα για την επιτυχή ενσωμάτωση των ομιλητών τους σε αυτά, στην εργασία και σε άλλους κοινωνικούς χώρους.

Στην εκπαίδευση η χρήση του διαλεκτικού υλικού στα νέα σχολικά εγχειρίδια είναι περιορισμένη και η αξιοποίησή του επαφίεται στη γνώση ή/και στην ευαισθησία του κάθε εκπαιδευτικού, κατά αποκλειστικότητα μόνο στο γλωσσικό μάθημα της ΝΕΓ (Κατσούδα, 2016: 112). Σε έρευνα των Τζακώστα & Μπετεινάκη (2018) για τη χρήση της κρητικής διαλέκτου στο σχολείο, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, αποδεχόμενη την ισοτιμία των διαλέκτων με την ΚΝΕ, αποφεύγει εντούτοις την ενθάρρυνση της χρήσης της στους μαθητές, ώστε το φωνολογικό επίπεδο να φθίνει στο διαλεκτικό υπόβαθρό τους.

Σε άλλη έρευνα της Τζακώστα (2014) μαθητές της δημοτικής εκπαίδευσης εμφανίζουν δυσκολίες κατά τη γλωσσική διδασκαλία σε επίπεδο αναγνωστικής ικανότητας,

ορθογραφημένης γραφής και παραγωγής γραπτού λόγου. Αποτελεσματική κρίνεται η συνδυαστική διδασκαλία της κρητικής διαλέκτου και της ΚΝΕ, η οποία θα συμβάλει στην ενίσχυση της μεταγλωσσικής ικανότητας των μαθητών, ανακαλύπτοντας οι ίδιοι τόσο τις δομικές ομοιότητες και τις διαφορές των δύο γλωσσικών συστημάτων όσο και την εκφραστική δύναμη της μητρικής τους γλώσσας.

Σε έρευνα των Παύλου & Παυλοπούλου (2018: 168-169, όπ. αναφ. στο Κατσούδα, 2016: 112) η πλειοψηφία του διδακτικού προσωπικού στην Κύπρο χρησιμοποιεί την ελληνοκυπριακή διάλεκτο ως μέσο αυτοδιόρθωσης στον λόγο της ή για συγκεκριμένους επικοινωνιακούς σκοπούς στη διδασκαλία όπως επίπληξη, αστεϊσμούς, αποσαφήνιση δύσκολων εννοιών στους μαθητές κ.ά. Τέλος, η Γερογιάννη (2022) στη μεταπτυχιακή διπλωματικής της εργασία, εξετάζοντας τις στάσεις καθηγητών και μαθητών σε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Δυτική Αττική, διαπιστώνει ότι οι πληροφορητές αναγνωρίζουν την αξία των διαλεκτικών ποικιλιών και των μειονοτικών γλωσσών, απορρίπτοντας τα αρνητικά στερεότυπα για τους ομιλητές τους. Ωστόσο, στην ίδια έρευνα, η Γερογιάννη (2022) αποκαλύπτει την αμφίσημη στάση των καθηγητών για την ενσωμάτωσή τους στα σχολεία συγκριτικά με την αρνητική στάση των μαθητών.

7. Μειονότητες στην Ελλάδα

Η *διγλωσσία* ή η *πολυγλωσσία* είναι αισθητές και έκδηλες σε κάθε χώρα, είτε φέρουν επίσημη αναγνώριση είτε όχι, με αποτέλεσμα η κατανομή της γλωσσικής πολυμορφίας να είναι άνιση (Romaine, 2013: 448). Η συνάφεια του έθνους- κράτους σχετίζεται με την *ατομική* και την *κοινωνική διγλωσσία*⁹ και την επιβολή της γλώσσας της ισχυρότερης ομάδας στη λιγότερη ισχυρή σε κάθε κοινωνία, ώστε το έθνος να νοείται ως πολυγλωσσική κοινότητα (Romaine, 2013: 448-449). Ωστόσο, δεν υφίσταται μια γενική και αποδεκτή τυπολογική ταξινόμηση των διγλωσσων κοινοτήτων (Lewis, 1978, όπ. αναφ. στο Romaine, 2013: 450), παρά τις καταβληθείσες προσπάθειες κατάταξης των *μειονοτικών γλωσσικών κοινοτήτων* ή των *μειονοτικών γλωσσών* (Romaine, 2013: 450).

Κατά τον Τσιτσελίκη (2001β) ως γλώσσα ορίζεται από νομικής προστασίας 'η κωδικοποιημένη και επισημοποιημένη γλώσσα ή διάλεκτος'. Ο όρος *μειονοτική γλώσσα* παραπέμπει σε μια μικρότερη πληθυσμιακή ομάδα από τον γενικό πληθυσμό, η οποία χρησιμοποιεί μια συγκεκριμένη γλώσσα (Crystal, 2008: 307). Αυτή η πληθυσμιακή ομάδα, εντός μιας κρατικής επικράτειας, μπορεί να φέρει ορισμένα ή περισσότερα διαφορετικά χαρακτηριστικά προς την κυρίαρχη ομάδα (π.χ. γλώσσα, θρησκεία κ.ά.) και αναγνωρίζεται ως *μειονοτική* ανάλογα με τις μεθοδευμένες πολιτικές πρακτικές (Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη, 2008, όπ. αναφ. στο Παπαδόπουλος, 2018: 27). Όμως, οι όροι «*εθνική*», «*τοπική*», «*εθνοτική*» και «*μειονοτική*» γλώσσα υπόκεινται σε διαφοροποιήσεις ως προς τις προοπτικές της προσέγγισης του εννοιολογικού περιεχομένου τους, τις εθνικές ευαισθησίες και τις πολιτικές πεποιθήσεις των χρηστών της (Hoffman, 1991, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 21). Έτσι, σύμφωνα με την Προφίλη (2001β), οι περισσότερες *μειονοτικές γλώσσες* στην Ευρώπη χαρακτηρίζονται ως «*ασθενείς*» γλώσσες. Αυτές είναι οι λιγότερο διαδεδομένες και διδασκόμενες γλώσσες, καθώς ιεραρχούνται μεταξύ τους στην κλίμακα της ισχύος και του κύρους, με κατηγορικές διαβαθμίσεις. Η κλίμακα διαβάθμισής τους αφορά αφενός το αν η *μειονοτική γλώσσα* αποτελεί επίσημη γλώσσα ενός γειτονικού κράτους- μέλους της Ε.Ε. και αφετέρου του ίδιου του κράτους ή γειτονικού κράτους, το οποίο δεν ανήκει στην Ε.Ε. (Προφίλη, 2001β).

⁹ Ο Baker (Υπό έκδοση) συνοψίζει τη διάκριση του Fishman για τη σχέση μεταξύ «*ατομικής*» και «*κοινωνικής*» διγλωσσίας.

Η επιστήμη της γλωσσολογίας για τον καθορισμό το όρου της *μειονοτικής γλώσσας* ευρηματοποιεί καθοριστικά και αντικειμενικά κριτήρια: το καθεστώς διαβίωσής της και το κύρος των ομιλητών της στην κρατική κοινότητα, τις αντιλήψεις της εθνοτικής ή της εθνικής τους ταυτότητας, τη ρύθμιση ή μη της γλώσσας και τους σκοπούς της χρήσης της (Σελλά-Μάζη, 2016: 21). Το ζήτημα της *εθνογλωσσικής ζωικότητας* από τον Howards Giles και τους συνεργάτες του συνοψίζεται βάσει τριών παραγόντων ως εξής: α) το γόητρο της γλώσσας και των αντανakλώμενων στάσεων, β) το μέγεθος της ομάδας και την κατανομή του πληθυσμού (διασκορπισμένος ή συγκεντρωμένος) και γ) την έκταση της θεσμικής υποστήριξης της *μειονοτικής γλώσσας* (Holmes, 2016: 96). Για την κοινή γνώμη, ο όρος *μειονοτική γλώσσα* συνάδει με μια γλωσσική ομάδα οικονομικά και κοινωνικά ασθενέστερη, με μικρή αριθμητική εκπροσώπηση και τοπικά περιορισμένη, αν και δεν υφίσταται παντού η ίδια κοινωνιογλωσσική κατάσταση για τις *γλωσσικές μειονότητες* (...) (Hoffman, 1991, όπ. αναφ. στο Σελλά- Μάζη, 2016: 21). Ωστόσο, ο Τσιτσελίκης (2001β) προσδιορίζει το περιεχόμενο του όρου *μειονοτική ή περιφερειακή γλώσσα* σύμφωνα με τους συντάκτες του Ευρωπαϊκού Χάρτη των Περιφερικών ή Μειονοτικών Γλωσσών ως εξής:

Μειονοτική ή περιφερειακή γλώσσα είναι εκείνη που δεν είναι επίσημη γλώσσα του κράτους και χρησιμοποιείται "παραδοσιακά" από τους κατοίκους μιας περιοχής του, οι οποίοι αποτελούν μειοψηφία σε σχέση με το υπόλοιπο του πληθυσμού. Σε αυτές δεν περιλαμβάνονται οι διάλεκτοι της επίσημης γλώσσας, ούτε οι γλώσσες των μεταναστών. (Τσιτσελίκης, 2001β)

Ο παραπάνω όρος αναφέρεται με περιορισμούς για τις *ιστορικές μειονοτικές γλώσσες* γηγενών¹⁰ πληθυσμιακών ομάδων, οι οποίες τις χρησιμοποιούν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ένα συγκεκριμένο κράτος, εκτοπίζοντας τις γλώσσες των μεταναστών μη ευρωπαϊκής προέλευσης (Κωφός, 1993, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 21).

Σαφώς, η εθνική πολιτική επηρεάζεται από τις βασικές πεποιθήσεις μεταξύ των ομάδων και του κράτους. Όμως, η σχέση της γλώσσας και της μειονότητας συνδέεται άρρηκτα με την πολιτική κατεύθυνση και ο προσδιορισμός του όρου *γλωσσική μειονότητα* εναπόκειται σε

---

¹⁰ Κατά τον Hoffman (1991: 221, 242, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 1997: 359) οι «*γηγενείς*» μειονοτικές γλώσσες διακρίνονται στις γλωσσικές μειονότητες των οποίων η γλώσσα δεν συνιστά επίσημη γλώσσα κράτους ή σε εκείνες των οποίων η γλώσσα αποτελεί επίσημη γλώσσα κάποιου άλλου κράτους. Αντίθετα, ως μη «*γηγενείς*» γλωσσικές μειονότητες προσδιορίζονται οι εθνοτικές ομάδες με πρόσφατη εγκατάσταση σε ένα κράτος ως εξής: είτε με πρόσφατη μετακίνηση ομάδων προς τον σημερινό τόπο διαμονής τους είτε με την μετακίνηση των προγόνων τους (πατεράδων ή παππούδων) σε κάποιο συγκεκριμένο κράτος.

πολιτικά κριτήρια (Σελλά-Μάζη, 1997: 357). Προς αυτήν την κατεύθυνση, η Επιτροπή της Ε.Ε., μέσω του αναθετικού ερευνητικού της προγράμματος για τις *μειονοτικές γλώσσες* της Ευρώπης, τις προσδιορίζει με τον λιγότερο αποστιγματισμένο όρο ως «*λιγότερο ομιλούμενες ή χρησιμοποιούμενες γλώσσες*» (Σελλά- Μάζη, 2016: 22).

Ο αποκλίνων ή ο συγκλίνων¹¹ χαρακτήρας μιας γλώσσας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για το μέλλον της ίδιας γλώσσας (Σελλά- Μάζη, 2016: 23). Με βάση τον προηγούμενο προσδιορισμό, με την υπογραφή της Συνθήκης της Λώζάνης (1923) μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας κατοχυρώθηκε θεσμικά η νομική προστασία μόνο της τουρκικής γλώσσας στη Θράκη, με την εξασφάλιση των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων των μουσουλμάνων προς τη μητρική τους γλώσσα (Τσιτσελίκης, 2001α). Οι υπόλοιπες μειονοτικές γλώσσες (βλ. 1 & 6.1.2) δεν απολαμβάνουν κάποια εξισωτική πολιτική¹² και ρυθμιστική διαχείριση, καθώς τα δεδομένα για την απarίθμηση και τον εντοπισμό ομιλητών με μητρική γλώσσα στην Ελλάδα είναι αντικειμενικά δύσκολο προσδιορίσιμο έργο¹³ (Τσιτσελίκης, 2001α). Σύμφωνα με τη Σελλά- Μάζη (2016: 23) οι σπουδαιότερες *ιστορικές/γηγενείς* αλλόγλωσσες (δίγλωσσες ή τρίγλωσσες) ομάδες στην ελληνική επικράτεια ομαδοποιούνται με βάση το *κριτήριο της βιωσιμότητας* σε τρεις κατηγορίες ως εξής: α) οι γλώσσες χαμηλής βιωσιμότητας, στις οποίες περιλαμβάνονται η αρβανίτικη και η αρωμουνική ή κουτσο(βλαχική), με μεγάλες πιθανότητες προσβολής της βιωσιμότητάς τους, β) οι γλώσσες μέσης βιωσιμότητας, στις οποίες συγκαταλέγονται η ελληνική ρομανί, η πομακική και η σλαβομακεδονική και γ) οι γλώσσες υψηλής βιωσιμότητας με μόνο την τουρκική.

Ωστόσο, στην ελληνική επικράτεια, εκτός από τους ομιλητές των ιστορικών γλωσσικών μειονοτήτων, το γλωσσικό «*μοτίβο*» περιλαμβάνει και νεοφερμένους δίγλωσσους ομιλητές,

¹¹ Γλώσσες «*απόκλισης*» (Abstand) θεωρούνται δικαιωματικά οι «*γλώσσες*» μόνο και όχι οι «*διάλεκτοι*», λόγω των εξ ολοκλήρου διαφορετικών γλωσσικών χαρακτηριστικών με άλλες γλώσσες (Trudgill, 1995, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 22). Αντίθετα, ως γλώσσες «*σύγκλισης*» (Ausbau) χαρακτηρίζονται τα γλωσσικά συστήματα τα οποία υπόκεινται σε καθεστώς της «*γλώσσας*» παρά της «*διαλέκτου*», με προσδιοριστικά κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά και όχι γλωσσικά, συνδεδεμένα με τις έννοιες της «*αυτονομίας*» και της «*τυποποίησης/ρύθμισης*» της γλώσσας (Trudgill, 1992b, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 22).

¹² Ο Τσιτσελίκης (2001α) αναφέρει ότι τα σλαβομακεδόνικα βρέθηκαν στο επίκεντρο του Μακεδονικού Ζητήματος, τα πομακικά θεωρήθηκαν παράτερα για τη θεσμική υποστήριξή τους, λόγω της τουρκικής γλώσσας, η αρβανίτικη γλώσσα είχε μεγάλη διασπορά και σημαντική υποχώρηση και τέλος οι ομάδες των ομιλητών της ελληνικής ρομανί (της γλώσσας των Τσιγγάνων) αντιμετώπιζαν δυσεπίλυτα προβλήματα ζωτικότητας.

¹³ Ο Τσιτσελίκης (2001α) παραθέτει μια σειρά από μειονοτικές γλώσσες σε μελέτες και στατιστικές των ετών 1928, 1940 και 1950. Μάλιστα στην τελευταία τέθηκε και ερώτημα αναφορικά με τη γλώσσα.

μετανάστες¹⁴ ή/και πρόσφυγες της τελευταίας εικοσιπενταετίας (βλ. πίνακα 5-1), με τον αριθμό τους να αυξάνεται εντυπωσιακά (Σελλά-Μάζη, 2016: 23). Η μαζική μετανάστευση προς την Ελλάδα τη δεκαετία του 1990 μετέβαλε ολοκληρωτικά την κοινωνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα (Σελλά-Μάζη, 2016: 53). Αυτό συνεπάγεται ότι (...) η πλειοψηφία των χωρών σε παγκόσμια εμβέλεια λειτουργεί πραγματικά ως μονόγλωσση, ασκώντας πρακτικές de facto ή de jure (...) (Romaine, 2013: 459). Κατά τη Σελλά-Μάζη (2016: 23, 54), σύμφωνα με σχετικές έρευνες και απογραφές, η αλβανική, η βουλγαρική, η ρουμανική, οι ομιλούμενες γλώσσες του Πακιστάν ουρντού, η γεωργιανή, η παντζαμπί και η παστόύ έχουν μεγαλύτερη εκπροσώπηση ομιλητών, φέρνοντας μαζί τους τη μητρική τους γλώσσα με την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα. Συνεπώς, η ύπαρξη μιας μειονοτικής ομάδας έγκειται στον αντικειμενικό προσδιορισμό μέσω της χρήσης μιας γλώσσας από τη μειοψηφούσα ομάδα, αποκλείοντας τα υποκειμενικά της στοιχεία για τη συγκρότηση της συλλογικής βούλησης, με σκοπό τη διατήρηση και την ανάδειξη των γλωσσικών γνωρισμάτων της ή της κοινής επιθυμίας για τη δημιουργία μειονοτικής ομάδας (Τσιτσελίκης, 2001α). Για τον Allardt¹⁵ (1993: 45, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 1997: 357) απαραίτητες προϋποθέσεις για την ύπαρξη εθνοτικών και γλωσσικών ομάδων συνιστούν η κοινωνική κατηγοριοποίηση ή αυτο-κατηγοριοποίησή τους. Για αυτόν τον λόγο, δεν είναι τυχαίο ότι ο Τζιτζιλής (2000) αναφέρει ότι πολλά εξωελλαδικά γλωσσικά ιδιώματα, λόγω της διασποράς τους και της αφομοίωσής τους στον ελλαδικό χώρο εμφάνισαν γλωσσική «λήθη», με αποτέλεσμα τον περιορισμό της χρήσης τους στο σπίτι (home language) ή σε γλώσσα αναμνήσεων (ιδίωμα Μελένικου).

Καταληκτικά, η προαγωγή της γλωσσικής ετερότητας στο ελληνικό «γίνεσθαι» βρίσκεται σε πρώιμο επίπεδο (Τσιτσελίκης, 1999). Από τη μια πλευρά, οι νεοελληνικές διάλεκτοι σήμερα αποτελούν στοιχείο πολιτισμικής παράδοσης και όχι «ζωντανή» γλώσσα (Ακαδημία Αθηνών, χ.χ.), ενώ αναπάντητα εμμένουν τα ερωτήματα των Σκούρτου κ.ά.

---

¹⁴ Η Σελλά-Μάζη (2016: 53-54) παραθέτει αριθμητικά δεδομένα και σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ στην απογραφή του 2001 από τον γενικό πληθυσμό 10.851.197 απογραφέντων ατόμων, οι 911.929 δεν είναι Έλληνες υπήκοοι. Στα ελληνικά σχολεία, εκτός από τους μονόγλωσσους μαθητές, συγκαταλέγονται κι άλλοι με μεταναστευτικό υπόβαθρο, έχοντας διαφορετικές μητρικές γλώσσες.

¹⁵ Ο προσδιορισμός τους υπόκειται σε πολιτικά κριτήρια, τα οποία δεν πρέπει να θεωρούνται απόλυτα. Έτσι, θεσπίζονται κριτήρια ανάδειξης της μειονοτικής γλώσσας μέσω της αυτο-κατηγοριοποίησής της, της κοινής καταγωγής των ομιλητών της γλωσσικής ομάδας, με ορισμένα γλωσσικά, πολιτικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά και τέλος του τρόπου της οργάνωσής τους και της διάδρασής τους με άλλες γλωσσικές ομάδες που την καθιστούν σε μειονεκτική και κατώτερη θέση Allardt (1993: 45, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 1997: 357).

(2004, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάξη, 2016: 54-55) σχετικά με την αδιάφορη στάση της ελληνικής πολιτείας για τις μειονοτικές γλώσσες. Η εφαρμογή θετικών μέτρων θα αποτελούσε προσοδοφόρο έδαφος στην εκμάθηση της γλώσσας κάθε μειονοτικής ομάδας και στην ανάπτυξη της γλωσσικής ιδιαιτερότητάς της ή/και στην ενίσχυση της λειτουργικότητας της υπό εξαφάνιση γλώσσας της (Τσιτσελίκης, 1999).

ΓΛΩΣΣΕΣ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΓΛΩΣΣΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ			
	Επίσημη γλώσσα	Αναγνωρισμένες γλώσσες de facto ή de jure	Μη αναγνωρισμένες
Ιστορικές και Μειονοτικές Γλώσσες	Ελληνική	Αρμενική Εβραϊκή Τουρκική και Νοηματική (ΕΝΓ)	Αρβανίτικη Βλάχικη Ρομανί Πομακική και Σλαβικές διάλεκτοι
Γλώσσες Μεταναστών και «Επαναπατρισθέντων»¹⁶		Αλβανική και γλώσσες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης	

Πίνακας 7-1: Γλωσσική Τοπογραφία¹⁷ της Ελλάδας (Ήγρης, 2001)

¹⁶Πρόκειται για γλώσσες ομιλούμενες από την πλειοψηφία μεταναστών και «επαναπατρισθέντων» (Ναυτεμπορική, 1999, όπ. αναφ. στο Ήγρης, 2001).

¹⁷Κατά τον Ήγρη (2001) τα αντλιθέντα στοιχεία προέρχονται από τη διδακτορική διατριβή του Τσιτσελίκη (1996) στη σελίδα 417, καθώς επίσης προστίθενται η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ) και οι γλώσσες των μεταναστών.

Στο επόμενο κεφάλαιο προσδιορίζονται οι έννοιες *Αρβανίτης* και *Αρβανίτικα* με αναφορές στις μετακινήσεις των Αρβανιτών προς την Ελλάδα, στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητάς τους, στη διαίρεση των αρβανίτικων ιδιωμάτων, τις γλωσσικές αλλαγές της αρβανίτικης γλώσσας στα επίπεδα ανάλυσης και τέλος γίνεται μια σύντομη παρουσίαση των Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας.

8. Οι Αρβανίτες στην Ελλάδα

8.1 Προσδιορισμός των όρων Αρβανίτες, αρβανίτικη και αρβανίτικα

Με τον όρο *Αρβανίτες* αποκαλούμε τους αλβανόφωνους πληθυσμούς των οποίων η εγκατάσταση επήλθε ανά κύματα στον ελλαδικό χώρο από την αρχική τους κοιτίδα, τη σημερινή νότια Αλβανία, κατά τη διάρκεια του ύστερου Μεσαίωνα (Κυριαζής, 1998: 2, όπ. αναφ. στο Μπιλάλι, 2018: 2). Συνεπώς, οι όροι *αρβανίτικη* και *αρβανίτικα* προσδιορίζουν τις διάφορες γνωστές γλωσσικές ποικιλίες της νότιας αλβανικής διαλέκτου, της τόσκικης, οι οποίες χρησιμοποιούνται σε κοινότητες από ελληνοαρβανίτικους κατοίκους, εντός της ελληνικής επικράτειας σήμερα (Τσιτσιπής, 1983, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 27). Αυτές οι κοινότητες¹⁸ κυρίως εντοπίζονται στην Αττική, στη Βοιωτία, στη βόρεια Πελοπόννησο, στη νότια Εύβοια και σε μικρότερα νησιά κοντά στην Αττική και στα βορειοανατολικά της Πελοποννήσου και στην Κέρκυρα (Σελλά-Μάζη: 2016: 28).

8.1.1 Θεωρίες του προσδιορισμού του ονόματος Αρβανίτης και της καταγωγής του

Με την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, πολλές μελέτες ήρθαν στο φως σχετικά με την καταγωγή των Αρβανιτών, τη συγγενική σχέση τους με τους Έλληνες και τη συνδρομή τους στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα (Σελλά-Μάζη, 2016: 28). Μεταξύ αυτών, η εμφάνιση των πρώτων ιστορικογλωσσικών και λαογραφικών μελετών για το αρβανίτικο στοιχείο επικεντρώθηκε στην κοινή ταυτότητα, στην ιστορική καταγωγή και στη γλωσσική συγγένεια (με τα προελληνικά πελασγικά, θρακικά και ιλλυρικά φύλα) με τον ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική γλώσσα, διασώζοντας μια πολύτιμη πνευματική κληρονομιά για την υποστήριξη της ελληνικότητάς τους (Σκοπετέα, 1988, όπ. αναφ. στο Οικονόμου, 2013: 676).

Σύμφωνα με τον Καργάκο (2000) η ετυμολογία της λέξης *Αρβανίτης*¹⁹ προέρχεται από τις λέξεις *Αρβώνιος* ή *Αρβωνίτης*, τον κάτοικο της *Άρβωνος* (Πολύβιος, 2, 11) ή *Αρβώνος* κατά τον Στέφανο Βυζάντιο. *Αρβανίτες* ονομάστηκαν οι σταδιακά εγκατεστημένοι κάτοικοι στην Ελλάδα, από την *Άρβων* ή *Αρβών*, πόλη της αρχαίας Ιλλυρίας. Η λέξη *Αλβανός* πρωτοσυναντάται στις ελληνικές πηγές του 11ου αιώνα με την έναρξη των βυζαντινορμαδικών πολέμων σε διάφορες περιοχές δράσης, τη σημερινή Αλβανία και την

---

¹⁸ Βλέπε κεφάλαιο 1.

¹⁹ Το όνομα *Αρβανίται* μαρτυρείται για πρώτη φορά στην «*Αλεξιάδα*» της Άννας Κομνηνής (Καργάκος, 2000).

Κέρκυρα. Η αναγωγή του ονόματος *Αλβανός*²⁰ συσχετίζεται με το *Αλβανόν όρος* (Albanun mons) της Ρώμης, του οποίου οι κάτοικοι *Albanoi* (*Αλμπανοί- Αλβανοί*) εκτελούσαν τις στρατιωτικές υπηρεσίες τους κατά την ρωμαϊκή επικυριαρχία, προστατεύοντας τη γνωστή Εγνατία από το Δυρράχιο έως το Βυζάντιο.

Ωστόσο, κατά τον Μπαλτσιώτη (2022) το ζήτημα της προέλευσης των ονομάτων *Αλβανοί* και *Αρβανίτες* υποδηλώνει λογιότερες μορφές γλώσσας και της καθομιλουμένης αντίστοιχα. Έτσι, οι λέξεις *Αλβανοί/αλβανικά* και *Αρβανίτες/αρβανίτικα* είχαν γενικευμένη χρήση ανεξαρτήτως της περιοχής αναφοράς τους και της θρησκευτικής υπαγωγής της ομάδας τους σε όλη την διάρκεια του 19ου αιώνα, με βασική διαφοροποίηση την ελληνική γλώσσα. Η εμφάνιση της διάκρισης σε *Αρβανίτες/αρβανίτικα* για τους αλβανοφώνους του ελληνικού κράτους και σε *Αλβανούς/αλβανικά*, μη κατοικούντες σε αυτό, υφίσταται μετά την εδραίωση του αλβανικού εθνικισμού και οικοδομείται μετά τη δημιουργία του αλβανικού κράτους (Μπαλτσιώτης, 2022, υποσ. 2). Τέλος, ο Καργάκος (2000) αναφέρει ότι η λέξη *Αρβανίτης* διαφέρει, καθώς είναι ελληνική και προγενέστερη του λατινογενούς *Αλβανός*, αλλά του σημερινού εθνικού *Σκιπετάρ*.

8.1.2 Οι μετακινήσεις των Αρβανιτών στην Ελλάδα

Η ακριβής εμφάνιση των *Αρβανιτών* στο ιστορικό «γίνεσθαι» συνιστά ένα πεδίο διχογνωμιών μεταξύ των διαφόρων μελετητών, με την τοποθέτησή τους τον 8ο αιώνα να μην αποδεικνύεται ιστορικά (Μπίρης, 1960: 63, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2007: 33). Η πρώτη μαρτυρούμενη πληροφορία για την εμφάνιση των *Αρβανιτών* στη νότια Ελλάδα τοποθετείται τον 14ο αιώνα, την περίοδο της Ενετοκρατίας (Παντελίδης & Λιόσης, 2019: 219). Η Σελλά-Μάζη (2016: 27) αναφέρει την ιστορική τους παρουσία κατά τον 14ο αιώνα στη Βόρεια Ήπειρο, ως πρόσφυγες εκδιωκόμενοι, από την ορμητική επίθεση των Σέρβων.

Η μεταναστευτική κίνηση των *Αρβανιτών* ευοδώθηκε από τους ηγεμόνες της Βενετίας και του Βυζαντίου, γιατί προσέφεραν μισθοφορικές υπηρεσίες και ασφάλειας ή ήταν χρήσιμοι για τις κτηνοτροφικές και γεωργικές εργασίες στην αποδεκατισμένη ελληνική ύπαιθρο σε ειρηνικές περιόδους (Παντελίδης & Λιόσης, 2019: 219).

Το πρώτο μεταναστευτικό κύμα μαρτυρείται το δεύτερο μισό του 14ου αιώνα στην περιοχή της Θεσσαλίας (1325) (Κατακουζηνός, περίπου 1315, αλλά και στην επιστολή του Μ.

---

²⁰ Απαντώνται μάλιστα και η πόλη «*Αλβανούπολις*» και η επισκοπή «*Αλαβανουπόλεως*» (Καργάκος, 2000).

Sanudo το έτος 1325), με τη βίαιη λεηλάτηση περιοχών κατά την έλευσή τους (Μπιλάλι, 2018: 2). Από τα μέσα του 14ου αιώνα και ύστερα, σημειώνονται νέες μεταναστευτικές κινήσεις αλβανόφωνων πληθυσμών (Λιόσης, 2007: 33). Μετά την κατάληψη της Αλβανίας από τον βασιλιά Σέρβο Στέφανο Ντούσαν επήλθε η κατάληψη της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Αιτωλοακαρνανίας με τη συνδρομή των Αλβανών στο νότο, και την παραχώρηση της τελευταίας, όπως και της περιφέρειας της Άρτας²¹, στους Αλβανούς συμμάχους (Μπιλάλι, 2018: 3). Έτσι, ποιμενικοί αλβανόφωνοι πληθυσμοί κατέφθασαν στην Ήπειρο και στη Θεσσαλία και κατά την ανάμειξή τους με τους Βλάχους προέκυψαν οι *Αρβανιτοβλάχοι* (Καργάκος, 2000).

Η διαδοχική μεταναστευτική κίνησή τους από τον βορρά προς τον νότο πραγματοποιήθηκε σε Βοιωτία, σε Αττική, σε νότια Εύβοια, σε νησιά του Αργοσαρωνικού κόλπου και των Κυκλάδων. Η εγκατάσταση 20.000 Αλβανών επήλθε στην κατεστραμμένη Πελοπόννησο επί αυτοκρατορίας του Μανουήλ Κατακουζηνού (1341- 1355), με προσκλήσεις των δεσποτών της του Μυστρά, του Μανουήλ Κατακουζηνού και του Θεόδωρου Α΄ Παλαιολόγου (Καργάκος, 2000). Στην Πελοπόννησο διοχετεύονται από την Αχαΐα και την Κορινθία, με την γρήγορη εξάπλωσή τους στα νοτιότερα τμήματα της χερσονήσου (Παντελίδης & Λιόσης, 2019: 219).

Η νέα αλβανική κάθοδος σημειώνεται στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα την περίοδο της Φραγκοκρατίας, με τον πρώτο εποικισμό της Αττικής²² το 1382 και χαρακτηρίζεται πιο έντονος το 1402 και έπειτα (Καργάκος, 2000). Μάλιστα, παραχωρήθηκαν φορολογικά προνόμια²³ για δύο έτη από κοινού σε Έλληνες και Αλβανούς, με την πρόσκληση του βασιλιά της Αραγώνας Πέτρο το 1382 για την εγκατάστασή τους στο δουκάτο των Αθηνών (Μπιλάλι, 2018: 3). Οι πληθυσμοί²⁴ αυτοί, διακρινόμενοι για την πολεμική τους ικανότητα, χρησιμοποιήθηκαν ως στρατιώτες από τους Φράγκους και τους Βυζαντινούς δεσπότες του Μορέως, για τη στελέχωση του πεζικού και ιππικού σώματος και εκείνου των τοξοτών (Σελλά-Μάζη, 2016: 28). Τον 15ο και 16ο αιώνα δρομολογείται η μετεγκατάσταση των Αλβανών από την Πελοπόννησο προς τη Σικελία και την Καλαβρία, λόγω της τουρκικής απειλής (Κυριαζής, 1998, όπ. αναφ. στο Μπιλάλι, 2018: 3).

²¹ Βλέπε υποσημ. 4 στο Μπιλάλι (2018: 3).

²² Σύμφωνα με τον Καργάκο (2000), αλβανόφωνες ομάδες της Αττικής προχωρούν στα γειτονικά νησιά του Αργοσαρωνικού (Σαλαμίνα, Ύδρα, Πέτσες) και του Αιγαίου (Άνδρος).

²³ Βλέπε υποσημ. 5 στο Μπιλάλι (2018: 3).

²⁴ Βλέπε υποσημ. 12 στο Σελλά-Μάζη (2016: 28).

Οι Αρβανίτες της Ελλάδας εμφανίζουν πρόδηλη ελληνική εθνική συνείδηση, στοιχείο που δεν συνάγεται αποκλειστικά από τις ιστορικές μελέτες (Trudgill, 2006, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 29), δεδομένου των εμπράκτων και ιστορικών πράξεών τους, μη δεχόμενοι την αμφισβήτηση της ελληνικότητάς τους (Σελλά-Μάζη, 2016: 29). Αυτό καταδεικνύεται από την ισχυρή επίδραση του βυζαντινού πολιτισμού και το κοινό ορθόδοξο δόγμα στην πλειοψηφία των Αρβανιτών, καταγόμενων από τη νότια Αλβανία, με αποτέλεσμα την επιτυχή ενσωμάτωσή τους στο γηγενή ελληνικό στοιχείο (Κυριαζής, 1996-8: 8, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2007: 34). Ακόμα, στοιχεία απόδειξης της ελληνικής ρίζας και της ελληνικότητας των Αρβανιτών αποτέλεσαν η βαθμιαία εξέλιξή τους στην ικανότητα της ναυτικής τέχνης κατά την εξάπλωσή τους στην Εύβοια και στα γύρω νησιά και η συμμετοχή τους στην Επανάσταση του 1821 σε Αττικοβοιωτία και σε Εύβοια (Καργάκος, 2000). Κατά τον Λιόση (2007: 34) η ειρηνική συνύπαρξη των ελληνικών και αρβανίτικων κοινοτήτων τεκμηριώνεται από την κοινή παράδοση, τα ήθη, τα έθιμα και τον τρόπο σκέψης (Λιόσης, 2007: 34), με ισχυρή την ανθεκτικότητά τους σε Αττική και Βοιωτία στην επιτακτική πρακτική του εξισλαμισμού, διατηρώντας δυνατή την ορθόδοξη πίστη τους προς τους υπόλοιπους Αλβανούς (Καργάκος, 2000). Αν και η *διαφορετικότητα* αυτή συνιστά στοιχείο της μακρινής ελληνικής καταγωγής τους, χρησιμοποιώντας σε έντονο βαθμό τη διαφοροποιητική ονοματοδοσία *Αρβανίτης* και όχι *Αλαβανός* (Καργάκος, 2000), το ελληνικό κράτος «*ξεριζώνει*» τη μητρική γλώσσα του ενός τετάρτου (1/4) των αρβανιτών υπηκόων κατά την ελληνική ανεξαρτησία του και ύστερα (Μπαλτσιώτης, 2007: 17-18).

8.1.3 Η σχέση της αρβανίτικης γλώσσας και ταυτότητας- Εθνικές ιδεολογίες

Η αρβανίτικη γλώσσα, εξεταζόμενη κυρίως στο πλαίσιο της γλωσσο-ιστορικής προοπτικής και απεξαρτώμενη από τα κοινωνικά και πολιτισμικά της συμφραζόμενα, συνιστά το μοναδικό και διακριτό στοιχείο της ετερότητας των Αρβανιτών. Ιδιαίτερα η ίδια πυροδότησε ένα πεδίο συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων, εξαιτίας του ιδεολογικού και του επιστημονικού ενδιαφέροντός της, ανακλώντας πασιφανή ζητήματα ταυτότητας και ομοιογένειας, ετερότητας και ετερογένειας (Οικονόμου, 2013: 680).

Όπως αναφέρθηκε, το ελληνικό κράτος «*ξερίζωσε*» την αρβανίτικη γλώσσα την περίοδο της ελληνικής ανεξαρτησίας και έκτοτε (βλ. 8.1.2). Κατά τον Τσιτσιπή (2001β) η γλώσσα συνιστά το σύμβολο της ομαδικής - εθνοτικής ταυτότητας, με αποτέλεσμα ο εθνικός - κρατικός μηχανισμός να ασκεί κάθε μορφή ενοποίησης, φοβούμενος τις διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες και ταυτότητες. Η δικτατορία του Μεταξά (1936) και η κατοχική

περίοδος μετέβαλαν ολοκληρωτικά το τοπίο στην Ελλάδα, με συνέπεια η γλωσσική ετερότητα να αποτελεί αντικείμενο διώξεων (Τσιτσιπής, 2001α). Ο γλωσσικός ολοκληρωτισμός του Μεταξά²⁵ δεν άφησε ανεπηρέαστη την αρβανίτικη γλώσσα, αναδύοντας διακρίσεις και τιμωρώντας τη χρήση της στο σχολείο και στον στρατό (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 295).

Η σύμπλεξη της αρβανίτικης γλώσσας και ταυτότητας θεωρείται «κατώτερη» προς την αντίστοιχη ηγεμονική ελληνική γλώσσα και την ελληνική εθνική ταυτότητα²⁶, θέτοντας υπό συζήτηση τον αυτοπροσδιορισμό των μελών μια κοινότητας, των ορίων τους σε «εατούς» και «άλλους»²⁷ ή και «της έξω- παρατήρησής της, εκκινώντας από το κέντρο της»²⁸ (Βελιώτη-Γεωργοπούλου, 2009: 23-24). Ωστόσο, από τα τέλη της δεκαετίας του '90, υπήρξε η αναθεωρητική εξεταστική προσπάθεια της αρβανίτικης γλώσσας και της ταυτότητας, λόγω των νέων συνθηκών κατά την έλευση των Αλβανών οικονομικών μεταναστών²⁹ στην Ελλάδα (Βελιώτη- Γεωργοπούλου, 2009: 23). Με βάση αυτό, η αδιαπραγμάτευτη στάση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας των Αρβανιτών είναι πασιφανής, δεδομένου της ασαφούς και αόριστης γνώσης τους για την συγγένεια της μητρικής τους γλώσσας με την επίσημη αλβανική γλώσσα (Σελλά-Μάζη, 2016: 28), με εξαίρεση κάποιους μεγαλύτερους ομιλητές κατά τη συμμετοχή τους ενάντια στην αλβανο-ιταλική συμμαχία στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και σε περιορισμένες πολιτιστικές και εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των δύο χωρών τα νεότερα χρόνια (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 297). Το κοινό ορθόδοξο δόγμα των δύο έτερων γλωσσικών ομάδων συνετέλεσε στη βαθμιαία εξωγαμία των μελών τους, θετικό στοιχείο για την ενσωμάτωση της αρβανιτόφωνης ομάδας με την ελληνόφωνη (Σελλά-Μάζη, 2016: 30).

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σηματοδότησης της ιδιαίτερης εθνικοπολιτισμικής ταυτότητας των Αρβανιτών είναι η γλώσσα (*αρβανιτ', αρμπεριστ*), η εντοπιότητά τους (*αρβανιτοχώρια*, αναζήτηση πολιτισμικά αρβανίτικων τόπων), οι οικονομικές τους ασχολίες (*γεωργοκτηνοτρόφοι και δασοκαλλιεργητές*), καθώς και τα «ποιοτικά»

²⁵ Το δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά (1936) προώθησε σε μεγάλο βαθμό την «καθαρή» μορφή της ελληνικής γλώσσας ως σωτήριο μέσο για την ενοποίηση του έθνους στις πολιτικές αναταραχές και στην θεμελίωση του «*τρίτου ελληνικού πολιτισμού μετά από αυτών της αρχαίας Ελλάδας και του Βυζαντίου*» (Βακαλόπουλος, 1979: 323, όπ. αναφ. Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 295).

²⁶ Η Βελιώτη-Γεωργοπούλου (2009: 23) στην υποσημ. 3 παραπέμπει σε διάφορες μελέτες κοινωνιο-γλωσσολογικών προσεγγίσεων των αρβανίτικων σε σχέση με τα ελληνικά.

²⁷ Βλέπε Βελιώτη- Γεωργοπούλου (2009: 24) στην υποσημ. 5.

²⁸ Βλέπε Βελιώτη- Γεωργοπούλου (2009: 24) στην υποσημ. 6.

²⁹ Βλέπε Βελιώτη- Γεωργοπούλου (2009: 23) στην υποσημ. 4.

συμπεριφορικά τους χαρακτηριστικά³⁰ (Οικονόμου, 2013: 681). Γνωρίσματα αυτο-προσδιορισμού και ετερο-προσδιορισμού εντοπίζονται ενσωματωμένα στον παροιμιακό λόγο, με αυτοαναφορική και αυτοσαρκαστική διάθεση (*αρβανίτικο κεφάλι, κολοκύθια τούμπανα* κ.ά.) (Φουρικής, 1931:16, όπ. αναφ. στο Οικονόμου, 2013: 681). Η μη εκδήλωση αισθήματος ντροπής, αλλά και η υπερηφάνεια των Αρβανιτών για την καταγωγή τους είναι ευρύτατη με τη δημιουργία πολιτιστικών συλλόγων (παραδοσιακών, λαογραφικών και χορευτικών συλλόγων), όπως ανεξάντλητο είναι και το ενδιαφέρον τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με αναφορές για το αρβανίτικο λεξιλόγιο στην ελληνική, για τα αρβανίτικα επώνυμα και για το ζήτημα της καταγωγής τους (Σελλά-Μάζη, 2016: 29-30).

Αντίθετα, κυρίως λόγοι κοινωνικοί και εθνικής συνείδησης (βλ. 8.1.2) οδήγησαν στη μη σύγκλιση των ελληνικής και αρβανίτικης γλώσσας (Σελλά-Μάζη, 2016: 28-29). Η απουσία της γραπτής παράδοσης³¹ (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 296 · Σελλά-Μάζη, 2016: 28), η μη ανανεωτική προσπάθεια για την αναβίωση της μητρικής γλώσσας, η απουσία του ενδείκτη της γλώσσας για την ένταξη σε εθνική ομάδα υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όπως της γεωγραφικής καταγωγής και του τόπου γέννησης (Trudgill & Tzavaras, 1997, όπ. αναφ. στο Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 295) και η αδιαφορία για την ενσωμάτωση της γλώσσας τους στην εκπαίδευση (Σελλά-Μάζη, 2016: 30) αποτελούν κάποιους από τους κύριους λόγους. Ακόμα, ο ηγεμονικός μηχανισμός αποτέλεσε καταλυτικό παράγοντα για την αρνητική στάση των ομιλητών απέναντι στα αρβανίτικα, λόγω της διαφορετικής ιστορικής προέλευσής τους (Τσιτσιπής, 2001β). Έτσι, κατά τη Σελλά-Μάζη (2016: 27-28) η αρνητική ιδεολογική στάση σχετίζεται με τη «νόθα» γλώσσα τους, λόγω της παρεμβολής γλωσσικών στοιχείων και εναλλαγών γλωσσικών κωδίκων, απορρίπτοντας τη χρησιμότητά της για τις περιορισμένες επικοινωνιακές ανάγκες της και συνάμα παρεμποδίζοντας την πνευματική και κοινωνική εξέλιξη των νέων. Αποτέλεσμα αυτών είναι ότι οι νέοι γονείς διάκεινται αρνητικά στη μεταβίβαση της γλώσσας στα παιδιά, καθώς έχουν μεγαλώσει με την ελληνική γλώσσα. Άλλωστε, φανερό είναι η στάση του αυτοϋποβιβασμού (self-deprecation) των ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας (Hamp, 1978 · Tsitsipis, 1998, όπ. αναφ. στο Τσιτσιπής, 2001β), αν και τίθεται το θέμα της αυτοπροστασίας της μητρικής

---

³⁰ Στα θετικά συμπεριφορικά χαρακτηριστικά συγκαταλέγονται η φιλοξενία, η γενναιοδωρία, η μπάσα και η εντιμότητα και στα αρνητικά περιλαμβάνονται η εριστικότητα, η δυστροπία, η στενοκεφαλιά και η συντηρητικότητα (Οικονόμου, 2013: 681).

³¹ Η αρβανίτικη γλώσσα δεν καλλιέργησε γραπτή λογοτεχνική παράδοση, με εξαίρεση την αρβανίτικη δημοτική παράδοση, η οποία φέρει και συμβολικό χαρακτήρα (Σελλά-Μάζη, 2016: 28, υποσ. 13).

γλώσσας για την κατανόησή της και της αποφυγής αρνητικών σχολίων από τα μέλη της (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 294).

Έτσι, καταλήγουμε ότι η συγκρουσιακή σχέση μεταξύ μιας γραπτής και ρυθμισμένης γλωσσικής ποικιλίας κύρους και μιας άλλης με προφορική παράδοση μεταβάλλεται σε μη συγκρουσιακή, με τη συνεισφορά της εκπαίδευσης και των ΜΜΕ (...) (Σελλά-Μάζη, 2016: 28). Με βάση τα παραπάνω, η απόδοση των χαρακτηρισμών για τους Αρβανίτες ως «εθνική» ή ως «ενθοτική» ομάδα δεν είναι εφικτή, δεδομένου της απουσίας οποιουδήποτε συνεκτικού στοιχείου συλλογικής συνείδησης για την ανάδειξη της ενδεχόμενης ετερότητας της γλωσσικής αυτής ομάδας (Σελλά-Μάζη, 2016: 29-30).

Ολοκληρώνοντας, ο αριθμός της ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας υπολογίζεται μεταξύ των 30.000 και των 50.000 (Trudgill, 2006, όπ, αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 28). Σύμφωνα με τον Alibali (2005: 138-139), ο ανεπίσημος αριθμός του πληθυσμού με αρβανίτικη καταγωγή εκτιμάται από 200.000 έως 1,6 εκατομμύρια και στον ελληνικό χώρο εντοπίζονται 500 αρβανιτοχώρια: 87 αρβανίτικα χωριά στο νομό Εύβοιας, 84 σε Αττική, 70 στο νομό Κορίνθιας, 60 σε Βοιωτία, 55 χωριά στην Αργολίδα, από 20 κάθε φορά σε νομούς Αχαΐας και Μεσσηνίας, μόνο 7 χωριά σε Φθιώτιδα και αλλού στην ελληνική επικράτεια (Υδρα, Σπέτσες, Πόρος, Σαλαμίνα, Άνδρος κ.ά.).

8.1.4 Οι Αρβανίτες στο Κυριάκι της Βοιωτίας

Η εγκατάσταση των Αρβανιτών στη Βοιωτία παρουσιάζει σπουδαίο ενδιαφέρον και κρίνεται επιτακτική η πλήρης μελέτη της για την νέα ιστορική κατανόηση της Βοιωτίας (Αλεξάκης, 2011).

Το Κυριάκι της Βοιωτίας είναι χτισμένο στις δυτικές πλάγιες του όρους Ελικώνα, σε ένα κατάφυτο και καταπράσινο τοπίο από έλατα (σε υψόμετρο περίπου 750 μέτρων). Το Κυριάκι³² αποτελεί τμήμα της δημοτικής ενότητας των Λεβαδέων σήμερα (Παπαδόπουλος, 2012) και σύμφωνα με την απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ (2023) ζουν 1.804 μόνιμοι κάτοικοι εκεί. Ο ακριβής προσδιορισμός του ονόματος της περιοχής Κυριάκι (από *Κυριακή* σε παλαιότερα κείμενα) παραμένει ανεξακρίβωτος (Παπαδόπουλος, 2012). Ο

---

³²Στην παλιότερη κοινότητα του Κυριακίου υπάγονταν και οι οικισμοί Παναγία Καλαμιώτισσα (Καραχάλιος), Ταρσός, Καριότι και Άγιος Αθανάσιος (Παπαδόπουλος, 2012).

Τσούρας (2006: 62) προσπαθεί να αποδείξει τη σημερινή ονοματοδοσία του Κυριακίου, με τις καταλήξεις σε -η και -ι, μέσω της συνεισφοράς του Σπύρου Λάμπρου της Βιβλιοθήκης της Ακαδημίας των Αθηνών. Συγκεκριμένα, ο Τσούρας (2006) αναφέρει ότι τη βυζαντινή και την οθωμανική περίοδο στην Ελλάδα εκτάσεις γης, όπως τσιφλίκια, τιμάρια και κτήματα, ανήκαν σε επιφανή πρόσωπα (π.χ. Καπανδρίτης κ.ά). Οι εκτάσεις αυτές έφεραν ως κατάληξη το -ιον (π.χ. Καπανδρίτιον κ.ά), ώστε με τη γλωσσική εξέλιξη πολλά τοπωνύμια³³ να έχουν κατάληξη σε -ι. Ωστόσο, κατά τη φημολογούμενη λαϊκή παράδοση η ονομασία του χωριού αποδίδεται σε έναν πλούσιο τσέλιγκα, τον Κυριάκο³⁴, και άλλες μαρτυρίες αναφέρουν από μια ισχυρή οικογένεια της περιοχής με το επίθετο *Κυριακή* (Παπαδόπουλος, 2012).

Η εγκατάσταση των Αρβανιτών στο Κυριάκι³⁵ της Βοιωτίας πιθανόν πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 14^{ου} αιώνα, με την πρόσκληση αυτών από τον Καταλανό δούκα των Αθηνών και της Ύπατης Ραμόν ντε Βιλανόβα, με σκοπό τον γενικότερο εποικισμό της βορειοδυτικής και νότιας Βοιωτίας, ώστε να ασχοληθούν ως καλλιεργητές και πολεμιστές (Παπαδόπουλος, 2012). Η αρβανίτικη εγκατάσταση στο Κυριάκι πιθανολογείται μεταξύ του 1.280 -1.430 μ. Χ. (Τσούρας, 2006: 53). Η αρχική εγκατάστασή τους ήταν σε αμιγείς μικροοικισμούς, τις *κατούνες* (*κατούντ < χωριό*), σε πεδινές και σε ορεινές περιοχές (π.χ. Ελικώνας) στις παρυφές των χωριών (Αλεξάκης, 2011).

Η οικονομία του χωριού βασίζεται πρωταρχικά στην κτηνοτροφία κυρίως γιδιών και έπειτα στη γεωργία με την καλλιέργεια του βαμβακιού και ελιών, καθώς και την υλοτομία (Παπαδόπουλος, 2012). Ιδιαίτερα η κτηνοτροφία στον Ελικώνα σχετιζόταν με την εκτροφή γιδιών και έπειτα προβάτων, εξαιτίας του βραχώδους και ορεινού εδάφους της περιοχής, σύμφωνα με στατιστικές (Αλεξάκης, 2011). Κατά τους Tsitsipis & Elmendorf (1983: 292) το Κυριάκι ήταν μια απομονωμένη περιοχή έως και τη δεκαετία του 1960, καθώς η λειτουργία της βιομηχανικής μονάδας του αλουμινίου στην ευρύτερη περιοχή

³³ Ο Τσούρας (2006: 54), προσπαθώντας να αποδείξει την ελληνικότητα του Κυριακίου πριν την εγκατάσταση των Αλβανών, αναφέρει 170 τοπωνύμια (ίσως και περισσότερα), με τα 100 να είναι ελληνικά και τα 70 αρβανίτικα. Ο Στούκης (2018) καταγράφει τα τοπωνύμια του Κυριακίου με αρβανίτικη προέλευση.

³⁴ Ο Τσούρας (2006:61-62) αναφέρει ότι ο Κυριάκος ήταν από την Πέτρα της Βοιωτίας και πιθανόν να συνδέθηκε το όνομά του με τη λαϊκή παράδοση του 11ου και 12ου αιώνα από άλλους τσοπάνους της περιοχής.

³⁵ Στο Κυριάκι υπάρχουν ίχνη κατοίκησης κατά τη Νεολιθική εποχή και την κλασσική εποχή (Ντάσιος, 1992: 65-71, όπ. αναφ. στο Τσούρας, 2006: 53). Το Κυριάκι ίσως να είναι πιο παλιό από τα όμορα χωριά Αγία Άννα και Αγία Τριάδα (Κούκουρα και Στεβενίκο αντίστοιχα), σύμφωνα με τα φορολογικά κατάστιχα της περιόδου του 1466 (Παπαδόπουλος, 2012).

απορρόφησε την πλειοψηφία του ανδρικού πληθυσμού, με αποτέλεσμα τη μη εσωτερική μετανάστευση των κατοίκων σε κοντινά αστικά κέντρα. Ο Τσούρας (2006: 75) μάς πληροφορεί ότι η βιομηχανική μονάδα αλουμινίου στα Άσπρα Σπίτια της Βοιωτίας *«άλλαξε τη φυσιογνωμία του χωριού»*, εντούτοις συνέχιζε να εμφανίζει μια εικόνα γεωγραφικής και κοινωνικοοικονομικής απομόνωσης (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 292). Οι τερματικοί ομιλητές της αρβανίτικης γλώσσας εκείνης της περιόδου ήταν από ηλικίας πέντε έως δεκαεννέα ετών (κατά μέσο όρο δεκαπέντε ετών) (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 292). Συνεπώς, σύμφωνα με τον Αλεξάκη (2011) η αρβανίτικη γλώσσα παρέμενε *«ζωντανή»* και κατανοητή, ακόμα και στις μικρές ηλικίες, ενώ Αρβανίτες περίπου ηλικίας 40 ετών επικοινωνούσαν άνετα στα αρβανίτικα ή/και νεότερα άτομα, ηλικίας 20-30 ετών, τα κατανοούσαν απόλυτα μέχρι πρόσφατα.

Ακόμα, η αρβανίτικη οικογένεια χαρακτηριζόταν ως πυρηνική, ως πολυπυρηνική διευρυμένη οικογένεια και ως οικογένεια-κορμό, με την αποδιοργάνωση της δεύτερης να σημειώνεται μεταξύ του 1920 και έπειτα, αλλά κυρίως από 1940 έως 1960. Στις ευρύτερες ομάδες συγγένειας απαντούσαν τα *σόγια* (*σόγτε*) με τον σχηματισμό αναφοράς τους σε έναν πρόγονο ή σε ένα ηλικιωμένο άτομο, καλύπτοντας τρεις ή τέσσερις γενιές πίσω. Τα *σόγια* διασκορπίζονταν στα χωριά και διατηρήθηκαν κάποιοι τελευταίοι πυρήνες σογιών σε μαχαλάδες (γειτονιές) σε Κυριάκι και σε Κούκουρα. Η απομόνωση των χωριών του Ελικώνα είχε ως συνέπεια την ανάπτυξη της ενδογαμίας και τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας σε καφενεία και σε δρόμους (Αλεξάκης, 2011). Κατά τον Τσούρα (2006: 75) το Κυριάκι έως και το 1940 αποτελούσε μια ενδογαμική κοινότητα. Τα μεταπολεμικά χρόνια μεταναστευτικά ρεύματα σημειώθηκαν προς το εξωτερικό (π.χ. Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Καναδάς, Γερμανία κ.ά.) και στο εσωτερικό σε αστικά κέντρα (π.χ. Λιβαδειά, Αθήνα κ.ά.) (Παπαδόπουλος, 2012), κυρίως όμως τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, εξαιτίας των θλιβερών εμπειριών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και των αναδυόμενων οικονομικών δυσκολιών (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 292). Την κατοχική περίοδο, το Κυριάκι υπήρξε κέντρο στρατιωτικής συμμαχικής οργάνωσης και κάηκε ολοκληρωτικά τρεις φορές, ενώ σημαντική ήταν η συμβολή των Κυριακατών στην Επανάσταση του 1821, πολεμώντας στο πλευρό σπουδαίων οπλαρχηγών της Ρούμελης, του Οδυσσέα Ανδρούτσου και του Αθανάσιου Διάκου (Παπαδόπουλος, 2012).

Η ταυτότητα των Αρβανιτών είναι ισχυρή στα ορεινά χωριά ή/και στις πεδινές περιοχές της Βοιωτίας έως και σήμερα, με μη ικανοποιητική χρήση της γλώσσας (Αλεξάκης, 2011). Στο

Κυριάκι σήμερα έχει αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός και λειτουργούν παραδοσιακοί ξενώνες, ταβέρνες και εργαστήρια παραδοσιακών τυροκομικών προϊόντων (Παπαδόπουλος, 2012).

Εικόνα 8-1: Άποψη του χωριού³⁶

8.2 Η Αρβανίτικη γλώσσα

8.2.1 Τα δεδομένα για την αρβανίτικη γλώσσα

Η αρβανίτικη γλώσσα σήμερα συγκαταλέγεται στις μειονοτικές ιστορικές γλώσσες με χαμηλή βιωσιμότητα στην Ελλάδα. Από τα τέλη της δεκαετίας του '40, σε πολλές αρβανίτικες κοινότητες εντοπιζόταν η παθητική γνώση της από τα νεότερα μέλη (τους σημερινούς μεσήλικες), με τον περιορισμό της χρήσης της και την αντικατάστασή της από την ελληνική γλώσσα. Τις τελευταίες δεκαετίες, σημειώνεται η μαζική εγκατάσταση Αρβανιτών στα μεγάλα αστικά κέντρα, με αποτέλεσμα την απώλεια της διγλωσσίας τους και την αποδοχή της μονογλωσσίας τους (Σελλά-Μάζη, 2016: 23, 28, 30). Η αρνητική στάση των ομιλητών για τη μητρική τους γλώσσα οφείλεται στο εκσυγχρονιστικό ρεύμα της κοινωνίας και της αστυφιλίας, στη βελτίωση των συγκοινωνιών, στην εκπλήρωση της στοιχειώδους εκπαίδευσης και στον ρόλο της ελληνικής γλώσσας ως κύριο μέσο στο σχολείο και στη διοίκηση (Σελλά-Μάζη, 2016: 28 · Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 291, 295). Η γνώση της περιορίζεται στις μεγαλύτερες ηλικίες, γεγονός το οποίο υποδεικνύει ότι τα

³⁶ Η εικόνα ανακτήθηκε από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%AC%CE%BA%CE%B9_%CE%92%CE%B%CE%B9%CF%89%CF%84%CE%AF%CE%B1%CF%82 .

αρβανίτικα βρίσκονται σε πλήρη υποχώρηση, βραδέως ή ταχέως, στην ελληνική επικράτεια (Σελλά-Μάζη, 2016: 30). Κατά τον Μπαλτσιώτη (1997: 90) τα αρβανίτικα βρίσκονται σε ταχεία υποχώρηση εδώ και μια εικοσαετία, με επαρκείς ομιλητές άνω των 50 ετών σε περιοχές με συμπαγή πληθυσμό, διατηρώντας τη γλώσσα τους πιο ζωντανή. Οι νεότερες γενιές δεν μιλούν την αρβανίτικη γλώσσα, εξαιτίας της εθνικής, πολιτισμικής και πολιτικής ταύτισης των ομιλητών της με την ελληνική γλώσσα, προκαλώντας την εξαφάνισή της (Μπασλής, 2017: 89).

8.2.2 Τα ιδιώματα της αρβανίτικης γλώσσας στην Ελλάδα

Όπως προλογήθηκε, πολλές μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί για την αρβανίτικη γλώσσα στην Ελλάδα με γλωσσο-ιστορικά, λαογραφικά και κοινωνιογλωσσολογικά κριτήρια (βλ. 8.1.1 & 8.1.3). Ωστόσο, η έλλειψη σύγχρονων διαλεκτολογικών προσεγγίσεων, σε συγχρονικό και σε διαχρονικό επίπεδο, δεν έχει ευοδωθεί για την περιγραφή των γλωσσικών συστημάτων, τη σχέση των αρβανίτικων διαλέκτων μεταξύ τους και τη θέση τους στην αλβανική διαλεκτολογία (Liosis, 2013: 129).

Η αλβανική γλώσσα διακρίνεται σε δύο μεγάλες διαλεκτικές ομάδες, την τόσκικη του νότου και τη γκέκικη του βορρά (Λιόσης, 2008: 7). Τα αρβανίτικα ιδιώματα υπάγονται στην τόσκικη διάλεκτο (Hamp, 1970a: 11-17, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2008: 7). Έτσι, η αρβανίτικη γλώσσα δεν αποτελεί ένα ενιαίο γλωσσικό σύστημα, λόγω της απόσχισής της από τον κύριο κορμό της τόσκικης διαλέκτου, με αποτέλεσμα την επιβίωση πολλών αρχαϊκών στοιχείων και τη σταδιακή ανάπτυξη γλωσσικών καινοτομιών ή εσωτερικών χαρακτηριστικών, κατά την επαφή της με την ελληνική γλώσσα (Liosis, 2013: 129). Ειδικότερα, κατά τον Καράντη (2008: 176) είναι αδύνατη η αναγωγή των γενικών γλωσσικών χαρακτηριστικών των αρβανίτικων ιδιωμάτων, εξαιτίας της ιδιομορφίας τους ανά περιοχές και της μη συστηματικής καταγραφής τους από την επιστημονική κοινότητα.

Ο Sasse (1991: 13-18, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2008: 7-8) διαιρεί τα αρβανίτικα ιδιώματα, μεταξύ των οποίων το πιο αντιπροσωπευτικό θεωρείται το βορειοανατολικό αττικοβοιωτικό, λόγω της αυξημένης συγκέντρωσης ισόγλωσσων. Μεταξύ αυτών, συγκαταλέγονται το νοτιοανατολικό αττικό ιδίωμα, το δυτικό αττικό, το κεντρικό βοιωτικό και το βορειοανατολικό βοιωτικοφθιωτικό. Ακόμα, περιλαμβάνεται η ζώνη της ευβοϊκής διαλέκτου με διάφορα υποϊδιώματα όπως της Άνδρου, το βορειοανατολικό και

βορειοδυτικό πελοποννησιακό και το δυτικό και νοτιοανατολικό πελοποννησιακό. Το τελευταίο είναι υπό εξαφάνιση σήμερα, όπως και άλλα αρβανίτικα ιδιώματα στην Ελλάδα.

8.2.3 Οι γλωσσικές αλλαγές των Αρβανίτικων στα επίπεδα ανάλυσης

Οι Παντελίδης & Λιόσης (2019: 220) εστιάζουν στις γλωσσικές αλλαγές, λόγω επαφής δύο γλωσσικών συστημάτων, οι οποίες οφείλονται σε δανεισμό και σε γλωσσική μετακίνηση. Οι αλλαγές αυτές είναι διαφορετικές μεταξύ τους, γιατί αφενός οι πρώτες εκκινούν σε λεξιλογικό επίπεδο και προχωρούν κλιμακωτά στα άλλα επίπεδα ανάλυσης και αφετέρου οι δεύτερες δρουν πρωταρχικά στο φωνολογικό και στο συντακτικό επίπεδο σε καθεστώς γλωσσικής επαφής, με την ατελή κατάκτηση της γλώσσας από τους ομιλητές της και τη μεταβίβασή της στις επόμενες γενιές ως μητρική. Η εξέταση των υποστρωματικών στοιχείων καθίσταται χρήσιμη για την αρβανίτικη γλώσσα, συσχετιζόμενη με την μετακίνηση των ομιλητών από το δικό τους γλωσσικό σύστημα σε ένα άλλο, διατηρώντας εντούτοις ορισμένα γλωσσικά στοιχεία από το πρώτο.

Πράγματι, ολόενα ελληνικές δάνειες λέξεις καλύπτουν κενά σημασιολογίας ή αντικαθιστούν αφηρημένα ουσιαστικά, όπως συμβαίνει στις αρβανίτικες μορφολογικές και σημασιολογικές κατηγορίες (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 299 · Σελλά- Μάξη, 2016: 28). Ακόμα, δάνεια προέρχονται από τα ντόπια νεοελληνικά ιδιώματα, με έκδηλο το φαινόμενο της παρεμβολής (Παντελίδης & Λιόσης, 2019: 220). Έτσι, ελληνικές λέξεις ή άλλα διαμορφωποιημένα λεκτικά στοιχεία με αναφορική σημασία εντοπίζονται σε καθημερινά τμήματα ομιλίας (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 299). Γενικότερα, στη μείωση του γραμματικού συστήματος σε επίπεδο μορφολογικών και συντακτικών χαρακτηριστικών παρατηρούνται η κατάρρευση της διάκρισης χρόνου-όψης-έγκλισης και του συνδετικού συστήματος της σειράς των όρων στην ονοματική φράση κατά το πρότυπο της ελληνικής, η αδυναμία προσαρμογής δανείων και η ακύρωση του μηχανισμού της υπόταξης (Sasse, 1991β: 70-71 · Λιόσης, 2007, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2019: 346).

Σε αυτό το πλαίσιο, οι αλλαγές χαρακτηρίζονται ως *ολοκληρωμένες, συνεχείς και ασυνεχείς* (Tsitsipis, 1981, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2019: 339-340 · Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 299). Οι *ολοκληρωμένες* αλλαγές διαπιστώνονται σε όλες τις κοινότητες και σε τομείς, στους οποίους υπάρχει σύγκλιση με την ελληνική (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 299). Αυτές είναι, ήδη, συντελεσμένες και ιστορικές με την εμφάνισή τους σε παλιότερα κείμενα ή σε άλλες διαλεκτικές ποικιλίες και στην αλβανική γλώσσα, χαρακτηρίζοντας τη διαχρονία όλων των

φυσικών γλωσσών (Λιόσης, 2019: 340). Τέτοιες είναι η απώλεια της παραγωγικής μορφολογίας της θαυμαστικής έγκλισης και της ευκτικής, τη δεύτερη την οποία αντικαθιστά η υποτακτική έγκλιση, με δυσκολία της σημασιολογικής κατανόησής της από το νεανικό γλωσσικό ρεπερτόριο (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 300) ή/και της απολιθωματικής διατήρησης σύνθετων γραμματικών τύπων, μη συσχετιζόμενων με έννοιες *μείζης* και *υβριδισμού* (Λιόσης 2019: 347). Η απώλεια της ευκτικής ασκεί επίδραση στην ικανότητα των επαρκών ομιλητών και εμφανίζεται σε στερεοτυπικές φράσεις, όπως και άλλοι τύποι μη λεξικοποιημένοι και περιστασιακά προσαρμοσμένοι σε έμμετρη και ρυθμική μορφή (π.χ. *ku trubuafta bustra jonə kur u ku tə haj yambronə* < ‘που να λυσσάζει η σκύλα μας που έπεσε να φάει το γαμπρό’) (Λιόσης, 2019: 347).

Ακόμα, οι *συνεχείς* αλλαγές αφορούν τον συγκρητισμό της ευκτικής, την ταύτιση του οριστικού άρθρου με το αόριστο αρθρικό σύστημα στην ονοματική φράση και την απώλεια του γερονδίου (Λιόσης, 2019: 340). Οι *συνεχείς* αλλαγές εμφανίζουν μια διαρκή απώλεια ορισμένων γραμματικών χαρακτηριστικών στην ικανότητα των ομιλητών, με την μετακίνηση από τους άριστους μεγαλύτερους ομιλητές προς τους νεότερους τερματικούς (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 299). Έτσι, αυτές χαρακτηρίζουν κυρίως τον λόγο των δίγλωσσων επαρκών ομιλητών μιας κοινότητας και σχετίζονται με εναλλαγές σε παλαιούς και νέους γλωσσικούς τύπους (Λιόσης, 2019:340). Στην έρευνα των Tsitsipis & Elmendorf (1983: 300-301) η προοδευτική απώλεια του γερονδίου σπάνια αναφέρεται στον λόγο των ανώτερων ομιλητών, ενώ οι νέοι και τερματικοί ομιλητές έχουν ισχνή και παθητική γνώση της δομής του, με την τάση της αντικατάστασης της γερονδιακής συμπλήρωσης του κύριου ρήματος, κυρίως σε συνδετική δομή. Ακόμα, ο γερονδιακός δείκτης *tíike* χάνεται από τον κληρονομημένο τύπο *kláarə* ή *kláiturə* ‘κλαίγοντας’, καθώς εμφανίζονται οι αρβανίτικοι *γερονδιακοί* τύποι *kláaras* και *kláituras* στη συνδυαστική μορφή του ελληνικού γερονδίου -ας με μια αρβανίτικη βάση (Λιόσης, 2019: 347).

Επιπρόσθετα, αναφορικά με την ταύτιση του οριστικού άρθρου με το αόριστο αρθρικό σύστημα στην ονοματική φράση, αναφέρουμε ότι σύμφωνα με τον Λιόση (2007: 245), η ονοματική κλίση στην αρβανίτικη γλώσσα έχει τρία γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο), δύο αριθμούς (ενικός και πληθυντικός αριθμός) και τρεις πτώσεις (ονομαστική,³⁷ γενική/δοτική και αιτιατική), με χαρακτηριστικό γνώρισμα τη διάκριση σε οριστικές και

---

³⁷ Διατηρείται η ορθογραφία του συγγραφέα, όπως και στον Λιόση (2007: 245).

αόριστες σειρές (definite and indefinite series) ουσιαστικών. Στα αρβανίτικα η αόριστη μορφή είναι μονοπτωτική (Λιόσης, 2008: 26), ενώ σήμερα στην αλβανική³⁸ γλώσσα και στις διαλεκτικές ποικιλίες της εμφανίζονται δύο μορφές οριστικού άρθρου ανάλογα με την εγκλιτική ή προκλιτική θέση τους στο συνοδό ουσιαστικό (Λιόσης, 2007: 293). Ο Λιόσης (2007: 239-245) παραπέμπει σε μελέτες για τη χρήση του προτιθέμενου/προτασσόμενου και επιτιθέμενου/επιτασσόμενου άρθρου, τα οποία έχουν επηρεάσει βαθύτατα το συνδετικό σύστημα και τα άρθρα στα αρβανίτικα σήμερα. Η επίδραση αυτή διαφαίνεται στη λειτουργικότητα και στις χρήσεις του προτασσόμενου άρθρου (π.χ. στα συνδετικά μόρια πριν από τη γενική, στα επίθετα κ.ά.) και του επιτιθέμενου άρθρου στις καταλήξεις της οριστικής μορφής (Λιόσης, 2008: 26). Αυτό οδήγησε στο γεγονός ότι τα ουδέτερα³⁹ ουσιαστικά στον αριθμό τους είναι λίγα (σε αριθμό 21), με την τάση τροπής αυτών από τους ομιλητές σε αρσενικά (Λιόσης, 2007: 252) και σε θηλυκά (Λιόσης, 2008: 30). Σαφώς, για τη δραστική μείωση τους δεν υπάρχουν ενδείξεις για ουσιαστικοποιημένα επίθετα και μετοχές (επιδέχεται η ανάλυση αυτών σε προτάσεις ή/και η αντικατάστασή τους από συνώνυμα ή υπώνυμα και ιθαγενή στοιχεία) (π.χ. *fai* 'φαγητό', *mi* 'κρέας' κ. ά.), καθώς και για αντωνυμίες ουδέτερου γένους (...), με λίγες περιπτώσεις λειτουργικότητας κάποιων με την ενσωμάτωση ελληνικών δάνειων λέξεων, χωρίς αλλαγή γένους (π.χ. *paraθuri-tə* 'το παράθυρο' κ.ά.) (Λιόσης, 2008: 30-31).

Προσδιορίζοντας τις *ασυνεχείς* αλλαγές, αυτές συνδέονται με φαινόμενα κατάρρευσης των φωνολογικών αντιθέσεων και των γραμματικών χαρακτηριστικών στον λόγο μόνο των ημιομιλητών της τελευταίας γενιάς, με έκδηλες τις ενδείξεις της γλωσσικής συρρίκνωσης (Λιόσης, 2019: 340). Τέτοια προσδιορίζονται η μη δήλωση των γραμματικών κατηγοριών των χρόνων, η μείωση της κλιτικής μορφολογίας των ρημάτων και ουσιαστικών, η σύγχυση του μελλοντικού δείκτη *do* με το μόριο της υποτακτικής *tə* και η ακατάλληλη προσθήκη μορίων στα ουσιαστικά, στα επίθετα ή αλλά γένη ονομάτων (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 301). Αρχικά, η σύγχυση του μελλοντικού δείκτη *do* με το μόριο της υποτακτικής *tə* εντοπίζεται στον αποκλειστικό σχηματισμό του μέλλοντα με τη χρήση του μορίου *tə* της υποτακτικής (π.χ. *do tə pənón* 'θα δουλέψω' (Λιόσης, 2008: 29), καθώς σε μεγάλη πλειονότητα σχηματίζεται ο μέλλοντας με την προσθήκη του *tə* (Sasse, 1991: 227-228 ·

---

³⁸ Η χρήση του οριστικού και αορίστου άρθρου δε απαντά στη σημερινή αλβανική γλώσσα, με αποτέλεσμα η διάκριση οριστικών και αόριστων τύπων στα ουσιαστικά να βασίζεται στις καταλήξεις των ουσιαστικών (Ρόντου-Γκόρου, 2014: 5).

³⁹ Για σχετική μελέτη και εξέταση των ουδέτερων ουσιαστικών, παράβλεπε στο Λιόσης (2007: 252-255).

Λιόσης, 2007: 73 · Φουρίκης, 1993: 144, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2008: 21). Συνεχίζοντας, αναφορικά με την κλιτική μορφολογία των ουσιαστικών διαπιστώνεται ο συγκρητισμός των πτώσεων της αόριστης βάσης των ουσιαστικών· ο συγκρητισμός⁴⁰ έχει εισχωρήσει βαθύτερα στην αόριστη μορφή, οι πτωτικοί τύποι της ονομαστικής και της αιτιατικής έχουν ταυτιστεί και έχει αντικατασταθεί η διακριτή μορφολογία των πτωτικών τύπων της γενικής/δοτικής της αόριστης βάσης στους δύο αριθμούς μέσω συνδυαστικών συνταγμάτων, την πρόθεση *nga* + ονομαστική της αόριστης βάσης (π.χ. *if nga tétə miði* ‘ήταν από οχτώ μήνες (= οχτώ μηνών) (Λιόσης, 2008: 24).

Ωστόσο, ο Λιόσης (2019: 346) επικαλούμενος τον Sasse, αναφέρει ότι η επιθηματοποίηση της γραμματικής μορφολογίας στα αρβανίτικα δημιουργεί προβλήματα στη χρήση και στον λόγο μεταξύ ημιομιλητών, καθώς και στην «επικοινωνιακή» περίπτωση. Ενδεικτικό παράδειγμα ευρύτατης διάδοσης αποτελεί το φαινόμενο του υποκορισμού με την προσάρτηση του επιθήματος *-(i)ζα < αρβ. -(ə)zə* (οριστ. τύπος *-(ə)za*, κατά κανόνα στις βάσεις των ουσιαστικών (Λιόσης & Παντελίδης, 2021: 639). Μάλιστα, κατά τη μορφολογική προσαρμογή του επιθήματος στο ελληνικό κλιτικό σύστημα, αυτό τοποθετείται στην αναμενόμενη δεξιά θέση του παράγωγου θηλυκού ουσιαστικού σε *-α* (π.χ. *μάνιζα* ‘μανούλα’, *κλήσιζα* ‘εκκλησούλα’, *μηλέζα* (<μηλέ-α) ‘μηλίτσα’) (Λιόσης & Παντελίδης, 2021: 693). Το φαινόμενο του υποκορισμού και άλλες γλωσσικές μορφές, οι ρουτίνες λόγου, συνδέονται με το θέμα της αυτοπροστασίας της γλώσσας από τους ομιλητές της (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 294). Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα σχετίζεται με την κανονικοποίηση⁴¹ των ανώμαλων ρημάτων του αορίστου κατά τη συνηθέστερη μορφή της κλιτικής τάξης στον λόγο των ομιλητών⁴² (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 301). Κατά τον Λιόση (2007: 296) οι καταλήξεις⁴³ του ενεργητικού και παθητικού αορίστου

⁴⁰ Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στα ιδιώματα AAB (Αρβανίτικα Αττικοβοιωτίας) (Sasse, 1991: 302, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2008: 24). Για το πτωτικό σύστημα της αόριστης βάσης και της οριστικής μορφή της αλβανικής και της αρβανίτικης, παράβλεπε. στο Λιόσης (2008: 24).

⁴¹ Ο Trudgill (1976, όπ. αναφ. στο Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 302) διατυπώνει τους όρους «αναγωγή» και «απλοποίηση» για την εξέταση της αρβανίτικης γλώσσας. Έτσι, η «μείωση» σχετίζεται με την αλλαγή η οποία στερεί την εκφραστική δύναμη του ομιλητή για τη γλώσσα του και η «απλοποίηση» αντικατοπτρίζει τη νομιμοποίηση κάθε γραμματικού παραδείγματος, χωρίς την απώλεια στην ικανότητα της αναφορικής του επάρκειας, κατά τη χρήση της γλώσσας του.

⁴² Το φαινόμενο χαρακτηρίζει τη μορφολογική αναλογική ισοπέδωση στον λόγο ατόμων μεγάλης ηλικίας και εντοπίστηκε στο αρβανίτικο χωριό Λιβανάτες της Βορειοανατολικής Στερεάς Ελλάδας, όπως και άλλα φαινόμενα μορφολογικής και φωνολογικής ισοπέδωσης (απώλεια, προσθήκη ή εξουδετέρωση φωνητικών αντιθέσεων) (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 301-302).

⁴³ Για τις καταλήξεις του ενεργητικού και παθητικού αορίστου (σηματισμός με το μόριο *u-* π.χ. *u-ní* ‘έβαλε’), παράβλεπε στο Λιόσης (2007: 296).

προστίθενται στη ρίζα⁴⁴ του αορίστου (ριζικός/ αθέματος αόριστος) ή υφίσταται η ακολουθία ενός από τα επιθήματα *-t-*, *-v-*, *-r-*, *-f-* (θεματικοί /επιθηματοποιημένοι αόριστοι). Έτσι, ο συνδυασμός της ύπαρξης των παραπάνω επιθημάτων, εξαιτίας της φωνηεντικής ριζικής μετάπτωσης, προκάλεσε την παγίωση δύο αοριστικών θεμάτων: α) το θέμα του ενικού της ενεργητικής φωνής (θέμα Α) και β) το θέμα του πληθυντικού της ενεργητικής και της παθητικής φωνής (θέμα Β), με τη διάκριση στα δύο θέματα των θεματικών αορίστων για τις συγκεκριμένες τάξεις να πραγματώνεται με την απουσία του επιθήματος για τον πληθυντικό της ενεργητικής φωνής και την παθητική φωνή (Λιόσης, 2007: 296). Η πιο διαδομένη μορφή του αορίστου είναι σε *-v* των ρημάτων σε */-Φη/* (βλ. σε φωνολογικό επίπεδο), καθώς και άλλων κλιτικών τάξεων,⁴⁵ όπως εκείνων της 6^{ης} τάξης (π.χ. *prés* ‘κόβω – *préna*’ κ. ά.), της 7^{ης} (π.χ. *vrás* ‘σκοτώνω’ – *vrána* κ. ά.), στο φωνηεντόληκτο *ρί* ‘πίνω’ – *ρίνα* και στο παραπληρωματικό *φόη* ‘βλέπω’ με τον παράλληλο αόριστο του ‘*φόνα*’ δίπλα στο ‘*ράφα*’ (Λιόσης, 2007: 303). Διαπιστώνεται, γενικότερα, μεταπτωτική αλλαγή στον σχηματισμό των αορίστων σε *-v* στον πληθυντικό της ενεργητικής φωνής και στην παθητική κατά το επικρατές των θεματικών αορίστων, όπως επίσης και η εναλλαγή⁴⁶ μεταξύ των αορίστων σε *-t*⁴⁷ και εκείνων σε *-v* των ρημάτων σε *-οη* (π.χ. *škóna* / *škóita* ‘πήγα’, *martóna/martóita* ‘πάντρεψα’, *har(r)óna* / *har(r)óita* ‘ξέχασα’, *kutlóna* / *kutlóita* ‘κατάλαβα’ κ.ά), με τάση επικράτησης των τύπων σε *-v* (Λιόσης, 2007: 304).

Σε φωνολογικό επίπεδο, χαρακτηριστικό παράδειγμα ασυνεχών αλλαγών είναι η κατάργηση στην αρβανίτικη γλώσσα της φωνολογικής αντίθεσης μεταξύ του φατνιακού και του ουρανικού έρρινου σε */n/ - /ɲ/*, δρομολογώντας τη μορφολογική κατάργηση του */-Φη/* στη διάκριση των καταλήξεων στα τρία πρόσωπα του ενικού των ρημάτων (Λιόσης, 2007, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2019: 340). Ακόμα, παρατηρείται η απώλεια των φωνημάτων */t/* και */rr/* στα αρβανίτικα υπό την επίδραση της ελληνικής, λόγω της μη διάθεσης αυτών στο φωνητικό της σύστημα ή/και στο γεγονός ότι αυτά θεωρούνται ως μαρκαρισμένα ή

⁴⁴ Ο Λιόσης ακολουθεί τη διαφοροποίηση μεταξύ των όρων ρίζα και θέμα, όπου η πρώτη αντιστοιχεί στο ελάχιστο λεξικό μόρφημα, ενώ το δεύτερο συνιστά η ρίζα με το πρόσφυμα (Παυλίδου, 1995: 57-8, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2007: 296).

⁴⁵ Για τις κλιτικές τάξεις, παράβλεπε στο Λιόσης (2007: 275-295).

⁴⁶ Ο Λιόσης (2007: 296) αναφέρει μια διαφορετική κατάσταση για τα AAB (Αρβανίτικα Αττικοβοιωτίας), παραπέμποντας στον Sasse (1991: 186), για τη διάκριση ενός γ’ θέματος στο τρίτο ενικό πρόσωπο της ενεργητικής φωνής για τον αόριστο με χαρακτήρα *-v* (Sasse, 1991: 203-6). Ακόμα, παράβλεπε και σε σχετική υποσημ. 1 στο Λιόσης (2007: 304).

⁴⁷ Για τον αόριστο σε *-r*, παράβλεπε στο Λιόσης (2007: 300-302).

διαγλωσσικά πιο σπάνια με τα αντίστοιχα /l/ και /r/. Ταυτόχρονα, κάποια ακόλουθα φαινόμενα αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της ομάδας των Ευβοϊκών-Αθηναϊκών-Μεγαρίτικων-Αιγινήτικων και της Πελοποννησιακής (ΕΑΜΑ) και εμφανίζονται σε μεγάλη γεωγραφική διασπορά ανά περιοχές (Παντελίδης & Λιόσης, 2019). Το φαινόμενο του τσιτακισμού λαμβάνει ευρύτατη γεωγραφική κατανομή και προκύπτουν τα φατνιακά προστριβόμενα [ts] και [dz] κατά την τροπή των /k/ και /g/ πριν από τα μπροστινά φωνήεντα (/i/ και /e/) ή το ημίφωνο (/j/) (π.χ. α) για k/ + /j/: farmakotʃylás ‘φαρμακοκοιλιάζω’, β) για /k/ + /i/: aɣarititʃɛ ‘αγαπητικά’, γ) για /k/ + /e/: (hamo)tʃɛlə ‘χαμοκέλλα’, δ) για /g/ + /i/: andzɪnás ‘εγκαινιάζω’ και ε) για /g/ + /e/: tsindzél ‘τσιγκέλι’) (Παντελίδης & Λιόσης, 2019: 228-229). Επιπρόσθετα, εμφανίζεται η μετατροπή του /le/ > [lé] (π.χ. έπλιεναν, αλιεύρι, κάλιενε κ.ά.) σε γειτνιάζοντα ή αλληλεπικαλυπτόμενα ελληνικά και αρβανίτικα ιδιώματα σε Πελοπόννησο, στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα και υφίσταται η ύπαρξη μαρτυριών σε περιοχές της Βοιωτίας (Άγιος Γεώργιος, Θήβα κ.ά.) (Παντελίδης & Λιόσης, 2019: 223). Σημειωτέον, εμφανίζονται τόσο η πραγμάτωση⁴⁸ των <v>, <oi> ως [(j)u], από την εξέλιξη του παλαιού /y/ (Αρχ.Ελλ. <v>, <oi>) σε /ju/, σε Βοιωτία και σε Λοκρίδα (π.χ. χιούνω, γιούρω κ.ά.) όσο και η διατήρηση των φωνηεντικών ακολουθιών /-éa/ και /-ía/ λόγω της ασυνιζήσιας, φαινόμενο το οποίο επηρεάζει και τη μορφολογία (π.χ. η καρδία, τα κουτσία, η μουρέα κ.ά.) (Παντελίδης & Λιόσης, 2019: 230-231). Τέλος, εντοπίζεται η απώλεια των συμπλεγμάτων /mb/, /nd/ και /ng/ με διαφοροποιήσεις στα αρβανίτικα ιδιώματα, κυρίως για την απώλεια του κλειστού⁴⁹ /mb/ και εν μέρει για το /ng/ (Λιόσης, 2008: 16).

Σε επίπεδο σύνταξης, σύμφωνα με τους Λιόση & Παντελίδη (2021: 685), στο αρβανίτικο ρηματικό σύστημα εντοπίζεται η σημαντικότερη αντίθεση μεταξύ παρελθοντικών και μη παρελθοντικών χρόνων, με τις διακρίσεις των εγκλίσεων και της όψης, ήσσονος σημασίας, συγκριτικά με την κατάταξη των χρόνων. Η υποτακτική στα αρβανίτικα σχηματίζεται με *tə* για την ενεργητική και την παθητική φωνή (Λιόσης, 2007: 307). Η αρβανίτικη γλώσσα στην υποτακτική έγκλιση (όπως και στην προστακτική) είναι αμαρκάριστη ως προς τη διάκριση

⁴⁸ Το φαινόμενο αυτό αποτελεί βασικό της ομάδας ΕΑΜΑ και επιβιώνει σε μεγάλα τμήματα της Κορίνθιας (Στεφάνι, Χιλιομόδι, Άγιος Βασίλειος, Κλένια) και της παλιάς ελληνόφωνης Αργολίδας (Λιγουριό), καθώς επίσης συνοδεύει τον τσιτακισμό (Παντελίδης, 2009: 1083, όπ. αναφ. στο Παντελίδης & Λιόσης, 2019: 230).

⁴⁹ Η απώλεια του κλειστού αντιδιαστέλλεται στο Κυριάκι [Κυριάκι] της Βοιωτίας με τη διατήρησή του στα Σπάτα (Tsitsipis, 1981: 185, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2008: 16). Η προηγούμενη παρατήρηση επιβεβαιώνεται και από τον Sasse, χωρίς όμως να αναφέρει απώλειες του κλειστού στα ιδιώματα ΑΑΒ (Αρβανίτικα Αττικοβοιωτίας) (Sasse, 1991: 61-2, όπ. αναφ. στο Λιόσης, 2008: 16).

συνοπτικό ~μη συνοπτικό, καθώς η διάκριση της όψης σχετίζεται μόνο με τους δύο παρελθοντικούς τύπους της οριστικής (*ftjere* ~ *ftive*), με συνέπεια αυτή η ρηματική κατηγορία να θεωρείται υποχαρκτηρισμένη σε σχέση με την ελληνική (Λιόσης & Παντελίδης, 2021: 686). Η παρελθοντική υποτακτική προκύπτει με τον συνδυασμό του δείκτη *tə* + μη συνοπτικού τύπου *ftjere* (δηλαδή ο τύπος του παρατατικού), ενώ η παροντική υποτακτική διαθέτει δικό της κλιτικό παράδειγμα (Λιόσης & Παντελίδης, 2021: 686) και αναφέρεται στο μέλλον σε ανεξάρτητες προτάσεις (Λιόσης, 2007: 307). Αντίθεση, ωστόσο, προκύπτει στις εξαρτημένες δευτερεύουσες προτάσεις με την ακολουθία των χρόνων⁵⁰ να υποδεικνύει η ίδια τη συγκεκριμένη χρήση της υποτακτικής στα αρβανίτικα και στα αλβανικά (π.χ. *duá tə martónem* 'θέλω να παντρευτώ' και *dója tə martónesə* 'ήθελα να παντρευτώ' (Λιόσης, 2007: 307). Συνεπώς, ο παρελθοντικός χρόνος της κύριας πρότασης⁵¹ επιβάλει μια παρελθοντική υποτακτική, χωρίς τη διάκριση της όψης (να + υποτακτική παρατατικού) [(π.χ. *s-keřəmə verə tə rijəmə* 'δεν είχαμε κρασί να πιούμε' (= να πίνουμε)] (Λιόσης & Παντελίδης, 2021: 687-688).

Καταλήγοντας, οι Αρβανίτες αγνοούν τη συγγενική σχέση της μητρικής γλώσσας με την αλβανική, χαρακτηρίζοντας τη γραπτή της μορφή ως «βαριά» και αποκαλώντας την ως «καθαρευούσα» (Σελλά- Μάζη, 2016: 28 · Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 297). Παράλληλα, η απόδοση του χαρακτηρισμού «βαθιά» γλώσσα για το καθένα από ομιλούμενα αρβανίτικα ιδιώματα ανά κοινότητες αποδίδεται στη μη αλληλοκατανόηση των ομιλητών κοντινών και απομακρυσμένων περιοχών, λόγω της ενσωμάτωσης ελληνικών δάνειων λέξεων στο γλωσσικό τους ρεπερτόριο (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 297-298), ώστε να αμφισβητείται

⁵⁰Η ακολουθία των χρόνων αποτελεί κληρονομημένο συντακτικό γνώρισμα των αρβανίτικων, καθώς στην αλβανική γλώσσα ρηματικοί τύποι με μη παρελθοντική αναφορά (ενεστώτας, μέλλοντας, παρακείμενος, υποτακτική των ανεξάρτητων προτάσεων και προστακτική) θέτουν τη χρήση της παροντικής υποτακτικής σε εξαρτημένες προτάσεις σε αντίθεση με τους παρελθοντικούς χρόνους (παρατατικός, αόριστος και υπερσυντέλικος) να επιβάλλουν τη χρήση της παρελθοντικής υποτακτικής. Ακόμα, τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του ρήματος εξάρτησης και οι θέσεις κύριας ή δευτερεύουσας πρότασης δεν επηρεάζουν την ακολουθία των χρόνων (Λιόσης & Παντελίδης, 2021: 686-687).

⁵¹Εξάιρεση της ακολουθίας των χρόνων στην αλβανική αποτελεί η εκφορά του ρήματος της εξαρτημένης πρότασης για το μέλλον σε σχέση με τη στιγμή της εκφώνησης, με αποτέλεσμα η υποτακτική να τίθεται ενεστωτική, ανεξάρτητα κι αν το ρήμα της εξάρτησης είναι σε παρελθοντικό χρόνο π.χ. *Mos i the gjë të shkojë sonje* 'Μήπως του είπες να πάει απόψε με το φεγγάρι για ζύλα;' (Newmark et al. 1982: 80, όπ. αναφ. στο Λιόσης & Παντελίδης, 2021: 687). Το ίδιο συντακτικό φαινόμενο εντοπίζεται και στα αρβανίτικα, καθώς θεωρείται παράγωγο κυρίως υποστρωματικής ή/και παραστρωματικής αρβανίτικης επίδρασης και έχει ενσωματωθεί στις νεοελληνικές ποικιλίες πρώην αρβανιτόφωνων ή δίγλωσσων περιοχών (Λιόσης & Παντελίδης, 2021: 687-688).

η δομική της αρτιότητα και η χρηστικότητα εν γένει της αρβανίτικης γλώσσας και όχι η αξία της ίδιας (Τσιτσιπής, 1983b, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη. 2016: 29).

B. ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ -ΕΡΕΥΝΑ

9. Μεθοδολογία της έρευνας

9.1 Μεθοδολογική προσέγγιση

Ως κατάλληλη μεθοδολογική προσέγγιση για τη διεξαγωγή της έρευνας προεπιλέχθηκε η ποσοτική μέθοδος. Κατά τον Μακράκη (1998: 19-20) σε μια ποσοτική προσέγγιση ο ερευνητής προσδιορίζει το *θέμα /το πρόβλημα* της έρευνας, διατυπώνει τις υποθέσεις ή ένα πλαίσιο αναφοράς, υιοθετώντας *κλειστές* μεθόδους και τεχνικές, με στόχο την εξήγηση ή/και την πρόβλεψη της μεταβλητότητας και της συνεισφοράς προκαθορισμένων παραγόντων ή μεταβλητών στο υπό μελέτη κοινωνικό φαινόμενο. Για αυτόν το λόγο, οι βιβλιογραφικές πηγές διαδραματίζουν θεμελιώδη ρόλο για τον προσδιορισμό της θεωρίας και των ερευνητικών υποθέσεων (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 31). Η επαλήθευση ή η απόρριψη των υποθέσεων προκύπτουν κατόπιν της κατάλληλης επιλογής των μεθόδων ανάλυσης, των πηγών και των μέσων των εμπειρικών δεδομένων (Μακράκης, 1998: 19). Η συλλογή των δεδομένων κρίνεται σκόπιμο να είναι ακριβής, αξιόπιστη και αντικειμενική (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 33), ώστε τα συλλεχθέντα δεδομένα να ποσοτικοποιούνται για την εξακρίβωση του βαθμού της πιθανοφάνειάς τους με τη χρήση στατιστικών μεθόδων και τεχνικών (Μακράκης, 1998: 20).

Με άλλα λόγια, στην ποσοτική μέθοδο η ερευνητική διαδικασία κινείται από το γενικό προς το ειδικό, καθώς αναζητείται η αιτία μέσω μιας *υποθετικής - απαγωγικής* ανάλυσης (Μακράκης, 1998: 21). Απώτερος στόχος των αποτελεσμάτων της ποσοτικής ανάλυσης είναι η διατύπωση *νομοτελειακών* ή *γενικευμένων* διαπιστώσεων (Μακράκης, 1998: 19), αφού το αντικείμενο της έρευνας συνιστά η συστηματοποίηση της *εννοιοποίησης* σε γενικεύσεις και ανεύρεση νόμων και όχι η απλή ποσοτική περιγραφή των διαφόρων πτυχών της πραγματικότητας (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 32-33).

9.2 Μέθοδοι δειγματοληψίας και δείγματα

Αποφασιστικής σημασίας για τον ερευνητή αποτελεί ο ακριβής καθορισμός του *πληθυσμού* μιας έρευνας για την έκβαση των αποτελεσμάτων. Το σύνολο των μονάδων παρατήρησης ενός φαινομένου ονομάζεται *πληθυσμός* (population). Στις κοινωνιογλωσσικές

επιστημονικές έρευνες η έννοια της γλωσσικής κοινότητας ταυτίζεται με την έννοια του *πληθυσμού* (Μικρός, 2017: 207).

Ο ερευνητικός σχεδιασμός εκ των προτέρων κρίνεται επιτακτική ανάγκη να είναι πλήρως οργανωμένος, αυστηρά δομημένος και κλειστός, ώστε το *δείγμα* να είναι αντιπροσωπευτικό και μετρήσιμο στατιστικά, καθώς βάσει αυτού τα ερευνητικά αποτελέσματα ανάγονται σε γενικεύσεις (Ισάρη & Πουρκός, 2015: 31). Η ορθότερη επιλογή της δειγματοληπτικής μεθόδου θα ήταν η *τυχαία δειγματοληψία* για την απόδοση της ακριβέστερης και πληρέστερης εικόνας, με στόχο τη γενίκευση της συμπεριφοράς σε επίπεδο *πληθυσμού*. Αν και η φύση της τυχαίας δειγματοληψίας δεν αντίκειται στη μεθοδολογία για το υπό εξέταση φαινόμενο, αναδυόμενα πρακτικά ζητήματα και άλλοι αστάθμητοι παράγοντες υπαγορεύουν ενίοτε τη χρήση της *μη τυχαίας δειγματοληψίας* (Μικρός, 2017: 214-215). Στη *μη τυχαία δειγματοληψία* δεν είναι εφικτός ο υπολογισμός της ποικιλότητας του δείγματος, με αποτέλεσμα τη δυσκολία του βαθμού *σκέβρωσής* (skewness) του. Η ανάδειξη ενός αξιόπιστου ποιοτικά δείγματος έγκειται στη σύγκριση των αποτελεσμάτων προγενέστερων ερευνών *τυχαίας δειγματοληψίας* (Μικρός, 2017: 215). Αναφορικά στη δική μας περίπτωση, εξαιτίας της διττής στοχοθεσίας, προκαθορίστηκαν συνειδητά οι συγκερασμοί [υπό]δειγματοληπτικών μεθόδων *μη τυχαίας δειγματοληψίας*.

Συγκεκριμένα, η επιλογή της *μη τυχαίας δειγματοληψίας* προκρίθηκε τόσο για τη συλλογή του δείγματος των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών στον ευρύτερο ελληνικό χώρο όσο και για τη συλλογή του δείγματος των αρβανιτόφωνων πληροφορητών οι οποίοι έχουν αρβανίτικη καταγωγή και διαμένουν μόνιμα ή μη στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Αναφορικά με τη συλλογή του δείγματος των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών, χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία *ευκολίας* (convenience sampling). Σύμφωνα με τον Μικρό (2017: 214-215), η δειγματοληψία *ευκολίας* στηρίζεται σε πληροφορητές οι οποίοι είναι διαθέσιμοι και εύκολα προσεγγίσιμοι στην έρευνα κατόπιν πρόσκλησης του ερευνητή, καθώς δημιουργείται ένα δείγμα *ευκολίας*, προερχόμενο από το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον του ίδιου. Σε αυτήν την περίπτωση, η γενίκευση των ερευνητικών αποτελεσμάτων επί του συνόλου του πληθυσμού είναι επισφαλής, καθώς αυτή σχετίζεται αποκλειστικά με το υπό εξέταση συγκεκριμένο δείγμα (Μικρός, 2017: 215). Ωστόσο, η δειγματοληψία φέρει και γνωρίσματα της δειγματοληψίας *κρίσης* (judgment sampling), καθώς ο ερευνητής κατά την προσωπική του κρίση αποκλείει ακραίες περιπτώσεις στη συλλογή των δεδομένων, οι οποίες ενδεχομένως θα αλλοιώσουν την ποσοτική απεικόνιση του υπό εξέταση φαινομένου

(Μικρός, 2017: 217). Έτσι, κατά τη συλλογή και εξέταση των δεδομένων μας, προέκυψαν οκτώ (8) απαντήσεις από το συνολικό δείγμα σε αριθμό ογδόντα πέντε (85) πληροφορητών, οι οποίες απορρίφθηκαν, διότι αυτές έφεραν ταυτόχρονα θετικές και αρνητικές τιμές. Το βασικότερο μειονέκτημα της συγκεκριμένης δειγματοληψίας έγκειται στον επηρεασμό της αντικειμενικής κρίσης του ερευνητή, εξαιτίας της επίδρασης των ιδεολογικών, κοινωνικών, ψυχολογικών και προσωπικών του παραγόντων (Μικρός, 2017: 217). Εντούτοις, διαβεβαιώνεται ότι δεν υπήρξε προσπάθεια ετεροκαθορισμού και αλλοίωσης των συλλεχθέντων δεδομένων, η οποία θα μπορούσε να επηρεάσει την αξιοπιστία των ερευνητικών αποτελεσμάτων, αφού ως κυριότερη δειγματοληπτική μέθοδος ορίστηκε η δειγματοληψία «ευκολίας». Το τελικό δείγμα αποτελείται από εβδομήντα επτά (77) πληροφορητές.

Για την επιλογή του δείγματος των πληροφορητών με αρβανίτικη καταγωγή, χρησιμοποιήθηκε εκ νέου η *μη τυχαία δειγματοληψία*, η οποία βασίστηκε στη δειγματοληψία *ευκολίας* (convenience sampling) σε συνδυασμό με τη δειγματοληψία «*χιονοστιβάδας*» (snowball sampling). Η δειγματοληψία *ευκολίας* στηρίχθηκε αρχικά στη συλλογή του δείγματος πληροφορητών αρβανίτικης καταγωγής, οι οποίοι διαμένουν μόνιμα στο Κυριάκι της Βοιωτίας, καθώς ήταν διαθέσιμοι να συμμετάσχουν στην έρευνά μου, αφού με κάποια άτομα συνδέομαι με φιλικούς και εξ αγχιστείας συγγενικούς δεσμούς. Παράλληλα, η ολοκλήρωση της ατομικής συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου σε έντυπη μορφή δεν θα ήταν επιτεύξιμη, χωρίς τη βοήθεια του φιλικού και εξ αγχιστείας συγγενικού περιβάλλοντός μου, το οποίο το προώθησε και το διαμοίρασε σε κάποιους κατοίκους, οι οποίοι διαμένουν όχι μόνο στο Κυριάκι, αλλά σε άλλη κοντινή περιοχή (κυρίως στην πόλη της Λιβαδειάς). Σύμφωνα με τον Μικρό (2017: 221), η δειγματοληψία *χιονοστιβάδας* αξιοποιείται στη μελέτη [υπο]πληθυσμών, οι οποίοι δύσκολα προσεγγίζονται, λόγω της κλειστής οργάνωσής τους. Για αυτόν τον λόγο, προκειμένου ο ερευνητής να διευκολυνθεί, αξιοποιεί ένα μικρό δίκτυο επαφών, ώστε να επιτευχθεί τόσο η επικοινωνία όσο και η εμπιστοσύνη με το αρχικό μικρό δείγμα συμμετεχόντων, από τους οποίους ζητά να του προτείνουν και άλλα άτομα, με σκοπό να συμπεριληφθούν στην έρευνα. Ωστόσο, η δειγματοληπτική αυτή μέθοδος ενέχει μεγάλο βαθμό αναξιοπιστίας και μη εγκυρότητας των ερευνητικών αποτελεσμάτων, καθώς προκύπτει ένα δείγμα εξαιρετικά ιδιόμορφο, βασιζόμενο στην κρίση των έτερων πληροφορητών και όχι στην κρίση του ερευνητή, με διάθεση του ίδιου της επάρκειας του θεωρητικού υπόβαθρου για την έρευνα την οποία

διεξάγει (Μικρός, 2017: 221- 222). Σε αυτό το σημείο, από το συνολικό δείγμα σε αριθμό των εβδομήντα τριών (73) πληροφορητών, μόνο εννέα (9) συμμετέχοντες αποτέλεσαν ένα μικρό δείγμα για να καλυφθεί ο απαιτούμενος αριθμός του συνολικού δείγματος. Έτσι, σε σύγκριση με το συνολικό δείγμα εκτιμάται ότι δεν επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό τα ερευνητικά αποτελέσματα.

Όσον αφορά τις κοινωνιογλωσσικές μεταβλητές, οι οποίες επιλέχθηκαν για την κατηγοριοποίηση των πληροφορητών στην ερευνητική διαδικασία είναι: το φύλο, η ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο. Η επιλογή του τύπου καταγωγής/διαμονής είναι διαφορετική για τις δύο περιπτώσεις και τέθηκε, ώστε να προσδιοριστεί σε καθεμία το υπό εξέταση δείγμα γεωγραφικά. Οι μεταβλητές αυτές ορίζονται ως *ανεξάρτητες* μεταβλητές, αφού απώτερος σκοπός είναι η εξήγηση της *διακύμανσης* (variance) των *εξαρτημένων* μεταβλητών με βάση τις παρατηρήσιμες μεταβολές των *ανεξάρτητων* μεταβλητών (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 33-34).

Ειδικότερα, οι *ανεξάρτητες* μεταβλητές έλαβαν τιμές: α) το φύλο (άνδρες και γυναίκες), β) την ηλικία (κάτω των 30, μεταξύ των 30-60, άνω των 60) και γ) το μορφωτικό επίπεδο (αναλφάβητος, δημοτική εκπαίδευση, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ανώτατη εκπαίδευση). Το εύρος της ηλικιακής ομάδας στο συνολικό δείγμα των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών εκτιμάται από είκοσι τριών (23) έως εβδομήντα πέντε (75) ετών, ενώ το εύρος στην ίδια μεταβλητή για το συνολικό δείγμα των αρβανιτόφωνων πληροφορητών κυμαίνεται από είκοσι ένα (21) έως ογδόντα εννέα (89) ετών. Στα δείγματά μας δεν συμπεριλήφθηκαν συμμετέχοντες κάτω των είκοσι (20) ετών, με αποτέλεσμα να θεωρείται αξιόπιστη η συλλογή των δεδομένων, αφού τα νέα άτομα με μικρότερη ηλικία των είκοσι (20) ετών δεν έχουν αποκτήσει μια πλήρως διαμορφωμένη άποψη για τη λειτουργικότητα των διάφορων διαλεκτικών ποικιλιών (Κουρδής, 2007: 65).

Τέλος, η εξέταση του *τύπου διαμονής* για το συνολικό δείγμα των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών στην Ελλάδα έλαβε τιμές βάσει της ταξινόμησης στις δεκατρείς (13) διοικητικές περιφέρειες (ΔΠ): 1) την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, 2) την Κεντρική Μακεδονία, 3) τη Δυτική Μακεδονία, 4) την Ήπειρο, 5) τη Θεσσαλία, 6) τη Στερεά Ελλάδα, 7) τις Ιόνιες Νήσους, 8) τη Δυτική Ελλάδα, 9) την Πελοπόννησο, 10) την Αττική, 11) το Βόρειο Αιγαίο, 12) το Νότιο Αιγαίο και 13) την Κρήτη. Σχετικά, με τη μεταβλητή *«του τύπου καταγωγής/διαμονής»* για το συνολικό δείγμα των αρβανιτόφωνων πληροφορητών, η ίδια έλαβε δύο (2) τιμές: α) την καταγωγή και τη μόνιμη διαμονή στο Κυριάκι της Βοιωτίας

και β) την καταγωγή από το Κυριάκι της Βοιωτίας και τη διαμονή σε άλλη περιοχή. Από τον πληθυσμό του συνολικού δείγματος των εβδομήντα τριών (73) πληροφορητών αρβανίτικης καταγωγής, οι πενήντα επτά (57) διαμένουν μόνιμα στο Κυριάκι και οι δεκαέξι (16) διαμένουν σε άλλη περιοχή (κυρίως τη Λιβαδειά).

9.3 Ερευνητικό εργαλείο

Το κατάλληλο ερευνητικό εργαλείο, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων στην ερευνητική διαδικασία, είναι το *ερωτηματολόγιο* ατομικής συμπλήρωσης. Το δομημένο «ερωτηματολόγιο» είναι το σύνθετο και το βασικότερο εργαλείο, όχι μόνο στις δειγματοληπτικές έρευνες, αλλά η χρήση του είναι διαδεδομένη στις έρευνες πεδίου, στις πειραματικές μεθόδους και σε άλλες δραστηριότητες συλλογής δεδομένων (Babbie, 2011: 398).

Η κατασκευή του *ερωτηματολογίου* αποτελεί πρωταρχική μέριμνα του ερευνητή. Η δομή του είναι τυποποιημένη και κανονικοποιημένη για όλους τους πληροφορητές, αφού ο ερευνητής αποστασιοποιείται σημαντικά από τα υποκείμενά του, με στόχο να μελετήσει την πραγματικότητα με αντικειμενικότητα, ανεπηρέαστος από τις υποκειμενικές κρίσεις του, από τις υπάρχουσες αξίες και από το πολιτισμικό γίνεσθαι (Ίσαρη & Πουρκός, 2015: 30). Με αυτόν τον τρόπο, είναι δυνατή η συλλογή των δεδομένων από ένα δυνητικά μεγάλο αριθμό πληροφορητών σύντομα και άμεσα, ανεξάρτητα από τη φυσική παρουσία και αλληλεπίδραση του ίδιου του ερευνητή με τους πληροφορητές του (Babbie, 2011).

Παρά την ποικιλότητα των ερωτηματολογίων ως προς τη δομή τους, αυτά αναδεικνύονται ως αξιοποιήσιμα ερευνητικά εργαλεία για τη διεξαγωγή της εκάστοτε ερευνητικής διαδικασίας, αφού παρουσιάζουν κοινά δομικά χαρακτηριστικά. Στο εισαγωγικό τους πεδίο εμφανίζονται ορισμένες σαφείς οδηγίες για τη συμπλήρωσή τους: οι στόχοι της έρευνας, η εθελοντική συμμετοχή των πληροφορητών, ο απαιτούμενος χρόνος και ο τρόπος της συμπλήρωσής τους και τέλος τα προσωπικά δεδομένα του ερευνητή (ονοματεπώνυμο, ακαδημαϊκή και επαγγελματική ιδιότητα, προσωπική ηλεκτρονική διεύθυνση αλληλογραφίας) για τη λύση πιθανών αποριών των πληροφορητών (Babbie, 2011: 405). Ακόμα, αναγκαία προϋπόθεση αποτελεί η επισήμανση για τη διατήρηση της ανωνυμίας των πληροφορητών, χωρίς την κοινοποίηση των προσωπικών τους δεδομένων, σύμφωνα με το πρωτόκολλο της ερευνητικής δεοντολογίας (Bell, 2007: 75-77).

Βάσει της κανονικοποίησης και της τυποποίησής τους, τα δομημένα *ερωτηματολόγια*, τα οποία αξιοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων μας και στις δύο περιπτώσεις, αποτελούνται από τέσσερις (4) ενότητες. Σε κάθε *ερωτηματολόγιο* περιλαμβάνονται εκτός από το εισαγωγικό σημείωμα και άλλες τρεις (3) ενότητες, με ερωτήσεις ιεραρχικά διατεταγμένες *κλειστού* τύπου απλής, καθώς και πολλαπλής επιλογής συμπλήρωσης προκαθορισμένων απαντήσεων. Οι διατυπωμένες ερωτήσεις, ως προς τη μορφή και το περιεχόμενό τους, στο σύνολό τους είναι απλές, σαφείς και κατανοητές για τους πληροφορητές και απαντώνται χωρίς κάποια ιδιαίτερη δυσκολία (Babbie, 2011: 398-406).

Όσον αφορά το *ερωτηματολόγιο*⁵² (Παράρτημα Α) των μη αρβανιτόφωνων συμμετεχόντων στην Ελλάδα, αυτό αποτελείται από είκοσι τρεις (23) ερωτήσεις δομημένες σε τρεις (3) ενότητες. Στη δεύτερη ενότητα (Β) περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 1-4 δημογραφικού περιεχομένου (φύλο, ηλικιακή ομάδα, μορφωτικό επίπεδο, τόπος διαμονής ανά ΔΠ) και στην τρίτη ενότητα (Γ) περιέχονται οι ερωτήσεις 5-15, οι οποίες αφορούν τις στάσεις των πληροφορητών απέναντι στις γλωσσικές ποικιλίες και ειδικότερα στην αρβανίτικη γλώσσα. Στην τέταρτη ενότητα (Δ) συγκαταλέγονται οι ερωτήσεις 16-23, οι οποίες ανιχνεύουν τις στάσεις των πληροφορητών για τους αρβανιτόφωνους ομιλητές στο Κυριάκι της Βοιωτίας βάσει των χρηστών και της χρήσης της αρβανίτικης γλώσσας. Ειδικότερα, οι ερωτήσεις είκοσι μία (21) και είκοσι δύο (22) σχετίζονται με την κοινωνική στάση των συμμετεχόντων για την πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των κατοίκων στο Κυριάκι και τη διατήρηση της πολιτισμικής συνέχειάς τους αντίστοιχα. Τέλος, η ερώτηση είκοσι τρία (23) τέθηκε, με σκοπό να ανιχνεύσει την απόδοση των πιθανών αιτιών από τα υποκείμενα σε περίπτωση μελλοντικής εξαφάνισης της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι.

Όμοια και το απευθυνόμενο *ερωτηματολόγιο*⁵³ (Παράρτημα Β) για τους αρβανιτόφωνους πληροφορητές στο Κυριάκι της Βοιωτίας δομείται από τρεις (3) ενότητες με συνολικό αριθμό είκοσι πέντε (25) ερωτήσεων, συμπεριλαμβανομένου και του εισαγωγικού του πεδίου (Α). Στη δεύτερη ενότητα (Β) περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 1-4 δημογραφικού περιεχομένου (φύλο, ηλικιακή ομάδα, μορφωτικό επίπεδο, τόπος καταγωγής/διαμονής) και στην τρίτη ενότητα (Γ) περιέχονται οι ερωτήσεις 5-21, οι οποίες ανιχνεύουν τις στάσεις των

⁵² Βλέπε Παράρτημα Α (Ερωτηματολόγιο 1).

⁵³ Βλέπε Παράρτημα Β (Ερωτηματολόγιο 2).

πληροφορητών για τη μητρική τους γλώσσα. Στην τέταρτη ενότητα (Δ) περιλαμβάνονται ερωτήσεις 22-25, οι οποίες σχετίζονται με τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας.

Τέλος, πριν τη χορήγηση των ερωτηματολογίων, πραγματοποιήθηκε ο απαιτούμενος προέλεγχος των ερωτήσεων από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα πληροφορητών για κάθε ομάδα, ώστε να γίνουν οι απαραίτητες διορθώσεις σε πιθανά σφάλματα (Babbie, 2011: 406-407). Δέκα (10) ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από μη αρβανιτόφωνους πληροφορητές του φιλικού και επαγγελματικού περιβάλλοντος μου και άλλα δέκα (10) απαντήθηκαν πιλοτικά από αρβανιτόφωνους κατοίκους, οι οποίοι διαμένουν στο Ίλιον της Αττικής. Ωστόσο, αυτοί οι εθελοντές-πληροφορητές δεν συμπεριλήφθηκαν στα αντίστοιχα τελικά δείγματα για ηθικούς και δεοντολογικούς λόγους.

9.4 Ερευνητική Διαδικασία

Η διεξαγωγή της συγκεκριμένης ερευνητικής διαδικασίας κινήθηκε σχεδόν παράλληλα χρονικά με τη χορήγηση των συγκεκριμένων ερωτηματολογίων στα υπό εξέταση δείγματα: το μη αρβανιτόφωνο δείγμα σε όλη την Ελλάδα και το αρβανιτόφωνο δείγμα στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε από τις 14 Απριλίου έως και τις 17 Μαΐου του 2024.

Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο για τους μη αρβανιτόφωνους πληροφορητές σε όλη την Ελλάδα υποστηρίχθηκε στην κατασκευή του μέσω του λογισμικού της Forms της Google σε ψηφιακή μορφή. Η κοινοποίησή του και διαμοιρασμός του έλαβε χώρα στις 18 Απριλίου του 2024, μέσω του δημοφιλούς κοινωνικού μέσου δικτύωσης, το Facebook, στο φιλικό και συγγενικό μου περιβάλλον, ενώ συμπεριλήφθηκε σε διάφορες προσωπικές ομάδες στις οποίες συμμετέχω. Το ποσοστό απόκρισης 75% [πενήντα οκτώ (58) πληροφορητές] ήταν ικανοποιητικό τις πρώτες δεκαπέντε (15) ημέρες από την ημερομηνία της δημοσίευσής του (Babbie, 2011: 414). Τις επόμενες ημέρες, το ποσοστό απόκρισης ήταν μειωμένο, αλλά δυνητικά ικανοποιητικό. Απαντήθηκαν συνολικά ογδόντα πέντε (85) ερωτηματολόγια έως τις 15 Μαΐου του 2024, από τα οποία απορρίφθηκαν τα οκτώ (8), εξαιτίας των αναξιόπιστων αποκρίσεων κατά τη συλλογή και τον έλεγχο των δεδομένων.

Όσον αφορά το ερωτηματολόγιο των αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι της Βοιωτίας, αυτό διαμοιράστηκε σε έντυπη μορφή και απαντήθηκε ατομικά από τους περισσότερους

πληροφορητές κατά τις δύο επιτόπιες επισκέψεις μου στο χωριό. Λίγα ερωτηματολόγια από ηλικιωμένους κατοίκους συμπληρώθηκαν με τη δική μου βοήθεια, λόγω των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν ή λόγω της μη εξοικείωσής τους με αυτή τη διαδικασία. Το ποσοστό *απόκρισης* ήταν ικανοποιητικό και στην περίπτωση αυτή, εξαιτίας της συνδρομής των φιλικών και εξ αγχιστείας συγγενικών προσώπων μου. Ειδικότερα, κατά την πρώτη επιτόπια επίσκεψή μου στις 14 Απριλίου του 2024 στο Κυριάκι, συμπληρώθηκαν τριάντα τέσσερα (34) ερωτηματολόγια και το ποσοστό *απόκρισης* ήταν περίπου 46%. Όμοια, κατά τη δεύτερη επιτόπια επίσκεψή μου στις 27 Απριλίου του 2024 σε Κυριάκι και σε Λιβαδειά, συμμετείχαν τριάντα (30) πλέον πληροφορητές, με ποσοστό *απόκρισης* 41% στην ατομική συμπλήρωση του κάθε ερωτηματολογίου. Μια μικρή δέσμη δεκαπέντε (15) ερωτηματολογίων παραδόθηκε σε δύο άτομα του φιλικού περιβάλλοντός μου, με στόχο να την προωθήσει, ώστε να καλυφθεί ο αρχικός απαιτούμενος αριθμός εβδομήντα επτά (77) πληροφορητών ανάλογος με το δείγμα των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών. Ωστόσο, από αυτά μόνον εννέα (9) ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από πληροφορητές αρβανίτικης καταγωγής, οι οποίοι είτε διαμένουν μόνιμα στο Κυριάκι είτε στη Λιβαδειά. Τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια απεστάλησαν μέσω ταχυδρομείου στη διεύθυνση της μόνιμης κατοικίας μου, στο Ίλιον της Αττικής. Τα συλλεχθέντα δεδομένα από τους αρβανιτόφωνους ομιλητές μεταμορφώθηκαν σε ψηφιακή μορφή με τη χρήση εκ νέου του λογισμικού της Forms της Google και εισήχθησαν με απόλυτη ακρίβεια.

Τέλος, τα συλλεχθέντα δεδομένα τα οποία προέκυψαν από τα δύο τύπου ερωτηματολόγια αναλυθήκαν και ποσοτικοποιήθηκαν αυτόματα μέσω του λογισμικού της Forms της Google, ενώ απεικονίστηκαν σε αντίστοιχα γραφήματα βάσει των ερωτημάτων τους. Ιδιαίτερα, με τη χρήση του υπολογιστικού φύλλου του εργαλείου της Microsoft Excell της Google Forms αναλυθήκαν οι *ανεξάρτητες* μεταβλητές (φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, τόπος διαμονής/καταγωγής), μέσω της περιγραφικής στατιστικής σε κάθε ερώτημα.

9.5 Ηθικά ζητήματα

Για την διεξαγωγή της ερευνητικής διαδικασίας, η οποία κινήθηκε σχεδόν συγχρονικά με τη χορήγηση των δομημένων ερωτηματολογίων στο Facebook μέσω διαδικτύου και στο Κυριάκι της Βοιωτίας, τέθηκε ως απόλυτη αρχή η εφαρμογή του πρωτοκόλλου της

ερευνητικής δεοντολογίας και αποφεύχθηκε κάθε μορφή μεροληψίας προς τους πληροφορητές, προκειμένου να αναδειχθεί η καταλληλότητα και η αξιοπιστία των ερευνητικών ευρημάτων (Babbie, 2011: 117-118). Ακόμα, διατηρήθηκε ο σεβασμός της ελευθερίας και της αυτονομίας της κοινωνικοπολιτισμικής ιδιαιτερότητας των πληροφορητών, με την αποφυγή λεκτικών στοιχείων στα ερωτηματολόγια, τα οποία θα θεωρούνταν πιθανόν απειλητικά για το κύρος τους (Μακρή-Τσιλιπάκου, 2001: 327-329). Παράλληλα, η αντικειμενικότητα και η αξιοπιστία της συγκεκριμένης ερευνητικής διαδικασίας έγκεινται στην επιδίωξη της ελάχιστης φυσικής ή οποιασδήποτε άλλης αλληλεπίδρασής μου με τους πληροφορητές, ούσα ουδέτερη και αποστασιοποιημένη από αυτούς (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 32), ανεξάρτητα από τη μικρή συνδρομή μου στη συμπλήρωση κάποιων ερωτηματολογίων σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας στο Κυριάκι. Τέλος, η ενέργειά μου αυτή επαλήθευσε την προβλεψιμότητά μου περί του περιορισμού των διχοτομικών ερωτήσεων (π.χ. ΝΑΙ ή ΟΧΙ), οι οποίες εμφανίζουν μεγαλύτερη υποβλητικότητα για επιθυμητές απαντήσεις (Μακρή -Τσιλιπάκου, 2001: 325-326).

10. Ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων του ερωτηματολογίου των μη Αρβανιτών στην Ελλάδα

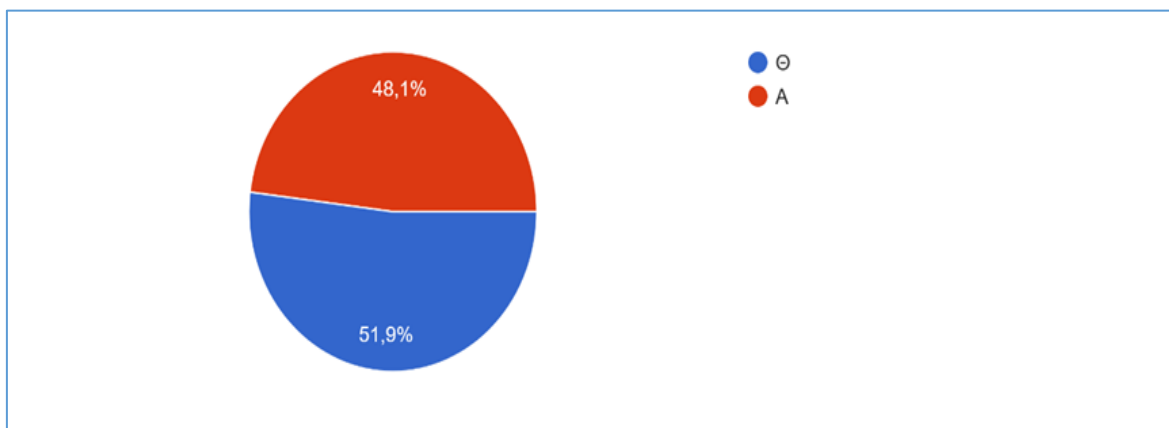
Στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιείται η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων, τα οποία προκύπτουν από τις δοθείσες απαντήσεις των πληροφορητών κατά την ανώνυμη και εθελοντική συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Σε πρώτη φάση επιχειρείται η περιγραφική και η ερμηνευτική ανάλυση των απαντήσεων του ερωτηματολογίων αναφορικά με τις γλωσσικές και κοινωνικές στάσεις των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών στον ευρύτερο ελληνικό χώρο για την αρβανίτικη γλώσσα και για το Κυριάκι της Βοιωτίας. Έπεται δε η συζήτηση των αποτελεσμάτων, όπως αυτά προκύπτουν από τις αποκρίσεις των ερωτηθέντων.

10.1 Ανάλυση δημογραφικών δεδομένων

Στο δεύτερο (B) τμήμα του ερωτηματολογίου περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 1-4, οι οποίες αφορούν τα *δημογραφικά στοιχεία* των υποκειμένων.

1) Το φύλο

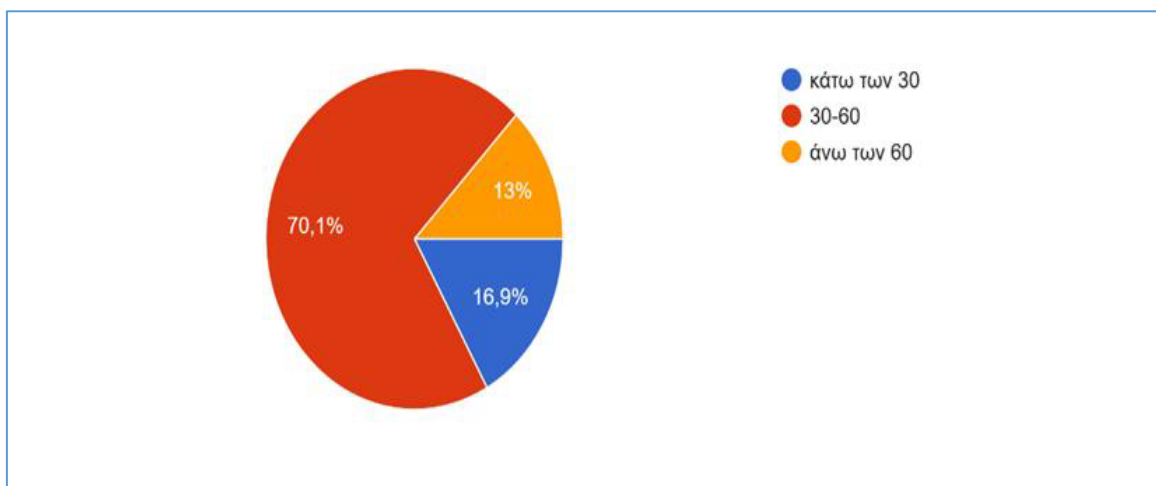
Στην απεικόνιση του **γραφήματος 10-1**, εξετάζεται η «ανεξάρτητη» μεταβλητή του «φύλου». Από το σύνολο των εβδομήντα επτά (77) ερωτηθέντων, οι σαράντα (40) ήταν γυναίκες, ποσοστό 51,9%, και οι άντρες ήταν τριάντα επτά (37), ποσοστό 48,1%. Το δείγμα μας σε αυτήν την περίπτωση θεωρείται επαρκώς αντιπροσωπευτικό σχετικά με τη μεταβλητή του «φύλου».

Γράφημα 10-1: Το φύλο

2) Η ηλικία

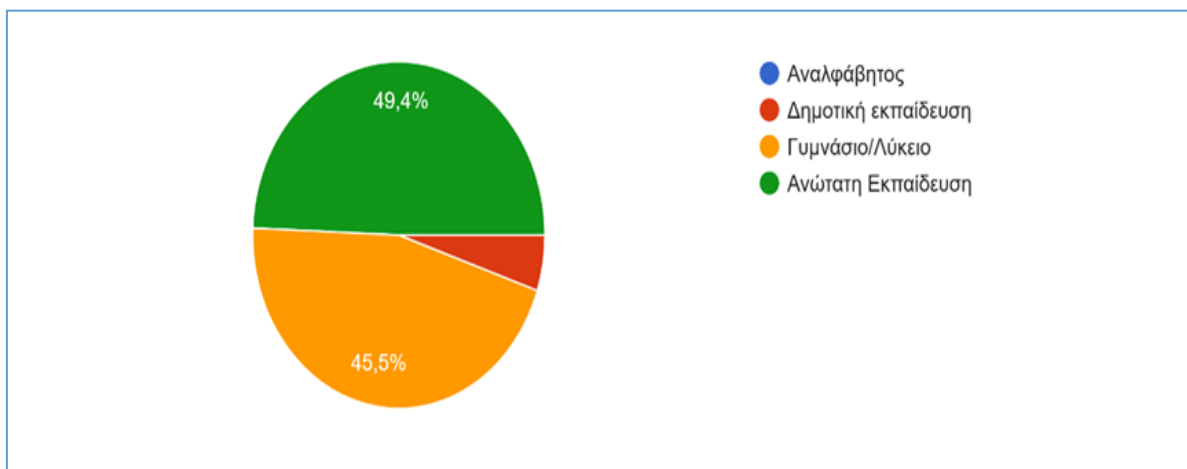
Στην απεικόνιση του **γραφήματος 10-2**, καταγράφονται οι ηλικιακές ομάδες των υποκειμένων. Στην πρώτη ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30» απάντησαν δεκατρία (13) άτομα, ποσοστό 16,9%, από τα οποία τα τέσσερα (4) ήταν άνδρες και τα εννέα (9) ήταν γυναίκες. Στη δεύτερη ηλικιακή ομάδα των «30-60» καταγράφεται υψηλό ποσοστό 70,1%, το οποίο αναλογεί σε πενήντα τέσσερα (54) άτομα, από τα οποία τα είκοσι έξι (26) ήταν άνδρες και τα είκοσι οκτώ (28) γυναίκες. Τέλος, χαμηλό ποσοστό 13% σε αριθμό συμμετοχής δέκα (10) υποκειμένων παρατηρείται στην τελευταία ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», από τα οποία τα επτά (7) δήλωσαν άνδρες και τα τρία (3) ήταν γυναίκες.

Γράφημα 10- 2: Η ηλικία (ηλικιακή ομάδα)

3) Το μορφωτικό επίπεδο

Ακολουθεί η απεικόνιση του **γραφήματος 10-3**, η οποία περιγράφει το «μορφωτικό επίπεδο» των πληροφορητών. Διαπιστώνεται ότι δεν αναφέρθηκε κάποιος πληροφορητής ως «αναλφάβητος». Το μικρότερο ποσοστό 5,2% αντιστοιχεί σε τέσσερις (4) πληροφορητές, απόφοιτους δημοτικής εκπαίδευσης (εφεξής ΔμΕ), εκ των οποίων οι τρεις (3) ήταν άνδρες και μόνο μία (1) γυναίκα. Απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (εφεξής ΔΕ) δήλωσαν τριάντα πέντε (35) πληροφορητές, ποσοστό 45,5%, εκ των οποίων οι είκοσι ένας (21) ήταν άνδρες και οι δεκατέσσερις (14) γυναίκες. Τέλος, τριάντα οκτώ (38) δήλωσαν απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (εφεξής ΑΕ) σε ποσοστό 49,4%, εκ των οποίων οι δεκατρείς (13) ήταν άνδρες και οι δεκατέσσερις (14) γυναίκες.

Γράφημα 10-3: Το μορφωτικό επίπεδο

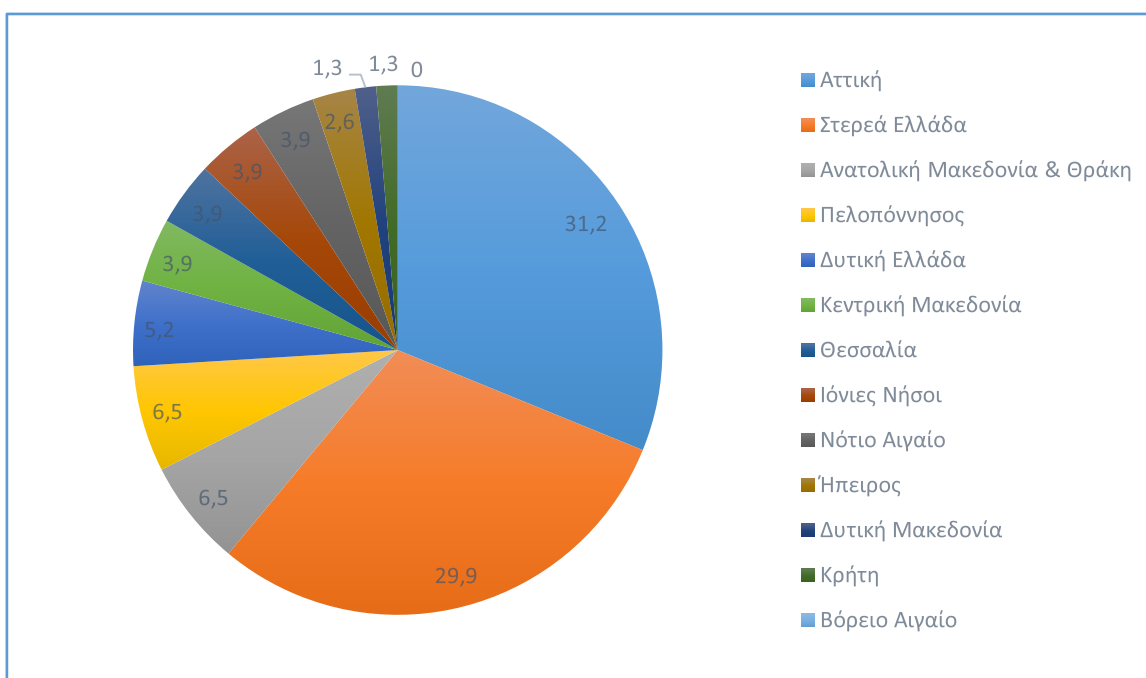
4) Ο τόπος διαμονής ανά ΔΠ

Τέλος, έπεται η αναπαράσταση τους **γραφήματος 10-4** της τελευταίας ερώτησης, στην οποία οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να δηλώσουν *τον τόπο διάμονής τους ανά ΔΠ*. Η αρχική διατύπωση της ερώτησης αφορούσε το νομό της διαμονής τους. Σε αυτό το σημείο, κρίθηκε απαραίτητη η αναγωγή των απαντήσεων των ερωτηθέντων ενταγμένες σε ΔΠ για τη σαφή και ευκρινή παρουσίαση του δείγματος. Προκύπτει, λοιπόν, ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι διαμένουν στις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας με αντίστοιχα καταγραφόμενα ποσοστά 31,2% και 29,9%. Τα σημειωθέντα ποσοστά συμμετοχής στις υπόλοιπες ΔΠ παρουσιάζουν σημαντική απόκλιση συγκριτικά με τις δύο προαναφερόμενες ΔΠ. Δεν σημειώνεται καμία εκπροσώπηση στη ΔΠ του Βορείου Αιγαίου. Τα αποτελέσματα συμμετοχής εμφανίζονται κατά φθίνουσα πορεία στον ακόλουθο πίνακα (10-1) στον οποίο αναφέρονται οι ΔΠ, ο αριθμός των ερωτηθέντων και τα αντίστοιχα ποσοστά:

Διοικητικές Περιφέρειες (ΔΠ)	Αριθμός ερωτηθέντων	Ποσοστά (%)
Αττική	24	31,2
Στερεά Ελλάδα	23	29,9
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	5	6,5
Πελοπόννησος	5	6,5
Δυτική Ελλάδα	4	5,2
Κεντρική Μακεδονία	3	3,9
Θεσσαλία	3	3,9
Ιόνιες Νήσοι	3	3,9
Νότιο Αιγαίο	3	3,9
Ήπειρος	2	2,6
Δυτική Μακεδονία	1	1,3
Κρήτη	1	1,3
Βόρειο Αιγαίο	0	0
Σύνολο	77	100

Πίνακας 10-1: Ο τόπος διαμονής ανά ΔΠ

Γράφημα 10- 4: Ο τόπος διαμονής ανά ΔΠ

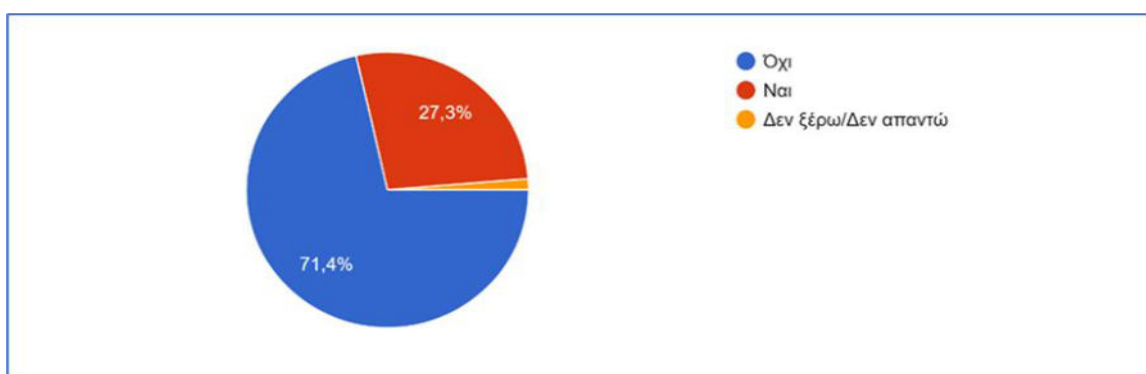
10.2 Στάσεις απέναντι στις γλωσσικές ποικιλίες και στην αρβανίτικη γλώσσα

Στο τρίτο (Γ) τμήμα του ερωτηματολογίου συγκαταλέγονται οι ερωτήσεις 5-15, οι οποίες τέθηκαν στους πληροφορητές και σχετίζονται με τις απόψεις και τις στάσεις τους απέναντι στις γλωσσικές ποικιλίες και την αρβανίτικη γλώσσα.

10.2.1 Αναλυση δεδομένων ερωτήσεων 5-15

5) Μιλάτε κάποια/ο διάλεκτο/ιδίωμα ή μειονοτική γλώσσα εκτός από την ΚΝΕ;

Με αφετηρία το πέμπτο (5^ο) ερώτημα, οι πληροφορητές κλήθηκαν να απαντήσουν αν θεωρούν ότι μιλούν κάποια/ο διάλεκτο/ιδίωμα ή μειονοτική γλώσσα εκτός από την ΚΝΕ. Στην απεικόνιση του **γραφήματος 10-5**, προκύπτει ότι πενήντα πέντε (55) πληροφορητές απάντησαν «όχι», ποσοστό 71,4%, εκ των οποίων οι είκοσι επτά (27) ήταν άνδρες και οι είκοσι οκτώ (28) γυναίκες. Στην ίδια ερώτηση, απάντησαν «ναι» είκοσι ένας (21) πληροφορητές, ποσοστό 27,3%, εκ των οποίων οι δέκα (10) ήταν άνδρες και οι ένδεκα (11) γυναίκες, ενώ μόλις ένας (1) πληροφορητής (ποσοστό 1,3 %) δήλωσε «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και ήταν γυναίκα.

Γράφημα 10-5: Ομιλία κάποιας άλλης γλωσσικής ποικιλίας εκτός της ΚΝΕ

Εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», από το σύνολο των πενήντα πέντε (55) πληροφορητών, οι οποίοι απάντησαν αρνητικά «όχι», οι δέκα (10) ήταν ηλικίας «κάτω των 30», συντριπτική πλειοψηφία σε αριθμό σαράντα δύο (42) πληροφορητών σημειώνεται μεταξύ των «30-60» και μόλις τρεις (3) ήταν «άνω των 60». Στη συνέχεια, από τους είκοσι ένας (21) πληροφορητές, οι οποίοι απάντησαν θετικά «ναι», οι δύο (2) ήταν ηλικίας «κάτω

των 30», οι δώδεκα (12) μεταξύ των «30-60» και οι επτά (7) «άνω των 60». Τέλος, η γυναίκα, η οποία απάντησε *αδιάφορα* «δεν ξέρω/δεν απαντώ», δήλωσε «κάτω των 30».

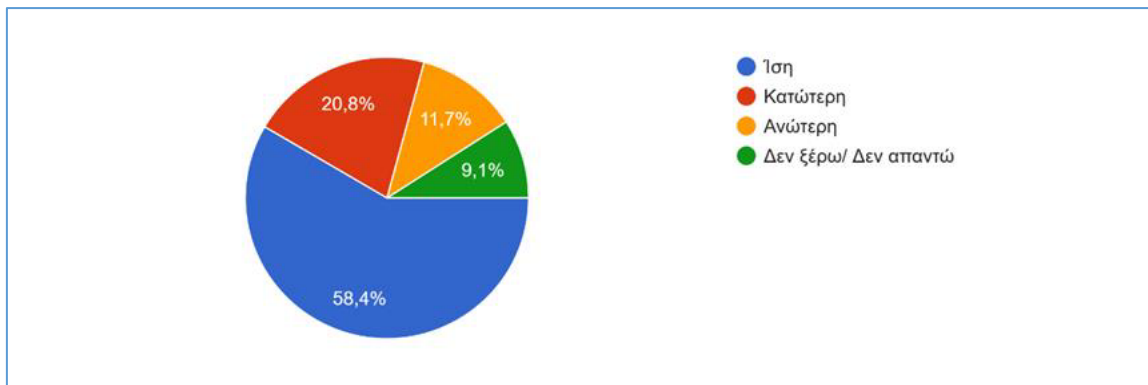
Αναφορικά με τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου» των πληροφορητών, διαπιστώνεται ότι όσοι απάντησαν «όχι», οι είκοσι επτά (27) ήταν απόφοιτοι της ΑΕ, οι είκοσι έξι (26) δήλωσαν απόφοιτοι της ΔΕ και μόλις δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ. Από εκείνους οι οποίοι απάντησαν «ναι», οι δέκα (10) ήταν απόφοιτοι της ΑΕ, οι εννέα (9) απόφοιτοι της ΔΕ και οι δύο (2) απόφοιτοι της ΔμΕ. Ακόμα, η γυναίκα, η οποία απάντησε *αδιάφορα* «δεν ξέρω/δεν απαντώ», δήλωσε απόφοιτη της ΑΕ.

Τέλος, εξετάζοντας τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ» των πληροφορητών, από εκείνους οι οποίοι έδωσαν *αρνητική* απάντηση «όχι», οι είκοσι ένας (21) διαμένουν στη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και οι δεκαέξι (16) στη ΔΠ της Αττικής. Τρεις (3) πληροφορητές δήλωσαν εξίσου ότι διαμένουν στις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και της Δυτικής Ελλάδας, ενώ δύο (2) πληροφορητές συμπληρώνουν κάθε φορά οι ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας, της Πελοποννήσου, του Νοτίου Αιγαίου, των Ιονίων Νήσων και της Ηπείρου. Ένας (1) πληροφορητής αναλογεί εξίσου για τις ΔΠ της Δυτικής Μακεδονίας και της Θεσσαλίας. Ακόμα, από τους είκοσι ένας (21) πληροφορητές οι οποίοι έδωσαν *θετική* απάντηση «ναι», οι επτά (7) διαμένουν στη ΔΠ της Αττικής και τρεις (3) στη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας. Δύο (2) πληροφορητές απαρτίζουν εξίσου τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Θεσσαλίας και της Στερεάς Ελλάδας. Ένας (1) πληροφορητής αντιστοιχεί εξίσου αριθμητικά για τις υπόλοιπες ΔΠ, πλην αυτών της Ηπείρου και της Δυτικής Μακεδονίας, οι οποίες έφεραν μηδενική συμμετοχή, ενώ η γυναίκα, η οποία έδωσε *αδιάφορη* απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ», δήλωσε ότι διαμένει στη ΔΠ της Αττικής.

6) Ποια θεωρείτε ότι είναι η αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλωσσών σε σχέση με την ΚΝΕ;

Στο έκτο (6^ο) ερώτημα, οι πληροφορητές κλήθηκαν να απαντήσουν *ποια θεωρούν ότι είναι η αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλωσσών σε σχέση με την ΚΝΕ*. Στο γράφημα 10-6, από το σύνολο των εβδομήντα επτά (77) πληροφορητών, οι σαράντα πέντε (45) απάντησαν «ίση», ποσοστό 58,4%, εκ των οποίων οι είκοσι ένας (21) ήταν άνδρες και οι είκοσι τέσσερις (24) δήλωσαν γυναίκες. Συνεχίζοντας, δεκαέξι (16) πληροφορητές απάντησαν «κατώτερη», ποσοστό 20,8%, εκ των οποίων οι επτά (7) ήταν άνδρες και οι εννέα (9) γυναίκες. Εννέα (9) πληροφορητές, τέσσερις (4) άνδρες και πέντε (5) γυναίκες,

ποσοστό 11,7%, απάντησαν «ανώτερη», ενώ το ποσοστό 9,1%, το οποίο απάντησε «δεν ξέρω/δεν απαντώ», αντιστοιχεί σε πέντε (5) άνδρες και σε δύο (2) γυναίκες.

Γράφημα 10- 6: Η αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλώσσών σε σχέση με την ΚΝΕ

Εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», από το σύνολο των σαράντα πέντε (45) πληροφορητών οι οποίοι απάντησαν «ίση», η πλειοψηφία σε αριθμό τριάντα δύο (32) πληροφορητών ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», οι επτά (7) δήλωσαν ηλικία «κάτω των 30» και οι έξι (6) «άνω των 60». Ακόμα, από τους δεκαέξι (16) πληροφορητές, οι οποίοι διάκεινται με κατωτερότητα απέναντι στις διαλέκτους/στα ιδιώματα ή στις μειονοτικές γλώσσες, οι ένδεκα (11) δήλωσαν ηλικία μεταξύ των «30-60», ενώ μόλις τρεις (3) και δύο (2) πληροφορητές δήλωσαν «κάτω των 30» και «άνω των 60» αντίστοιχα. Συγκριτικά περίπου μισή αριθμητική συμμετοχή στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» σημειώνεται για την ανωτερότητα απέναντι στις διαλέκτους/στα ιδιώματα ή στις μειονοτικές γλώσσες σε σχέση την ΚΝΕ με έξι (6) πληροφορητές και με άλλους πέντε (5) πληροφορητές να δηλώνουν αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» για την ίδια ηλικιακή ομάδα. Προκύπτει, λοιπόν, ότι η πλειονότητα των πληροφορητών κατατάσσει τις διαλέκτους/τα ιδιώματα ή τις μειονοτικές γλώσσες ισάξιας με την ΚΝΕ, ανεξάρτητα από την ηλικιακή βαθμίδα τους.

Αναφορικά με το «μορφωτικό επίπεδο» των πληροφορητών, από εκείνους οι οποίοι ανέφεραν ισοτιμία μεταξύ των διαλέκτων/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλώσσών με την ΚΝΕ, κανείς δεν ήταν αναλφάβητος, οι τρεις (3) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, οι είκοσι (20) απόφοιτοι της ΔΕ και οι είκοσι δύο (22) απόφοιτοι της ΑΕ. Σχεδόν ισόποση κατανομή πληροφορητών καταγράφεται στις απαντήσεις «κατώτερη» και «ανώτερη» για τη ΔΕ και την ΑΕ. Από τους δεκαέξι (16) πληροφορητές, οι οποίοι δήλωσαν «κατώτερη», ο ένας (1)

ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, οι οκτώ (8) απόφοιτοι της ΔΕ και οι επτά (7) απόφοιτοι της ΑΕ. Ακόμα, από τους ένδεκα (11) πληροφορητές, οι οποίοι απάντησαν *«ανώτερη»*, οι τέσσερις (4) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και οι πέντε (5) απόφοιτοι της ΑΕ. Ωστόσο, δεν φαίνεται το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο να επηρεάζει απόλυτα την αρνητική στάση των πληροφορητών απέναντι στις διαλέκτους/στα ιδιώματα ή στις μειονοτικές γλώσσες, καθώς προέρχονταν κυρίως από τις άλλες δύο εκπαιδευτικές βαθμίδες.

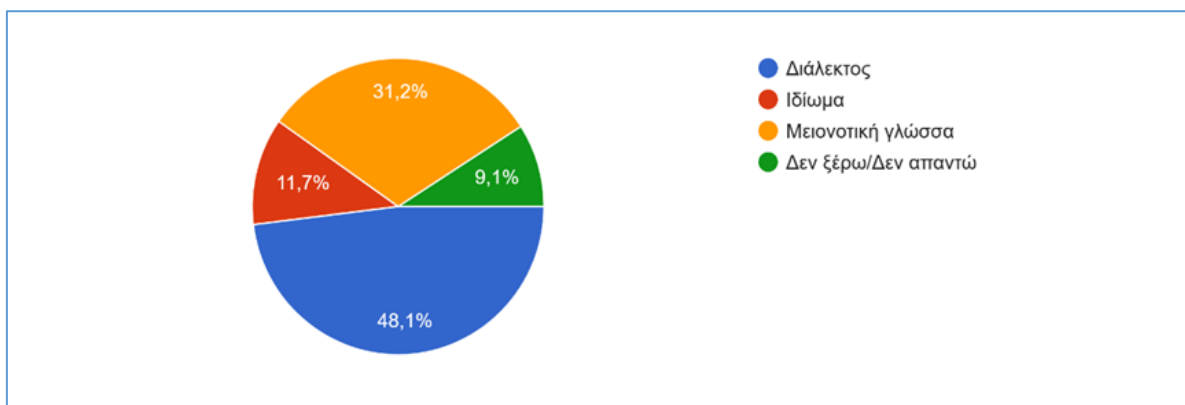
Τέλος, μελετώντας τον *«τόπο διαμονής ανα ΔΠ»* των πληροφορητών, οι περισσότεροι εκ των οποίων απάντησαν *«ίση»*, διαμένουν στις ΔΠ της Αττικής σε αριθμό δεκατεσσάρων (14) ατόμων και της Στερεάς Ελλάδας σε αριθμό δέκα (10) ατόμων. Για την ίδια απάντηση, τρεις (3) πληροφορητές δήλωσαν εξίσου ότι διαμένουν στις ΔΠ της Δυτικής Ελλάδας, της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Πελοποννήσου και των Ιονίων Νήσων, ενώ από δύο (2) πληροφορητές συμπληρώνουν κάθε φορά οι ΔΠ της Θεσσαλίας, της Ηπείρου και του Νοτίου Αιγαίου. Ένας (1) πληροφορητής αντιστοιχεί αριθμητικά εξίσου για τις ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας, της Δυτικής Μακεδονίας και της Κρήτης. Ακόμα, από εκείνους οι οποίοι έδωσαν απάντηση *«κατώτερη»*, οι εννέα (9) διαμένουν στη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας, οι τέσσερις (4) στη ΔΠ της Αττικής, οι δύο (2) στη ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας και ένας (1) στη ΔΠ της Πελοποννήσου. Με τον ίδιο τρόπο, προκύπτει ότι ο *«τόπος διαμονής ανά ΔΠ»* των πληροφορητών δεν επηρεάζει με απόλυτη βεβαιότητα την *αρνητική* στάση τους απέναντι στις διαλέκτους/στα ιδιώματα ή στις μειονοτικές γλώσσες.

Ωστόσο, αξίζει να αναφέρουμε δύο σημαντικές παρατηρήσεις. Η πρώτη αφορά τους πληροφορητές από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας οι οποίοι διάκινται με *κατωτερότητα* απέναντι στις διαλέκτους/στα ιδιώματα ή στις μειονοτικές γλώσσες σε σχέση με την ΚΝΕ και τείνουν να εξισωθούν σε αριθμό με εκείνους οι οποίοι τις θεωρούν *ισάξιες*. Η δεύτερη σχετίζεται με τους πληροφορητές οι οποίοι προέρχονται από τη ΔΠ της Αττικής και ισοβαθμούν σε αριθμό [τέσσερις (4) πληροφορητές], αποδίδοντας είτε την *ανωτερότητα* είτε την *κατωτερότητα* των υπολοίπων γλωσσικών ποικιλιών σε σχέση με την ΚΝΕ.

7) Σε ποια γλώσσα ταξινομείτε την αρβανίτικη γλώσσα;

Στην έβδομη (7^η) ερώτηση, σε ποια γλώσσα ταξινομείτε την αρβανίτικη γλώσσα, τριάντα επτά (37) υποκείμενα απάντησαν *«διάλεκτος»*, ποσοστό 48,1%, εννέα (9) απάντησαν *«ιδίωμα»*, ποσοστό 11, 7%, είκοσι τέσσερα (24) άτομα την κατέταξαν σε *«μειονοτική*

γλώσσα», ποσοστό 31,2% και μόλις επτά (7) άτομα απάντησαν αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ» με ποσοστό 9,1% (Γράφημα 10-7).

Γράφημα 10-7: Η ταξινόμηση της αρβανίτικης γλώσσας

Εξετάζοντας τη μεταβλητή «του φύλου», από τα τριάντα επτά (37) υποκείμενα τα οποία απάντησαν «διάλεκτος», τα δεκαεννέα (19) ήταν άνδρες και τα δεκαοκτώ (18) γυναίκες. Από τα εννέα (9) υποκείμενα τα οποία την ταξινόμησαν σε «ιδίωμα», τα πέντε (5) δήλωσαν άνδρες και τα τέσσερα (4) γυναίκες, ενώ από τα είκοσι τέσσερα (24) υποκείμενα τα οποία την κατέταξαν σε «μειονοτική γλώσσα», τα ένδεκα (11) ήταν άνδρες και τα δεκατέσσερα (14) γυναίκες. Ακόμα, από τα επτά (7) υποκείμενα τα οποία είχαν αδιάφορη γνώμη «δεν ξέρω/δεν απαντώ», τα δύο (2) ήταν άνδρες και τα πέντε (5) γυναίκες.

Αναφορικά με τη μεταβλητή της «ηλικίας», από εκείνα τα υποκείμενα τα οποία έδωσαν απάντηση «διάλεκτος», τα πέντε (5) ήταν ηλικίας «κάτω των 30», τα είκοσι πέντε (25) δήλωσαν ηλικία μεταξύ των «30-60» και επτά (7) ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60». Συνεχίζοντας, από τα εννέα (9) υποκείμενα τα οποία την ταξινόμησαν σε «ιδίωμα», τα δύο (2) ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», τα επτά (7) δήλωσαν ηλικία μεταξύ των «30-60» και κανένα υποκείμενο δεν αναφερόταν στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60». Ως «μειονοτική γλώσσα» την κατέταξαν είκοσι τέσσερα (24) υποκείμενα, από τα οποία τρία (3) δήλωσαν εξίσου ηλικία «κάτω των 30» και «άνω των 60», ενώ τα δεκαοκτώ (18) βρίσκονταν στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60». Τέλος, από τα επτά (7) υποκείμενα με αδιάφορη απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ», τα τρία (3) ήταν ηλικίας «κάτω των 30» και τα τέσσερα (4) δήλωσαν ηλικία μεταξύ των «30-60».

Όσον αφορά την εξέταση της μεταβλητής του «μορφωτικού επιπέδου» των υποκειμένων, δεν παρατηρούνται ενδιαφέρουσες αποκλίσεις σχετικά με την ταξινόμηση της αρβανίτικης γλώσσας σε «διάλεκτο» ή σε «ιδίωμα» ή σε «μειονοτική γλώσσα». Ειδικότερα, για τις εκπαιδευτικές βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ καταγράφεται σχεδόν ισόποση συμμετοχή των υποκειμένων σε κάθε απάντηση. Ενδεικτικά, δεκαέξι (16) άτομα/απόφοιτοι της ΔΕ και δεκαεπτά (17) απόφοιτοι της ΑΕ την ταξινόμησαν σε «διάλεκτο». Ως «ιδίωμα» την έκριναν πέντε (5) άτομα/απόφοιτοι της ΔΕ και τέσσερα (4) άτομα/απόφοιτοι της ΑΕ. Ακόμα, σε «μειονοτική γλώσσα» την κατέταξαν ένδεκα (11) άτομα/απόφοιτοι της ΔΕ και δεκατρείς (13) απόφοιτοι της ΑΕ. Ως αξιοσημείωτο στοιχείο προσκομίζουμε ότι από τα υποκείμενα τα οποία έκριναν την αρβανίτικη γλώσσα ως «μειονοτική γλώσσα» ή «ιδίωμα», κανένα άτομο δεν ήταν απόφοιτος της ΔμΕ σε σύγκριση με τα τέσσερα (4) άτομα της ΔμΕ, τα οποία την θεώρησαν ως «διάλεκτο».

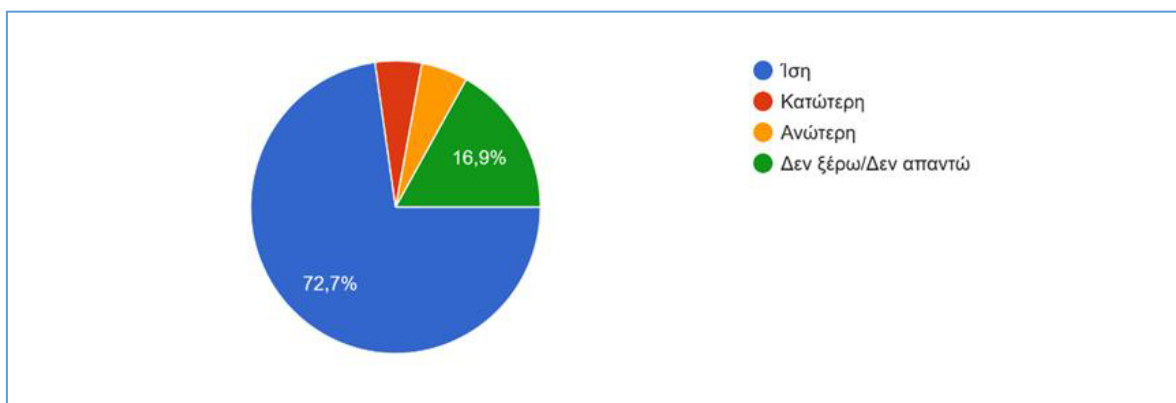
Τέλος, μελετώντας τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», από τα υποκείμενα τα οποία κατέταξαν την αρβανίτικη γλώσσα σε «διάλεκτο», τα ένδεκα (11) διαμένουν στη ΔΠ της Αττικής και τα δέκα (10) στη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας. Για την ίδια απάντηση, τέσσερα (4) υποκείμενα δήλωσαν διαμονή τη ΔΠ της Πελοποννήσου, τρία (3) αντιστοιχούν εξίσου αριθμητικά για τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και της Δυτικής Ελλάδας. Ένα (1) άτομο αναλογεί για τις ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας, της Δυτικής Μακεδονίας, της Ηπείρου, της Θεσσαλίας, της Κρήτης και του Νοτίου Αιγαίου. Σχετικά με τις απαντήσεις των υποκειμένων, τα οποία την έκριναν ως «μειονοτική γλώσσα» διαπιστώνουμε ότι τα περισσότερα προέρχονταν από τις ΔΠ της Αττικής [οκτώ (8) άτομα] και της Στερεάς Ελλάδας [επτά (7) άτομα]. Ωστόσο, τέσσερα (4) άτομα από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και μόλις δύο (2) άτομα από τη ΔΠ της Αττικής την τοποθέτησαν σε «ιδίωμα».

8) Ποια είναι η αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλωσσών σε σχέση με την αρβανίτικη γλώσσα;

Στην όγδοη (8^η) ερώτηση, οι συμμετέχοντες απάντησαν *ποια θεωρούν ότι είναι η αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλωσσών σε σχέση με την αρβανίτικη γλώσσα*. Η ερώτηση αυτή μπορεί να θεωρηθεί επέκταση της προηγούμενης ερώτησης. Στο **γράφημα 10-8**, καταγράφεται η συντριπτική πλειοψηφία σε αριθμό πενήντα έξι (56) συμμετεχόντων, ποσοστό 72,7%, να δηλώνει «ίση», εκ των οποίων οι είκοσι εννέα (29) ήταν άνδρες και οι είκοσι επτά (27) γυναίκες. Ακολουθεί το ποσοστό 16,9% το οποίο αντιστοιχεί σε δεκατρείς

(13) συμμετέχοντες με *αδιάφορη* γνώμη «δεν ξέρω/δεν απαντώ», εκ των οποίων οι έξι (6) ήταν άνδρες και οι επτά (7) γυναίκες. Ισοβαθμία τεσσάρων (4) συμμετεχόντων, ποσοστό 5,2%, παρουσιάζεται για τις απαντήσεις «κατώτερη» και «ανώτερη» με την ίδια κατανομή φύλου στην τιμή άνδρες [ένας (1) άνδρας] και στην τιμή γυναίκες [τρεις (3) γυναίκες].

Γράφημα 10-8: Η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με άλλες γλωσσικές ποικιλίες

Ως προς τη μεταβλητή της «ηλικίας», από τους συμμετέχοντες οι οποίοι απάντησαν «ίση», οι σαράντα δύο (42) ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» και από επτά (7) συμμετέχοντες αναλογούν εξίσου αριθμητικά στις ηλικιακές ομάδες «κάτω των 30» και «άνω των 60». Στη συνέχεια, για τους συμμετέχοντες οι οποίοι εκδήλωσαν *αδιάφορη* στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ», οι πέντε (5) ήταν ηλικίας «κάτω των 30», οι έξι (6) ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60» και μόλις δύο (2) δήλωσαν ηλικία «άνω των 60». Για την ισοβαθμία των απαντήσεων «κατώτερη» και «ανώτερη», σημειώνεται ότι οι τέσσερις (4) συμμετέχοντες, οι οποίοι την έκριναν «κατώτερη», ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» σε αντιδιαστολή με εκείνους οι οποίοι την τοποθέτησαν ως «ανώτερη». Οι δύο (2) ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60» και από ένας (1) συμμετέχων δήλωσε ηλικία «κάτω των 30» και «άνω των 60».

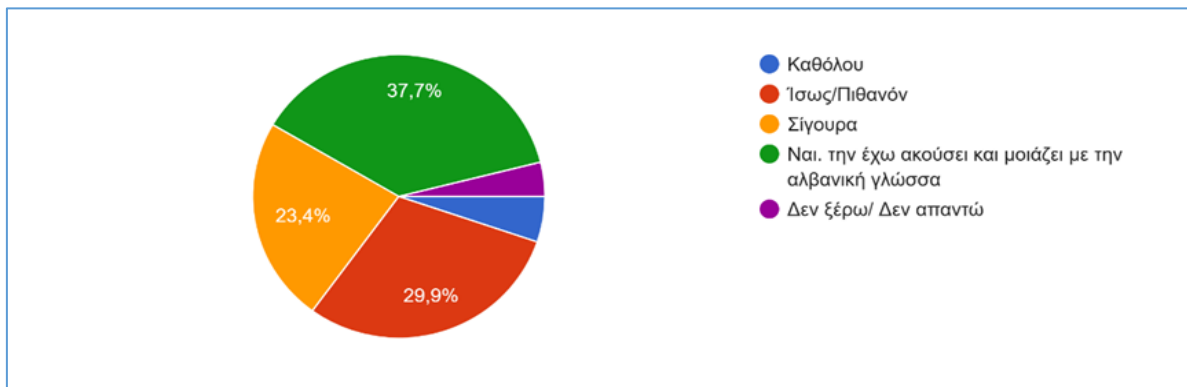
Σχετικά με τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», τρεις (3) απόφοιτοι της ΔμΕ, είκοσι έξι (26) απόφοιτοι της ΔΕ και είκοσι επτά (27) απόφοιτοι της ΑΕ απάντησαν «ίση». Αξιοπρόσεκτη είναι η εξέταση του «μορφωτικού επιπέδου» των συμμετεχόντων με *αδιάφορη* άποψη «δεν ξέρω/δεν απαντώ», από τους οποίους ένας (1) δήλωσε απόφοιτος της ΔμΕ, τέσσερις (4) απόφοιτοι της ΔΕ και οκτώ (8) απόφοιτοι της ΑΕ. Για τη δοθείσα απάντηση «κατώτερη», τρεις (3) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και ένας (1) απόφοιτος της ΑΕ,

ενώ για την αξιολόγηση «*ανώτερη*» από δύο (2) συμμετέχοντες δήλωσαν απόφοιτοι για τη ΔΕ και την ΑΕ.

Τέλος, αναφορικά με τον «*τόπο διαμονής ανά ΔΠ*» των συμμετεχόντων, σημειώνεται σχεδόν ισόποση συμμετοχή για τις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας για τον χαρακτηρισμό «*ίση*». Ενδεικτικά, δεκαεπτά (17) συμμετέχοντες διαμένουν στη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας, δεκαπέντε (15) στη ΔΠ της Αττικής και από τέσσερις (4) αναλογούν για τις ΔΠ της Δυτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου. Τρεις (3) συμμετέχοντες ισοκατανέμονται στις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, των Ιονίων Νήσων και του Νοτίου Αιγαίου, ενώ από δύο (2) αντιστοιχούν για τις ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας και της Ηπείρου. Ένας (1) συμμετέχων αναλογεί εξίσου αριθμητικά για τις ΔΠ της Δυτικής Μακεδονίας και της Κρήτης. Ακόμα, για την αξιολόγηση «*κατώτερη*» δύο (2) συμμετέχοντες δήλωσαν ότι διαμένουν στη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και ένας (1) συμμετέχων αντιστοιχεί εξίσου για τις ΔΠ της Αττικής και της Πελοποννήσου. Ακόμα, δύο (2) συμμετέχοντες από τη ΔΠ της Αττικής και από ένας (1) συμμετέχων από τις ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας και της Θεσσαλίας απάντησαν «*ανώτερη*». Αξιοπρόσεκτη παρατήρηση αποτελεί η *αδιάφορη* στάση «*δεν ξέρω/δεν απαντώ*» των έξι (6) συμμετεχόντων και των τεσσάρων (4) από τις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας αντίστοιχα συγκριτικά με τις δοθείσες απαντήσεις «*ίση*», «*κατώτερη*» και «*ανώτερη*» των ερωτηθέντων για αυτές τις ΔΠ.

9) Έχετε ακούσει ποτέ την αρβανίτικη γλώσσα;

Στην ένατη (9^η) ερώτηση, *αν έχετε ακούσει ποτέ την αρβανίτικη γλώσσα*, τέσσερις (4) ερωτηθέντες απάντησαν «*καθόλου*», ποσοστό 5,2%, με ισόποση κατανομή δύο (2) ατόμων σε ανδρικό και γυναικείο φύλο. Το μεγαλύτερο ποσοστό 37,7%, σε αριθμό είκοσι εννέα (29) ερωτηθέντων, απάντησε «*ναι, την έχω ακούσει και μοιάζει με την αλβανική γλώσσα*», στο οποίο υπερτερεί η συμμετοχή του γυναικείου φύλου σε αριθμό δεκαεπτά (17) ατόμων έναντι του ανδρικού φύλου σε αριθμό ένδεκα (11) ατόμων. Έπεται η *πιθανολογική* απάντηση «*ίσως/πιθανόν*», ποσοστό 29,9%, την οποία έδωσαν είκοσι τρεις (23) ερωτηθέντες, εκ των οποίων οι ένδεκα (11) ήταν άνδρες και οι δώδεκα (12) γυναίκες. Με απόλυτη *βεβαιότητα* «*σίγουρα*» απάντησε το ποσοστό 23,4% σε αριθμό δέκα οκτώ (18) ερωτηθέντων, εκ των οποίων οι ένδεκα (11) ήταν άνδρες και οι επτά (7) γυναίκες. Τέλος, *αδιάφορη* στάση «*δεν ξέρω/δεν απαντώ*» επέδειξε το ποσοστό 3,9% με δύο (2) γυναίκες και έναν (1) άνδρα (**Γράφημα 10-9**).

Γράφημα 10-9: Το άκουσμα της αρβανίτικης γλώσσας

Εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο μεγαλύτερο ποσοστό 37,7%, το οποίο απάντησε καταφατικά «ναι, την έχω ακούσει και μοιάζει με την αλβανική γλώσσα», η πλειονότητα των ερωτηθέντων σε αριθμό είκοσι ενός (21) ατόμων ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60». Για την ίδια απάντηση, μόνο πέντε (5) ερωτηθέντες ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30» και τρεις (3) δήλωσαν ηλικία «άνω των 60». Στο ποσοστό 29,9%, το οποίο εξέφρασε σκεπτικισμό και αβεβαιότητα με την απάντηση «ίσως/πιθανόν», οι περισσότεροι ερωτηθέντες σε αριθμό δεκαέξι (16) ανέφεραν ηλικία μεταξύ των «30-60», τέσσερις (4) δήλωσαν ηλικία «κάτω των 30» και τρεις (3) ερωτηθέντες ήταν ηλικίας «άνω των 60». Για τη βεβαιότητα των δεκαοκτώ (18) ερωτηθέντων στην απάντηση «σίγουρα» σημειώνεται ότι οι ένδεκα (11) ανέφεραν ηλικία μεταξύ των «30-60», οι τρεις (3) ήταν ηλικίας «κάτω των 30» και οι τέσσερις (4) βρίσκονταν στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60». Ακόμα, από τους τέσσερις (4) ερωτηθέντες, οι οποίοι δήλωσαν «καθόλου», οι τρεις (3) ανέφεραν ηλικία μεταξύ των «30-60» και ένας (1) ήταν ηλικίας «κάτω των 30», ενώ από το ποσοστό 3.9% με αδιάφορη γνώμη «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και οι τρεις (3) ερωτηθέντες ανέφεραν ηλικία μεταξύ των «30-60».

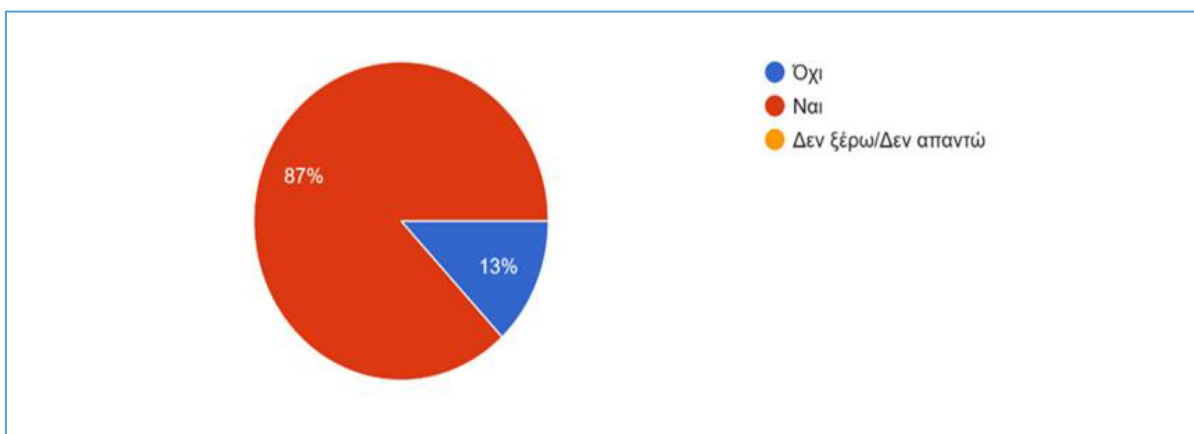
Σε συσχέτιση με το «μορφωτικό επίπεδο» των ερωτηθέντων, από τους είκοσι εννέα (29) ερωτηθέντες οι οποίοι απάντησαν καταφατικά «ναι, την έχω ακούσει και μοιάζει με την αλβανική γλώσσα», κανείς δεν ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, δεκαέξι (16) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και δεκατρείς (13) απόφοιτοι της ΑΕ. Συνεχίζοντας, από τους είκοσι τρεις (23) ερωτηθέντες με την πιθανή απάντηση «ίσως/πιθανόν», ο αριθμός των απόφοιτων της ΑΕ ήταν σχεδόν διπλάσιος από εκείνον της ΔΕ, με δεκατρείς (13) και επτά (7) απόφοιτους για τις αντίστοιχες εκπαιδευτικές βαθμίδες, ενώ τρεις (3) ανέφεραν απόφοιτοι της ΔμΕ. Για την

απάντηση «σίγουρα» από τους δεκαοκτώ (18) ερωτηθέντες, ένας (1) δήλωσε απόφοιτος της ΔμΕ, οι δέκα (10) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και οι επτά (7) ανέφεραν ότι ήταν απόφοιτοι της ΑΕ. Αξίζει να παραθέσουμε ότι για τις δοθείσες απαντήσεις «καθόλου» και «δεν ξέρω/δεν απαντώ» οι ερωτηθέντες δήλωσαν απόφοιτοι της ΔΕ και της ΑΕ.

Ολοκληρώνοντας με τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», από τους είκοσι εννέα (29) ερωτηθέντες για την απάντηση «ναι, την έχω ακούσει και μοιάζει με την αλβανική γλώσσα», οι δεκαπέντε (15) διαμένουν στη ΔΠ της Στέρας Ελλάδας και οι επτά (7) στη ΔΠ Αττικής. Δύο (2) άτομα αναλογούν εξίσου αριθμητικά για τις ΔΠ της Θεσσαλίας και του Νοτίου Αιγαίου, ενώ από ένας (1) αντιστοιχεί κάθε φορά για τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Κεντρικής Μακεδονίας και της Πελοποννήσου. Από τους είκοσι τρεις (23) ερωτηθέντες με απάντηση «ίσως/πιθανόν» οι εννέα (9) διαμένουν στη ΔΠ της Αττικής, οι τέσσερις (4) στη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και τρεις (3) στη ΔΠ της Πελοποννήσου. Για την ίδια απάντηση, καταγράφεται ισοκατανομή δύο (2) ατόμων για τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και της Δυτικής Ελλάδας και από ένα (1) άτομο κάθε φορά για τις ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας, των Ιονίων Νήσων και της Κρήτης. Ακόμα, από τους δεκαοκτώ (18) ερωτηθέντες, οι οποίοι απάντησαν «σίγουρα», οι επτά (7) αναφέρουν τόπο διαμονής τη ΔΠ της Αττικής και τρεις (3) τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας. Δύο (2) ερωτηθέντες συμπληρώνουν κάθε φορά οι ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και των Ιονίων Νήσων και από ένας (1) για τις ΔΠ της Θεσσαλίας, της Δυτικής Ελλάδας, της Πελοποννήσου και του Νοτίου Αιγαίου.

10) Γνωρίζετε περιοχές στον ελληνικό χώρο με αρβανίτικο πληθυσμό;

Στο δέκατο (10^ο) ερώτημα, οι πληροφορητές κλήθηκαν να απαντήσουν αν γνωρίζουν περιοχές στον ελληνικό χώρο με αρβανίτικο πληθυσμό. Στο γράφημα 10-10, η συντριπτική πλειοψηφία σε αριθμό εξήντα επτά (67) πληροφορητών, ποσοστό 87%, απάντησε με βεβαιότητα «ναι», εκ των οποίων οι τριάντα τρεις (33) ήταν άνδρες και οι τριάντα τέσσερις (34) γυναίκες. Οι υπόλοιποι δέκα (10) πληροφορητές, ποσοστό 13%, απάντησαν «όχι», εκ των οποίων οι τέσσερις (4) δήλωσαν άνδρες και οι έξι (6) γυναίκες. Τέλος, δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής με αδιάφορη γνώμη «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 10-10: Η γνώση περιοχών με αρβανίτικο πληθυσμό στον ελληνικό χώρο

Στη συνέχεια, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην πλειοψηφούσα απάντηση «ναι», οι δέκα (10) ήταν ηλικίας «κάτω των 30», οι περισσότεροι σε αριθμό σαράντα οκτώ (48) ατόμων δήλωσαν ηλικία μεταξύ των «30-60» και οι εννέα (9) βρίσκονταν στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60». Για την απάντηση «όχι», τρεις (3) πληροφορητές ήταν ηλικίας «κάτω των 30», έξι (6) δήλωσαν ηλικία μεταξύ των «30-60» και μόλις ένα (1) άτομο ήταν «άνω των 60».

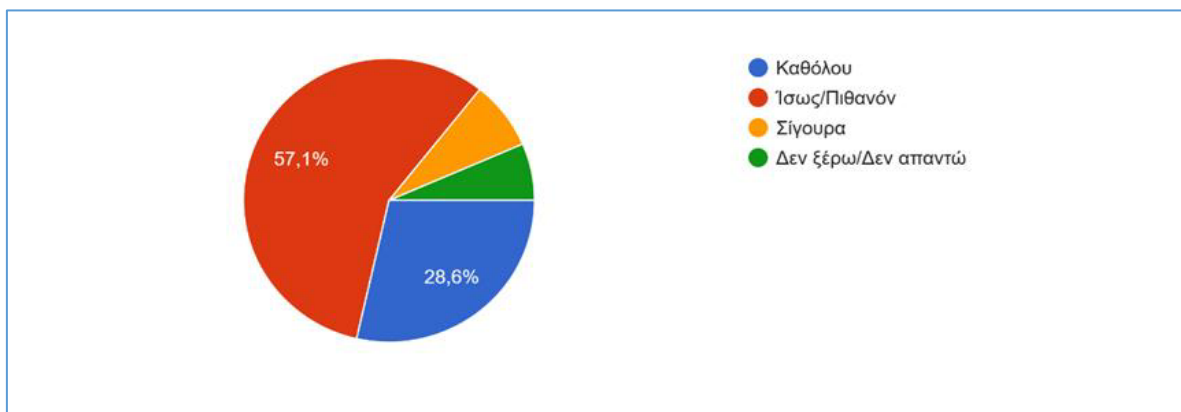
Ως προς τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», στο επικρατές ποσοστό 87% με απάντηση «ναι», τρεις (3) πληροφορητές ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, τριάντα τρεις (33) δήλωσαν απόφοιτοι της ΔΕ και τριάντα ένας (31) απόφοιτοι της ΑΕ. Από τους πληροφορητές του μειοψηφούντος δείγματος (13%) με απάντηση «όχι», ένα (1) μόλις άτομο ήταν απόφοιτος ΔμΕ, δύο (2) απόφοιτοι της ΔΕ και επτά (7) ανέφεραν απόφοιτοι της ΑΕ.

Τέλος, αναφορικά με τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ» για την απάντηση «ναι», οι είκοσι τρεις (23) πληροφορητές διαμένουν στη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και οι δεκαεννέα (19) στη ΔΠ της Αττικής. Παρατηρούμε ότι όλοι οι προερχόμενοι πληροφορητές από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας με βεβαιότητα γνωρίζουν περιοχές στον ελληνικό χώρο με αρβανίτικο πληθυσμό σε αντιδιαστολή με τους πέντε (5) από τη ΔΠ της Αττικής με απάντηση «όχι».

11) Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα έχει συγγένεια με την αλβανική γλώσσα;

Στην επόμενη ερώτηση (11^η), οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν *αν θεωρούν ότι η αρβανίτικη γλώσσα έχει συγγένεια με την αλβανική γλώσσα*. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες, σαράντα τέσσερις (44), ποσοστό 57,1%, απάντησαν με *ασάφεια και σκεπτικισμό «ίσως/πιθανόν»* και

είκοσι δύο (22) συμμετέχοντες, ποσοστό 28,6%, έδωσαν απάντηση «καθόλου». Ακολουθεί το ποσοστό 7,8% με αριθμό έξι (6) συμμετεχόντων οι οποίοι απάντησαν «σίγουρα» κα τέλος πέντε (5) άτομα, ποσοστό 6,5%, είχαν αδιάφορη άποψη «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (**Γράφημα 10-11**).

Γράφημα 10- 11: Η συγγένεια της αρβανίτικης γλώσσας με την αλβανική

Ως προς τη μεταβλητή του «φύλου», από τους σαράντα τέσσερις (44) συμμετέχοντες με την πιο ασαφή απάντηση «ίσως/πιθανόν», οι δεκανέα (19) ήταν άνδρες και οι είκοσι πέντε (25) γυναίκες. Η εκπροσώπηση του ανδρικού και γυναικείου φύλου ήταν ισόποση σε αριθμό ένδεκα (11) συμμετεχόντων για την απάντηση «καθόλου». Από τους έξι (6) συμμετέχοντες με τη βέβαιη απάντηση «σίγουρα», οι πέντε (5) ήταν άνδρες και μία (1) δήλωσε γυναίκα. Τέλος, από τους πέντε (5) συμμετέχοντες οι οποίοι πήραν απόσταση, απαντώντας «δεν ξέρω/δεν απαντώ», οι δύο (2) ήταν άνδρες και οι τρεις (3) γυναίκες.

Εν συνεχεία, σε εξάρτηση με τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο μεγαλύτερο ποσοστό συμμετεχόντων (57,1%), το οποίο απάντησε με «ασάφεια», η πλειοψηφία, τριάντα τρία (33) άτομα, ανέφερε ηλικία μεταξύ των «30-60», τα οκτώ (8) ήταν ηλικίας «κάτω των 30» και τρία (3) «άνω των 60». Στην απάντηση «καθόλου» (ποσοστό 28,6%), καταγράφεται στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» εκπροσώπηση δεκατριών (13) συμμετεχόντων, μισή περίπου συμμετοχή σε αριθμό έξι (6) ατόμων στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60» και τρία (3) άτομα «κάτω των 30». Ακόμα, από τα έξι (6) άτομα τα οποία απάντησαν χωρίς ανασφάλεια «σίγουρα», από ένα (1) άτομο περιλήφθηκε εξίσου στις ηλικιακές ομάδες «κάτω των 30» και «άνω των 60» και τέσσερα (4) άτομα για την ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60». Τέλος, ένα (1) άτομο «κάτω των 30», τέσσερα (4) άτομα μεταξύ των «30-60» και κανείς «άνω των 60» απάντησαν «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Ακόμα, σε εξάρτηση με τη μεταβλητή του «μορφωτικού επίπεδο», στο μεγαλύτερο ποσοστό συμμετεχόντων (57,1%), το οποίο διακατεχόταν από έλλειψη βεβαιότητας με την απάντηση «ίσως/πιθανόν», οι δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, οι δεκαοκτώ (18) απόφοιτοι της ΔΕ και οι είκοσι τέσσερις (24) απόφοιτοι της ΑΕ. Από το ποσοστό 28,6% το οποίο απάντησε «καθόλου», δύο (2) άτομα δήλωσαν απόφοιτοι της ΔμΕ, ένδεκα (11) απόφοιτοι της ΔΕ και εννέα (9) απόφοιτοι της ΑΕ. Στην εξέταση της ίδιας μεταβλητής, στο ποσοστό 7,8% το οποίο απάντησε με απόλυτη βεβαιότητα «σίγουρα», κανείς δεν ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, τέσσερις (4) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και δύο (2) απόφοιτοι της ΑΕ. Στην αδιάφορη άποψη «δεν ξέρω/δεν απαντώ» με ποσοστό 6,5% δεν καταγράφεται συμμετέχων- απόφοιτος της ΔμΕ, δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και τρεις (3) της ΑΕ.

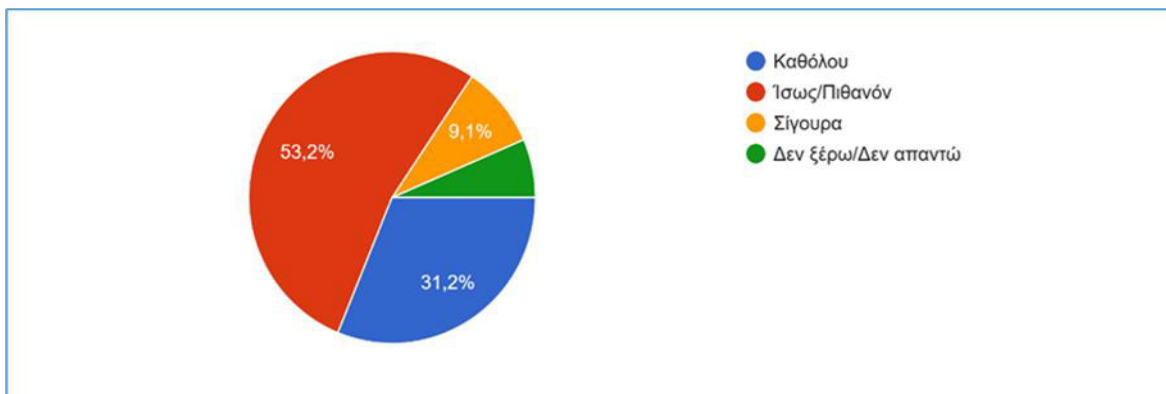
Τέλος, ως προς τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», για την απάντηση «ίσως/πιθανόν», δεκαέξι (16) και δεκαπέντε (15) συμμετέχοντες δήλωσαν ότι διαμένουν στις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας αντίστοιχα. Για την ίδια απάντηση, δύο (2) άτομα αντιστοιχούν εξίσου αριθμητικά κάθε φορά για τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Θεσσαλίας, της Δυτικής Ελλάδας και του Νοτίου Αιγαίου. Ένα (1) άτομο αναλογεί κάθε φορά για τις λοιπές ΔΠ πλην του Βορείου Αιγαίου. Αξιοπρόσεκτη είναι η καταγραφή στα αποτελέσματα για τις απαντήσεις «καθόλου» και «σίγουρα» αναφορικά με την εκπροσώπηση για τις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας. Ενδεικτικά, για την απάντηση «καθόλου» τέσσερα (4) άτομα και άλλα πέντε (5) διαμένουν στις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής αντίστοιχα, ενώ καταγράφηκε (σχεδόν) ισόποση συμμετοχή τεσσάρων (4) ατόμων για τη ΔΠ της Πελοποννήσου. Αντιπαροβολικά, για την απάντηση «σίγουρα», τρία (3) άτομα δήλωσαν τόπο διαμονής τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και δύο (2) τη ΔΠ της Αττικής.

12) Θα μπορούσε η αρβανίτικη γλώσσα να είναι μια γλώσσα κατανοητή για να επικοινωνείτε σε προφορικό επίπεδο εκτός από την ΚΝΕ;

Στη δωδέκατη (12^η) ερώτηση, οι ερωτηθέντες απάντησαν αν η αρβανίτικη γλώσσα θα μπορούσε να είναι μια γλώσσα κατανοητή για να επικοινωνούν σε προφορικό επίπεδο εκτός από την ΚΝΕ. Στο γράφημα 10-12, το μεγαλύτερο ποσοστό 53,2% σε αριθμό σαράντα ενός (41) ερωτηθέντων έδωσε πιθανολογική απάντηση «ίσως/πιθανόν», εκ των οποίων οι δεκαεπτά (17) ήταν άνδρες και οι είκοσι τρεις (23) γυναίκες. Έπεται το ποσοστό 31,2% με την αρνητική απάντηση «καθόλου», στο οποίο από τους είκοσι τέσσερις (24) ερωτηθέντες, οι δεκατέσσερις (14) ήταν άνδρες και οι δέκα (10) γυναίκες. Ακόμα, με βεβαιότητα

«σίγουρα», απάντησε ένα μικρό ποσοστό 9,1%, επτά (7) ερωτηθέντες, εκ των οποίων πέντε (5) δήλωσαν άνδρες και δύο (2) γυναίκες. Τέλος, αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» είχαν πέντε (5) ερωτηθέντες (ποσοστό 6,5%) με έναν (1) άνδρα και τέσσερις (4) γυναίκες.

Γράφημα 10-12: Η αρβανίτικη γλώσσα σε επικοινωνιακό επίπεδο

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο μεγαλύτερο ποσοστό 53,2% με την πιθανολογική απάντηση «ίσως/πιθανόν», η πλειοψηφία, τριάντα ένα (31) άτομα, ανέφερε ηλικία μεταξύ των «30-60», τα εννέα (9) ήταν ηλικίας «κάτω των 30» και μόλις ένα (1) άτομο «άνω των 60». Στην απάντηση «καθόλου» (31,2%), καταγράφεται στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» εκπροσώπηση δεκαπέντε (15) συμμετεχόντων, υποτριπλάσια συμμετοχή σε αριθμό πέντε (5) ατόμων στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60» και τέσσερα (4) άτομα «κάτω των 30». Ακόμα, από τα επτά (7) άτομα, τα οποία απάντησαν χωρίς ανασφάλεια «σίγουρα», τρία (3) άτομα ανέφεραν ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60», τέσσερα (4) άτομα «άνω των 60» και δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής «κάτω των 30». Τέλος, μόνο πέντε (5) άτομα μεταξύ των «30-60» απάντησαν «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και δεν υπήρξαν πληροφορητές στην απάντηση αυτή για τις λοιπές ηλικιακές ομάδες.

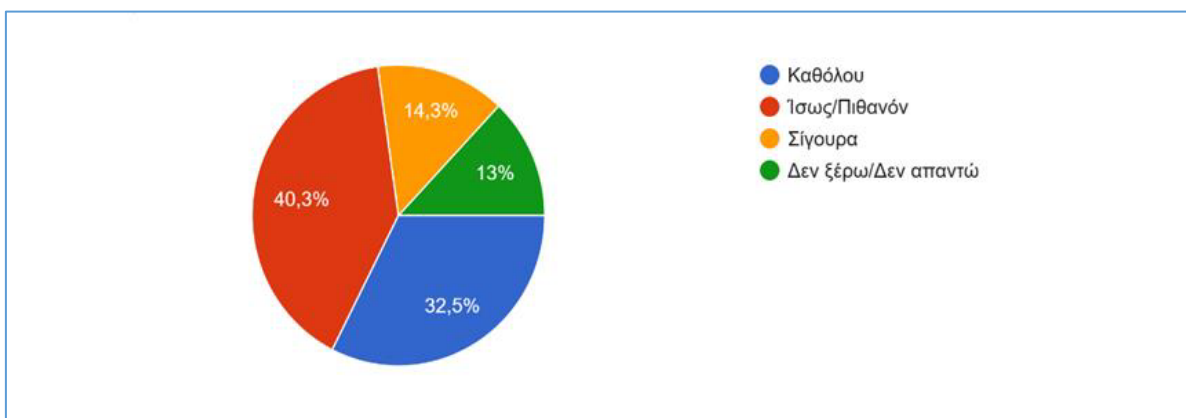
Ακόμα, σε εξάρτηση της μεταβλητής του «μορφωτικού επιπέδου», στο μεγαλύτερο ποσοστό συμμετεχόντων (53,2%), το οποίο διακατεχόταν από έλλειψη βεβαιότητας με την απάντηση «ίσως/πιθανόν», ένας (1) ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, οι δεκαοκτώ (18) απόφοιτοι της ΔΕ και οι είκοσι δύο (22) απόφοιτοι της ΑΕ. Στο ποσοστό 31,2%, το οποίο απάντησε «καθόλου», δύο (2) άτομα δήλωσαν απόφοιτοι της ΔμΕ, δεκατρία (13) απόφοιτοι της ΔΕ και εννέα (9) απόφοιτοι της ΑΕ. Στην εξέταση της ίδιας μεταβλητής στο ποσοστό 9,1%, το οποίο απάντησε με απόλυτη βεβαιότητα «σίγουρα», ένα (1) άτομο ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, τέσσερις (4) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και δύο (2) απόφοιτοι της ΑΕ. Στην αδιάφορη άποψη

«δεν ξέρω/δεν απαντώ» με ποσοστό 6,5% δεν καταγράφονται συμμετέχοντες- απόφοιτοι της ΔμΕ και της ΔΕ, ενώ πέντε (5) άτομα δηλώνουν απόφοιτοι της ΑΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», για την απάντηση «ίσως/πιθανόν» δεκαπέντε (15) και δέκα (10) συμμετέχοντες δήλωσαν ότι διαμένουν στις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας αντίστοιχα. Για την ίδια απάντηση, τρία (3) άτομα αντιστοιχούν εξίσου αριθμητικά κάθε φορά για τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Δυτικής Ελλάδας και του Πελοποννήσου. Δύο (2) άτομα αναφέρουν τόπο διαμονής τη ΔΠ του Νοτίου Αιγαίου και μόλις ένα (1) άτομο αναλογεί κάθε φορά για τις λοιπές ΔΠ, πλην του Βορείου Αιγαίου και της Κεντρικής Μακεδονίας. Αξιοπρόσεκτη ήταν η καταγραφή στα αποτελέσματα για τις απαντήσεις «καθόλου» και «σίγουρα» αναφορικά με την εκπροσώπηση για τις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας. Ενδεικτικά, για την απάντηση «καθόλου», ένδεκα (11) άτομα και άλλα πέντε (5) διαμένουν στις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής αντίστοιχα, ενώ καταγράφεται ισόποση συμμετοχή δύο (2) ατόμων για τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και της Κεντρικής Μακεδονίας. Για την ίδια απάντηση, ένα (1) άτομο αντιστοιχεί κάθε φορά για τις λοιπές ΔΠ, πλην της Δυτικής Μακεδονίας, της Ηπείρου, της Πελοποννήσου και της Κρήτης. Τέλος, για την απάντηση «σίγουρα», ένα (1) άτομο δήλωσε κάθε φορά τόπο διαμονής τις ΔΠ της Αττικής, της Θεσσαλίας και των Ιονίων Νήσων και από δύο (2) τις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου.

13) Θα αποτελούσε εμπόδιο στην εκμάθηση της ΚΝΕ των παιδιών ή των εγγονών σας στο σχολείο η εισαγωγή της διδασκαλίας της αρβανίτικης γλώσσας;

Στο επόμενο ερώτημα (13^ο), εάν η εισαγωγή της διδασκαλίας της αρβανίτικης γλώσσας θα αποτελούσε εμπόδιο στην εκμάθηση της ΚΝΕ των παιδιών ή των εγγονών σας στο σχολείο, τριάντα ένας (31) ερωτηθέντες (ποσοστό 40,3%), δεκαοκτώ (18) άνδρες και δεκατρείς (13) γυναίκες, απάντησαν με ασάφεια «ίσως/πιθανόν». Στην απάντηση «καθόλου», το ποσοστό 32,5% σε αριθμό είκοσι πέντε (25) ερωτηθέντων, οι δέκα (10) ήταν άνδρες και οι δεκαπέντε (15) γυναίκες. Εν συνεχεία, το 14,3% με εκπροσώπηση ένδεκα (11) ερωτηθέντων, επτά (7) ανδρών και τεσσάρων (4) γυναικών, έδωσε βέβαιη απάντηση «σίγουρα» και τέλος το 13% με δέκα (10) ερωτηθέντες, δύο (2) άνδρες και οκτώ (8) γυναίκες, είχε αδιάφορη άποψη «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (Γράφημα 10-13).

Γράφημα 10-13: Απόψεις για τη διδασκαλία της αρβανίτικης γλώσσας στο σχολείο

Ακολουθώντας, σε συσχέτιση με τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο ποσοστό των ερωτηθέντων (40,3%), το οποίο κινήθηκε με *έλλειψη βεβαιότητας*, τα περισσότερα άτομα, είκοσι (20) στο σύνολό τους, ανέφεραν ηλικία μεταξύ των «30-60», τα οκτώ (8) ήταν ηλικίας «κάτω των 30» και τρία (3) «άνω των 60». Στην απάντηση «καθόλου» (ποσοστό 32,5%), καταγράφηκε στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» εκπροσώπηση δεκαεπτά (17) συμμετεχόντων, περίπου ισόποση συμμετοχή σε αριθμό δεκαπέντε (15) ατόμων στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60» και τρία (3) άτομα «κάτω των 30». Ακόμα, από τα ένδεκα (11) άτομα, τα οποία απάντησαν *χωρίς ανασφάλεια «σίγουρα»*, τα οκτώ (8) άτομα ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», τα δύο (2) άτομα «κάτω των 30» και μόλις ένα (1) άτομο «άνω των 60». Τέλος, εννέα (9) άτομα μεταξύ των «30-60», ένα (1) άτομο «άνω των 60» και κανείς «κάτω των 30» απάντησαν «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

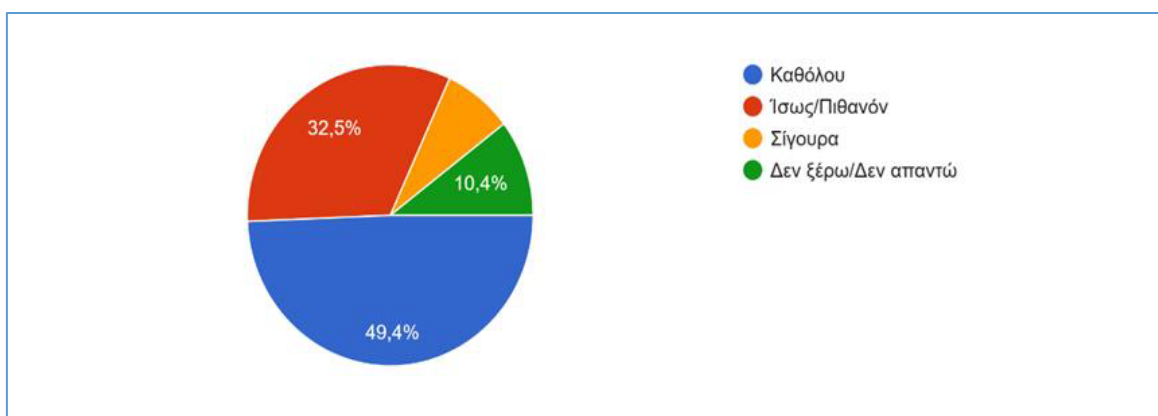
Ακόμα, εξετάζοντας τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», στο μεγαλύτερο ποσοστό συμμετεχόντων (40,3%), το οποίο απάντησε με *ασάφεια «ίσως/πιθανόν»*, ένας (1) ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, οι δώδεκα (12) απόφοιτοι της ΔΕ και οι δεκαοκτώ (18) απόφοιτοι της ΑΕ. Από το ποσοστό 32,5%, το οποίο απάντησε «καθόλου», δύο (2) άτομα δήλωσαν απόφοιτοι της ΔμΕ, έξι (6) απόφοιτοι της ΔΕ και ένδεκα (11) απόφοιτοι της ΑΕ. Στην εξέταση της ίδιας μεταβλητής στο ποσοστό 14,3%, το οποίο απάντησε με *απόλυτη βεβαιότητα «σίγουρα»*, κανείς δεν ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, επτά (7) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και τέσσερις (4) απόφοιτοι της ΑΕ. Στην *αδιάφορη* άποψη «δεν ξέρω/δεν απαντώ» με ποσοστό 13%, ένα (1) άτομο δήλωσε απόφοιτος της ΔμΕ, τέσσερα (4) άτομα της ΔΕ και πέντε (5) απόφοιτοι της ΑΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», για την απάντηση «ίσως/πιθανόν», δέκα (10) και δώδεκα (12) συμμετέχοντες δήλωσαν ότι διαμένουν στις ΔΠ της Αττικής και της

Στερεάς Ελλάδας αντίστοιχα. Για την ίδια απάντηση, τρία (3) άτομα δήλωσαν τόπο διαμονής τη ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, δύο (2) τη ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας και από ένα (1) άτομο συγκαταλέγεται στις ΔΠ της Θεσσαλίας, της Δυτικής Ελλάδας και της Κρήτης. Ακόμα, οι απαντήσεις «καθόλου» και «σίγουρα» συσπειρώνουν τους περισσότερους πληροφορητές με μικρή απόκλιση στις απόψεις τους για τη διδασκαλία της αρβανίτικης γλώσσας στο σχολείο. Ενδεικτικά, για την απάντηση «καθόλου», επτά (7) και άλλα (3) άτομα δήλωσαν τόπο διαμονής τις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας αντίστοιχα με μικρή διαφορά για την απάντηση «σίγουρα» με πέντε (5) άτομα για τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και τέσσερα (4) άτομα για τη ΔΠ της Αττικής.

14) Θα επιθυμούσατε η αρβανίτικη γλώσσα να χρησιμοποιείται στην τηλεόραση, στις εφημερίδες, στο ραδιόφωνο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης;

Στη δέκατη τέταρτη (14^η), ερώτηση οι πληροφορητές κλήθηκαν να απαντήσουν εάν θα επιθυμούσαν η αρβανίτικη γλώσσα να χρησιμοποιείται στην τηλεόραση, στις εφημερίδες, στο ραδιόφωνο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στο γράφημα 10-14, μεταξύ των απαντήσεων, σημειώνεται το πιο χαμηλό ποσοστό 7,8% στη βέβαιη άποψη «σίγουρα» των έξι (6) πληροφορητών, πέντε (5) ανδρών και μίας (1) γυναίκας. Υψηλό ποσοστό 49,4%, τριάντα οκτώ (38) πληροφορητές, δεκαοκτώ (18) άνδρες και είκοσι (20) γυναίκες, καταγράφεται στην αρνητική απάντηση «καθόλου», ενώ πιθανολογική απάντηση «ίσως/πιθανόν» έδωσε το 32,5% με είκοσι πέντε (25) πληροφορητές, δώδεκα (12) άνδρες και δεκατρείς (13) γυναίκες. Τέλος, με αδιαφορία «δεν ξέρω/δεν απαντώ» έκρινε την ερώτηση το 10,4% σε αριθμό οκτώ (8) πληροφορητών, δύο (2) ανδρών και έξι (6) γυναικών.

Γράφημα 10-14: Απόψεις για τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας στα ΜΜΕ και στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο μεγαλύτερο ποσοστό 49,9% με την αρνητική απάντηση «καθόλου», η πλειοψηφία, είκοσι έξι (26) άτομα, ανέφερε ηλικία μεταξύ των «30-60», τα επτά (7) ήταν ηλικίας «κάτω των 30» και πέντε (5) άτομα «άνω των 60». Στην πιο ασαφή απάντηση (32,5%), καταγράφεται στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» η μεγαλύτερη εκπροσώπηση δεκαοκτώ (18) συμμετεχόντων, ενώ οι συμμετοχές σε αριθμό τεσσάρων (4) ατόμων στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60» και τριών (3) ατόμων «κάτω των 30» τείνουν να εξισωθούν. Ακόμα, από τα έξι (6) άτομα, τα οποία απάντησαν με βεβαιότητα «σίγουρα», τέσσερα (4) άτομα ανέφεραν ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» και από ένα (1) άτομο ήταν ηλικίας «άνω των 60» και «κάτω των 30». Τέλος, έξι (6) άτομα μεταξύ των «30-60» και άλλα δύο (2) άτομα «κάτω των 30» απάντησαν «δεν ξέρω/δεν απαντώ», ενώ δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60».

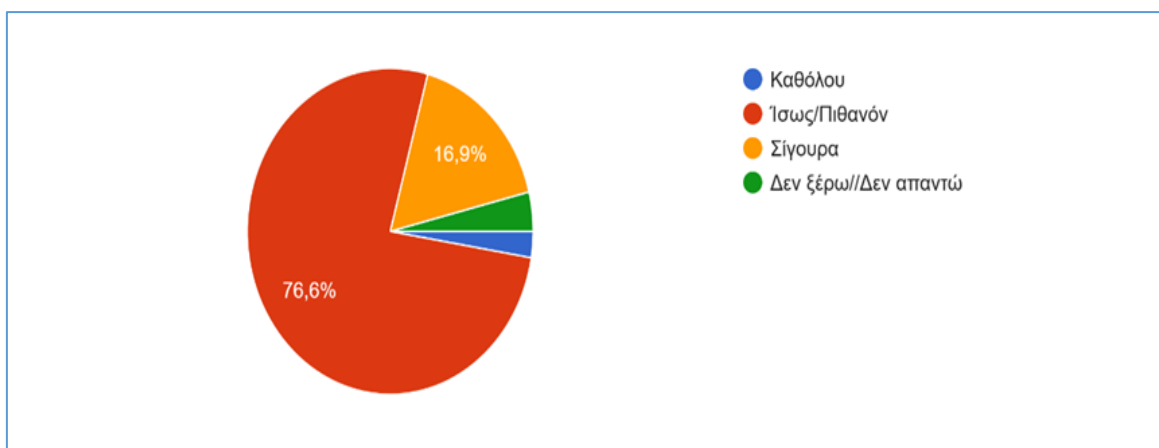
Επιπρόσθετα, εξετάζοντας τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», στο μεγαλύτερο ποσοστό συμμετεχόντων (49,9%), οι δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, οι δεκαέξι (16) απόφοιτοι της ΔΕ και οι είκοσι (20) απόφοιτοι της ΑΕ. Από το ποσοστό 32,5% με την πιθανολογική απάντηση δύο (2) άτομα δήλωσαν απόφοιτοι της ΔμΕ, δεκαπέντε (15) απόφοιτοι της ΔΕ και οκτώ (8) απόφοιτοι της ΑΕ. Στην εξέταση της ίδιας μεταβλητής, στο ποσοστό 7,8% με τη βέβαιη απάντηση, ένα (1) άτομο ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, τέσσερις (4) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και δύο (2) απόφοιτοι της ΑΕ. Στην αδιάφορη άποψη «δεν ξέρω/δεν απαντώ» με ποσοστό 10,4% δεν καταγράφεται απόφοιτος της ΔμΕ, δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και έξι (6) άτομα δηλώσαν απόφοιτοι της ΑΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», για την αρνητική απάντηση, δεκατρείς (13) και δώδεκα (12) συμμετέχοντες δήλωσαν ότι διαμένουν στις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής αντίστοιχα. Για την ίδια απάντηση, πέντε (3) άτομα δήλωσαν τόπο διαμονής τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, τρία (3) τη ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας και από ένα (1) άτομο συγκαταλέγεται στις ΔΠ για τις λοιπές ΔΠ, πλην της Κρήτης, της Δυτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου. Ακόμα, στην πιθανολογική απάντηση, οι ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής είχαν σχεδόν ισόποση συμμετοχή, με έναν (1) πληροφορητή λιγότερο η πρώτη, έξι (6) άτομα για τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και επτά (7) για τη ΔΠ της Αττικής. Στην ίδια απάντηση, τέσσερα (4) άτομα δήλωσαν τόπο διαμονής τη ΔΠ της Πελοποννήσου, δύο (2) άτομα αντιστοιχούν κάθε φορά στις ΔΠ των Ιονίων Νήσων και της Δυτικής Ελλάδας και από ένα (1) άτομο συμπληρώνουν εξίσου οι ΔΠ της

Κρήτης, της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και του Νοτίου Αιγαίου. Τέλος, οι βέβαιες και οι αδιάφορες απαντήσεις των πληροφορητών δεν παρουσιάζουν κάποια απόκλιση σχετικά με τις ΔΠ.

15) Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα θα χαθεί στο μέλλον;

Στην ακόλουθη ερώτηση (15^η), αν η αρβανίτικη γλώσσα θα χαθεί στο μέλλον η συντριπτική πλειοψηφία σε αριθμό πενήντα εννέα (59) ατόμων, είκοσι επτά (27) ανδρών και τριάντα δύο (32) γυναικών, ποσοστό 76,6%, έδωσε τη λιγότερη ασαφή απάντηση «ίσως/πιθανόν». Το ποσοστό 16,9% σε αριθμό δεκατριών (13) ατόμων, πέντε (5) ανδρών και οκτώ (8) γυναικών, απάντησε με απόλυτη βεβαιότητα «σίγουρα», ενώ το μικρότερο ποσοστό 2,6% με έναν (1) άνδρα και μία (1) γυναίκα απάντησε «καθόλου». Τέλος, σημειώνεται σε αυτήν την ερώτηση εξίσου μικρή συμμετοχή ατόμων, ενός (1) άνδρα και δύο (2) γυναικών, ποσοστό 3,9%, να εκδηλώνει αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (Γράφημα 10-15).

Γράφημα 10-15: Απόψεις για το μέλλον της αρβανίτικης γλώσσας

Συνεχίζοντας, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο συντριπτικό ποσοστό ερωτηθέντων (76,6%), το οποίο κινήθηκε με έλλειψη βεβαιότητας, η πλειοψηφία, σαράντα (40) άτομα, ανέφερε ηλικία μεταξύ των «30-60», υποτετραπλάσια ήταν η εκπροσώπηση με δέκα (10) ηλικίας «άνω των 60» και εννέα (9) άτομα δήλωσαν ηλικία «κάτω των 30». Ακόμα, στη βέβαιη απάντηση (ποσοστό 16,9%), καταγράφεται για την ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» εκπροσώπηση δέκα (10) συμμετεχόντων, μικρότερη συμμετοχή σε αριθμό τριών (3) ατόμων στην ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30» και κανένας πληροφορητής δεν υπήρξε «άνω των 60». Τέλος, οι αδιάφορες απαντήσεις και όσες έλαβαν τιμή «καθόλου», δεν παρουσιάζουν κάποια αξιολογικά ευρήματα αναφορικά με τις ηλικιακές ομάδες.

Ακόμα, κατά την ανάλυση των δεδομένων σχετικά με το «μορφωτικό επίπεδο», στο επικρατές ποσοστό συμμετεχόντων (76,6%), το οποίο απάντησε με *σκεπτικισμό*, καταγράφεται σχεδόν ισόποση εκπροσώπηση στις βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ, είκοσι έξι (26) και είκοσι εννέα (29) αντίστοιχα, ενώ μόλις τέσσερα (4) άτομα ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ. Η *βέβαιη* απάντηση (16,9%) έλαβε για τις τιμές της ΔΕ και της ΑΕ επτά (7) και έξι (6) απόφοιτους αντίστοιχα και δεν υπήρξε κάποια πληροφορητής για τη ΔμΕ. Τέλος, οι *αδιάφορες* απαντήσεις και όσες έλαβαν τιμή «*καθόλου*» δεν παρουσιάζουν κάποια αξιόλογα ευρήματα σχετικά με το επίπεδο μόρφωσης των πληροφορητών.

Τέλος, ως προς τον «*τόπο διαμονής ανά ΔΠ*», για την *αβέβαιη* απάντηση δεκαεπτά (17) και δεκαεννέα (19) άτομα δήλωσαν ότι διαμένουν στις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής, τέσσερα (4) στη ΔΠ της Πελοποννήσου, τρία (3) άτομα εξίσου στις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Κεντρικής Μακεδονίας και της Δυτικής Ελλάδας, από δύο (2) άτομα κάθε φορά για τις ΔΠ της Ηπείρου και του Νοτίου Αιγαίου και από ένα (1) άτομο για τις λοιπές ΔΠ. Για απάντηση με την απόλυτη *βεβαιότητα*, δεν παρουσιάζεται μεγάλη διακύμανση στις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής, πέντε (5) και τέσσερα (4) άτομα αντίστοιχα, ενώ δύο (2) άτομα προέρχονταν από τη ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και από ένα (1) άτομο για τις ΔΠ της Δυτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου. Οι λοιπές απαντήσεις δεν παρουσιάζουν κάποια σημαντική παρατήρηση σχετικά με την κατανομή των πληροφορητών ανά ΔΠ.

10.3 Στάσεις για τους χρήστες, τη χρήση και το μέλλον της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι

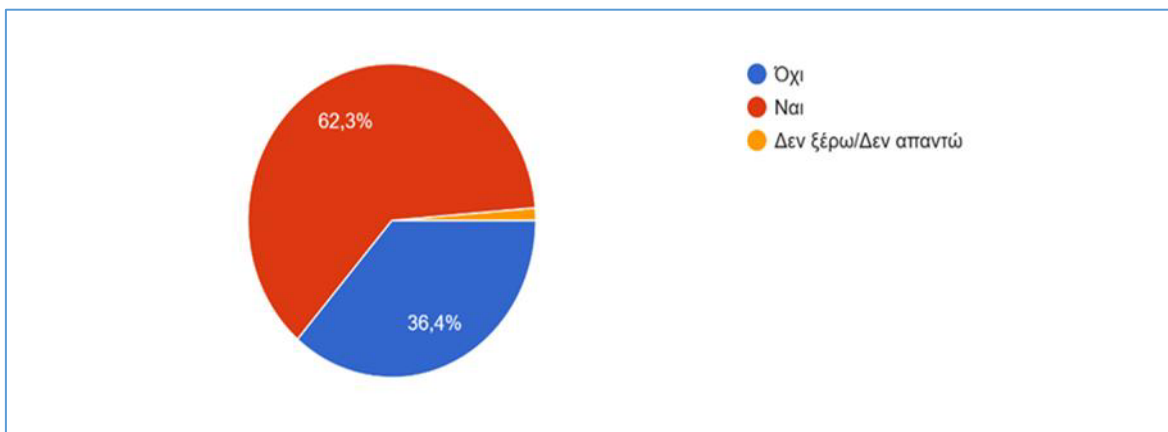
Στο τέταρτο (Δ) και τελευταίο τμήμα του ερωτηματολογίου περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 16-23, οι οποίες ανιχνεύουν τις γλωσσικές και κοινωνικές στάσεις των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών για τους χρήστες και τη χρήση αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας.

10.3.1 Ανάλυση δεδομένων ερωτήσεων 16-23

16) Γνωρίζετε την ύπαρξη ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας;

Στο δέκατο έκτο (16^ο) ερώτημα, οι πληροφορητές ερωτήθηκαν εάν γνωρίζουν την ύπαρξη ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Στο γράφημα 10-16, η πλειονότητα, σαράντα οκτώ (48) πληροφορητές, ποσοστό 62,3% με ισόβαθμη εκπροσώπηση ανδρικού και γυναικείου φύλου σε αριθμό είκοσι τεσσάρων (24) ατόμων, απάντησε «ναι». Για την απάντηση «όχι», καταγράφεται ποσοστό 36,4% σε αριθμό είκοσι οκτώ (28) πληροφορητών, εκ των οποίων οι δώδεκα (12) ήταν άνδρες και οι δεκαέξι (16) γυναίκες, ενώ ένας (1) συμμετέχων απάντησε «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και ήταν άνδρας.

Γράφημα 10-16: Η γνώση για την ύπαρξη αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι

Εν συνεχεία, σε συσχέτιση με τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο μεγαλύτερο ποσοστό 62,3% με τη θετική απάντηση, η πλειοψηφία, σε αριθμό τριάντα τριών (33) ατόμων, ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», τα επτά (7) ηλικίας «κάτω των 30» και τα οκτώ (8) «άνω των 60». Στην απάντηση με την άγνοια των πληροφορητών (36,4%), καταγράφεται στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» η μεγαλύτερη εκπροσώπηση είκοσι (20) συμμετεχόντων, ενώ η εκπροσώπηση σε αριθμό έξι (6) ατόμων στην ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30» ήταν τριπλάσια από την καταγεγραμμένη συμμετοχή στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», μόνο δύο (2) άτομα.

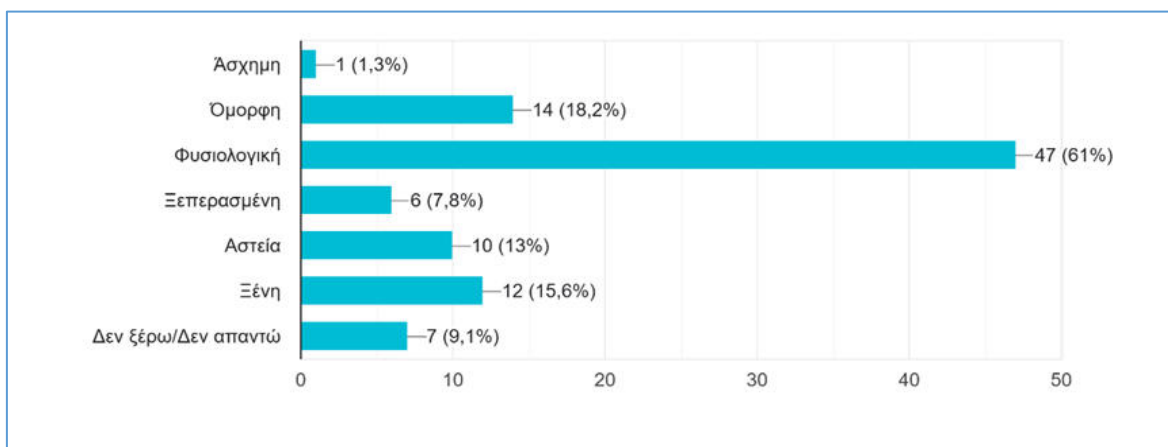
Αναφορικά με την εξέταση της μεταβλητής του «μορφωτικού επιπέδου», στη θετική απάντηση δεν παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση στις βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ, είκοσι τέσσερα (24) και είκοσι ένα (21) άτομα αντίστοιχα, ενώ μόλις τρία (3) άτομα ήταν

απόφοιτοι της ΔμΕ. Για την τιμή «όχι», δεκαεπτά (17) άτομα ήταν απόφοιτοι της ΑΕ, δέκα (10) της ΔΕ και ένα (1) της ΔμΕ.

Τέλος, σχετικά με «τον τόπο διαμονής ανα ΔΠ», όσοι γνωρίζουν την ύπαρξη Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας, οι περισσότεροι σε αριθμό είκοσι δύο (22) πληροφορητών δήλωσαν τόπο διαμονής τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας, δεκατέσσερις (14) τη ΔΠ της Αττικής, πέντε (5) τη ΔΠ της Πελοποννήσου, δύο (2) συμπληρώνουν κάθε φορά τις ΔΠ της Θεσσαλίας και της Κεντρικής Μακεδονίας και ένα (1) άτομο αναλογεί εξίσου για τις ΔΠ της Κρήτης, της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και των Ιονίων Νήσων. Για την τιμή «όχι», εννέα (9) συμμετέχοντες δήλωσαν τόπο διαμονής τη ΔΠ της Αττικής, από τέσσερις (4) περιλαμβάνονται στις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και της Δυτικής Ελλάδας, τρεις (3) στη ΔΠ του Νοτίου Αιγαίου, δύο (2) περιλαμβάνονται εξίσου στις ΔΠ των Ιονίων Νήσων και της Ηπείρου και από ένας (1) πληροφορητής για τις λοιπές ΔΠ.

17) Ποια είναι η γνώμη σας στο ενδεχόμενο άκουσμα της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι;

Στη δέκατη έβδομη (17^η) ερώτηση, οι πληροφορητές είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις και να αξιολογήσουν το ενδεχόμενο άκουσμα της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι από τους ομιλητές της. Το μεγαλύτερο ποσοστό 61%, σαράντα επτά (47) άτομα, είκοσι ένας (21) άνδρες και είκοσι έξι (26) γυναίκες, το έκρινε ως «φυσιολογική» κατάσταση. Για την απάντηση «όμορφο» σημειώνεται ποσοστό 18,2% σε αριθμό δεκατεσσάρων (14) ατόμων, όπου η αριθμητική εκπροσώπηση του γυναικείου φύλου υπερέχει, δέκα (10) γυναίκες και τέσσερις (4) άνδρες. Ως «αστείο» χαρακτηρίστηκε από δέκα (10) άτομα, έξι (6) άνδρες και τέσσερις (4) γυναίκες, ποσοστό 13%, ενώ κρίθηκε ως «ξένο» από δώδεκα (12) άτομα, ποσοστό 15,6%, με πέντε (5) άνδρες και επτά (7) γυναίκες. Ακόμα, έξι (6) άτομα, τέσσερις (4) άνδρες και δύο (2) γυναίκες, ποσοστό 7,8%, το έκριναν ως «ξεπερασμένο» και μόλις ένας (1) συμμετέχων-άνδρας το αξιολόγησε ως «άσχημο». Τέλος, το ποσοστό 9,1%, επτά (7) άτομα, τέσσερις (4) άνδρες και τρεις (3) γυναίκες, αποστασιοποιήθηκε με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (**Γράφημα 10-17**).

Γράφημα 10-17: Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί για το άκουσμα της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο μεγαλύτερο ποσοστό 61% με τον χαρακτηρισμό «φυσιολογική», η πλειοψηφία, είκοσι έξι (26) άτομα, ανέφερε ηλικία μεταξύ των «30-60», ενώ επτά (7) αντιστοιχούν εξίσου για τις ηλικιακές ομάδες «κάτω των 30» και «άνω των 60». Στην απάντηση «όμορφη» (18,2%), οκτώ (8) άτομα ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», τέσσερα (4) «κάτω των 30» και δύο (2) «άνω των 60». Ακόμα, στην απάντηση «αστεία», τρία (3) άτομα ανέφεραν ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», πέντε (5) ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60» και δύο (2) «άνω των 60». Ακολούθως, για την αξιολόγηση «ξεπερασμένη», οι έξι (6) ανήκαν μόνο στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» και για τον χαρακτηρισμό «ξένη» εννέα (9) ήταν μεταξύ των «30-60», δύο (2) «άνω των 60» και ένα (1) άτομο «κάτω των 30». Τέλος, στην απάντηση με τον χαρακτηρισμό «άσχημη», ο μοναδικός πληροφορητής ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60» και για την αδιάφορη άποψη τρεις (3) ήταν ηλικίας «κάτω των 30», τέσσερις (4) μεταξύ των «30-60» και κανείς «άνω των 60».

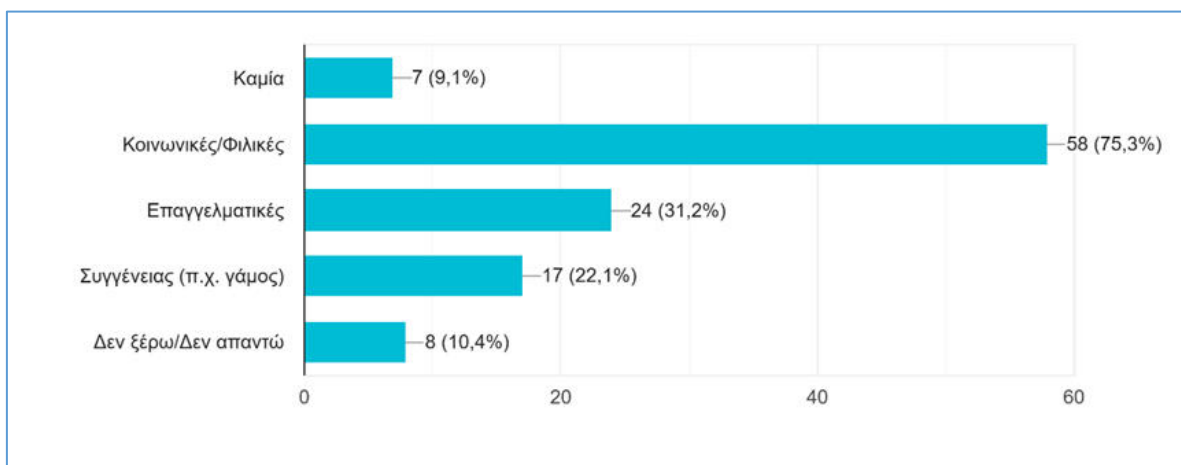
Σχετικά, με τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», στο μεγαλύτερο ποσοστό 61% με τον χαρακτηρισμό «φυσιολογική» δεν παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση στις βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ, είκοσι ένα (21) και είκοσι τέσσερις (24) πληροφορητές αντίστοιχα και μόλις δύο (2) για τη ΔμΕ. Στην απάντηση «όμορφη» (18,2%) δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, πέντε (5) της ΔΕ και επτά (7) της ΑΕ. Ακόμα, στην απάντηση «αστεία», έξι (6) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και τέσσερις (4) της ΑΕ και για την αξιολόγηση «ξεπερασμένη» τέσσερις (4) αποφοίτησαν από τη ΔΕ και δύο (2) από την ΑΕ. Για τον χαρακτηρισμό «ξένη», ένας (1) ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, έξι (6) της ΔΕ και πέντε (5) της ΑΕ. Τέλος, στην

απάντηση με τον χαρακτηρισμό «*άσχημη*», ο μοναδικός πληροφορητής δήλωσε απόφοιτος της ΔΕ και για την *αδιάφορη* άποψη οι δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και οι άλλοι πέντε (5) της ΑΕ.

Τέλος, αναφορικά με τον «*τόπο διανομής ανά ΔΠ*», η αξιολόγηση «*φυσιολογική*» συγκεντρώνει πληροφορητές από όλες τις ΔΠ με δεκαπέντε (15) από την Αττική, δώδεκα (12) από τη Στερεά Ελλάδα, τέσσερις (4) από την Πελοπόννησο, τρεις (3) από την Ανατολική Μακεδονία & Θράκη και των Ιονίων Νήσων, δύο (2) από την Κεντρική Μακεδονία, τη Θεσσαλία και τη Δυτική Ελλάδα και από έναν (1) για τις λοιπές ΔΠ. Ακόμα, ενδεικτικά για τις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας οι υπόλοιπες απαντήσεις είναι αντίθετες, καθώς οι χαρακτηρισμοί «*ξεπερασμένη*» και «*άσχημη*» συγκεντρώνουν πέντε (5) πληροφορητές από τη Στερεά Ελλάδα και έναν (1) από την Αττική σε αντίθεση με την αξιολόγηση «*όμορφη*» με πέντε (5) πληροφορητές από την Αττική. Αξιοσημείωτο εύρημα προσκομίζουμε ότι πέντε (5) άτομα από την ΔΠ της Πελοποννήσου την έκριναν ως «*όμορφη*». Τέλος, ως «*αστεία*» κρίθηκε από τέσσερα (4) άτομα από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και από αλλά δύο (2) από τη ΔΠ της Αττικής.

18) Ποιες σχέσεις θα επιθυμούσατε να συνάψετε με τους ομιλητές της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι;

Στο ακόλουθο ερώτημα (18^ο), οι ερωτηθέντες, επιλέγοντας περισσότερες από μία απαντήσεις, απάντησαν *ποιες σχέσεις θα επιθυμούσαν να συνάψουν με τους ομιλητές της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι*. Στο **γράφημα 10-18**, η συντριπτική πλειοψηφία, πενήντα οκτώ (58) ερωτηθέντες, είκοσι έξι (26) άνδρες και τριάντα δύο (32) γυναίκες, ποσοστό 75,3%, απάντησε «*κοινωνικές/φιλικές*». Στην απάντηση «*επαγγελματικές*» σημειώνεται ποσοστό 31,2% με είκοσι τέσσερα (24) άτομα, δέκα (10) άνδρες και δεκατέσσερις (14) γυναίκες και έπεται η απάντηση «*συγγένειας*» να καταγράφει ποσοστό 22,1% με δεκαεπτά (17) άτομα, οκτώ (8) άνδρες και εννέα (9) γυναίκες. Ακόμα, επτά (7) ερωτηθέντες, εκ των οποίων τέσσερις (4) ήταν άνδρες και τρεις (3) γυναίκες, ποσοστό 9,1%, έκριναν ότι δεν θα ήθελαν να συνάψουν «*καμία*» σχέση. Τέλος, άλλοι οκτώ (8) με ισόβαθμη κατανομή στο ανδρικό και γυναικείο φύλο ανά τέσσερα (4) άτομα, ποσοστό 10,4%, έδωσαν *αδιάφορη* απάντηση «*δεν ξέρω/δεν απαντώ*».

Γράφημα 10-18: Απόψεις για τη σύναψη σχέσεων με τους αρβανιτόφωνους ομιλητές στο Κυριάκι

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60», τριάντα εννέα (39) άτομα απάντησαν «κοινωνικές/φιλικές», δεκαοκτώ (18) άτομα «επαγγελματικές», δεκατρία (13) άτομα «συγγένειας», επτά (7) άτομα «καμία» και έξι (6) είχαν αδιάφορη άποψη. Στην ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», υπερτερεί η απάντηση «κοινωνικές/φιλικές» με δέκα (10) άτομα, έπεται η απάντηση «επαγγελματικές» με πέντε (5) άτομα, «συγγένειας» με τρία (3) άτομα και έξι (6) με αδιάφορη στάση. Τέλος, στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», εννέα (9) πληροφορητές απάντησαν «κοινωνικές /φιλικές», από ένας (1) πληροφορητής αντιστοιχεί τις λοιπές απαντήσεις και μηδενική εκπροσώπηση για την αδιάφορη γνώμη.

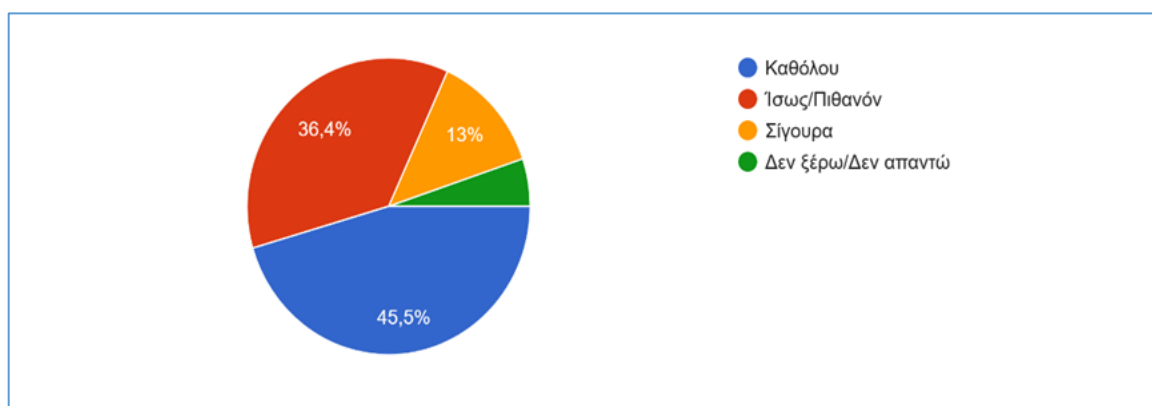
Σχετικά, με τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», στο επικρατές ποσοστό 75,3% στην απάντηση «κοινωνικές/φιλικές», παρουσιάζεται μεγάλη διαφορά μεταξύ των πληροφορητών στις βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ, είκοσι τρεις (23) και ένδεκα (11) άτομα αντίστοιχα και μόλις τέσσερα (4) για τη ΔμΕ. Ακόμα, στις απαντήσεις «επαγγελματικές» (31,2%) και «συγγένειας» (22,1%) δεν παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση στη μόρφωση των πληροφορητών για τις βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ. Τέλος, στην απάντηση «καμία», έξι (6) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και ένας (1) της ΑΕ και για την αδιάφορη στάση τρεις (3) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και πέντε (5) της ΑΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», η απάντηση «κοινωνικές/φιλικές» συγκεντρώνει πληροφορητές από όλες τις ΔΠ με δεκαοκτώ (18) από τη ΔΠ της Αττικής, δεκαπέντε (15) από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας, τέσσερις (4) εξίσου από τις ΔΠ της

Δυτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου, τρεις (3) κάθε φορά για τις ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας, των Ιονίων Νήσων και του Νοτίου Αιγαίου, δύο (2) εξίσου για τις ΔΠ της Ηπείρου, της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και της Θεσσαλίας και από έναν (1) κάθε φορά για τις λοιπές ΔΠ. Ακόμα, προκύπτει ότι οι απαντήσεις «επαγγελματικές» και «συγγένειας» παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση σε σχέση με την προηγούμενη απάντηση, καθώς τα υποκείμενα δεν επιθυμούν τη σύναψη τέτοιων σχέσεων. Σχετικά με την τιμή «επαγγελματικές», δέκα (10) πληροφορητές δήλωσαν τόπο διαμονής τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και έξι (6) τη ΔΠ της Αττικής και η τιμή «συγγένειας» έλαβε έξι (6) άτομα από τη ΔΠ της Αττικής και τέσσερα (4) από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας. Τέλος, «καμία σχέση» δεν επιθυμούσαν τέσσερα (4) άτομα από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και ένας (1) πληροφορητής εξίσου για τις ΔΠ της Αττικής, της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και της Πελοποννήσου.

19) Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα αποτελεί στιγματισμό για τους ομιλητές της στο Κυριάκι;

Στη δέκατη ένατη (19^η) ερώτηση, για το εάν οι πληροφορητές θεωρούν ότι η αρβανίτικη γλώσσα αποτελεί στιγματισμό για τους ομιλητές της στο Κυριάκι, το μεγαλύτερο ποσοστό 45,5%, τριάντα πέντε (35) πληροφορητές, δεκαέξι (16) άνδρες και δεκαεννέα (19) γυναίκες, απάντησε «καθόλου». Με σκεπτικισμό κινήθηκε το 36,4% για την απάντηση «ίσως/πιθανόν» σε αριθμό είκοσι οκτώ (28) ατόμων, δεκαπέντε (15) ανδρών και δεκατριών (13) γυναικών, ενώ στην απάντηση «σίγουρα» προσανατολίστηκε ένα μικρό ποσοστό 13%, δέκα (10) άτομα με ισόποση εκπροσώπηση ανδρικού και γυναικείου φύλου στα πέντε (5) άτομα. Τέλος, το μικρότερο ποσοστό 5,2%, τέσσερα (4) άτομα, ένας (1) άνδρας και τρεις (3) γυναίκες, απάντησε αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (Γράφημα 10-19).

Γράφημα 10-19: Ο στιγματισμός για τους αρβανιτόφωνους ομιλητές στο Κυριάκι

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τη μεταβλητή της *«ηλικίας»*, στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των *«30-60»*, είκοσι έξι (26) άτομα απάντησαν *«καθόλου»*, δεκαεπτά (17) έδωσαν *πιθανολογική* απάντηση *«ίσως/πιθανόν»*, οκτώ (8) εξέφρασαν την *απόλυτη βεβαιότητά* τους *«σίγουρα»* και τρεις (3) είχαν *αδιάφορη* στάση. Για την ηλικιακή ομάδα *«κάτω των 30»*, η *πιο ασαφή* απάντηση *«ίσως/πιθανόν»* είχε τους περισσότερους πληροφορητές, ήτοι εννέα (9), ενώ οι λοιπές απαντήσεις δεν είχαν αξιοσημείωτη απόκλιση. Τέλος, για την ηλικιακή ομάδα *«άνω των 60»*, έξι (6) πληροφορητές απάντησαν *«καθόλου»*, οι *πιθανολογικές «ίσως/πιθανόν»* και οι *βέβαιες «σίγουρα»* απαντήσεις ισοβαθμούν με δύο (2) πληροφορητές και δεν υπήρξε πληροφορητής για την *αδιάφορη* άποψη.

Ακολούθως, σε συσχέτιση με τη μεταβλητή του *«μορφωτικού επιπέδου»*, στην απάντηση *«καθόλου»*, δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, δεκαπέντε (15) της ΔΕ και δεκαοκτώ (18) της ΑΕ. Για την *πιο αβέβαιη* απάντηση *«ίσως/πιθανόν»* ένα (1) άτομο ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, δέκα (10) απόφοιτοι της ΔΕ και δεκαεπτά (17) της ΑΕ. Για τη *βέβαιη* απάντηση *«σίγουρα»*, οκτώ (8) άτομα ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και από ένα (1) της ΔμΕ και της ΑΕ. Τέλος, για την *αδιάφορη* άποψη *«δεν ξέρω/ δεν απαντώ»* δύο (2) πληροφορητές εξίσου δήλωσαν απόφοιτοι της ΔΕ και της ΑΕ και κανείς απόφοιτος της ΔμΕ.

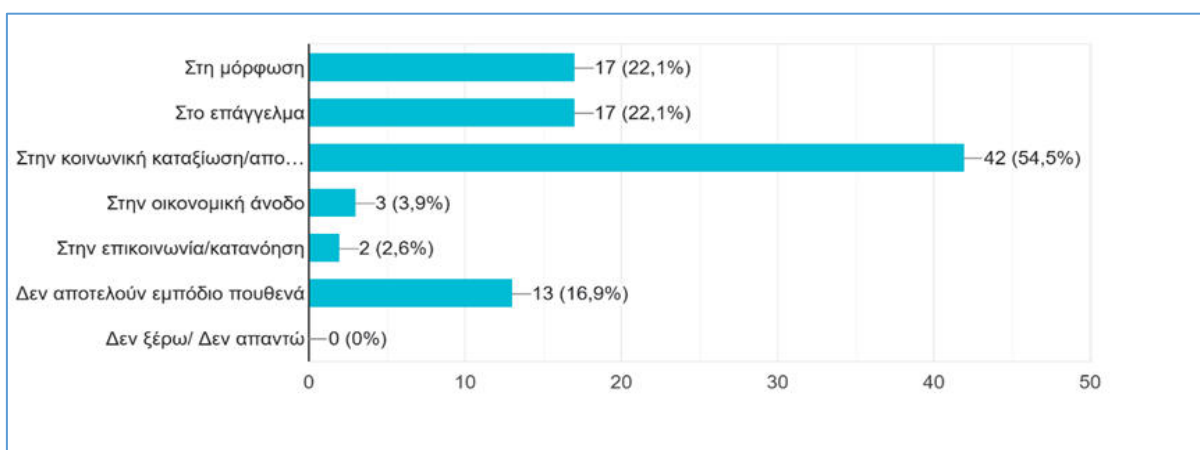
Τέλος, σχετικά με τον *«τόπο διαμονής ανά ΔΠ»*, στις απαντήσεις *«καθόλου»* και *«ίσως/πιθανόν»*, η ΔΠ της Αττικής δεν παρουσιάζει σημαντική διαφορά, ένδεκα (11) και δέκα (10) άτομα αντίστοιχα, ενώ για τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας δώδεκα (12) απάντησαν *καθόλου* και επτά (7) εξέφρασαν τον σκεπτικισμό τους *«ίσως/πιθανόν»*. Το εύρος των υπόλοιπων απαντήσεων παρουσιάζει κάποιες σημαντικές αυξομειώσεις ανά ΔΠ. Για τη *βέβαιη* απάντηση *«σίγουρα»*, αξίζει να αναφερθεί ότι τέσσερις (4) πληροφορητές ήταν από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας, δύο (2) από τη ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και από ένας (1) κάθε φορά για τις ΔΠ της Αττικής, της Πελοποννήσου, των Ιονίων Νήσων και του Νοτίου Αιγαίου.

20) Σε ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι τα αρβανίτικα στο Κυριάκι αποτελούν εμπόδιο;

Στο επόμενη ερώτηση (20^η), οι ερωτηθέντες απάντησαν *εάν θεωρούν ότι τα αρβανίτικα αποτελούν εμπόδιο για τους ομιλητές τους στο Κυριάκι*, βάσει συγκεκριμένων προκαθορισμένων απαντήσεων, με τη δυνατότητα επιλογής περισσότερων από μία απαντήσεις. Στο **γράφημα 10-20**, το μεγαλύτερο ποσοστό 54,5%, σαράντα οκτώ (42)

άτομα, είκοσι (20) άνδρες και είκοσι δύο (22) γυναίκες, έκρινε ότι η αρβανίτικη γλώσσα αποτελεί *τροχοπέδη* στην «κοινωνική καταξίωση/αποδοχή». Ακολουθεί η ισοβαθμία των απαντήσεων στη «μόρφωση» και στο «επάγγελμα, κοινό ποσοστό 22,1% με δεκαεπτά (17) ερωτηθέντες, αλλά με διαφορετική εκπροσώπηση του ανδρικού και γυναικείου φύλου στις απαντήσεις. Έτσι, στην επιλογή «μόρφωση» απάντησαν εννέα (9) άνδρες και επτά (7) γυναίκες και στην επιλογή «επάγγελμα» επτά (7) άνδρες και δέκα (10) γυναίκες. Ακόμα, το ποσοστό 16,9%, δεκατρία (13) άτομα, οκτώ (8) άνδρες και πέντε (5) γυναίκες, θεώρησε ότι «δεν αποτελούν εμπόδιο πουθενά». Τέλος, το ποσοστό 3,9%, τρία (3) άτομα, ένας (1) άνδρας και δύο (2) γυναίκες, έκρινε ότι τα αρβανίτικα εμποδίζουν στην «οικονομική άνοδο» και το ποσοστό 2,6% με δύο (2) άτομα, έναν (1) άνδρα και μία (1) γυναίκα στην «επικοινωνία/στην κατανόηση».

Γράφημα 10-20: Η αρβανίτικη γλώσσα ως εμπόδιο για τους ομιλητές της στο Κυριάκι

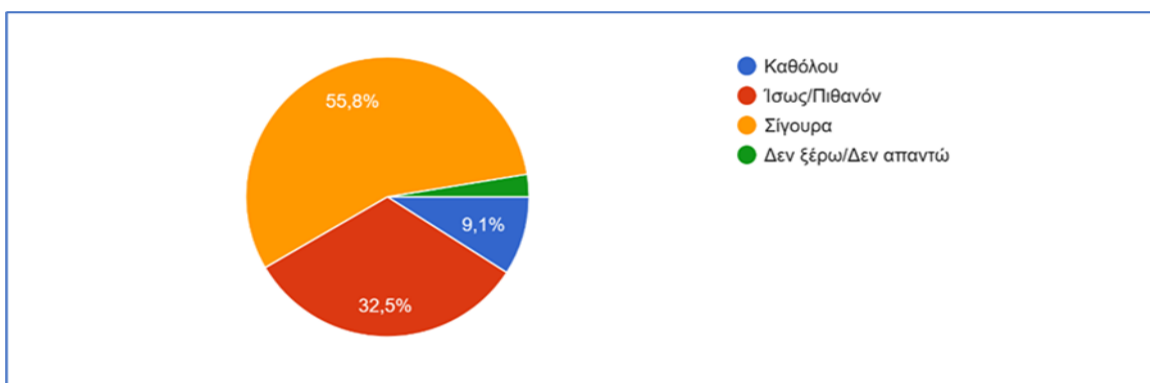
Ακολουθώντας, εξετάζοντας τις μεταβλητές της «ηλικίας» και του «μορφωτικού επιπέδου» για τις τιμές «μόρφωση» και «επάγγελμα» δεν παρουσιάζονται αποκλίσεις συγκριτικά μεταξύ αυτών σε καθεμία μεταβλητή αυτών των τιμών. Για την απάντηση «κοινωνική καταξίωση/αποδοχή (κύρος)» στη μεταβλητή της «ηλικίας», ένδεκα (11) πληροφορητές ήταν ηλικίας «κάτω των 30», είκοσι επτά (27) μεταξύ των «30-60» και τέσσερις (4) «άνω των 60». Ακόμα, για την ίδια απάντηση στη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», ένας (1) ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, δεκαεννέα (19) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και είκοσι δύο (22) της ΑΕ. Στην απάντηση «δεν αποτελούν εμπόδιο πουθενά» κατά την εξέταση της μεταβλητής της «ηλικίας», ένα (1) άτομο ήταν «κάτω των 30», εννέα (9) μεταξύ των «30-60» και τρία (3) «άνω των 60». Στην ίδια απάντηση για το «μορφωτικό επίπεδο», ένας (1) ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, τέσσερις (4) της ΔΕ και οκτώ (8) της ΑΕ. Τέλος, οι απαντήσεις «οικονομική

άνοδο» και «επικοινωνία/κατανόηση» δεν παρουσιάζουν κάποια αξιόλογα ευρήματα. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι η επιλογή «επικοινωνία/κατανόηση» σε αυτήν την ερώτηση τέθηκε, με σκοπό να επαναξιολογηθούν τα αποτελέσματα των ερωτήσεων 12 και 17 του παρόντος ερωτηματολογίου.

Τέλος, αναφορικά με τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», στην πλειοψηφούσα απάντηση «κοινωνική καταξίωση/αποδοχή (κύρος)», η ΔΠ της Αττικής συγκεντρώνει σχεδόν διπλάσιους πληροφορητές από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας, δεκαεπτά (17) και εννέα (9) πληροφορητές εξίσου για τις ΔΠ της Δυτικής Ελλάδας και της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, δύο (2) κάθε φορά για τις ΔΠ της Θεσσαλίας και των Ιονίων Νήσων και ένας (1) πληροφορητής εξίσου για τις ΔΠ της Πελοποννήσου, της Κεντρικής Μακεδονίας, της Ηπείρου και του Νοτίου Αιγαίου. Οι τιμές «μόρφωση» και «επάγγελμα» είχαν δυνητικά ισόποση εκπροσώπηση στις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας, ενώ οι τιμές «οικονομική άνοδο» και «επικοινωνία/κατανόηση» δεν είχαν αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση στις ΔΠ. Ακόμα, για την τιμή «δεν αποτελούν εμπόδιο πουθενά» παρατηρείται μικρή διαφορά στην εκπροσώπηση των πληροφορητών από τις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής, έξι (6) και ένας (1) πληροφορητές αντίστοιχα.

21) Θεωρείτε ότι τα αρβανίτικα προσδιορίζουν την πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των ομιλητών τους στο Κυριάκι;

Ακολουθεί το εικοστό πρώτο (21^ο) ερώτημα, στο οποίο οι ερωτηθέντες απάντησαν εάν θεωρούν ότι τα αρβανίτικα προσδιορίζουν την πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των ομιλητών τους στο Κυριάκι. Στο γράφημα 10-21, καταγράφεται υψηλό ποσοστό 55,8% για την απάντηση «σίγουρα», σαράντα τρεις (43) ερωτηθέντες, εκ των οποίων δεκαοκτώ (18) ήταν άνδρες και είκοσι πέντε (25) γυναίκες. Η λιγότερο ασαφής απάντηση «ίσως/πιθανόν» αντιστοιχεί σε ποσοστό 32,5%, είκοσι πέντε (25) ερωτηθέντες, δεκαπέντε (15) άνδρες και δέκα (10) γυναίκες και το ποσοστό 9,1%, επτά (7) άτομα, τέσσερις (4) άνδρες και τρεις γυναίκες, εξέφρασε την άποψη «καθόλου». Τέλος, δύο (2) συμμετέχουσες-γυναίκες απάντησαν αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (ποσοστό 2,6%).

Γράφημα 10-21: Απόψεις για την πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» είκοσι επτά (27) άτομα απάντησαν με βεβαιότητα «σίγουρα», δεκαεννέα (19) έδωσαν πιθανολογική απάντηση «ίσως/πιθανόν», επτά (7) εξέφρασαν την αρνητική τους στάση με την απάντηση «καθόλου» και ένας (1) είχε αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», οκτώ (8) ήταν βέβαιοι με την απάντησή τους «σίγουρα», τέσσερις (4) απάντησαν με ασάφεια «ίσως/πιθανόν» και για τις λοιπές απαντήσεις δεν υπήρξαν πληροφορητές. Τέλος, για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», οκτώ (8) πληροφορητές απάντησαν με απόλυτη βεβαιότητα «σίγουρα», η πιθανολογική απάντηση «ίσως/πιθανόν» έφερε δύο (2) πληροφορητές και οι άλλες δύο απαντήσεις δεν είχαν κανέναν πληροφορητή.

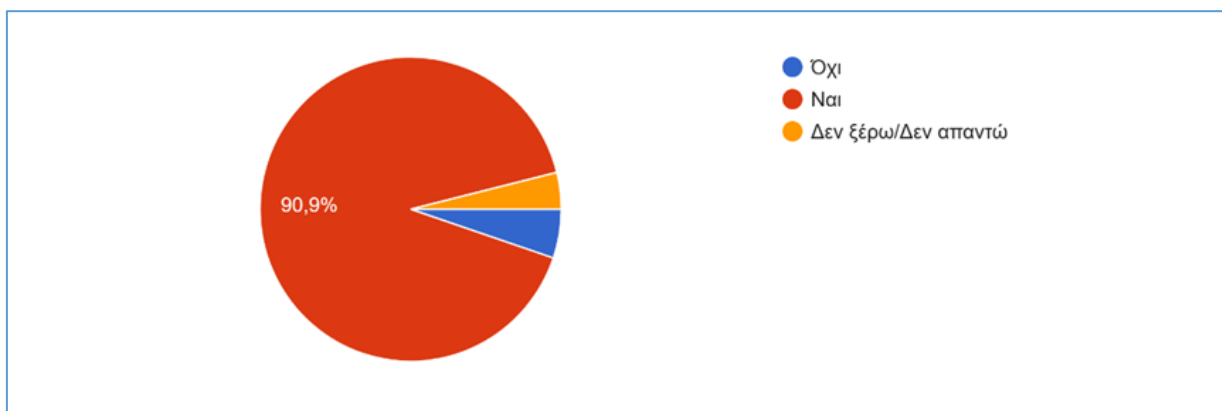
Ακόμα, κατά την ανάλυση των δεδομένων σχετικά με το «μορφωτικό επίπεδο», στο μεγαλύτερο ποσοστό συμμετεχόντων (55,8%), το οποίο απάντησε με βεβαιότητα «σίγουρα» καταγράφεται διπλάσια εκπροσώπηση στη βαθμίδα της ΑΕ, είκοσι έξι (26) πληροφορητές, σε αντίθεση με εκείνη της ΔΕ με δεκατρείς (13), ενώ τέσσερις (4) ήταν ΔμΕ. Η αβέβαιη απάντηση «ίσως/πιθανόν» έλαβε για τις τιμές της ΔΕ και της ΑΕ δεκαέξι (16) και εννέα (9) απόφοιτους αντίστοιχα και δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής για τη ΔμΕ. Τέλος, στην απάντηση «καθόλου» έξι (6) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και ένας (1) της ΑΕ, ενώ για την αδιάφορη άποψη «ίσως/πιθανόν» οι δύο (2) μοναδικοί πληροφορητές ήταν απόφοιτοι της ΑΕ.

Τέλος, αναφορικά με τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», στη βέβαιη επιλογή «σίγουρα» προκύπτει η πυκνότερη διασπορά στις απαντήσεις των πληροφορητών με δώδεκα (12) και δεκατέσσερις (14) από τις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής αντίστοιχα, τέσσερις

(4) από τη ΔΠ της Πελοποννήσου, τρεις (3) από τη ΔΠ της Δυτικής Ελλάδας, από δύο (2) εξίσου για τις ΔΠ της Θεσσαλίας και των Ιονίων Νήσων και ένας (1) πληροφορητής κάθε φορά για τις υπόλοιπες ΔΠ, πλην της Δυτικής Μακεδονίας. Για την πιθανολογική απάντηση «ίσως/πιθανόν», οι οκτώ (8) και επτά (7) συμμετέχοντες ήταν από τις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής αντίστοιχα, οι τρεις (3) από τη ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, οι δύο (2) από τη ΔΠ της Κεντρικής Μακεδονίας και από ένας (1) για τις ΔΠ της Δυτικής Ελλάδας, της Θεσσαλίας, των Ιονίων Νήσων, της Πελοποννήσου και του Νοτίου Αιγαίου. Για την επιλογή «καθόλου» τρεις (3) ήταν από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και από ένας (1) κάθε φορά για τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Ηπείρου, της Δυτικής Ελλάδας και της Αττικής. Η αδιάφορη κρίση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» αποτυπώθηκε με δύο (2) συμμετέχοντες από τη ΔΠ της Αττικής.

22) Θεωρείτε ότι πρέπει να διατηρηθεί η πολιτισμική συνέχεια (π.χ. ήθη, έθιμα και παραδόσεις) των αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι;

Στο προτελευταίο ερώτημα (22°), τα υποκείμενα κλήθηκαν να απαντήσουν εάν θεωρούν ότι πρέπει να διατηρηθεί η πολιτισμική συνέχεια (π.χ. ήθη, έθιμα και παραδόσεις) των αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι. Στο γράφημα 10-22, η απάντηση «ναι» σημειώνει σχεδόν την πλειοψηφία των υποκειμένων με το υψηλότερο ποσοστό 90,9 %, εβδομήντα (70) άτομα, τριάντα τρεις (33) άνδρες και τριάντα επτά (37) γυναίκες. Για τις απαντήσεις «όχι» και «δεν ξέρω/δεν απαντώ», τα ποσοστά είναι σχεδόν ισόβαθμα. Ενδεικτικά, τέσσερα (4) υποκείμενα, τρεις (3) άνδρες και μία (1) γυναίκα, ποσοστό 5,2%, απάντησαν «όχι» και άλλα τρία (3) υποκείμενα, ένας (1) άνδρας και δύο (2) γυναίκες, ποσοστό 3,9% είχαν αδιάφορη άποψη «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

**Γράφημα 10-22: Απόψεις για τη διατήρηση της πολιτισμικής συνέχειας των
αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι**

Στη συνέχεια, εξετάζοντας τη μεταβλητή της *«ηλικίας»*, στο συντριπτικό ποσοστό (90,9%) με τη *βέβαιη* απάντηση *«ναι»*, οι δώδεκα (12) ήταν ηλικίας *«κάτω των 30»*, οι περισσότεροι σε αριθμό σαράντα οκτώ (48) ατόμων δήλωσαν ηλικία μεταξύ των *«30-60»* και οι δέκα (10) βρίσκονταν στην ηλικιακή ομάδα *«άνω των 60»*. Για την απάντηση *«όχι»*, τρεις (3) πληροφορητές ήταν ηλικίας μεταξύ των *«30-60»*, ένα (1) άτομο ήταν *«κάτω των 30»* και κανείς *«άνω των 60»*. Ακόμα, η αδιάφορη στάση *«δεν ξέρω/δεν απαντώ»* αποτυπώθηκε από τρεις (3) πληροφορητές ηλικίας μεταξύ των *«30-60»*.

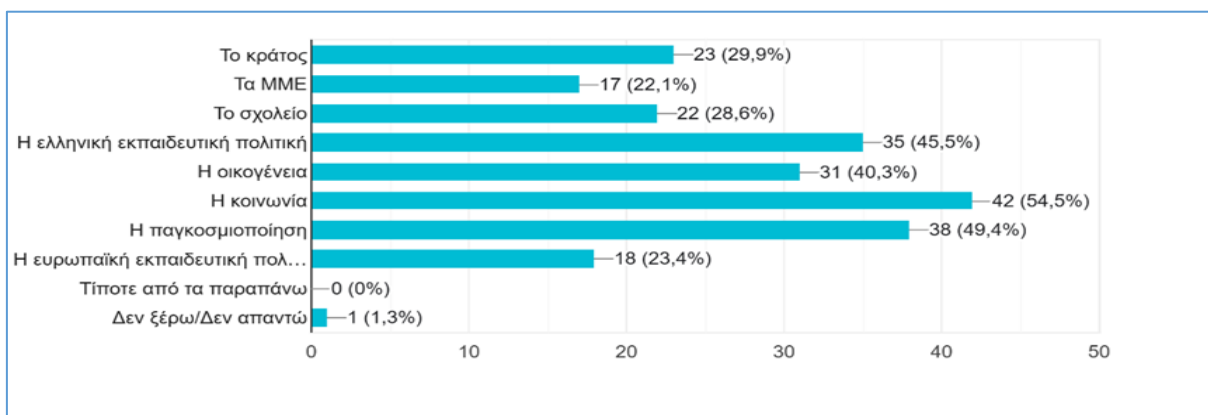
Ως προς τη μεταβλητή του *«μορφωτικού επιπέδου»*, στο επικρατές ποσοστό 90,9% με απάντηση *«ναι»*, τέσσερις (4) πληροφορητές ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, είκοσι εννέα (29) δήλωσαν απόφοιτοι της ΔΕ και τριάντα επτά (37) απόφοιτοι της ΑΕ. Από τους πληροφορητές του μειοψηφούντος δείγματος (5,2%) με απάντηση *«όχι»*, ένα (1) άτομο ήταν απόφοιτος της ΑΕ, τρεις (3) απόφοιτοι της ΔΕ και κανείς της ΔμΕ. Όσοι απάντησαν *αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ»* σε αριθμό τριών (3) ατόμων, ήταν απόφοιτοι της ΔΕ.

Τέλος, αναφορικά με τον *«τόπο διαμονής ανά ΔΠ»*, στην επικρατέστερη απάντηση *«ναι»*, διαπιστώνεται η διασπορά των πληροφορητών σε όλες τις ΔΠ. Για την τιμή *«όχι»* τρεις (3) ερωτηθέντες ήταν από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και ένας (1) από τη ΔΠ της Αττικής και για την *αδιάφορη* άποψη *«δεν ξέρω/δεν απαντώ»* δύο (2) ήταν από τη ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και ένας (1) από τη ΔΠ της Πελοποννήσου.

23) Ποιος/οι θεωρείτε ότι θα ήταν ο/οι κύριος/οι υπεύθυνος/οι σε περίπτωση μιας πιθανής μελλοντικής εξαφάνισης της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι;

Στην τελευταία ερώτηση (23^η) του ερωτηματολογίου, οι πληροφορητές ερωτήθηκαν για το ποιος/οι θεωρούν ότι θα ήταν ο/οι κύριος/οι υπεύθυνος/οι σε περίπτωση μιας πιθανής μελλοντικής εξαφάνισης της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι, επιλέγοντας περισσότερες από μία απαντήσεις. Μεταξύ των απαντήσεων, το υψηλότερο ποσοστό 54,5% αντιστοιχεί στην απάντηση η *«κοινωνία»* σε αριθμό σαράντα δύο (42) πληροφορητών, δεκαοκτώ (18) ανδρών και είκοσι τεσσάρων (24) γυναικών. Επόμενο υψηλό ποσοστό 49,4% σημειώνεται για την απάντηση η *«παγκοσμιοποίηση»*, τριάντα οκτώ (38) πληροφορητές με ισόποση εκπροσώπηση στα δύο φύλα σε δεκαεννέα (19) άτομα. Τριάντα πέντε (35) πληροφορητές, δεκαεπτά (17) άνδρες και δεκαοκτώ (18) γυναίκες, ποσοστό 45,5%, απέδωσαν *υπαιτιότητα* στην *«ελληνική εκπαιδευτική πολιτική»* και η *«οικογένεια»* ευθύνεται σε ποσοστό 40,3%, τριάντα ένα (31) άτομα, δεκατρείς (13) άνδρες και δεκαεπτά (17) γυναίκες. Ακόμα, με

μικρή μόλις διαφορά σε έναν (1) πληροφορητή, έπονται οι απαντήσεις το «κράτος» με ποσοστό 29,9% και το «σχολείο» με ποσοστό 28,6%. Είκοσι τρία (23) άτομα, δέκα (10) άνδρες και δεκατρείς (13) γυναίκες θεώρησαν ως υπεύθυνο το «κράτος και είκοσι δύο (22) άτομα «το σχολείο», με έναν (1) πληροφορητή λιγότερο στην εκπροσώπηση του ανδρικού φύλου. Στη συνέχεια, δεκαοκτώ (18) πληροφορητές, οκτώ (8) άνδρες και δέκα (10) γυναίκες, ποσοστό 23,4%, απάντησαν η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» και το 22,1% σε αριθμό δεκαεπτά (17) ατόμων, επτά (7) ανδρών και δέκα (10) γυναικών, απέδωσε μελλοντική ευθύνη στα «ΜΜΕ». Τέλος, ένας (1) συμμετέχων-άνδρας αποστασιοποιήθηκε με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (ποσοστό 1,3%), ενώ δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής για την απάντηση «τίποτε από τα παραπάνω» (Γράφημα 10-23).

Γράφημα 10-23: Απόψεις για την απόδοση ευθυνών σε ενδεχόμενη μελλοντική εξαφάνιση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι

Ακολούθως, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60», η τιμή «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» έλαβε είκοσι εννέα (29) πληροφορητές, η «κοινωνία» είκοσι οκτώ (28), η «παγκοσμιοποίηση» είκοσι δύο (22), η «οικογένεια» είκοσι ένας (21), το «κράτος» δεκαεννέα (19), το «σχολείο» με δεκαπέντε (15), η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» με δεκατρείς (13) και τα «ΜΜΕ» δώδεκα (12) πληροφορητές. Στην ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», οι τιμές «κοινωνία» και «παγκοσμιοποίηση» ισοβαθμούν με δέκα (10) πληροφορητές, ακολουθούν η «οικογένεια» με οκτώ (8), η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» με έξι (6), το «σχολείο» και η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» με πέντε (5) η καθεμία και τέλος «κράτος» και τα «ΜΜΕ» εξίσου με τέσσερις (4) πληροφορητές. Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», μεταξύ των τιμών, η «παγκοσμιοποίηση» έλαβε επτά (7) πληροφορητές, τέσσερις (4) η τιμή «κοινωνία», δύο

(2) άτομα εξίσου οι τιμές «σχολείο» και «οικογένεια», έναν (1) τα «ΜΜΕ» και κανέναν οι υπόλοιπες τιμές.

Ως προς τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», στη βαθμίδα της ΑΕ, η τιμή «κοινωνία» έφερε είκοσι έξι (26) πληροφορητές, η «παγκοσμιοποίηση» είκοσι τέσσερις (24), η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» είκοσι (20), η «οικογένεια» δεκαοκτώ (18), το «κράτος» δεκαπέντε (15), το «σχολείο» δεκατέσσερις (14), η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» δεκατρείς (13) και τα «ΜΜΕ» δώδεκα (12). Για τη βαθμίδα της ΔΕ, η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» έλαβε δεκαπέντε (15) πληροφορητές, η «κοινωνία» δεκατέσσερις (14), οι τιμές «οικογένεια» και «παγκοσμιοποίηση» ισοβαθμούν με δώδεκα (12), το «κράτος» με οκτώ (8), το «σχολείο» με επτά (7) και τέλος τα «ΜΜΕ» και η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» με πέντε (5) εξίσου πληροφορητές η καθεμία. Για τη βαθμίδα της ΔμΕ, δύο (2) άτομα απάντησαν η «κοινωνία» και ένα (1) εξίσου για τις τιμές «οικογένεια» και «σχολείο».

Τέλος, ως προς τον «τόπο διαμονής ανά ΔΠ», οι τιμές «κοινωνία», «παγκοσμιοποίηση», «οικογένεια» και «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» εμφάνισαν διασπορά στις απαντήσεις των πληροφορητών σχεδόν σε όλες τις ΔΠ. Η τιμή «κοινωνία» έλαβε δεκατέσσερις (14) και δεκατρείς πληροφορητές από τις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας αντίστοιχα, τρεις (3) εξίσου για τις ΔΠ της Δυτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου, δύο (2) κάθε φορά για τις ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και της Κεντρικής Μακεδονίας και ένας (1) πληροφορητής εξίσου για τις λοιπές ΔΠ, πλην της ΔΠ των Ιονίων Νήσων. Ειδικότερα, στις τιμές «παγκοσμιοποίηση» και «οικογένεια» παρατηρείται μικρότερη εκπροσώπηση των πληροφορητών στις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής, επτά (7) και δέκα (10) άτομα αντίστοιχα. Για όλες τις παραπάνω τιμές, διαπιστώνεται ότι οι ΔΠ της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Δυτικής Ελλάδας και της Κεντρικής Μακεδονίας είχαν ικανοποιητική συμμετοχή επί του συνόλου των πληροφορητών τους. Για τις τιμές «κράτος», «σχολείο», «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» και «ΜΜΕ», η ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας είχε μικρότερο αριθμό πληροφορητών σε σχέση με τη ΔΠ της Αττικής. Ενδεικτικά, η ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας έλαβε έξι (6) πληροφορητές για την τιμή «κράτος», οκτώ (8) για την τιμή «σχολείο» και τέσσερις (4) εξίσου για τις τιμές «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» και «ΜΜΕ». Η ΔΠ της Αττικής για την τιμή «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» είχε ένδεκα (11) πληροφορητές, για την τιμή «κράτος» δέκα (10) πληροφορητές και για τις τιμές «σχολείο» και «ΜΜΕ» εξίσου εννέα (9) στην καθεμία.

10.4 Συζήτηση αποτελεσμάτων ερωτηματολογίου των μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών στην Ελλάδα

Ξεκινώντας με την αποτίμηση των δεδομένων δημογραφικού περιεχομένου στις ερωτήσεις 1-5, προκύπτει ότι από το σύνολο των εβδομήντα επτά (77) ερωτηθέντων δεν παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση ως προς τη μεταβλητή του «φύλου», με σχεδόν ισόποση εκπροσώπηση στα δύο φύλα. Σε εξάρτηση της μεταβλητής της «ηλικίας», διαπιστώνεται υπερεκπροσώπηση στην ηλικιακή ομάδα των μεταξύ των «30-60», χωρίς να επηρεάζεται απόλυτα η μεταβλητή του φύλου [είκοσι έξι (26) άνδρες και είκοσι οκτώ (28) γυναίκες)]. Ωστόσο, από τη συγκριτική μελέτη της συμμετοχής των πληροφορητών αναφορικά με την εξέταση της μεταβλητής της «ηλικίας», πιθανολογούμε τη μικρή συμμετοχή τους στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», εξαιτίας της μη εξοικείωσης των μεγαλύτερων ηλικιών με τα τεχνολογικά μέσα. Ακόμα, κατά την εξέταση της μεταβλητής του «μορφωτικού επιπέδου», προκύπτει η σχεδόν ισόβαθμη συμμετοχή των πληροφορητών στα καταγραφόμενα ποσοστά της ΔΕ και της ΑΕ, σε αντιδιαστολή και μόνο με την κατοχή των μορφωτικών τίτλων τους για τη μεταβλητή του «φύλου», της μεγαλύτερης εκπροσώπησης των ανδρών στη ΔΕ. Τέλος, σε συσχέτιση «του τόπου διαμονής ανά ΔΠ», παρατηρήθηκε η υπερεκπροσώπηση πληροφορητών στις ΔΠ της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας, αθροιστικά σαράντα επτά (47) άτομα, με την υποεκπροσώπηση των λοιπών ΔΠ και καμία συμμετοχή για τη ΔΠ του Βορείου Αιγαίου.

Θέτοντας ως στόχο τη διερεύνηση των στάσεων των πληροφορητών της κυρίαρχης ομάδας, εξετάζουμε τον υποθετικό θεωρητικό άξονα συνδυαστικά με τα υποερωτήματά μας, ήτοι για τα (α), (i) και (ii) (βλ. 1.1). Η συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας, ως βασικό στοιχείο του αυτοπροσδιορισμού των ομιλητών, αποτελεί ένα συγκρουσιακό μεταπραγματολογικό στερεότυπο, αναπαράγοντας διαφορούμενες γλωσσικές και κοινωνικές στάσεις για τα διάφορα γλωσσικά συστήματα, τοποθετώντας τους ομιλητές τους σε συγκεκριμένα και οριοθετημένα περιβάλλοντα. Έτσι, μελετώντας τις ερωτήσεις 6 και 8, η πλειοψηφία των πληροφορητών της κυρίαρχης ομάδας διατηρεί ευμενής στάση σε ετερόνομες γλωσσικές ποικιλίες, καθώς αναγνωρίζει την ισοτιμία των διαλεκτικών ποικιλιών/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλωσσών σε σχέση με την ΚΝΕ και προσδιορίζει ως ισάξιες την αρβανίτικη γλώσσα με άλλες μειονοτικές γλώσσες ή διαλεκτικές ποικιλίες/ιδιώματα αντίστοιχα. Πιο αναλυτικά, στην ερώτηση 6, η απόδοση της ισοτιμίας μεταξύ των γλωσσικών συστημάτων

δεν επηρεάζεται από τη μεταβλητή φύλου και την ηλικιακή διαβάθμιση των υποκειμένων, ενώ το ανερχόμενο μορφωτικό επίπεδό τους τα αποτιμά ως ισάξια. Ωστόσο, ένα τμήμα των πληροφορητών διακατέχεται από αρνητικές προκαταλήψεις, εκφράζοντας την κατωτερότητα των γλωσσικών συστημάτων, προερχόμενο κυρίως από νέα άτομα και μέσης ηλικίας (ηλικιακή βαθμίδα των «30-60»), με την υπερεκπροσώπησή τους στις δύο ανώτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Αν και η ανάλογη στάση των υποκειμένων περί της ισοτιμίας μεταξύ των γλωσσικών συστημάτων επαληθεύεται στις αποκρίσεις τους στην ερώτηση 8, η εκτίμηση της αδιάφορης στάσης θα αποτελούσε αξιόλογο εύρημα για την επικρατέστερη στάση τους. Εκτιμώντας τα πρώτα δεδομένα, διαφαίνεται η αυξητική τάση της αποδόμησης του κυρίαρχου μεταπραγματολογικού στερεοτύπου περί της ανισότητας των γλωσσών στην ελληνική πραγματικότητα, χωρίς να αγνοείται το εμμένον αρνητικό στερεότυπο της υποβάθμισής τους σε σχέση με την ΚΝΕ στις πεποιθήσεις των πληροφορητών. Για την εκτίμηση αυτών των συμπερασμάτων, συντηρούμε μια διάθεση επιφύλαξης, προχωρώντας βαθύτερα στην αποτίμηση των λοιπών δεδομένων στις επόμενες ερωτήσεις.

Εξετάζοντας, ωστόσο, τις αποκρίσεις των πληροφορητών στις ερωτήσεις 5 και 7, παρατηρείται μια παράδοξη αντίφαση συγκριτικά με τα αποτελέσματα των προηγούμενων ερωτήσεων και των ακόλουθων 9, 10, 11 και 16. Συγκεκριμένα, στην ερώτηση 5, η πλειοψηφία των ομιλητών αποκρίνεται ότι είναι μόνο χρήστες της ΚΝΕ και η μειοψηφία αυτοπροσδιορίζεται ως χρήστης των άλλων γλωσσικών ποικιλιών. Παρατηρείται ότι οι νέοι και μεσήλικες ομιλητές, με μέσο και ανώτερο μορφωτικό επίπεδο, αξιώνουν να δηλώνουν ρητά χρήστες της πρότυπης ποικιλίας, ανεξαρτήτως του φύλου. Κατά την εξέταση των δεδομένων του ερωτήματος 7, αναφορικά με την ταξινόμηση της αρβανίτικης γλώσσας, διαπιστώνεται η άγνοια μεγάλου τμήματος των πληροφορητών, την οποία χαρακτηρίζει ως διάλεκτο, ενώ αρκετοί την κατατάσσουν ως μειονοτική γλώσσα και με κυμαινόμενη διαφορά λίγοι να τη θεωρούν ιδίωμα ή να αδιαφορούν. Ενδιαφέρον εδώ παρουσιάζει ότι στην κατάταξη της αρβανίτικης γλώσσας σε διάλεκτο ή σε μειονοτική γλώσσα δεν εντοπίζονται ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις στις μεταβλητές. Εν συνεχεία, στο ερώτημα 9, αρκετοί ομιλητές της κυρίαρχης ομάδας έχουν ακούσει τα Αρβανίτικα και αποδίδουν την ομοιότητα αυτών με την αλβανική γλώσσα. Η προηγούμενη απόκριση περί της ομοιότητας της αρβανίτικης με την αλβανική γλώσσα, όπως και οι πιθανολογικές και οι βέβαιες αποκρίσεις τους στην ίδια ερώτηση, επαληθεύονται και στην ερώτηση 11.

Η αμφίσημη στάση των πληροφορητών της κυρίαρχης ομάδας σχετίζεται με την αποδοχή ή μη της προέλευσης και της συγκρότησης της αρβανίτικης ταυτότητας. Μεγάλο ποσοστό των πληροφορητών αποκρίνεται διατακτικά περί της συγγένειας της αρβανίτικης γλώσσας με την αλβανική, μια μικρή μερίδα δεν ενστερνίζεται αυτήν την άποψη, αποδεχόμενη την ελληνική εθνική ταυτότητα των Αρβανιτών και λίγοι υποστηρίζουν την αλβανική εθνική τους προέλευση. Τα ευρήματα των ερωτήσεων 9 και 11 φαίνονται να συνάδουν με τα ευρήματα κατά την επεξεργασία των ερωτήσεων 10 και 16. Η συντριπτική πλειοψηφία των υποκειμένων (ερώτηση 10) εκφράζει την πληροφόρησή του και τη γνώση του για περιοχές στην Ελλάδα με αρβανίτικο πληθυσμό. Στην ερώτηση 16, η οποία μπορεί να θεωρηθεί επέκταση του ερωτήματος 10, οι περισσότεροι γνωρίζουν για την ύπαρξη Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας και κάποιοι αγνοούν την ύπαρξή τους. Ως προς το τελευταίο, η γνώση των πληροφορητών για τους Αρβανίτες στο Κυριάκι επιβεβαιώνεται από την υπερεκπροσώπηση τους στις ΔΠ της Στερεάς Ελλάδας και της Αττικής (ερώτηση 16).

Βάσει των προηγούμενων ευρημάτων προσκομίζουμε ότι η αξίωση της χρήσης των ομιλητών μέσω της KNE αντιπαραβάλλεται με τα ευρήματα των ερωτήσεων 6 και 8, αναφορικά με την ισοτιμία μεταξύ όλων των γλωσσικών συστημάτων και περί της οριοθέτησής της σε ένα ομόγλωσσο περιβάλλον, με βασικό κριτήριο την επικοινωνιακή και εκφραστική της σκοπιμότητα. Κατά τον Τζιτζιλή (2000) η κοινωνική διαστρωμάτωση κρίνεται βασική παράμετρος για τη μελέτη της τη γλωσσικής ποικιλίας στα αστικά κέντρα. Η απόκλιση του αυτοπροσδιορισμού των ομιλητών ως διαλεκτόφωνων συνάδει με τη βιβλιογραφία, καθώς ο όρος «διάλεκτος» παραπέμπει σε ομιλητές συγκεκριμένων διαλεκτικών ποικιλιών άλλων περιοχών, οι οποίοι εντάσσονται στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα και ο τρόπος ομιλίας τους υποδηλώνει τη χαμηλή κοινωνική τους θέση (Κακριδή-Ferrari, 2007 α). Συνεπώς, ο διαλεκτικός λόγος θεωρείται στιγματισμένος έξω από τα φυσικά του όρια και αντικαθίσταται από την KNE, λόγω της γλωσσικής αφομοίωσης [συμπερίληψης] (Τζιτζιλής, 2000). Η απόρριψη της μη αξίωσης ή ακόμα και της ημιμάθειας/ της άγνοιας των ομιλητών ως χρήστες άλλων γλωσσικών ποικιλιών σχετίζεται με τους μηχανισμούς της αποδιαλεκτοποίησης, η οποία επιταχύνει τους ρυθμούς αστικοποίησης του διαλεκτικού λόγου, με κυρίες παραμέτρους την εξέταση τα κοινωνικών κριτηρίων των ομιλητών (ηλικία, μόρφωση κ.ά.) και τη συχνή ή αποκλειστική επαφή με διαλεκτικούς φορείς (οικογένεια, επαφή με συντοπίτες κ.ά.) (Τζιτζιλής, 2000). Για αυτόν

τον λόγο, οι γλωσσικές προκαταλήψεις συνδέονται με τη δυσμένεια και τον στιγματισμό των ομιλητών της κυρίαρχης ομάδας για διάφορα γλωσσικά συστήματα, χαρακτηριζόμενα ως μη αποδεκτά, ανεπιθύμητα και δυσάρεστα στην προφορά του διαλεκτόφωνου ομιλητή (Κωστούλα – Μακράκη, 2001).

Συνεχίζοντας, η κατάταξη της αρβανίτικης γλώσσας και της παραγνώρισής της ως διαλέκτου συνδέεται με τη μη αυστηρώς προσδιορισμένη διάκριση των γλωσσικών ποικιλιών από τη βιβλιογραφία, καθώς η επικράτηση της συνωνυμίας των όρων «διάλεκτος» και «ιδίωμα» είναι ταυτόσημη, εν απουσία σαφών και διατυπωμένων κριτηρίων για τις διαφοροποιήσεις τους (βλ. 3.1.2). Κατά τον Κοντοσόπουλο (2001: 2-3) τα άτομα νέας ηλικίας αγνοούν τις διαλέκτους ή έχουν μια ασαφή και συγκεχυμένη εικόνα για αυτές. Ωστόσο, η πασιφανής ημιμάθειά/άγνοιά τους για την ταξινόμηση της αρβανίτικης γλώσσας αντιπαραβάλλεται με όσους την χαρακτήρισαν ως μειονοτική γλώσσα (ερώτηση 7) και επαληθεύεται με όσους της απέδωσαν την ομοιότητα με την αλβανική γλώσσα, εξαιτίας της μεγάλης δομικής απόκλισής της από την ΚΝΕ. Το εύρημα αυτό για τη διχοτομική αυτή απόκριση μάς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ανεξαρτήτως της κατηγοριοποίησης κάθε γλωσσικού συστήματος, ο ρυθμός της αποδιαλεκτοποίησης των Αρβανίτικων είναι επιταχυνόμενος, λόγω της αντικατάστασής τους από την ΚΝΕ, με τη μείωση των ομιλητών τους, όπως και κάθε άλλης διαλεκτικής ποικιλίας, παρά τη μικρή δομική της απόκλιση από την ΚΝΕ. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Παπαναστασίου (2015: 32-34), οι διάλεκτοι της Κρήτης και της Κύπρου, με τον μεγάλο αριθμό ομιλητών και τον αυξημένο βαθμό διαφοροποίησής τους από την ΚΝΕ, επιβιώνουν στον χρόνο. Συνεπώς, κατά τον Τσιτσελίκη (2001α) η ύπαρξη μιας μειονοτικής γλώσσας υπόκειται αποκλειστικά στον αντικειμενικό προσδιορισμό με τη χρήση της γλώσσας από μια μειοψηφούσα ομάδα, ενώ η ενσωμάτωση γλωσσικών δανείων ή ξένων προσμείξεων σε ένα γλωσσικό σύστημα συντελεί στην κοινωνική περιθωριοποίηση των χρηστών του (Κουρδής, 2007: 149).

Προχωρώντας στην αποτίμηση των γλωσσικών και κοινωνικών στάσεων των μελών της κυρίαρχης ομάδας για τη λειτουργική χρήση των διάφορων γλωσσικών ποικιλιών σε ανεπίσημα και επίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, βάσει του θεωρητικού πλαισίου μας (α) και (iv), διαπιστώνουμε ένα αντιπαραβαλλόμενο πεδίο αρνητικών και αμφιθυμικών πεποιθήσεων, συσχετιζόμενων με τη θετική αξιολόγηση της ΚΝΕ για την επικοινωνιακή και την εκφραστική της επάρκεια. Κατά την επεξεργασία των δεδομένων των ερωτήσεων 12, 13 και 14, οι πληροφορητές της κυρίαρχης ομάδας σε γενικό βαθμό αντιτίθενται και

αμφιταλαντεύονται σχετικά με τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας ως μέσο επικοινωνίας σε περιστάσεις ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας. Ειδικότερα, στην ερώτηση 12, οι περισσότεροι διάκινται με περίσκεψη και σκεπτικισμό για τη λειτουργικότητα των Αρβανίτικων σε επικοινωνιακό επίπεδο, ενώ η απορριπτική στάση των υποκείμενων είναι περισσότερη κατά την αθροιστική εκτίμηση εκείνων με θετική και αδιάφορη στάση.

Ανάλογη είναι και η αμφίβολη στάση τους σχετικά με τη διδασκαλία τους στο σχολείο, τα οποία θα στέκονταν εμπόδιο στην κατάκτηση της ΚΝΕ από τα παιδιά τους (ερώτηση 13). Ωστόσο, παρατηρείται η παράδοξη αντίφαση ότι, αν και οι ομιλητές γενικά υποβαθμίζουν τη λειτουργικότητα της αρβανίτικης γλώσσας σε επικοινωνιακό επίπεδο ή διατηρούν επιφυλάξεις για τη διδασκαλία της, αρκετοί αποκρίνονται εντούτοις ότι η εκμάθησή της στο σχολείο δεν ελλοχεύει κινδύνους για την κατάκτηση της ΚΝΕ των παιδιών τους. Αναφορικά, με την εξέταση των μεταβλητών και στις δύο ερωτήσεις δεν παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στο φύλο. Αντίθετα, η ηλικιακή διαβάθμιση και το μορφωτικό επίπεδο των μελών της κυρίαρχης ομάδας φαίνονται να επηρεάζουν τις στάσεις τους. Η απόρριψη των Αρβανίτικων ως πλούσιο και εκφραστικό μέσο επικοινωνίας και ανεπιθύμητο στην εκπαιδευτική διαδικασία (ερώτηση 13) αφορά κυρίως τις νεότερες και μεσαίες ηλικίες ατόμων (ηλικιακές βαθμίδες «κάτω των 30» και μεταξύ «των 30-60»), με μέσο και υψηλό μορφωτικό επίπεδο, αντιπαραβολικά με την εκδήλωση της θετικής στάσης μιας μερίδας μεταξύ των ηλικιών «30-60» και «άνω των 60» με το ίδιο μορφωτικό επίπεδο. Έτσι, για την ερμηνεία της γυναικείας γλωσσικής συμπεριφοράς, υπάρχει η τάση στην επιλογή περισσότερων πρότυπων τύπων στην ομιλία της ως μέσο επίδειξης της υψηλής κοινωνικής της θέσης (Holmes, 2016: 208, 210). Παρόμοια είναι η γλωσσική συμπεριφορά των ανδρών με εκείνη των γυναικών στην προτίμηση πρότυπων τύπων, εύρημα το οποίο αντιπαραβάλλεται με τη βιβλιογραφία, καθώς κάνουν ευρεία χρήση μη πρότυπων τύπων, οι οποίοι δεν εμπνέουν σεβασμό στην κοινότητα (Holmes, 2016: 206). Για την ερώτηση 14, η αρνητική στάση των μελών της κυρίαρχης ομάδας για τη χρήση των Αρβανίτικων στον Τύπο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δηλώνεται ρητά, καθώς αρκετοί εκφράζουν τη διστακτικότητά τους να αποκριθούν ξεκάθαρα, λίγοι, ωστόσο, είναι υπέρ της χρήσης τους και κάποιοι άλλοι αμέτοχοι.

Συζητώντας τα ευρήματα των παραπάνω ερωτήσεων, η αναποφάσιστη στάση των πληροφορητών μάς προβληματίζει περισσότερο (ερώτηση 12), εάν ερμηνευθεί ως προσχηματική απόκριση, δεδομένου ότι η δυσμενής στάση των ομιλητών είναι ολοφάνερη

και κατηγορηματική για την εκφραστική και επικοινωνιακή ανεπάρκεια των Αρβανίτικων. Στη βιβλιογραφική επισκόπηση προκύπτει ότι κανένα γλωσσικό σύστημα δε φέρει συμπτώματα αδυναμίας της γλωσσικής εκφραστικότητάς του και της επάρκειάς του, αλλά ανακύπτει ο λεξικός δανεισμός ή η δημιουργία νέων τύπων σε αυτό, ώστε να αναπληρωθεί το κενό σε εκφραστικό επίπεδο για την επίτευξη της επικοινωνίας των ομιλητών (Μπασλής, 2017: 130-131). Η εκφραστική και επικοινωνιακή αδυναμία της αρβανίτικης γλώσσας υποδηλώνει μέσω αυτών των στάσεων ότι είναι μια κατώτερη και παρωχημένη γλώσσα, δεδομένου ότι τα «φθαρμένα» και «ακατάλληλα» γλωσσικά ιδιώματα δεν προορίζονται για χρήση σε προφορικό και γραπτό επίπεδο, και ιδίως η αρβανίτικη γλώσσα λόγω της ανύπαρκτης γραπτής παράδοσής της (Μπασλής, 2017: 128-129).

Οι διαφορούμενες στάσεις των μελών της κυρίαρχης ομάδας για τη συνδιδασκαλία της αρβανίτικης γλώσσας με την ΚΝΕ στο σχολείο (ερώτηση 13) είναι αποτέλεσμα της διαμόρφωσης των αντιλήψεών τους κατά το κοινωνικοποιητικό στάδιο της παιδικής τους ηλικίας (Κακριδή- Ferrari, 2007 β). Ωστόσο, παρόμοιες θεωρούνται οι στάσεις ενήλικων ατόμων και παιδιών κατά την προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία τους, με τη θετικότερη ανταπόκρισή τους σε τυποποιημένα γλωσσικά συστήματα, τα οποία τα κατατάσσουν σε υψηλή θέση και τα χαρακτηρίζουν ως «καλύτερα» (Rosenthal, 1974 · van Bezooijen, 2000, όπ. αναφ. στο Papazachariou, et al., 2018: 128). Αποτελέσματα ερευνών δείχνουν ότι οι γλωσσικές στάσεις των παιδιών σχετίζονται με το κοινωνικό τους υπόβαθρο ή την προέλευσή τους, καθώς παιδιά από τα υψηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα προτιμούν τα τυπικά ή πρότυπα γλωσσικά συστήματα σε αντίθεση με εκείνα από τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, με τάση προτίμησης στις γεωγραφικές ποικιλίες (Rosenthal, 1974, όπ. αναφ. στο Papazachariou, et al., 2018: 128). Η κοινωνία θεωρεί αποδεκτή μια σωστή και εναρμονισμένη γυναικεία ομιλία, συγκλίνουσα προς την πρότυπη μορφή της γλώσσας, καθώς το γυναικείο φύλο λειτουργεί ως μοντέλο γλωσσικής συμπεριφοράς για τα παιδιά του (Holmes, 2016: 209). Ακόμα, παρατηρείται ότι τα παιδιά ταυτίζουν τους ομιλητές των πρότυπων ποικιλιών με ανώτερες κοινωνικές τάξεις και τους ομιλητές των γεωγραφικών ποικιλιών με κατώτερες κοινωνικές τάξεις (Rosenthal, 1974, όπ. αναφ. στο Papazachariou, et al., 2018: 128). Στα προηγούμενα προστίθενται και τα αρνητικά στερεότυπα τα οποία συνδέονται με απόψεις περί «γλωσσικού ελλείμματος» (language deficit) των παιδιών, καθώς η κατάκτηση της κυρίαρχης και πρότυπης ποικιλίας θεωρείται όργανο και μέσο του εγγραμματοτισμού (Τσιπλάκου & Χατζηγιάννου, 2010: 619).

Παράλληλα, παρόμοια είναι στάση των υποκειμένων για τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (ερώτηση 14). Ειδικότερα, τα κείμενα μαζικής κουλτούρας αναπαράγουν σε μεγάλο βαθμό τις κυρίαρχες γλωσσικές ιδεολογίες και διαμορφώνουν τις στάσεις των ομιλητών (Τσάμη, 2018: 50). Σύμφωνα με τους Στάμου & Ντίνας (2011: 291), παρά την ετερογένεια ενός έθνους, η τηλεόραση έχει την τάση να χειρίζεται με έντεχνο τρόπο την ποικιλότητα, ώστε να προβάλλει την αντίθετη εικόνα, την ομοιογένεια και την εθνική ενότητα. Η χρήση της πρότυπης ποικιλίας ως μέσο έκφρασης στην τηλεόραση συμβάλλει στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας και διαμορφώνει συγκεκριμένες αντιλήψεις για κάποια γλωσσικά συστήματα (γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες). Αυτές δημιουργούν στερεότυπα για καθορισμένες τοπικότητες και κοινωνικές ομάδες, οικοδομώντας μια συγκεκριμένη εκδοχή για την εθνική και κοινωνική ταυτότητα του δέκτη. Στην έρευνα των Στάμου & Ντίνας (2011: 301) διαπιστώνεται ότι στις τηλεοπτικές σειρές του 2007, οι γεωγραφικές ποικιλίες τείνουν να θεωρούνται κοινωνιολέκτοι με χαμηλότερο κοινωνικό κύρος, συσχετιζόμενες με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, κατώτερου μορφωτικού και επαγγελματικού επιπέδου (π.χ. αγροτικές ασχολίες), τα οποία αποτελούν προϊόν γελιοποίησης, ανεξάρτητα από την καλλιέργεια θετικών συναισθημάτων στους δέκτες. Ακόμα, σε έρευνα για την πρόσληψη της γεωγραφικής ποικιλότητας στα κείμενα μαζικής κουλτούρας σε μαθητές δημοτικού, η χρήση της γεωγραφικής ποικιλίας από τα παιδιά συνδέεται με επαρχιακά και ανεπίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, ενώ αποσυνδέουν τη χρήση της από επίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις και από άτομα με υψηλό κοινωνικό κύρος (Παπαζαχαρίου, κ.ά., 2016: 151). Στα παραπάνω βιβλιογραφικά πορίσματα και με βάση το δικό μας εύρημα, τεκμηριώνεται ότι η χρήση των Αρβανίτικων στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης γεννά αρνητικές συνδηλώσεις για την κοινωνική και ενδοτική ταυτότητα των ομιλητών τους, δεδομένου της μεγάλης δομικής απόκλισης από την ΚΝΕ και της συγγένειας τους με την αλβανική γλώσσα (βλ. ερωτήσεις 9 και 11). Εντούτοις, δεν υφίσταται εθνική ταύτιση των Αρβανιτών με τους Αλβανούς, καθώς η συγγένεια της γλώσσας τους με την αλβανική ήταν χρήσιμη σε επίπεδο «διερμηνείας» για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων των δεύτερων με την ελληνική διοίκηση, αν και στιγματίστηκαν κοινωνικά από τα ΜΜΕ (Sintes, 2010, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 29).

Μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον μας στην αποκάλυψη των κυοφορούμενων μεταπραματολογικών στερεοτύπων των ομιλητών της κυρίαρχης ομάδας για τους

Αρβανίτες στο Κυριάκι, η διαμόρφωση της κοινωνιογλωσσικής τους συμπεριφοράς αποκαλύπτει τις εκ διαμέτρου αντίθετες και προσχηματικές γλωσσικές και κοινωνικές πεποιθήσεις τους, όπως αυτές τίθενται στον υποθετικό μας άξονα, με τη βασική μας υπόθεση (α) και στα υποερωτήματά μας (ii) και (iv). Στην επεξεργασία των δεδομένων των ετεροαξιολογητικών ερωτημάτων 17, 18, 19 και 20, ανιχνεύονται οι γλωσσικές και κοινωνικές στάσεις των μελών της κυρίαρχης ομάδας, αξιολογώντας τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των Αρβανιτών και τις κοινωνικές πρακτικές τους, συνυφασμένα/ες με τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας. Δεδομένου των ευρημάτων της γνώσης των πληροφορητών αρβανίτικου πληθυσμού στον ευρύτερο ελληνικό χώρο και στο Κυριάκι της Βοιωτίας (βλ. ερωτήσεις 10 και 16), η πλειοψηφία κρίνει το ενδεχόμενο άκουσμα της αρβανίτικης γλώσσας ως «φυσιολογικό», κάποιοι το χαρακτηρίζουν ως «όμορφο» και λίγοι ως «ξεπερασμένο», «αστείο», «ξένο» ή είχαν *αδιάφορη* στάση (ερώτημα 17). Εντύπωση προκαλεί η μοναδική απόκριση του πληροφορητή, αποδίδοντας τον χαρακτηρισμό «*άσχημο*» στην ίδια ερώτηση. Στο ερώτημα 19, ένα μεγάλο τμήμα των πληροφορητών αποστιγματίζει τους Αρβανίτες στο Κυριάκι για τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας, αίροντας τα αρνητικά στερεότυπα, κάποιοι εκφράζουν την αμφιβολία τους στο περιεχόμενο της ερώτησης και λίγοι δηλώνουν ρητά την υποβάθμιση των ομιλητών, προσδίδοντας την κατωτερότητα της χρήσης της μητρικής τους γλώσσας. Έτσι, στο ερώτημα 18, η θετικά προσκείμενη πλειοψηφία επιθυμεί τη σύναψη «*κοινωνικών/φιλικών σχέσεων*» και σε λιγότερο βαθμό «*επαγγελματικές*» και «*συγγένειας*», ενώ μια μικρή μερίδα διάκειται αρνητικά και κρίνει ανεπιθύμητη οποιαδήποτε επαφή και συσχέτιση με τους Αρβανίτες στο Κυριάκι. Συνεπώς, τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας συνειδητά επιλέγουν τη συσχέτισή τους με Αρβανίτες σε ανεπίσημα κοινωνικά περιβάλλοντα, αλλά αποστρέφονται τη σύναψη «*επαγγελματικών*» και «*συγγενικών*» δεσμών. Η προώθηση του «*μύθου*» της μονογλωσσίας κυρίως σε επίσημα περιβάλλοντα οδηγεί στην περιθωριοποίηση της αρβανίτικης γλώσσας και στιγματίζει ακόμη περισσότερο τους ομιλητές της για τη φερόμενη ταύτιση της καταγωγής τους με την αλβανική.

Αξιολογώντας τα παραπάνω ευρήματα, αυτά με το θετικό πρόσημο, κρίνονται ανάλογα με εκείνα των ερωτήσεων 6 και 8, περί της ισοτιμίας των γλωσσικών συστημάτων. Εντούτοις, αυτά αντιπαραβάλλονται με τα συμπεράσματά μας στην ερώτηση 12, και ακολούθως των 13 και 14, σχετικά με την εν γένει εκφραστική και επικοινωνιακή ανεπάρκεια της αρβανίτικης γλώσσας και την επικράτηση των αρνητικών προκαταλήψεων για τα κοινωνικά

χαρακτηριστικά των ομιλητών στον χώρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της χρήσης της στα ΜΜΕ, όπως συνάγονται από τις ερωτήσεις 9 και 11, για τη συγγένεια της αρβανίτικης γλώσσας με την αλβανική και της διαφορετικής εθνικής ταυτότητάς τους.

Εξετάζοντας τα δεδομένα του ερωτήματος 20, είμαστε σε θέση να προσκομίσουμε ότι η αρχική διατήρηση των επιφυλάξεών μας είναι ενισχυμένη (βλ. ερωτήσεις 6 και 8), καθώς οι περισσότεροι θεωρούν ότι τα αρβανίτικα αποτελούν εμπόδιο περισσότερο στην «κοινωνική καταξίωση/αποδοχή (κύρος)» των ομιλητών τους και ακολούθως στη «μορφωτική εξέλιξη» και στην «επαγγελματική σταδιοδρομία και άνοδό» τους. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να αγνοηθεί μια μικρή μερίδα, η οποία έχει αποδημήσει τα παραπάνω αρνητικά στερεότυπα. Η διαπίστωση αυτή μάς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η χρήση γλωσσικών ποικιλιών από ομιλητές, αποκλινουσών από την ΚΝΕ, δεν αποτελεί εγγενές στοιχείο της κοινωνικής τους ταυτότητας, με αποτέλεσμα τη συνειδητή υποτίμησή τους σε επίσημα πλαίσια και χώρους, που απολαμβάνουν κύρος.

Αποτιμώντας τα δεδομένα των ερωτημάτων 17, 18, 19 και 20, επισυνάπτουμε ότι τα μεταπραγματολογικά στερεότυπα αφορούν τις στάσεις των ατόμων για τη λειτουργία συγκεκριμένων γλωσσικών επιλογών κατά την κοινωνική αλληλεπίδρασή τους (Papazachariou, et al., 2018: 127). Η περιγραφή των διαφόρων γλωσσικών στοιχείων είναι άμεση και αξιολογούνται ως «λανθασμένα», «σωστά», «κοινά» και «ασυνήθιστα», καθώς συνδέονται έμμεσα με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και τις κοινωνικές πρακτικές των ατόμων (Papazachariou, et al., 2018: 127). Οι γεωγραφικές ποικιλίες, εξαιτίας του χαμηλού κύρους τους, συνδέονται με επαρχιακά περιβάλλοντα και ανεπίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις και οι ομιλητές τους ετεροαξιολογούνται ως «απολίτιστοι», «αμόρφωτοι» και «άξεστοι», με αποτέλεσμα να οδηγούνται στην περιθωριοποίηση και στον στιγματισμό (Κουρδής, 1997: 583), εξαιτίας της μη κοινωνικής και οικονομικής ανέλιξής τους (Παπαζαχαρίου, κ.ά, 2016: 333). Σε αντίθεση, ως «καλύτερη» μορφή γλωσσικής ποικιλίας αξιολογείται η πρότυπη, με τη χρήση της οποίας οι ομιλητές δεν θεωρούνται κατώτερου μορφωτικού επιπέδου ή/και δεν είναι αποδέκτες επικριτικών και ειρωνικών σχολίων (Κουρδής, 1997: 582- 584). Στην έρευνα της Μπότση (2006:14-17) περιγράφεται μια νεανική ομάδα ομιλητών στην κοινότητα των Βιλίων της Αττικής, με χαμηλό μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο, ασχολούμενη κυρίως με την κτηνοτροφία. Η ομάδα αυτή χαρακτηρίζεται ως περιθωριακή και εκδηλώνει ανάρμοστη κοινωνική συμπεριφορά, εκφράζοντας την υποτιμητική της διάθεση σε ξένους, μέσω της χρήσης του απρεπούς ή

άσεμνου αρβανίτικου λόγου της. Ακόμα, η Πλαδή (2001: 623) εστιάζει στην επικριτική στάση των ξένων απέναντι στη χρήση του Λιτοχωρίτικου ιδιώματος από τους ομιλητές του, το οποίο παραπέμπει σε μια υποδεέστερη κοινωνική θέση. Έτσι, οι ομιλητές επιλέγουν να αναπροσαρμόζουν τον τρόπο ομιλίας τους κατά τα αστικά πρότυπα των ξένων, για την επίτευξη της κοινωνικής ανόδου των ίδιων και των παιδιών τους.

Έχοντας στη διάθεσή μας όλα τα παραπάνω ευρήματα, καταλήγουμε στο τελευταίο τμήμα του θεωρητικού μας άξονα, εξετάζοντας το υποερώτημα (vi). Προσεγγίζοντας τα δεδομένα των ερωτήσεων 21 και 22, ανιχνεύουμε αντικρουόμενες πεποιθήσεις. Στην ερώτηση 21, δεν προκύπτει ομοφωνία, καθώς οι περισσότεροι αποφαίνονται ρητά ότι η αρβανίτικη γλώσσα προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό την πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των ομιλητών της στο Κυριάκι, κάποιοι είναι αναποφάσιστοι και λίγοι δεν διαπραγματεύονται την άποψή μας, απαντώντας «καθόλου». Αντίθετα, η ομόφωνη θετική στάση των πληροφορητών για τη διατήρηση της πολιτισμικής συνέχειας και των παραδοσιακών αξιών από τους Αρβανίτες στο Κυριάκι αντιστοιχεί σε συντριπτική εκπροσώπησή τους (ερώτηση 22), παρά την έμμεση και συγκεκριμένη δήλωσή τους περί της ταύτισης των Αρβανιτών με τους Αλβανούς. Η προσθήκη της λέξης «καταγωγή» στην ερώτηση 21 υποδηλώνει τη συμβολική και αρνητική συνδήλωση για τους ομιλητές κατώτερων γλωσσικών συστημάτων, επικυρώνοντας τον «μύθο» της μονογλωσσίας. Έτσι, στην αποκάλυψη των στάσεων των ομιλητών κυριαρχούν τα υπόρρητα αρνητικά στερεότυπα της εθνικής ταύτισης των Αρβανιτών με τους Αλβανούς κατά τη μεταναστευτική κίνηση των δεύτερων προς την Ελλάδα, τη δεκαετία του 1990 (Sintes, 2010, όπ. αναφ. στο Σελλά-Μάζη, 2016: 29). Ωστόσο, η ευμενής στάση τους για τη διατήρηση της πολιτισμικών αξιών δεν εγγυάται κινδύνους για την αναβίωση της αρβανίτικης γλώσσας, δεδομένης της ανύπαρκτης γραπτής παράδοσης, καθώς αποτελεί ένα «μουσειακό» προϊόν.

Συνεπώς, η αμφιθυμία των πληροφορητών για τη μελλοντική τύχη της αρβανίτικης γλώσσας εκφράζεται με διστακτικότητα από την πλειοψηφία των πληροφορητών και λίγοι θεωρούν ότι θα χαθεί οριστικά (ερώτηση 15). Έτσι, στην ερώτηση 23, η εναπόθεση των ευθυνών από τους πληροφορητές, σε περίπτωση της πιθανής εξαφάνισης των Αρβανίτικων στο Κυριάκι, έγκειται κυρίως στις αρνητικές προκαταλήψεις της ίδιας της «κοινωνίας», της οποίας αποτελούν μέλη της, στο «παγκοσμιοποιημένο» περιβάλλον, στην «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» και στην «οικογένεια». Σε λιγότερο βαθμό διαμοιράζουν ευθύνες στο «κράτος», στο «σχολείο», στα «ΜΜΕ» και στην «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική»,

γεγονός το οποίο αποδεικνύει ότι υπόρρητα ενστερνίζονται τις κυρίαρχες ιδεολογικές αντιλήψεις, γινόμενοι (συμ)μέτοχοι του ιδεολογικού και εθνικού κεφαλαίου.

11. Ανάλυση ερευνητικών δεδομένων του ερωτηματολογίου των Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας

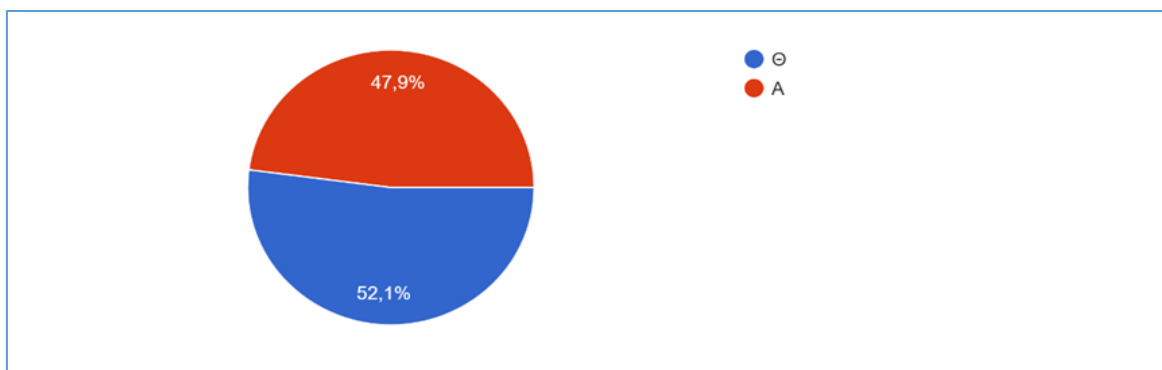
Το παρόν κεφάλαιο πραγματοποιείται η περιγραφική και ερμηνευτική ανάλυση των συλλεχθέντων δεδομένων των ερωτηματολογίων των αρβανιτόφωνων συμμετεχόντων, οι οποίοι κατάγονται αποκλειστικά και διαμένουν (ή μη) στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Έπεται δε η συζήτηση των αποτελεσμάτων, όπως αυτά προκύπτουν από τις αποκρίσεις των ερωτηθέντων.

11.1 Ανάλυση δημογραφικών δεδομένων

Στο δεύτερο (B) τμήμα του ερωτηματολογίου περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 1-4, οι οποίες αφορούν τα *δημογραφικά στοιχεία* των αρβανιτόφωνων πληροφορητών στο Κυριάκι.

1) Το φύλο

Στην απεικόνιση του **γραφήματος 11-1** εξετάζεται η «ανεξάρτητη» μεταβλητή του «φύλου». Από το σύνολο των εβδομήντα τριών (73) πληροφορητών, οι τριάντα οκτώ (38) ήταν γυναίκες, ποσοστό 52,1%, και οι άντρες ήταν τριάντα πέντε (35), ποσοστό 47,9%. Το δείγμα μας στην περίπτωση αυτή θεωρείται αντιπροσωπευτικό σχετικά με τη μεταβλητή του «φύλου».

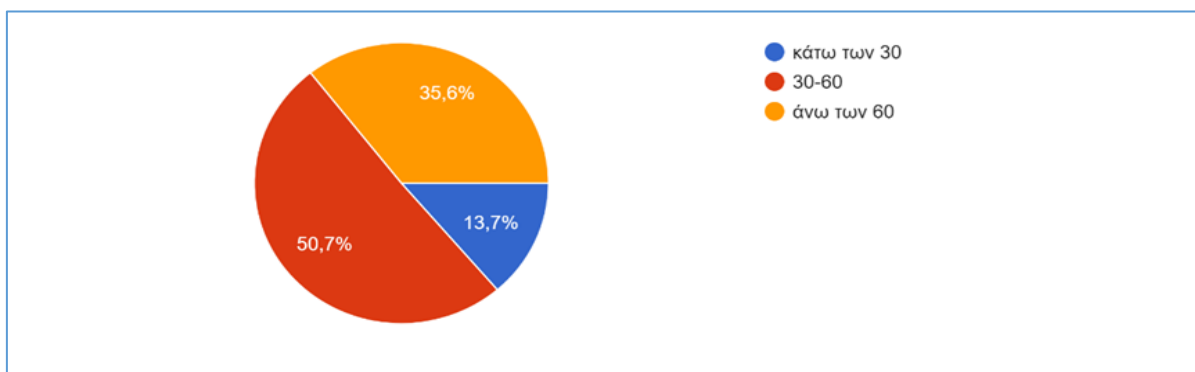

Γράφημα 11-1: Το φύλο

2) Η ηλικία

Στο **γράφημα 11-2**, καταγράφονται οι ηλικιακές ομάδες των αρβανιτόφωνων ερωτηθέντων. Στην πρώτη ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30» απάντησαν δέκα (10) άτομα, χαμηλό ποσοστό 13,7%, με ισόποση εκπροσώπηση σε ανδρικό και γυναικείο φύλο στα πέντε (5) άτομα. Στη δεύτερη ηλικιακή ομάδα των «30-60» σημειώνεται υψηλό ποσοστό συμμετοχής

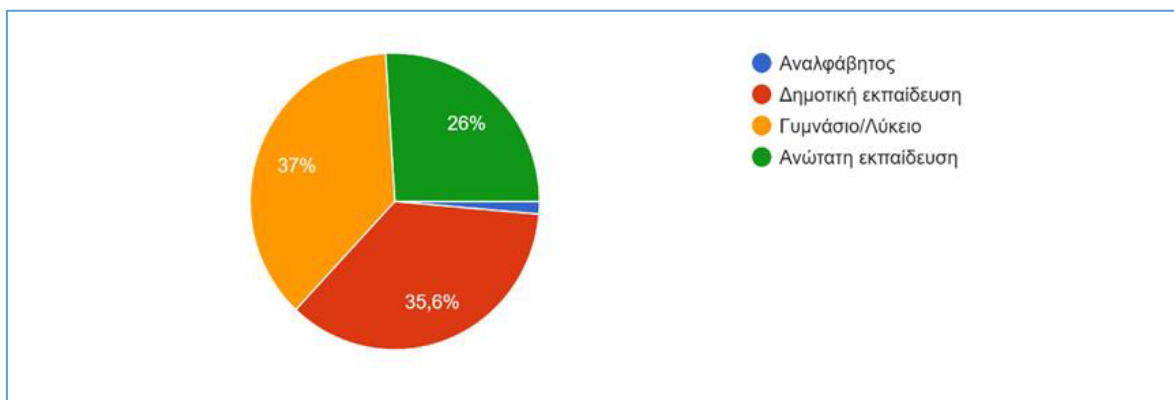
πληροφορητών 50,7%, το οποίο αναλογεί σε τριάντα επτά (37) άτομα, δεκαεπτά (17) άνδρες και είκοσι (20) γυναίκες. Τέλος, εξαιρετικά υψηλό ποσοστό 35,6% καταγράφει η τρίτη ηλικιακή ομάδα «άνω των 60» σε αριθμό είκοσι έξι (26) ατόμων και ίσης αριθμητικής κατανομής στα δύο φύλα, στα δεκατρία (13) άτομα.

Γράφημα 11-2: Η ηλικία (ηλικιακή ομάδα)

3) Το μορφωτικό επίπεδο

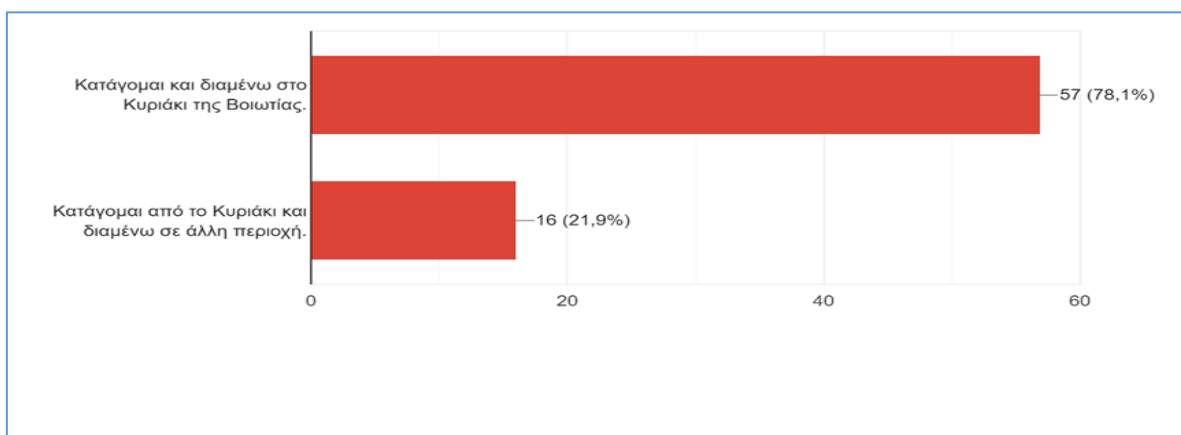
Έπεται η απεικόνιση του **γραφήματος 11-3** η οποία περιγράφει το «μορφωτικό επίπεδο» των πληροφορητών. Διαπιστώνεται ότι μία (1) γυναίκα ανέφερε ότι ήταν «αναλφάβητη» (ποσοστό 1,4%). Το μεγαλύτερο ποσοστό 37% αντιστοιχεί σε είκοσι επτά (27) απόφοιτους της ΔΕ, δεκαέξι (16) άνδρες και ένδεκα (11) γυναίκες. Με μικρή διαφορά κατά έναν (1) πληροφορητή ακολουθεί το 35,6%, είκοσι έξι (26) απόφοιτους της ΔμΕ, δέκα (10) άνδρες και δεκαέξι (16) γυναίκες. Τέλος, δεκαεννέα (19) άτομα δήλωσαν απόφοιτοι της ΑΕ, εκ των οποίων οι εννέα (9) ήταν άνδρες και οι δέκα (10) γυναίκες.

Γράφημα 11-3: Το μορφωτικό επίπεδο

4) Τόπος καταγωγής και διαμονής

Τέλος, στο **γράφημα 11-4** της τελευταίας ερώτησης, οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να δηλώσουν μεταξύ των δύο επιλογών: τον «τόπο καταγωγής και διαμονής στο Κυριάκι της Βοιωτίας» και τον «τόπο καταγωγής από το Κυριάκι και διαμονής σε άλλη περιοχή». Το 78,1%, πενήντα επτά (57) ερωτηθέντες, είκοσι πέντε (25) άνδρες και τριάντα δύο (32) γυναίκες, δήλωσε «τόπο καταγωγής και διαμονής το Κυριάκι της Βοιωτίας». Ένα μικρό ποσοστό 21,9%, δεκαέξι (16) άτομα, δέκα (10) άνδρες και έξι (6) γυναίκες, δήλωσε «τόπο καταγωγής το Κυριάκι και διαμονής σε άλλη περιοχή», ήτοι την πόλη της Λιβαδειάς.

Γράφημα 11-4: Τόπος καταγωγής και διαμονής των αρβανιτόφωνων ομιλητών

11.2.Στάσεις των αρβανιτόφωνων πληροφορητών για τη μητρική τους γλώσσα

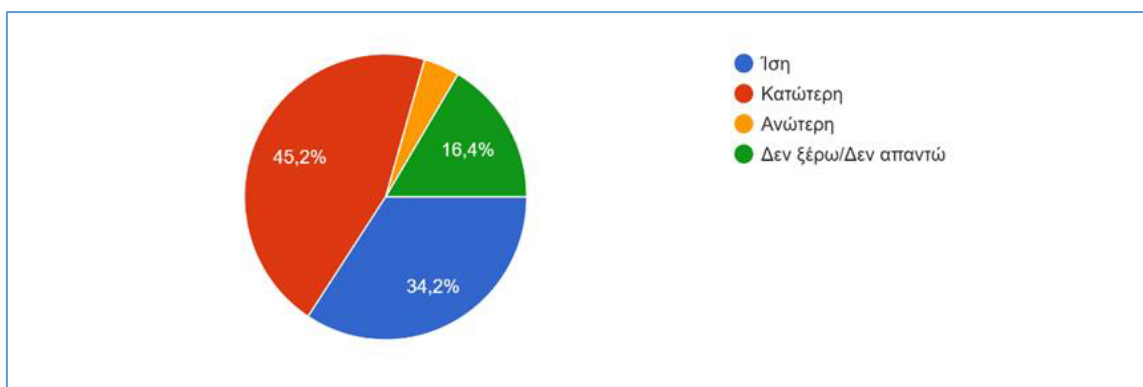
Στο τρίτο (Γ) τμήμα του ερωτηματολογίου περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 5-21, οι οποίες τέθηκαν στους αρβανιτόφωνους πληροφορητές και σχετίζονται γλωσσικές και κοινωνικές στάσεις τους για τη μητρική τους γλώσσα.

11.2.1 Αναλυση δεδομένων ερωτήσεων 5-21

5) Ποια θεωρείτε ότι είναι η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με την ΚΝΕ;

Με αφετηρία το πέμπτο (5^ο) ερώτημα, οι πληροφορητές απάντησαν *ποια θεωρούν ότι είναι η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με την ΚΝΕ*. Στην απεικόνιση του **γραφήματος 11-5**, το μεγαλύτερο ποσοστό 45.2%, τριάντα τρία (33) άτομα, δέκα (10) άνδρες και είκοσι τρεις (23) γυναίκες, απάντησε «κατώτερη». Συνεχίζοντας, το 34,2% σε αριθμό είκοσι πέντε

(25) πληροφορητών, ένδεκα (11) ανδρών και δεκατεσσάρων (14) γυναικών, απέδωσε ισοτιμία μεταξύ των δύο γλωσσικών συστημάτων, απαντώντας «ίση». Αξιοπρόσεκτη θεωρείται η *αδιάφορη* στάση των δώδεκα (12) πληροφορητών, εννέα (9) ανδρών και τριών (3) γυναικών, ποσοστό 16,4% με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Τέλος, το μικρότερο ποσοστό 4,1%, τρία (3) άτομα, δύο (2) άνδρες και μία (1) γυναίκα, απάντησε «ανώτερη», ενώ μία (1) γυναίκα αναλφάβητη απάντησε «ίση» και ήταν ηλικίας «άνω των 60».

Γράφημα 11-5: Η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με την ΚΝΕ

Ως προς τη μεταβλητή της «*ηλικίας*, στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60», δεκαεννέα (19) άτομα την έκριναν ως «κατώτερη», ένδεκα (11) «ίση», ένα (1) άτομο «ανώτερη» και έξι (6) πήραν απόσταση με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», τέσσερις (4) πληροφορητές απάντησαν εξίσου «κατώτερη» και «ίση», δύο (2) είχαν *αδιάφορη* στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και η τιμή «ανώτερη» είχε μηδενική συμμετοχή. Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», οι τιμές «ίση» και «κατώτερη» ισοβαθμούν με δέκα (10) πληροφορητές, δύο (2) τη θεώρησαν «ανώτερη» και τέσσερις (4) απάντησαν «αδιάφορα δεν ξέρω/δεν απαντώ».

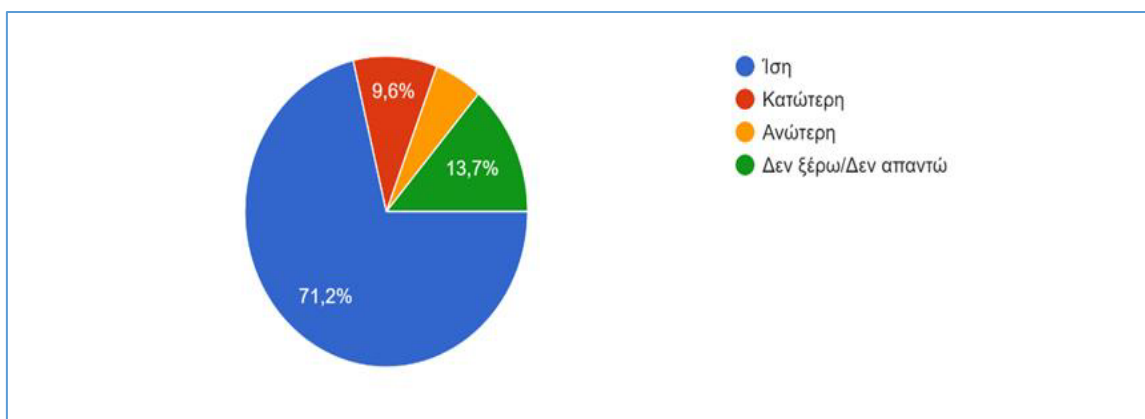
Σχετικά με τη μεταβλητή του «*μορφωτικού επιπέδου*», δεκατέσσερις (14) απόφοιτοι της ΔμΕ, εννέα (9) της ΔΕ και δέκα (10) της ΑΕ απάντησαν «κατώτερη». Για την τιμή «ίση» επτά (7) άτομα ισοβαθμούν για τις βαθμίδες της ΔμΕ και της ΑΕ, ενώ δέκα (10) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ. Ακόμα, για την τιμή «ανώτερη» τρεις (3) ήταν εξίσου απόφοιτοι όλων των βαθμίδων. Αξιοπρόσεκτη είναι «αδιάφορη» άποψη «δεν ξέρω/δεν απαντώ» με τέσσερις (4) απόφοιτους της ΔμΕ, επτά (7) της ΔΕ και έναν (1) της ΑΕ.

Τέλος, σχετικά με τον «*τόπο καταγωγής και διαμονής*» των πληροφορητών «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», είκοσι έξι (26) άτομα απάντησαν «κατώτερη», δέκα οκτώ (18)

«ίση», τρία (3) «ανώτερη» και δέκα (10) είχαν αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», επτά (7) άτομα απάντησαν εξίσου «κατώτερη» και «ίση», δύο (2) αποστασιοποιήθηκαν με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και δεν υπήρξε κάποιο άτομο για την τιμή «ανώτερη».

6) Ποια θεωρείτε ότι είναι η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με άλλες/α διαλέκτους/ιδιώματα ή μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα;

Στην έκτη (6^η) ερώτηση, ποια εκτιμούν ότι είναι η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με άλλες/α διαλέκτους/ιδιώματα ή μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα, η συντριπτική πλειοψηφία σε ποσοστό 72,1%, πενήντα δύο (52) ερωτηθέντες, είκοσι δύο (22) άνδρες και τριάντα (30) γυναίκες, απάντησε «ίση». Την «κατωτερότητα» της αρβανίτικης γλώσσας με άλλες διαλεκτικές ποικιλίες ή μειονεκτικές γλώσσες απέδωσε το 9,6%, επτά (7) άτομα, δύο (2) άντρες και πέντε (5) γυναίκες. Αντίθετα, η «ανωτερότητα» της αρβανίτικης γλώσσας αποτυπώθηκε με μόλις ένα μικρό ποσοστό 5,5%, τεσσάρων (4) ατόμων, τριών (3) ανδρών και μίας (1) γυναίκας. Τέλος, ένα ποσοστό 13,7%, δέκα (10) άτομα, επτά (7) άνδρες και τρεις (3) γυναίκες, εκδήλωσε την αδιαφορία του «δεν ξέρω/δεν απαντώ» εκ νέου σε αυτήν την ερώτηση, όπως και στο πέμπτο (5^ο) ερώτημα (Γράφημα 11-6).

Γράφημα 11-6: Η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με άλλες ποικιλίες

Ακολουθώς εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60», είκοσι επτά (27) άτομα απάντησαν «ίση», τέσσερα (4) «κατώτερη», δύο (2) «ανώτερη» και τέσσερα (4) απάντησαν αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», είκοσι ένας (21) ερωτηθέντες απάντησαν «ίση», δύο (2) άτομα εξίσου απάντησαν για τις τιμές «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και «ανώτερη» και τέλος ένα (1) άτομο «κατώτερη». Για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», οι τιμές «ίση» και «δεν ξέρω/δεν

απαντώ» ισοβαθμούν με τέσσερις (4) πληροφορητές, δύο (2) τη θεώρησαν «κατώτερη» και κανείς ανώτερη». Τέλος, η μοναδική γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «ίση».

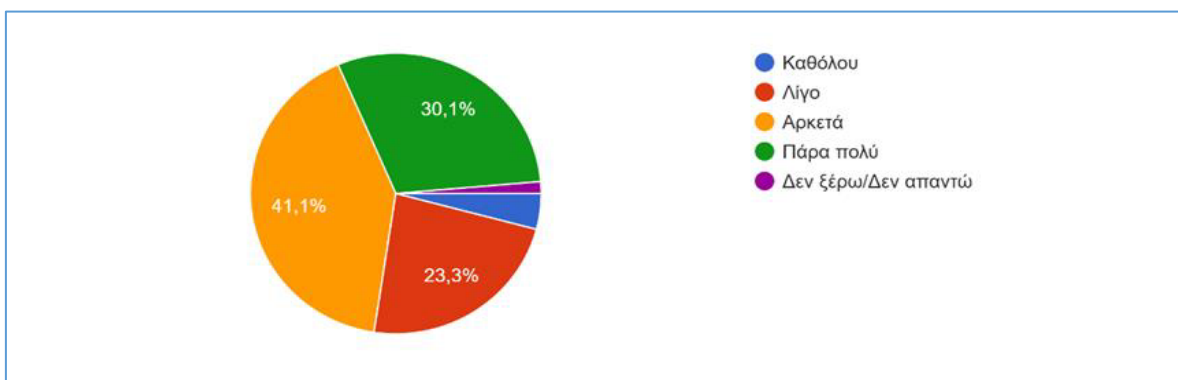
Σχετικά με τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», είκοσι δύο (22) απόφοιτοι της ΔμΕ, δεκαεπτά (17) της ΔΕ και δώδεκα (12) της ΑΕ απάντησαν «ίση». Για την τιμή «κατώτερη», τρία (3) άτομα αποφοίτησαν από τη ΔΕ, τέσσερα (4) από την ΑΕ και δεν ήταν κάποιος απόφοιτος της ΔμΕ. Ακόμα, για την τιμή «ανώτερη», δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ και ένα (1) άτομο ισοβαθμεί για τις βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ. Η «αδιάφορη» άποψη αποτυπώθηκε με έξι (6) απόφοιτους της ΔΕ και δύο (2) εξίσου για τη ΔμΕ και την ΑΕ. Η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα ήταν ηλικίας «άνω των 60» και απάντησε «ίση».

Τέλος, σχετικά με τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των πληροφορητών «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», σαράντα ένας (41) απάντησαν «ίση», πέντε (5) «κατώτερη», τέσσερις (4) «ανώτερη» και επτά (7) είχαν αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», ένδεκα (11) άτομα απάντησαν «ίση», δύο (2) «κατώτερη», τρία (3) απάντησαν αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και δεν υπήρξε κάποιο άτομο για την τιμή «ανώτερη». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα με την απάντηση «ίση» δήλωσε «καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι».

7) Σας αρέσει να μιλάτε την αρβανίτικη γλώσσα;

Στην έβδομη (7^η) ερώτηση, οι πληροφορητές απάντησαν σε ποιο βαθμό τους αρέσει να μιλούν την αρβανίτικη γλώσσα. Στο γράφημα 11-7, το μεγαλύτερο ποσοστό 41,1%, τριάντα (30) άτομα, δεκαεπτά (17) άνδρες και δεκατρείς (13), απάντησε «αρκετά», ενώ το 30,1% σε αριθμό είκοσι δύο (22) ατόμων με ισόποση εκπροσώπηση στα δύο φύλα, ένδεκα (11) ανδρών και ένδεκα (11) γυναικών, απάντησε «πάρα πολύ». Συνεχίζοντας, το 23,3%, δεκαεπτά (17) άτομα, έξι (6) άνδρες και ένδεκα (11) γυναίκες, εκδήλωσε με την απάντησή του «λίγο» μικρότερη αρέσκεια στην ομιλία της αρβανίτικης γλώσσας, ενώ τρεις (3) πληροφορητές (ποσοστό 4,1%), ένας (1) άνδρας και δύο (2) γυναίκες, απάντησαν «καθόλου». Τέλος, μία (1) γυναίκα (ποσοστό 1,4%) είχε αδιάφορη άποψη με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11- 7: Η ομιλία της αρβανίτικης γλώσσας

Ακολούθως, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60», δεκατέσσερα (14) άτομα απάντησαν «αρκετά», δέκα (10) άτομα ισοβαθμούν για τις απαντήσεις «λίγο» και «πάρα πολύ», δύο (2) απάντησαν «καθόλου» και ένα (1) άτομο απάντησε αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», πέντε (5) συμμετέχοντες απάντησαν «αρκετά», τρεις (3) «λίγο», ένας (1) εξίσου για τις τιμές «καθόλου» και «πάρα πολύ» και κανείς δεν εκδήλωσε αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», ένδεκα (11) πληροφορητές ισοβαθμούν για τις απαντήσεις «αρκετά» και «πάρα πολύ», τέσσερις (4) για την τιμή «λίγο» και μηδενική εκπροσώπηση είχαν οι τιμές «καθόλου» και «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «αρκετά».

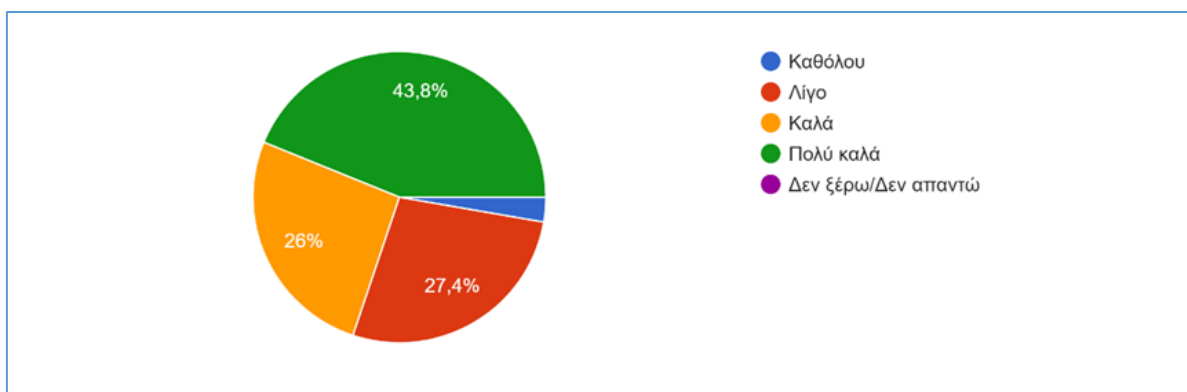
Αναφορικά με τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», διαπιστώνεται ότι στην τιμή «αρκετά» οι απόφοιτοι της ΔμΕ και της ΔΕ τείνουν να εξισωθούν, δώδεκα (12) και ένδεκα (11) αντίστοιχα σε σχέση με τους έξι (6) της ΑΕ. Για τις τιμές «πάρα πολύ» και «λίγο», δεν παρουσιάζονται σημαντικές αποκλίσεις στις βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ σε σχέση με τη βαθμίδα της ΔμΕ, οκτώ (8) απόφοιτοι δήλωσαν «πάρα πολύ» και τέσσερις (4) «λίγο». Για την τιμή «καθόλου», κανείς δεν ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, δύο (2) της ΔΕ και ένας (1) της ΑΕ και τέλος ένας (1) απόφοιτος της ΔμΕ απάντησε αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Τέλος, σχετικά με τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των πληροφορητών «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι» είκοσι έξι (26) απάντησαν «αρκετά», δεκαοκτώ (18) «πάρα πολύ», δέκα (10) «λίγο», δύο (2) «καθόλου» και ένας (1) είχε αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», επτά (7) πληροφορητές απάντησαν «λίγο», τέσσερα (4) εξίσου «αρκετά» και «πάρα πολύ», ένας (1) «καθόλου» και κανείς για την τιμή «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Τέλος, η μοναδική

αναλφάβητη γυναίκα με την απάντηση «αρκετά» δήλωσε «καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι».

8) Σε ποιον βαθμό θεωρείτε ότι μιλάτε καλά την αρβανίτικη γλώσσα;

Στο επόμενο ερώτημα (8^ο), οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ποιο βαθμό μιλούν καλά την αρβανίτικη γλώσσα. Στο γράφημα 11-8, το μεγαλύτερο ποσοστό 43,8%, τριάντα δύο (32) άτομα, δεκαπέντε (15) άνδρες και δεκαεπτά (17) γυναίκες, έκρινε ότι ομιλεί την αρβανίτικη γλώσσα «πολύ καλά». Αμελητέα απόκλιση παρουσιάζεται στα ποσοστά για τις απαντήσεις «καλά» και «λίγο», με διαφορά κατά έναν (1) πληροφορητή στην ικανότητά τους, που δεν επηρεάζει απόλυτα τα δύο φύλα. Ειδικότερα, το 27,4%, είκοσι (20) άτομα, οκτώ (8) άνδρες και δώδεκα (12) γυναίκες, εκτίμησε ότι δεν ομιλεί ικανοποιητικά την αρβανίτικη γλώσσα με την απάντηση «λίγο». Με την απάντηση «καλά», το αντίστοιχο ποσοστό 26%, δεκαεννέα (19) άτομα, ένδεκα (11) άνδρες και οκτώ (8) γυναίκες, έκρινε ότι ομιλεί σε καλό βαθμό την αρβανίτικη γλώσσα. Τέλος, μόλις δύο (2) άτομα (ποσοστό 2,7%), ένας (1) άνδρας και μία (1) γυναίκα, απάντησαν ότι δεν ομιλούν «καθόλου» τη μητρική τους γλώσσα, ενώ δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής με αδιάφορη γνώμη «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-8: Ικανότητα ομιλίας της αρβανίτικης γλώσσας

Ακολουθώς, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», είκοσι (20) άτομα απάντησαν «πολύ καλά», έξι (6) «καλά» και δεν υπήρξαν πληροφορητές για τις άλλες τιμές στην ίδια ηλικιακή ομάδα. Για την ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60», παρατηρείται ισοβάθμια στις απαντήσεις «λίγο» και «πολύ καλά» με δώδεκα (12) άτομα, ένδεκα (11) ανέφεραν «καλά» και δύο (2) απάντησαν «καθόλου». Για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», οκτώ (8) συμμετέχοντες απάντησαν «λίγο», δύο (2) «καλά» και υπήρξε

μηδενική συμμετοχή για τις τιμές «καθόλου» και «πολύ καλά». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «πολύ καλά».

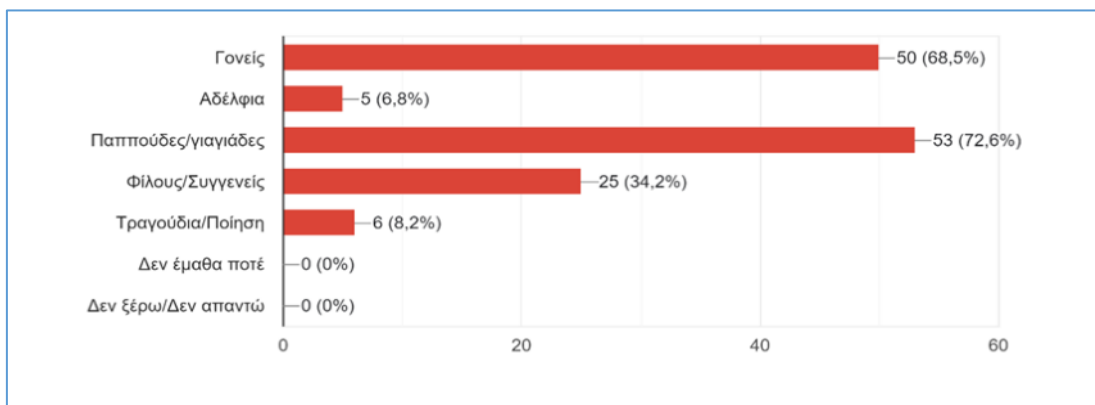
Εξετάζοντας τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», διαπιστώνεται ότι στην τιμή «πολύ καλά», οι απόφοιτοι της ΔμΕ ήταν δεκαοκτώ (18), οκτώ (8) της ΔΕ και πέντε (5) της ΑΕ. Για την τιμή «καλά», δεν παρουσιάζονται σημαντικές αποκλίσεις στις βαθμίδες της ΔμΕ και της ΔΕ, επτά (7) και οκτώ (8) άτομα αντίστοιχα, ενώ τέσσερις (4) ήταν απόφοιτοι της ΑΕ. Ακόμα, στην τιμή «λίγο», διαπιστώνεται ισοβαθμία με δέκα (10) εξίσου απόφοιτους της ΔΕ και της ΑΕ και κανείς δεν ήταν απόφοιτος της ΔμΕ, ενώ στην τιμή «καθόλου», ένας (1) πληροφορητής ήταν απόφοιτος εξίσου της ΔμΕ και της ΔΕ.

Τέλος, σχετικά με τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των πληροφορητών «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι» τριάντα (30) απάντησαν «πολύ καλά», δεκατρείς (18) εξίσου «καλά» και «λίγο» και ένας (1) «καθόλου». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή» επτά (7) άτομα απάντησαν «λίγο», έξι (6) «καλά», δύο (2) «πολύ καλά» και ένα (1) άτομο «καθόλου». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα με την απάντηση «πολύ καλά» δήλωσε «καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι».

9) Με ποιο τρόπο μάθατε να μιλάτε την αρβανίτικη γλώσσα;

Συνεχίζοντας, στο ένατο (9^ο) ερώτημα, οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις και να αναφέρουν με ποιον τρόπο έμαθαν να ομιλούν την αρβανίτικη γλώσσα, αν τη μιλούν φυσικά. Μεταξύ των προεπιλεγμένων απαντήσεων, όπως αποτυπώνονται **στο γράφημα 11-9**, εκείνες με τα καταγραφόμενα υψηλά ποσοστά είναι οι απαντήσεις «παππούδες/γιαγιάδες» και «γονείς». Το 72,6%, πενήντα τρία (53) άτομα, είκοσι οκτώ (28) άνδρες και είκοσι πέντε (25) γυναίκες, απάντησε ότι έμαθε την αρβανίτικη γλώσσα από «τους/τις «παππούδες/γιαγιάδες». Η απάντηση «γονείς», με μικρή διαφορά κατά τρεις (3) συμμετέχοντες από την προηγούμενη απάντηση, έλαβε ποσοστό 68,5%, πενήντα (50) συμμετέχοντες, ίσης αριθμητικής εκπροσώπησης και στα δύο φύλα, είκοσι πέντε (25) ατόμων. Έπεται η απάντηση «φίλους/συγγενείς» με ποσοστό 34,2%, η οποία συγκέντρωσε περίπου τους μισούς συμμετέχοντες σε αριθμό είκοσι πέντε (25) ατόμων, δεκαπέντε (15) ανδρών και δέκα (10) γυναικών, συγκριτικά με τις προηγούμενες απαντήσεις στην ίδια ερώτηση. Ακόμα, στα δύο χαμηλά ποσοστά, με διαφορά κατά ένα (1) άτομο, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι έμαθαν την αρβανίτικη γλώσσα από τα/την «τραγούδια/ποίηση» και τα «αδέλφια». Το πρώτο ποσοστό 8,2% με έξι (6) άτομα, δύο (2)

άνδρες και τέσσερις (4) γυναίκες, απάντησε «τραγούδια/ποίηση» και το δεύτερο ποσοστό 6,8% με πέντε (5) άτομα, τέσσερις (4) άνδρες και μία (1) γυναίκα, απάντησε «αδέλφια». Τέλος, για τις απαντήσεις «δεν έμαθα ποτέ» και «δεν ξέρω/δεν απαντώ» δεν υπήρξαν πληροφορητές.

Γράφημα 11-9: Η εκμάθηση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι

Σε συσχέτιση της μεταβλητής της «ηλικίας», για την ηλικιακή ομάδα των «30-60», είκοσι έξι (26) απάντησαν «παππούδες/γιαγιάδες», είκοσι ένας (21) «γονείς», δέκα (10) «φίλοι/συγγενείς», πέντε (5) «αδέλφια» και τρεις (3) «τραγούδια/ποίηση». Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», είκοσι τέσσερις (24) ερωτηθέντες απάντησαν «γονείς», δεκαοκτώ (18) «παππούδες/γιαγιάδες», δεκατρείς (13) «φίλοι/συγγενείς», τρεις (3) «τραγούδια/ποίηση» και κανείς «αδέλφια». Ακόμα, για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», εννέα (9) απάντησαν «παππούδες/γιαγιάδες», πέντε (5) «γονείς», δύο (2) «φίλοι/συγγενείς» και κανείς «τραγούδια/ποίηση». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «γονείς» και «παππούδες/γιαγιάδες».

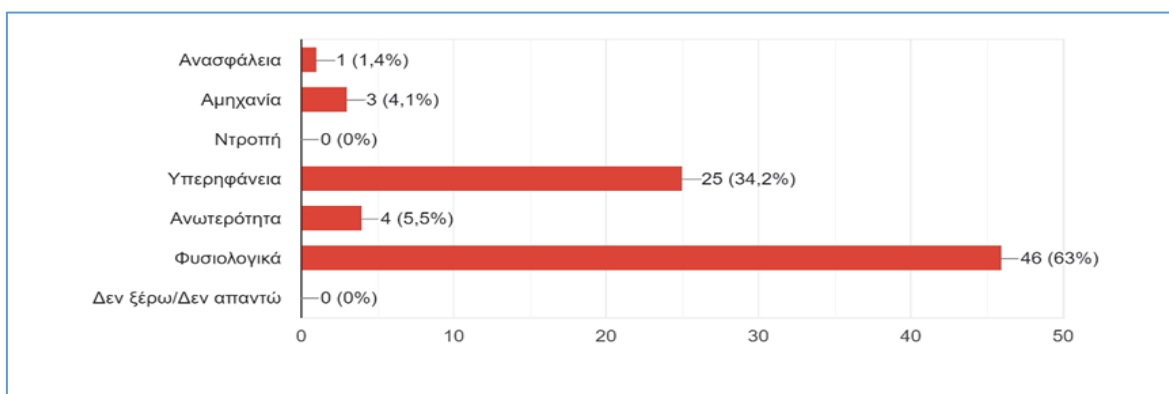
Επιπρόσθετα, σχετικά με το «μορφωτικό επίπεδο», διαπιστώνεται ότι για την ΑΕ, η τιμή «παππούδες/γιαγιάδες» έλαβε είκοσι οκτώ (28) πληροφορητές, ένδεκα (11) οι «γονείς», πέντε (5) οι «φίλοι/συγγενείς», ένας (1) τα «τραγούδια/ποίηση» και κανείς πληροφορητής δεν υπήρξε για την τιμή «αδέλφια». Για τη βαθμίδα της ΔΕ, είκοσι ένας (21) απόφοιτοι απάντησαν «παππούδες/γιαγιάδες», δεκαέξι (16) «γονείς», ένδεκα (11) «φίλοι/συγγενείς», τέσσερις (4) «τραγούδια/ποίηση» και κανείς δεν υπήρξε για την τιμή «αδέλφια». Για τη ΔμΕ, δεκατρείς (13) απόφοιτοι απάντησαν «παππούδες/γιαγιάδες», είκοσι δύο (22) «γονείς», εννέα (9) «φίλοι/συγγενείς», πέντε (5) «αδέλφια» και ένας (1) «τραγούδια/ποίηση».

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των ερωτηθέντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», σαράντα ένας (41) απάντησαν εξίσου «παππούδες/γιαγιάδες» και

«γονείς», δεκαεννέα (19) «φίλοι/συγγενείς», έξι (6) «τραγούδια/ποίηση» και πέντε (5) «αδέλφια». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», δώδεκα (12) άτομα απάντησαν «παππούδες/γιαγιάδες», εννέα (9) δήλωσαν από τους «γονείς», έξι (6) «φίλοι/συγγενείς» και κανείς για την απάντηση «αδέλφια».

10) Πώς αισθάνεστε, όταν μιλάτε την αρβανίτικη γλώσσα σε γενικό επίπεδο;

Στη δέκατη (10^η) ερώτηση, για το πώς αισθάνονται, όταν ομιλούν την αρβανίτικη γλώσσα σε γενικό επίπεδο, οι πληροφορητές μπορούσαν εκ νέου να δώσουν περισσότερες από μία απαντήσεις για τη συναισθηματική τους κατάσταση κατά την ομιλία της μητρικής τους γλώσσας. Στην απεικόνιση του γραφήματος 11-10, το υψηλότερο ποσοστό 63%, σαράντα έξι (46) άτομα, δεκαεννέα (19) άνδρες και είκοσι επτά (27) γυναίκες, αισθανόταν «φυσιολογικά». «Υπερηφάνεια» εξέφρασε το 34,2% σε αριθμό είκοσι πέντε (25) πληροφορητών, δεκατεσσάρων (14) ανδρών και ένδεκα (11) γυναικών, ενώ ένα μόλις χαμηλό ποσοστό 5,5%, τέσσερα (4) άτομα μόνον ανδρικού φύλου, φανέρωσε «ανωτερότητα» για τα αρβανίτικα. Ακόμα, μεταξύ των αρνητικά φορτισμένων συναισθηματικών καταστάσεων, η τιμή «αμηχανία» σημείωσε ποσοστό 4,1%, τρία (3) άτομα, ένας (1) άνδρας και δύο (2) γυναίκες, ενώ η τιμή «ανασφάλεια» κατέγραψε μία γυναίκα ως πληροφορητή (ποσοστό 1,4%). Τέλος, δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής ο οποίος να αισθάνεται «ντροπή» για τη μητρική του γλώσσα ή που να απαντάει αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11- 10: Η συναισθηματική κατάσταση των Αρβανιτών

Ως προς τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60», είκοσι πέντε (25) πληροφορητές απάντησαν «φυσιολογικά», εννέα (9) «υπερηφάνεια», δύο (2) «αμηχανία» και ισοβαθμία έφεραν οι τιμές «ανασφάλεια» και «ανωτερότητα» με ένα (1) άτομο. Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», δεκαπέντε (15) ερωτηθέντες δήλωσαν «φυσιολογικά»,

δεκατρείς (13) «υπερηφάνεια», τρεις (3) «ανωτερότητα» και κανείς «ανασφάλεια» και «αμηχανία». Τέλος, για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», έξι (6) άτομα απάντησαν «φυσιολογικά», τρία (3) «υπερηφάνεια», ένα (1) «αμηχανία» και δεν υπήρξε κάποιο άτομο για τις τιμές «ανασφάλεια» και «ανωτερότητα». Τέλος, η αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», δήλωσε «φυσιολογικά».

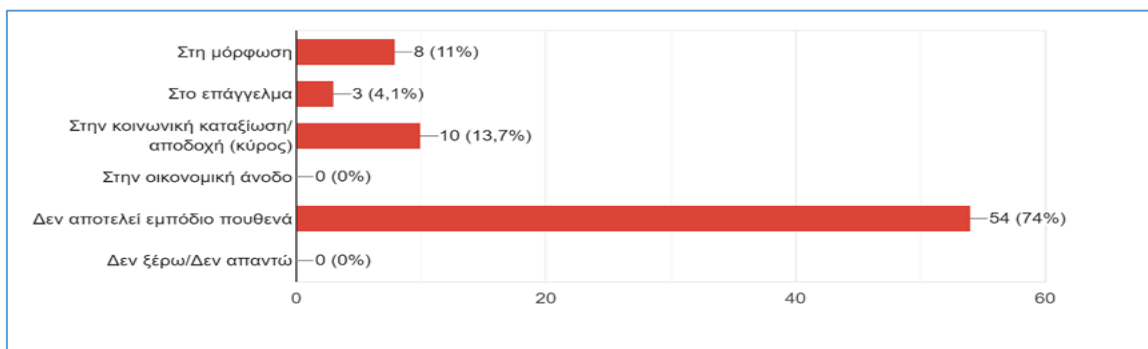
Ακόμα, εξετάζοντας το «μορφωτικό επίπεδο», στις βαθμίδες της ΔμΕ και της ΔΕ για την τιμή «φυσιολογικά», διαπιστώνεται ότι οι απόφοιτοι τείνουν να εξισωθούν, δεκαοκτώ (18) και δεκαεπτά (17) άτομα αντίστοιχα, και δέκα (10) για την ΑΕ. Στην τιμή «υπερηφάνεια» δεν παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση στην εκπροσώπηση στις τρεις βαθμίδες ως προς το επίπεδο μόρφωσης των ερωτηθέντων. «Ανωτερότητα» αισθάνονταν τρεις (3) απόφοιτοι της ΔμΕ και ένας (1) της ΔΕ, «αμηχανία» δύο (2) απόφοιτοι της ΑΕ και ένας (1) της ΔΕ και τέλος «ανασφάλεια» ένας (1) απόφοιτος της ΑΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των συμμετεχόντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», οι τριάντα οκτώ (38) απάντησαν «φυσιολογικά», οι δεκαοκτώ (18) «υπερηφάνεια», οι τέσσερις (4) «ανωτερότητα», οι δύο (2) «αμηχανία» και ένας (1) ανασφάλεια. Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», οκτώ (8) συμμετέχοντες απάντησαν «φυσιολογικά», επτά (7) δήλωσαν «υπερηφάνεια», ένας (1) «αμηχανία» και δεν υπήρξαν πληροφορητές για τις τιμές «ανασφάλεια» και «ανωτερότητα».

11) Σε ποιο/α από τα παρακάτω θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα αποτελεί εμπόδιο;

Η ενδέκατη (11^η) ερώτηση τέθηκε στους πληροφορητές, με σκοπό να ανιχνεύσει εάν η μητρική τους γλώσσα αποτελεί εμπόδιο σε τομείς της κοινωνικής τους ζωής, με δυνατότητα επιλογής περισσότερων από μία απαντήσεις. Στο **γράφημα 11-11**, η πλειονότητα σε αριθμό πενήντα τεσσάρων (54) πληροφορητών, είκοσι πέντε (25) άνδρες και είκοσι εννέα (29) γυναίκες, ποσοστό 74%, εξέφρασε ότι η αρβανίτικη γλώσσα «δεν αποτελεί εμπόδιο πουθενά». Ακόμα, το 13,7%, δέκα (10) άτομα με ίση αριθμητική εκπροσώπηση στα δύο φύλα ανά πέντε (5) εξίσου πληροφορητές, θεώρησε ότι η αρβανίτικη γλώσσα αποτελεί *τροχοπέδη* στην «κοινωνική καταξίωση/αποδοχή (κύρος)». Η προεπιλεγμένη απάντηση «μόρφωση» έλαβε ποσοστό 11% με οκτώ (8) πληροφορητές, έξι (6) άνδρες και δύο (2) γυναίκες, ενώ η τιμή «επάγγελμα» σημείωσε το χαμηλότερο ποσοστό 4,1%, τρεις (3) μόνο συμμετέχουσες-γυναίκες. Τέλος, δεν καταγράφηκαν ποσοστά για τις τιμές «οικονομική άνοδο» και για την εκδήλωση της αδιάφορης στάσης «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-11: Η μητρική γλώσσα των Αρβανιτών ως εμπόδιο

Ακολουθώντας, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», η τιμή «δεν αποτελεί εμπόδιο πουθενά» έλαβε είκοσι επτά (27) και είκοσι δύο (22) πληροφορητές για τις ηλικιακές ομάδες μεταξύ των «30-60» και «άνω των 60» αντίστοιχα και πέντε (5) για «κάτω των 30». Στην τιμή «κοινωνική καταξίωση/αποδοχή (κύρος)», πέντε (5) άτομα ήταν ηλικίας «κάτω των 30» και δεν διαπιστώνεται αξιοσημείωτη διαφορά για τις άλλες δύο ηλικιακές ομάδες. Ακόμα, στην τιμή «μόρφωση», πέντε (5) άτομα ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», τρία (3) «άνω των 60» και δεν υπήρξε κάποιο άτομο «κάτω των 30». Τέλος, μόνον τρεις (3) πληροφορητές δήλωσαν ότι αποτελούν εμπόδιο στο «επάγγελμα» και ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», ενώ η αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», δήλωσε ότι «δεν αποτελεί εμπόδιο πουθενά».

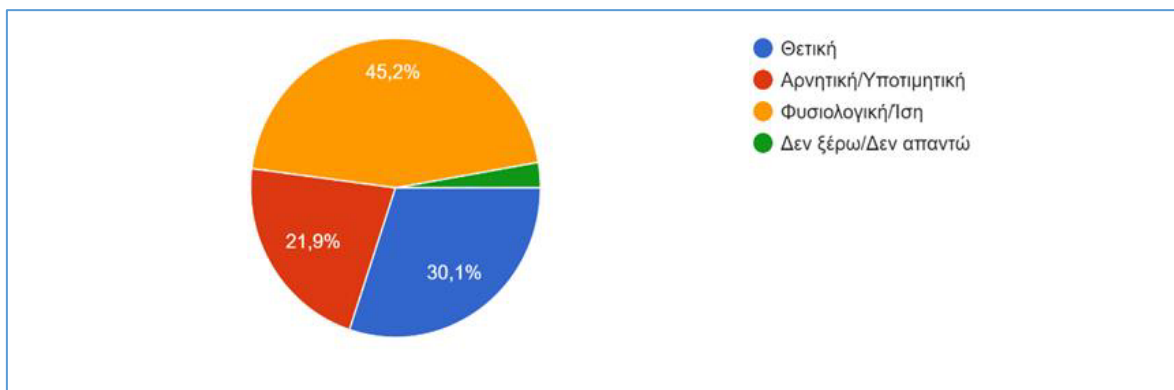
Ως προς το «μορφωτικό επίπεδο», για την τιμή «δεν αποτελεί εμπόδιο πουθενά», δεκαεπτά (17) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ, δεκατέσσερις (14) της ΑΕ και δύο (2) της ΔμΕ. Στην τιμή «κοινωνική καταξίωση /αποδοχή (κύρος)», ισοβαθμία με τέσσερις (4) συμμετέχοντες είχαν οι βαθμίδες της ΔΕ και της ΑΕ και δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ. Ακόμα, τρεις (3) πληροφορητές της ΔμΕ και πέντε (5) της ΔΕ απάντησαν ότι τα Αρβανίτικα αποτελούν εμπόδιο στη «μόρφωση» και τέλος δύο (2) της ΔΕ και ένας (1) της ΑΕ στο «επάγγελμα».

Τέλος, σχετικά με τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των ερωτηθέντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», σαράντα τρεις (43) απάντησαν «δεν αποτελεί εμπόδιο πουθενά», επτά (7) στη «μόρφωση», έξι (6) στην «κοινωνική καταξίωση/αποδοχή (κύρος)» και τρεις (3) στο «επάγγελμα». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή» ένδεκα (11) πληροφορητές απάντησαν «δεν αποτελεί εμπόδιο πουθενά», τέσσερις (4) στην «κοινωνική καταξίωση/αποδοχή (κύρος)», ένας (1) στη «μόρφωση» και κανείς στο

«επάγγελμα». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, με την απάντηση «δεν αποτελεί εμπόδιο πουθενά», δήλωσε «καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι».

12) Ποια θεωρείτε ότι είναι η στάση των μη ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας, όταν ακούν τα αρβανίτικα ή όταν έρχονται σε επαφή μαζί σας;

Στο δωδέκατο (12^ο) ερώτημα, τα υποκείμενα απάντησαν ποια θεωρούν ότι είναι η στάση των μη ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας, όταν ακούν τα Αρβανίτικα ή όταν έρχονται σε επαφή μαζί τους. Στο μεγαλύτερο ποσοστό 45,2%, τριάντα τρία (33) άτομα, στο οποίο η αριθμητική εκπροσώπηση του ανδρικού φύλου ήταν σχεδόν διπλάσια σε σχέση με το γυναικείο, είκοσι ένας (21) άνδρες και δώδεκα (12) γυναίκες απάντησαν «φυσιολογική/ίση». Η τιμή «θετική» κατέγραψε ποσοστό 30,1%, είκοσι δύο (22) άτομα, δέκα (10) άνδρες και δώδεκα (12) γυναίκες. Ακόμα, η εκτίμηση των υποκειμένων για την «αρνητική/υποτιμητική» στάση των μη ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας αποτυπώθηκε στο 21,9%, δέκα έξι (16) άτομα, με την υπεροχή του γυναικείου φύλου έναντι του ανδρικού. Ενδεικτικά, δέκα τρεις (13) γυναίκες και μόλις τρεις (3) άνδρες εξέφρασαν ότι οι μη ομιλητές της αρβανίτικης γλώσσας διάκεινται αρνητικά ή υποτιμητικά κατά την επαφή μαζί τους. Τέλος, μόνο δύο υποκείμενα – γυναίκες (ποσοστό 2,7%) είχαν αδιάφορη γνώμη με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (Γράφημα 11-12).

Γράφημα 11-12: Απώψεις Αρβανιτών κατά την επαφή τους με μη Αρβανίτες

Αναφορικά με τη μεταβλητή «της ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60», η τιμή «φυσιολογική/ίση» έλαβε τους περισσότερους συμμετέχοντες, ήτοι δεκαεπτά (17) άτομα, δέκα (10) αντιστοιχούν στη «θετική», εννέα (9) στην «αρνητική/υποτιμητική» και ένα (1) άτομο απάντησε αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», ένδεκα (11) συμμετέχοντες απάντησαν «φυσιολογική/ίση», οκτώ (8) δήλωσαν «θετική», έξι (6) «αρνητική/υποτιμητική» και ένας (1) πήρε απόσταση με την επιλογή «δεν ξέρω/δεν

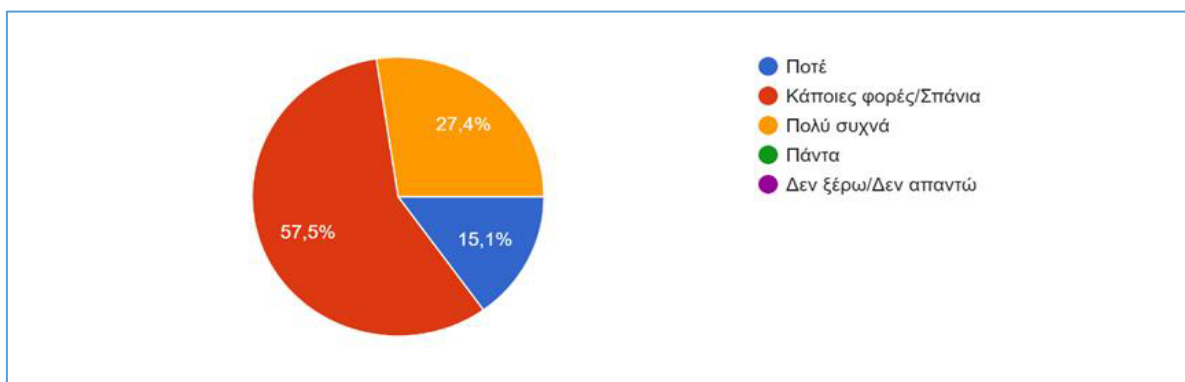
απαντώ». Για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», πέντε (5) συμμετέχοντες απάντησαν «φυσιολογική/ίση», τέσσερις (4) «θετική», ένας (1) «αρνητική/υποτιμητική» και κανείς «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Επιπρόσθετα, εξετάζοντας το «μορφωτικό επίπεδο», στην τιμή «φυσιολογική/ίση», δεκατέσσερις (14) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ, δέκα (10) της ΔμΕ και εννέα (9) της ΑΕ. Στην εκδήλωση της «αρνητικής/υποτιμητικής» στάσης, οι επτά (7) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, οι έξι (6) της ΔΕ και οι τρεις (3) της ΑΕ. Στη «θετική» στάση καταγράφεται ισοβαθμία με επτά (7) πληροφορητές εξίσου για όλες τις βαθμίδες. Τέλος, δύο (2) άτομα της ΔμΕ απάντησαν αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και η αναλφάβητη γυναίκα απάντησε ότι η στάση των μη Αρβανιτών είναι «θετική».

Τέλος, σχετικά με τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των πληροφορητών «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», είκοσι τέσσερις (24) απάντησαν «φυσιολογική/ίση», δεκαέξι (16) «θετική», δεκαπέντε (15) «αρνητική/υποτιμητική» και δύο (2) είχαν αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», εννέα (9) πληροφορητές απάντησαν «φυσιολογική/ίση», έξι (6) «θετική», ένας (1) «αρνητική/υποτιμητική» και κανείς «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, με τη «θετική» απάντηση, δήλωσε «καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι».

13) Σε ποιο βαθμό οι μη ομιλητές της αρβανίτικης γλώσσας συνδέουν τη μητρική σας γλώσσα και την καταγωγή σας με την αλβανική γλώσσα;

Στη δέκατη τρίτη (13^η) ερώτηση, οι πληροφορητές απάντησαν σε ποιο βαθμό οι μη ομιλητές της αρβανίτικης γλώσσας συνδέουν τη μητρική τους γλώσσα - την αρβανίτικη γλώσσα - και την καταγωγή τους με την αλβανική. Στην απεικόνιση του γραφήματος 11-13, το υψηλότερο ποσοστό 57,5%, σαράντα δύο (42) άτομα, είκοσι τρεις (23) άνδρες και δεκαεννέα (19) γυναίκες, εξέφρασε την άποψη «κάποιες φορές/σπάνια». Ακόμα, το 27,4%, είκοσι (20) άτομα, με τριπλάσια εκπροσώπηση του γυναικείου φύλου έναντι του ανδρικού, ήτοι δεκαπέντε (15) γυναίκες και πέντε (5) άνδρες, απάντησε «πολύ συχνά». Ωστόσο, ένα μικρό ποσοστό, το 15,1%, ένδεκα (11) πληροφορητές, επτά (7) άνδρες και τέσσερις (4) γυναίκες, απάντησε «ποτέ». Τέλος, για τις απαντήσεις «πάντα» και «δεν ξέρω/δεν απαντώ» δεν καταγράφηκαν πληροφορητές.

Γράφημα 11- 13: Αποψεις Αρβανιτών για τη συγγένεια της μητρικής τους γλώσσας με την αλβανική

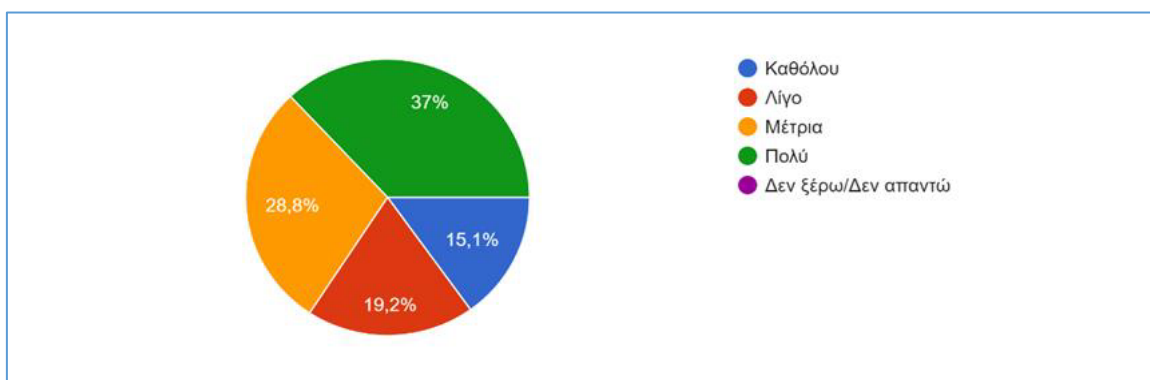
Επιπλέον, σε συσχέτιση με τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60» δεν παρατηρείται απόκλιση για τις τιμές «κάποιες φορές/σπάνια» και «πολύ συχνά» με δεκαεπτά (17) άτομα και δεκαέξι (16) άτομα αντίστοιχα, ενώ τέσσερα (4) απάντησαν «ποτέ». Για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», διαπιστώνεται ότι η τιμή «κάποιες φορές/σπάνια» έλαβε την πλειοψηφία των ερωτηθέντων σε σχέση με τις άλλες δύο απαντήσεις, δεκαέξι (16) άτομα. Τέλος, στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», οι επιλογές «ποτέ» και «κάποιες φορές/σπάνια» τείνουν να εξισωθούν με επτά (7) και εννέα (9) άτομα αντίστοιχα και με σχετική απόκλιση από την τιμή «πολύ συχνά» με τρία (3) άτομα.

Σχετικά με το «μορφωτικό επίπεδο», διαπιστώνεται ότι στις τιμές «κάποιες φορές/σπάνια» και «πολύ συχνά» δεν υπάρχει μεγάλη διακύμανση στο επίπεδο μόρφωσης των συμμετεχόντων σε όλες τις βαθμίδες. Στην τιμή «ποτέ», παρατηρείται ότι έξι (6) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, τέσσερις (4) της ΔΕ και ένας (1) της ΑΕ. Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «κάποιες φορές/σπάνια».

Τέλος, σχετικά με τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των συμμετεχόντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», τριάντα ένας (31) απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια», δεκαοκτώ (18) «πολύ συχνά» και επτά (7) «ποτέ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», ένδεκα (11) άτομα απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια», τέσσερις (4) «ποτέ», δύο (2) «πολύ συχνά» και τέλος η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα με την απάντηση «κάποιες φορές/σπάνια» δήλωσε «καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι».

14) Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα είναι μία πλούσια γλώσσα για να επικοινωνείτε επαρκώς στην καθημερινότητά σας προφορικά;

Το επόμενο ερώτημα (14^ο) τέθηκε στους συμμετέχοντες, με σκοπό να ανιχνευθεί σε ποιο βαθμό θεωρούν οι ίδιοι ότι η μητρική του γλώσσα είναι μία πλούσια γλώσσα για να επικοινωνούν επαρκώς στην καθημερινότητά τους προφορικά. Στο γράφημα 11-14, η απάντηση «πολύ» έλαβε ποσοστό 37%, είκοσι επτά (27) πληροφορητές, με τις δεκαεννέα (18) γυναίκες να υπερτερούν έναντι των εννέα (9) ανδρών στη μεταβλητή του «φύλου». Ακολουθεί το 28,8%, είκοσι ένας (21) συμμετέχοντες, με διαφορά κατά έναν (1) πληροφορητή στην εκπροσώπηση των δύο φύλων, ένδεκα (11) ανδρών και δέκα (10) γυναικών, το οποίο απάντησε «μέτρια». Ακόμα, η τιμή «λίγο» σημείωσε ποσοστό 19,2%, δεκατέσσερις (14) πληροφορητές, εννέα (9) άνδρες και πέντε (5) γυναίκες, ενώ η τιμή «καθόλου» κατέγραψε το μικρότερο ποσοστό, ήτοι 15,1%, με ένδεκα (11) πληροφορητές, έξι (6) άνδρες και πέντε (5) γυναίκες. Τέλος, δεν υπήρξαν πληροφορητές για την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-14: Αποψεις Αρβανιτών για τη μητρική τους γλώσσα σε επικοινωνιακό επίπεδο

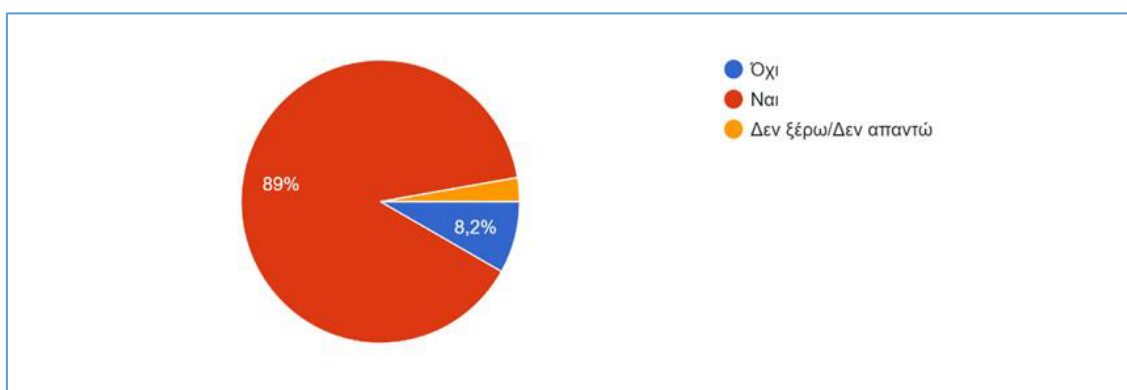
Επίσης, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας». στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60». δεκαπέντε (15) άτομα απάντησαν «πολύ», εννέα (9) έδωσαν απάντηση «μέτρια», οκτώ (8) εξέφρασαν την αρνητική τους στάση με την απάντηση «καθόλου» και πέντε (5) «λίγο». Για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30». πέντε (5) απάντησαν «μέτρια», τρεις (3) απάντησαν «πολύ» και ένας (1) πληροφορητής εξίσου αναλογεί για τις απαντήσεις «λίγο» και «καθόλου». Ακόμα, στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», οι τιμές «λίγο», «μέτρια» και «πολύ» έλαβαν σχεδόν ισόποση εκπροσώπηση στους συμμετέχοντες, ήτοι οκτώ (8), επτά (7) και εννέα (9) άτομα αντίστοιχα και δύο (2) άτομα για την τιμή «καθόλου». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «μέτρια».

Συνεχίζοντας, κατά την ανάλυση των δεδομένων σχετικά με το «μορφωτικό επίπεδο», στο μεγαλύτερο ποσοστό συμμετεχόντων (37%), το οποίο απάντησε «πολύ» καταγράφεται διπλάσια εκπροσώπηση στη βαθμίδα της ΔμΕ σε σχέση με τις άλλες δύο βαθμίδες, ήτοι δεκατέσσερις (14) πληροφορητές, σε αντίθεση με επτά (7) της ΔΕ και έξι (6) της ΑΕ. Η τιμή «μέτρια» έλαβε πέντε (5) άτομα για τη ΔμΕ, επτά (7) για τη ΔΕ και οκτώ (8) για την ΑΕ. Στην τιμή «λίγο» πέντε (5) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, επτά (7) της ΔΕ και δύο (2) της ΑΕ. Τέλος, στην τιμή «καθόλου» δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, έξι (6) της ΔΕ και τρεις (3) της ΑΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των συμμετεχόντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», είκοσι τρεις (23) απάντησαν «πολύ», δεκατέσσερις (14) «μέτρια», δεκατρείς (13) «λίγο» και επτά (7) «καθόλου». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», επτά (7) άτομα απάντησαν «μέτρια», τέσσερα (4) εξίσου για τις τιμές «καθόλου» και «πολύ» και ένα (1) άτομο «λίγο».

15) Θα επιθυμούσατε τα παιδιά και τα εγγόνια σας να μάθουν και να συνεχίσουν να μιλούν την αρβανίτικη γλώσσα;

Στη δέκατη πέμπτη (15^η) ερώτηση, οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν εάν θα επιθυμούσαν τα παιδιά και τα εγγόνια τους να μάθουν και να συνεχίσουν να ομιλούν την αρβανίτικη γλώσσα. Στο γράφημα 11-15, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων, εξήντα πέντε (65) άτομα, είκοσι εννέα (29) άνδρες και τριάντα έξι (36) γυναίκες, ποσοστό 89%, απάντησε με βεβαιότητα «ναι». Ένα μόλις μικρό ποσοστό, το 8,2%, έξι (6) άτομα, τέσσερις (4) άνδρες και δύο (2) γυναίκες, απάντησε «όχι» και τέλος δύο (2) συμμετέχοντες-άνδρες (ποσοστό 2,7%) επέδειξαν αδιάφορη στάση με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-15: Η γνώση της αρβανίτικης γλώσσας από τη νέα γενιά

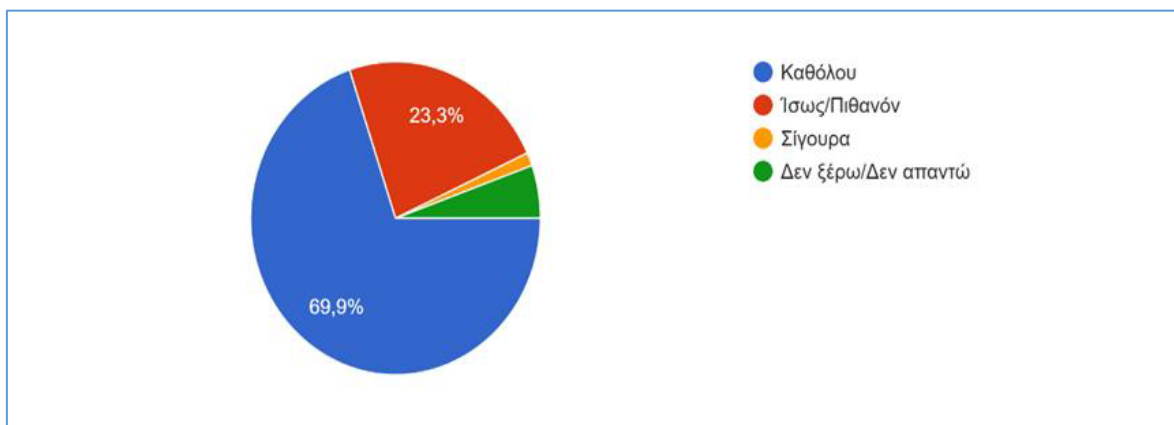
Εν συνεχεία, σε συσχέτιση με τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο συντριπτικό ποσοστό 89% με τη θετική απάντηση «ναι», η πλειοψηφία, σε αριθμό τριάντα ενός (31) ατόμων, ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», τα εννέα (9) ηλικίας «κάτω των 30» και τα είκοσι πέντε (25) «άνω των 60». Στην απάντηση με την αρνητική στάση «όχι» των πληροφορητών (8,2%), πέντε (5) ήταν μεταξύ των «30-60», ένας (1) «άνω των 60» και κανείς «κάτω των 30». Ακόμα, ένας (1) συμμετέχων αναλογεί κάθε φορά για τις ηλικιακές ομάδες «κάτω των 30» και μεταξύ των «30-60» για την αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «ναι».

Αναφορικά με την εξέταση της μεταβλητής του «μορφωτικού επιπέδου», στη θετική απάντηση «ναι» δεν παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση στις βαθμίδες της ΔμΕ, της ΔΕ και της ΑΕ, ήτοι είκοσι τέσσερα (24), είκοσι ένα (21) και δεκαοκτώ (18) άτομα αντίστοιχα, Για την τιμή «όχι», τρία (3) άτομα ήταν απόφοιτοι της ΔΕ, δύο (2) της ΔμΕ και ένα (1) της ΑΕ και τέλος αδιάφορα απάντησαν δύο (2) άτομα -απόφοιτοι της ΔΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των ερωτηθέντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», πενήντα ένας (51) απάντησαν «ναι», τέσσερις (4) «όχι» και δύο (2) επέδειξαν αδιαφορία «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για τους πληροφορητές «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή» δεκατέσσερα (14) άτομα απάντησαν «ναι» και δύο (2) «όχι».

16) Θεωρείτε ότι η εισαγωγή της διδασκαλίας της αρβανίτικης γλώσσας θα αποτελούσε εμπόδιο στην εκμάθηση της Κοινής Νέας Ελληνικής των παιδιών ή των εγγονών σας στο σχολείο;

Στο δέκατο έκτο (16^ο) ερώτημα, τα υποκείμενα απάντησαν εάν η εισαγωγή της διδασκαλίας της αρβανίτικης γλώσσας θα αποτελούσε εμπόδιο στην εκμάθηση της ΚΝΕ των παιδιών και των εγγονών τους στο σχολείο. Στο γράφημα 11-16, το υψηλότερο ποσοστό 69,9%, πενήντα ένα (51) άτομα, με το γυναικείο φύλο να υπερτερεί στην εκπροσώπηση έναντι του ανδρικού, ήτοι είκοσι (20) άνδρες και τριάντα μία (31) γυναίκες, απάντησε «καθόλου». Η αβεβαιότητα των υποκειμένων με την απάντηση «ίσως/πιθανόν» αποτυπώθηκε στο 23,3% σε αριθμό δεκαεπτά (17) ατόμων, ένεκα (11) ανδρών και έξι (6) γυναικών. Ακόμα, την αδιαφορία του στο ίδιο ερώτημα με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» επέδειξε το 5,5%, τέσσερα (4) άτομα, τρεις (3) άνδρες και μία (1) γυναίκα και τέλος μία (1) μόλις γυναίκα απάντησε «σίγουρα».

Γράφημα 11- 16: Απόψεις Αρβανιτών για την εκμάθηση της μητρικής τους γλώσσας στο σχολείο

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο επικρατές ποσοστό 69,9% με την απάντηση «καθόλου», η πλειοψηφία, είκοσι τέσσερα (24) άτομα, ανέφερε ηλικία μεταξύ των «30-60», τα οκτώ (8) ήταν ηλικίας «κάτω των 30» και τα δεκαεννέα (19) άτομα «άνω των 60». Στην πιο ασαφή απάντηση (23,3%) για την ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60», καταγράφεται η μεγαλύτερη εκπροσώπηση ένδεκα (11) συμμετεχόντων, πέντε (5) άτομα ήταν «άνω των 60» και ένα (1) άτομο «κάτω των 30». Ακόμα, το μοναδικό άτομο με τη βέβαιη απάντηση «σίγουρα» ήταν «άνω των 60» και τον σκεπτικισμό τους με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» εκδήλωσαν δύο (2) άτομα ηλικίας μεταξύ των «30-60» και από ένα (1) εξίσου για τις άλλες δύο ηλικιακές ομάδες. Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε με έλλειψη βεβαιότητας «ίσως/πιθανόν».

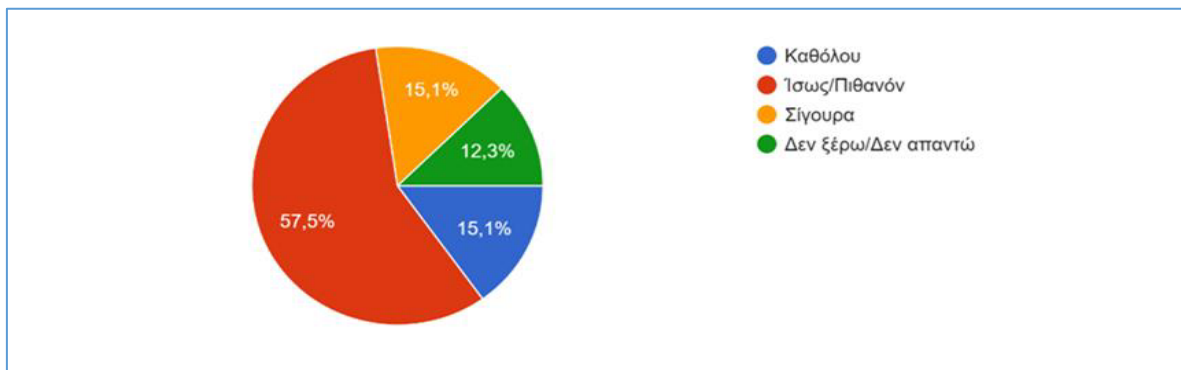
Επιπρόσθετα, εξετάζοντας τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», παρατηρείται ότι προκύπτει αμελητέα διαφορά στα επίπεδα μόρφωσης των πληροφορητών στις τιμές «καθόλου» και «ίσως/πιθανόν». Στη βέβαιη απάντηση «σίγουρα», το μοναδικό άτομο ήταν απόφοιτος της ΔμΕ και στην τιμή «δεν ξέρω/δεν απαντώ» δύο (2) άτομα ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ και ισοβαθμία με έναν (1) πληροφορητή έλαβαν οι άλλες δύο μορφωτικές βαθμίδες.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των υποκειμένων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», σαράντα δύο (42) απάντησαν «καθόλου», ένδεκα (11) «ίσως/πιθανόν», τρία (3) αποστασιοποιήθηκαν με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και ένα (1) απάντησε «σίγουρα». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε

άλλη περιοχή», εννέα (9) άτομα απάντησαν «καθόλου», έξι (6) «ίσως/πιθανόν» και ένα (1) «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

17) Θα επιθυμούσατε να χρησιμοποιείται η αρβανίτικη γλώσσα στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο, στις εφημερίδες και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης;

Στην ακόλουθη ερώτηση (17^η), για το εάν οι συμμετέχοντες θα επιθυμούσαν να χρησιμοποιείται η αρβανίτικη γλώσσα στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο, στις εφημερίδες και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το μεγαλύτερο ποσοστό 57,5% εξέφρασε τον σκεπτικισμό του με τη λιγότερη σαφή απάντηση «ίσως/πιθανόν», ήτοι σαράντα δύο (42) άτομα, είκοσι (20) άνδρες και είκοσι δύο (22) γυναίκες. Το ίδιο ποσοστό 15,1% καταγράφεται για τις επιλογές «σίγουρα» και «καθόλου» με ισόποση συμμετοχή ένδεκα (11) ατόμων, αλλά διαφορετική κατανομή αυτών στα δύο φύλα. Συγκεκριμένα, οκτώ (8) άνδρες και τρεις (3) γυναίκες απάντησαν με απόλυτη βεβαιότητα «σίγουρα», ενώ τέσσερις (4) άνδρες και επτά (7) γυναίκες απάντησαν «καθόλου». Τέλος, ένα ποσοστό 12,3%, εννέα (9) άτομα, τέσσερις (4) άνδρες και πέντε (5) γυναίκες, είχε αδιάφορη στάση με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (Γράφημα 11-17).

Γράφημα 11-17: Απόψεις Αρβανιτών για τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Ως προς τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο μεγαλύτερο ποσοστό 57,5% με την πιθανολογική απάντηση «ίσως/πιθανόν», διαπιστώνεται ισοβαθμία με δεκαοκτώ (18) συμμετέχοντες στις ηλικιακές ομάδες μεταξύ των «30-60» και «άνω των 60», ενώ οκτώ (8) ήταν ηλικίας «κάτω των 30». Στις τιμές «καθόλου» και «σίγουρα» διαπιστώνεται αμελητέα απόκλιση σε όλες τις ηλικιακές ομάδες και για την αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» οι οκτώ (8) συμμετέχοντες ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», ένας (1) «άνω των 60» και κανείς «κάτω

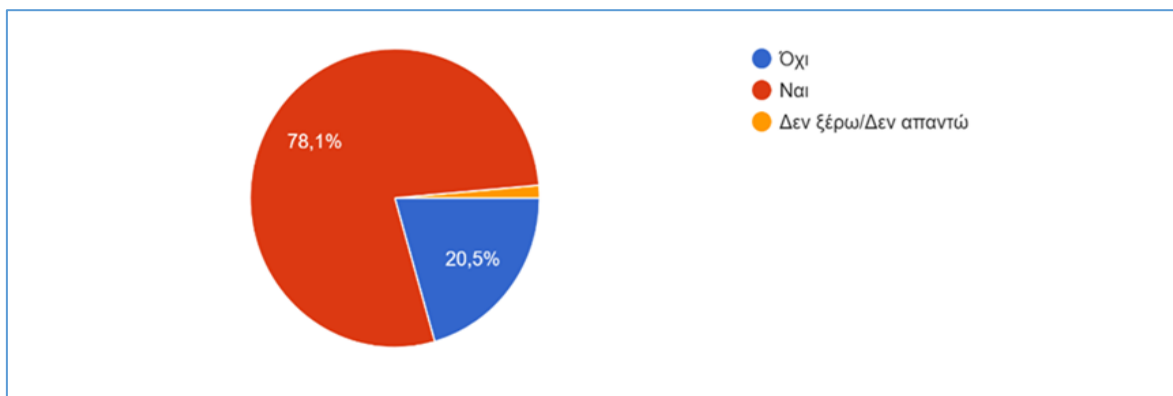
των 30». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε με έλλειψη βεβαιότητας «ίσως/πιθανόν».

Επιπρόσθετα, εξετάζοντας τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», παρατηρείται ότι προκύπτει αμελητέα διαφορά στα επίπεδο μόρφωσης των πληροφορητών στις τιμές «καθόλου» και «ίσως/πιθανόν». Στη βέβαιη απάντηση «σίγουρα», τέσσερις (4) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, έξι (6) της ΔΕ και ένας (1) της ΑΕ και στην τιμή «δεν ξέρω/δεν απαντώ» πέντε (5) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ και τέσσερις (4) της ΔΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των ερωτηθέντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», τριάντα (30) απάντησαν «ίσως/πιθανόν», ένδεκα (11) «σίγουρα», τέσσερις (4) «καθόλου» και εννέα (9) αποστασιοποιήθηκαν με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», τέσσερα (4) άτομα απάντησαν «καθόλου», δώδεκα (12) «ίσως/πιθανόν» και δεν υπήρξε κάποιο άτομο για τις τιμές «σίγουρα» και «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

18) Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα προσδιορίζει την πολιτισμική ταυτότητά σας περισσότερο σε σχέση με τους μη ομιλητές αυτής;

Στη δέκατη όγδοη (18^η) ερώτηση, οι πληροφορητές κλήθηκαν να απαντήσουν εάν θεωρούν ότι η αρβανίτικη γλώσσα προσδιορίζει την πολιτισμική ταυτότητά τους περισσότερο σε σχέση με τους μη ομιλητές αυτής. Στο γράφημα 11-18, καταγράφεται συντριπτικό ποσοστό 78,1%, πενήντα επτά (57) άτομα, είκοσι έξι (26) άνδρες και τριάντα μία (31) γυναίκες, το οποίο απάντησε με βεβαιότητα «ναι». Ένα μικρό ποσοστό, το 20,5%, ήτοι δεκαπέντε (15) άτομα, εννέα (9) άνδρες και έξι (6) γυναίκες, απάντησε «όχι». Τέλος, μία (1) γυναίκα πήρε απόσταση με την απάντησή της «δεν ξέρω/δεν απαντώ» στην ίδια ερώτηση.

Γράφημα 11-18: Η πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των Αρβανιτών

Στη συνέχεια, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο συντριπτικό ποσοστό (78,1%) με τη βέβαιη απάντηση «ναι», οι εννέα (9) ήταν ηλικίας «κάτω των 30», οι περισσότεροι σε αριθμό είκοσι εννέα (29) ατόμων δήλωσαν ηλικία μεταξύ των «30-60» και οι δεκαεννέα (19) βρίσκονταν στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60». Για την απάντηση «όχι», ισοβαθμία με επτά (7) άτομα έλαβαν οι ηλικιακές ομάδες μεταξύ των «30-60» και «άνω των 60» και ένα (1) άτομο ήταν ηλικίας «κάτω των 30». Ακόμα, η αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» αποτυπώθηκε από ένα (1) άτομο ηλικίας μεταξύ των «30-60» και τέλος η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «όχι».

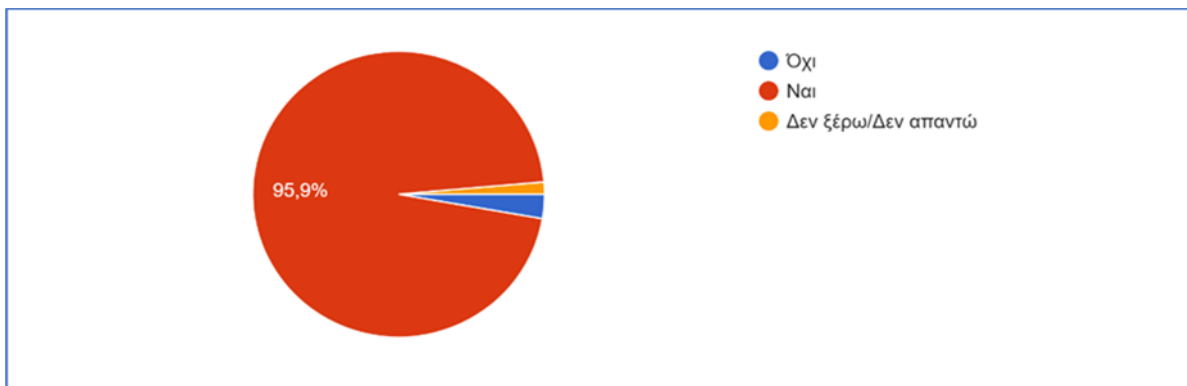
Ως προς τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», στο επικρατές ποσοστό 78,1% με απάντηση «ναι», είκοσι (20) πληροφορητές ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, είκοσι δύο (22) δήλωσαν απόφοιτοι της ΔΕ και δεκαπέντε (15) της ΑΕ. Για τους πληροφορητές του μειοψηφούντος δείγματος (20,5%) με απάντηση «όχι», ισοβαθμία με πέντε (5) άτομα έφεραν οι βαθμίδες της ΔμΕ και της ΔΕ και τέσσερα (4) για την ΑΕ. Τέλος, ένας (1) πληροφορητής απάντησε αδιάφορα «δεν ξέρω/δεν απαντώ» και ήταν απόφοιτος της ΔμΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των πληροφορητών «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», σαράντα τέσσερεις (44) απάντησαν «ναι», δώδεκα (12) «όχι» και ένας (1) αποστασιοποιήθηκε με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», δεκατρία (13) άτομα απάντησαν «ναι», τρία (3) «όχι» και δεν υπήρξε κάποιο άτομο για την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

19) Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η διατήρηση της αρβανίτικης παράδοσης, των ηθών και των εθίμων από τη νέα γενιά;

Έπεται το δέκατο ένατο (19^ο) ερώτημα με τους συμμετέχοντες να απαντούν εάν θεωρούν ότι είναι απαραίτητη η διατήρηση της αρβανίτικης παράδοσης, των ηθών και των εθίμων από τη νέα γενιά. Στο γράφημα 11-19, από το σύνολο των εβδομήντα τριών (73) συμμετεχόντων, οι εβδομήντα (70) με αντίστοιχο πλειοψηφέν ποσοστό 95,9%, τριάντα τρεις (33) άνδρες και τριάντα επτά (37) γυναίκες, απάντησαν «ναι». Δύο (2) συμμετέχοντες (ποσοστό 2,7%), ένας (1) άνδρας και μία (1) γυναίκα, απάντησαν «όχι» και τέλος ένας (1) άνδρας (ποσοστό 1,4%) απάντησε «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Αναφορικά με τις μεταβλητές της «ηλικίας», του «μορφωτικού επιπέδου» και του «τόπου διαμονής και καταγωγής» σε αυτήν τη ερώτηση υπήρξε η θετική στάση των υποκειμένων με την απάντηση «ναι» σε όλες

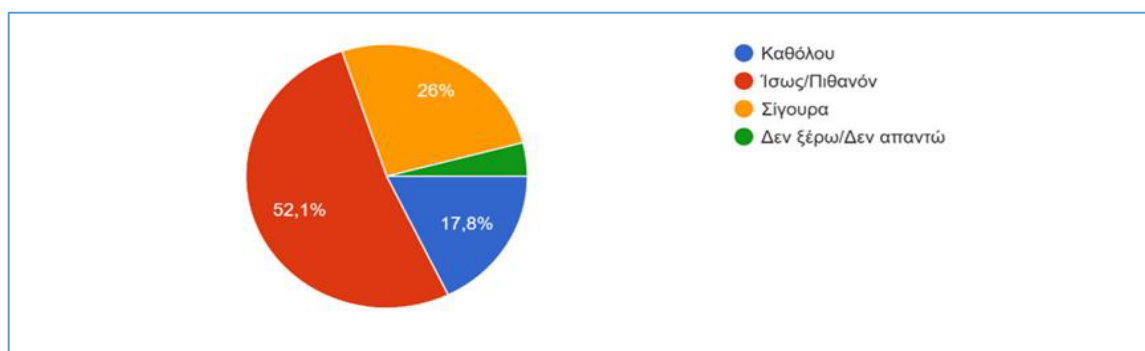
τις ηλικιακές ομάδες και τα επίπεδα μόρφωσης για τη διατήρηση της αρβανίτικης παράδοσης, ηθών και εθίμων από τη νέα γενιά.

Γράφημα 11-19: Η διατήρηση της αρβανίτικης παράδοσης από τη νέα γενιά

20) Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα θα εξαφανιστεί μελλοντικά στο Κυριάκι;

Στην προτελευταία ερώτηση (20^η) του τρίτου (Γ) τμήματος του ερωτηματολογίου, οι πληροφορητές απάντησαν εάν θεωρούν ότι η αρβανίτικη γλώσσα θα εξαφανιστεί μελλοντικά από το Κυριάκι της Βοιωτίας. Στο γράφημα 11-20, το μεγαλύτερο ποσοστό 52,1%, τριάντα οκτώ (38) πληροφορητές, ίσης αριθμητικής εκπροσώπησης ανά δεκαεπτά (19) άτομα και στα δύο φύλα, απάντησε πιθανολογικά, εκφράζοντας τον προβληματισμό του με την επιλογή «ίσως/πιθανόν». Ακόμα, το 26%, ήτοι δεκαεπτά (19) πληροφορητές, εννέα (9) άνδρες και δέκα (10) γυναίκες, απάντησε «σίγουρα» και το 17,8% σε αριθμό δεκατριών (13) ατόμων, επτά (7) ανδρών και έξι (6) γυναικών, απάντησε «καθόλου». Τέλος, υπήρξαν μόνον τρεις (3) γυναίκες (ποσοστό 4,1%), οι οποίες είχαν αδιάφορη γνώμη με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-20: Η μελλοντική εξαφάνιση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι

Ως προς τη μεταβλητή της «ηλικίας», στο μεγαλύτερο ποσοστό 52,1% με την πιθανολογική απάντηση «ίσως/πιθανόν», δεκαεπτά (17) πληροφορητές ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», δεκατέσσερις (14) «άνω των 60» και επτά (7) «κάτω των 30». Στην τιμή «σίγουρα» δέκα (10) ήταν ηλικίας μεταξύ των «30-60», επτά (7) «άνω των 60» και δύο (2) «κάτω των 30». Ακόμα, εννέα (9) άτομα ηλικίας μεταξύ των «30-60», τρία (3) «άνω των 60» και ένα (1) «κάτω των 30» απάντησαν «καθόλου». Ακόμα, η αδιάφορη στάση «δεν ξέρω/δεν απαντώ» αποτυπώθηκε με δύο (2) άτομα ηλικίας «άνω των 60» και ένα (1) στην ηλικιακή ομάδα των «30-60». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

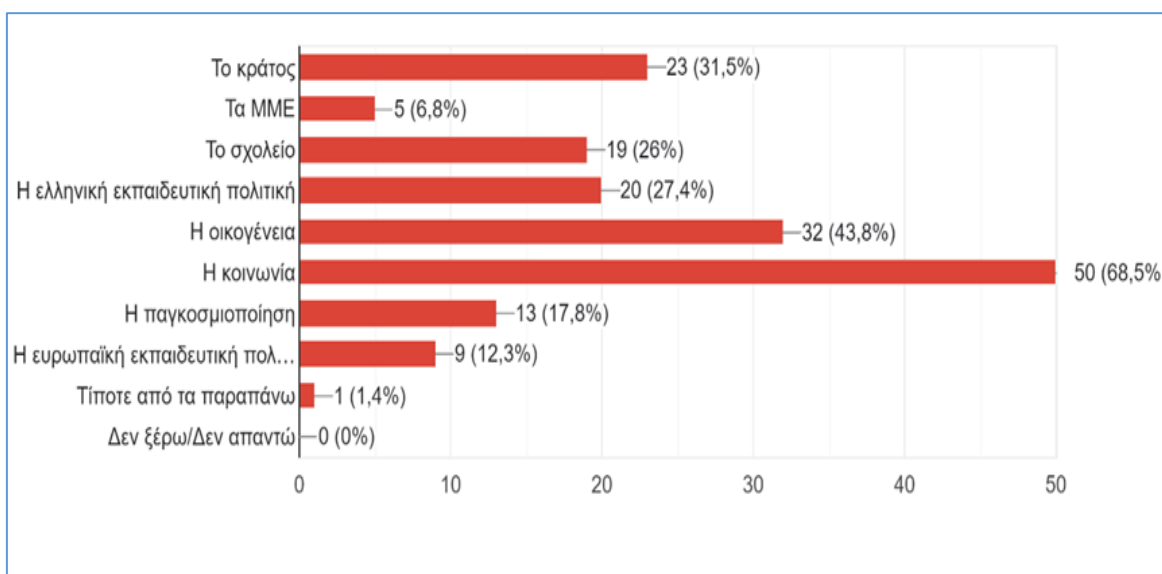
Επιπρόσθετα, εξετάζοντας τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», παρατηρείται ότι προκύπτει αμελητέα διαφορά στα επίπεδο μόρφωσης των πληροφορητών στις τιμές «καθόλου» και «ίσως/πιθανόν». Στη βέβαιη απάντηση «σίγουρα», τέσσερις (6) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, εννέα (9) της ΔΕ και τέσσερις (4) της ΑΕ και στην τιμή «δεν ξέρω/δεν απαντώ» δύο (2) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ και δύο (2) της ΔΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των συμμετεχόντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», είκοσι εννέα (29) απάντησαν «ίσως/πιθανόν», δεκαέξι (16) «σίγουρα», εννέα (4) «καθόλου» και τρεις (3) αποστασιοποιήθηκαν με την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», εννέα (9) άτομα απάντησαν «ίσως/πιθανόν», τέσσερα (4) «καθόλου» και ισοβαθμία με τρία (3) άτομα έλαβαν οι απαντήσεις «σίγουρα» και «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

21) Ποιος/οι θεωρείτε ότι θα ήταν ο/οι κύριος/οι υπεύθυνος/οι σε περίπτωση μίας πιθανής μελλοντικής εξαφάνισης της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας, όπως και κάθε άλλης/ου διαλεκτικής ποικιλίας/ιδιώματος ή μειονοτικής γλώσσας στην Ελλάδα;

Στο τελευταίο ερώτημα (21^ο) του ερωτηματολογίου οι πληροφορητές, επιλέγοντας περισσότερες από μία απαντήσεις, ερωτήθηκαν για το ποιος/οι θεωρούν ότι θα ήταν ο/οι κύριος/οι υπεύθυνος/οι σε περίπτωση μίας πιθανής μελλοντικής εξαφάνισης της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι. Στο γράφημα 11-21, το υψηλότερο ποσοστό 68,5% αντιστοιχεί στην απάντηση η «κοινωνία» σε αριθμό πενήντα (50) πληροφορητών, είκοσι οκτώ (28) ανδρών και είκοσι δύο (22) γυναικών. Επόμενο υψηλό ποσοστό 43,8 % σημειώνεται για την απάντηση η «οικογένεια», ήτοι τριάντα δύο (32) πληροφορητές, είκοσι ένας (21) άνδρες

και ένδεκα (11) γυναίκες. Είκοσι τρεις (23) πληροφορητές, δεκατέσσερις (14) άνδρες και εννέα (9) γυναίκες, ποσοστό 31,5%, απέδωσαν υπαιτιότητα στο «κράτος» και η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» ευθύνεται σε ποσοστό 27,4%, ήτοι (20) άτομα, εννέα (9) άνδρες και ένδεκα (11) γυναίκες. Ακόμα, έπονται οι απαντήσεις το «σχολείο» με ποσοστό 26% και η «παγκοσμιοποίηση» με ποσοστό 17,8%. Δεκαεννέα (19) άτομα, δέκα τρεις (13) άνδρες και έξι (6) γυναίκες θεώρησαν ως υπεύθυνο το «σχολείο», ενώ δέκα τρία (13) άτομα, πέντε (5) άνδρες και οκτώ (8) γυναίκες, έκριναν ως υπαίτια την «παγκοσμιοποίηση». Στη συνέχεια, εννέα (9) πληροφορητές, τρεις (3) άνδρες και έξι (6) γυναίκες, ποσοστό 12,3%, απάντησαν η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» και το 6,8% με πέντε (5) άτομα, τέσσερις (4) άνδρες και μία (1) γυναίκα, απέδωσε μελλοντική ευθύνη στα «ΜΜΕ». Τέλος, ένας (1) συμμετέχων-άνδρας απάντησε «τίποτε από τα παραπάνω» (ποσοστό 1,4%), ενώ δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής για την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-21: Απόδοση ευθυνών των Αρβανιτών μελλοντικής εξαφάνισης της μητρικής τους γλώσσας στο Κυριάκι

Ακολουθώντας, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60», η τιμή «κοινωνία» έλαβε είκοσι πέντε (25) πληροφορητές, η «οικογένεια» δεκαπέντε (15), η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» δέκα (10), το «σχολείο» εννέα (9), το «κράτος» οκτώ (8), ισοβαθμία με πέντε (5) πληροφορητές έλαβαν οι τιμές η «παγκοσμιοποίηση» και η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» και τέλος τα «ΜΜΕ» δύο (2) άτομα. Στην ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», η τιμή «κοινωνία» έφερε εννέα (9) άτομα, έξι

(6) η «οικογένεια», έπεται η ισόποση εκπροσώπηση με τέσσερα (4) άτομα εξίσου για τις τιμές «κράτος» και «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική», τρία (3) το «σχολείο», ένα (1) για τα «ΜΜΕ» και κανένα άτομο δεν υπήρξε για τις τιμές «παγκοσμιοποίηση» και «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική». Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», μεταξύ των τιμών, η «κοινωνία» έλαβε δεκαέξι (16) πληροφορητές, ισοβαθμούν με ένδεκα (11) άτομα οι τιμές η «οικογένεια» και το «κράτος», οκτώ (8) άτομα η «παγκοσμιοποίηση», επτά (7) το «σχολείο», έξι (6) η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική», τέσσερα (4) η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική», δύο (2) τα «ΜΜΕ» και ένα (1) η «τιμή τίποτε από τα παραπάνω». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε η «κοινωνία» και η «οικογένεια».

Ως προς τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», για τη βαθμίδα της ΑΕ, η τιμή «κοινωνία» έφερε δεκαεπτά (17) πληροφορητές, η «οικογένεια» δώδεκα (12), έπονται οι τιμές «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική», «κράτος» και «σχολείο» με πέντε (5) έως επτά (7) άτομα, τα «ΜΜΕ» με τρία (3) άτομα και τέλος η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» και η «παγκοσμιοποίηση» με δύο (2) εξίσου άτομα. Για τη βαθμίδα της ΔΕ, η «κοινωνία» έλαβε δεκαοκτώ (18) πληροφορητές, η «οικογένεια» δεκατρείς (13), έπονται οι τιμές «κράτος» και «σχολείο» με δέκα (10) και οκτώ (8) άτομα αντίστοιχα, η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» με πέντε (5) άτομα, οι τιμές «παγκοσμιοποίηση» και «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» ισοβαθμούν με τέσσερις (4) πληροφορητές και τέλος ένας (1) για τα «ΜΜΕ». Ακόμα, για τη βαθμίδα της ΔμΕ, δεκατέσσερα (14) άτομα απάντησαν η «κοινωνία», οι τιμές «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική», «παγκοσμιοποίηση», «οικογένεια», «κράτος» και «σχολείο» δεν παρουσιάζουν σημαντική απόκλιση μεταξύ τους, με πέντε (5) έως οκτώ (8) πληροφορητές, η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» είχε τρεις (3) και τα «ΜΜΕ» ένα (1) άτομο.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των υποκειμένων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», τριάντα επτά (37) άτομα απάντησαν η «κοινωνία», είκοσι τρία (23) η «οικογένεια», δεκαεννέα (19) το «κράτος», δεκαοκτώ (18) το «σχολείο», δεκαπέντε (15) η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική», δώδεκα (12) η «παγκοσμιοποίηση», οκτώ (8) η «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» και τέσσερα (4) τα «ΜΜΕ». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», δεκατρία (13) άτομα απάντησαν η «κοινωνία», εννέα (9) η «οικογένεια», πέντε (5) η «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική», τέσσερα (4) το «κράτος» και τέλος ισοβαθμία με ένα (1) άτομο έλαβαν οι υπόλοιπες τιμές.

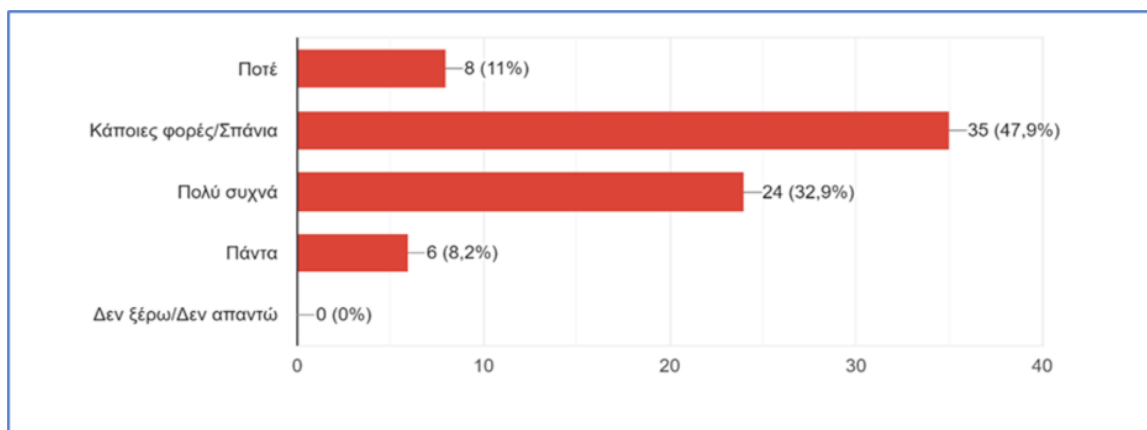
11.3 Στάσεις των αρβανιτόφωνων ομιλητών για τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας

Στο τέταρτο (Δ) και τελευταίο τμήμα του παρόντος ερωτηματολογίου περιέχονται οι ερωτήσεις 22-25, οι οποίες ανιχνεύουν τις στάσεις των αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι για τη χρήση της μητρικής γλώσσας τους.

11.3.1 Αναλυση δεδομένων ερωτήσεων 22-25

22) Σε ποιο βαθμό μιλάτε την αρβανίτικη γλώσσα στο Κυριάκι;

Στην εικοστή δεύτερη (22^η) ερώτηση του τελευταίου τμήματος, οι πληροφορητές απάντησαν σε ποιο βαθμό ομιλούν την αρβανίτικη γλώσσα στο Κυριάκι. Στο γράφημα 11-22, το υψηλότερο ποσοστό 47,9%, τριάντα πέντε (35) πληροφορητές, είκοσι (20) άνδρες και δέκα πέντε (15) γυναίκες, απάντησε με την επιλογή «κάποιες φορές/σπάνια» ότι δεν ομιλεί με μεγάλη συχνότητα την αρβανίτικη γλώσσα στο Κυριάκι. Για την επιλογή «πολύ συχνά», απάντησε το 32,9%, είκοσι τέσσερα (24) άτομα, με την υπεροχή του γυναικείου φύλου στην εκπροσώπηση έναντι του ανδρικού κατά δέκα (10) άτομα, ήτοι δεκαεπτά (17) γυναίκες και επτά (7) άνδρες. Ακόμα, η τιμή «ποτέ» καταγράφει ποσοστό 11%, οκτώ (8) άτομα, τρεις (3) άνδρες και πέντε (5) γυναίκες και έπεται η τιμή «πάντα», ποσοστό 8,2%, με δύο λιγότερους πληροφορητές από την προηγούμενη απάντηση, ήτοι έξι (6) άτομα, πέντε (5) άνδρες και μία (1) γυναίκα. Τέλος, δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής για την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-22: Η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι

Ως προς τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60», δεκαέξι (16) πληροφορητές απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια», δώδεκα (12) «πολύ συχνά», έξι «ποτέ»

και τρεις (3) «πάντα». Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», δώδεκα (12) άτομα απάντησαν «πολύ συχνά», δέκα (10) «κάποιες φορές/σπάνια», τρεις (3) «πάντα» και ένα (1) «ποτέ». Ακόμα, η τιμή «κάποιες φορές/σπάνια» είχε τη μεγαλύτερη εκπροσώπηση για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», ήτοι εννέα (9) άτομα, ένα (1) δήλωσε «ποτέ» και κανένα άτομο δεν υπήρξε για τις άλλες τιμές. Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «πολύ συχνά».

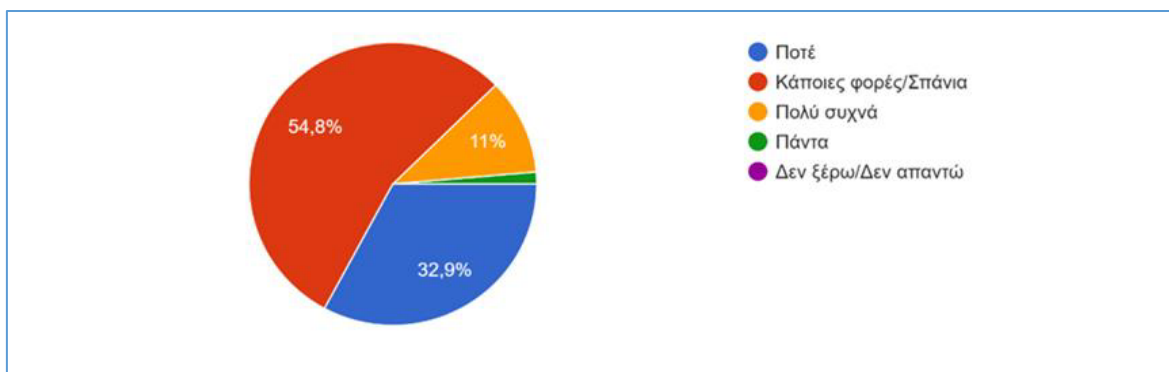
Επιπρόσθετα, εξετάζοντας τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου, διαπιστώνεται απόκλιση μεταξύ των τιμών «πολύ συχνά» και «κάποιες φορές/σπάνια» ως προς το επίπεδο μόρφωσης των συμμετεχόντων. Για την τιμή «πολύ συχνά», οι περισσότεροι συμμετέχοντες σε αριθμό δεκατέσσερις (14) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, τέσσερις (4) της ΔΕ και πέντε (5) της ΑΕ. Για την τιμή «κάποιες φορές/σπάνια» επτά (7) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, δεκαεπτά (17) της ΔΕ και ένδεκα (11) της ΑΕ. Ακόμα, για την τιμή «ποτέ», τέσσερις (4) ήταν απόφοιτοι της ΔΕ και ισοβαθμούν με δύο (2) άτομα οι άλλες μορφωτικές βαθμίδες. Τέλος, στην τιμή «πάντα», τρεις (3) ήταν απόφοιτοι της ΔμΕ, δύο (2) της ΔΕ και ένας (1) της ΑΕ.

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των συμμετεχόντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», είκοσι πέντε (25) απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια», είκοσι δύο (22) «πολύ συχνά», πέντε (5) «ποτέ» και τέσσερις (4) «πάντα». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», δέκα (10) άτομα απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια», τρεις (3) «ποτέ» και δύο (2) εξίσου άτομα για τις τιμές «πολύ συχνά» και «πάντα».

23) Σε ποιο βαθμό μιλάτε την αρβανίτικη γλώσσα εκτός του τόπου καταγωγής σας και διαμονή σας;

Στο επόμενο ερώτημα (23^ο), οι συμμετέχοντες απάντησαν σε ποιο βαθμό ομιλούν την αρβανίτικη γλώσσα εκτός του τόπου διαμονή τους. Στο γράφημα 11-23, το μεγαλύτερο ποσοστό 54,8%, σαράντα (40) άτομα, είκοσι ένας (21) άνδρες και δεκαεννέα (19) γυναίκες, έδωσε απάντηση «κάποιες φορές/σπάνια». Έπεται η επιλογή «πότε», ποσοστό 32,9%, την οποία επέλεξαν είκοσι τέσσερα (24) άτομα, με τις γυναίκες να υπερτερούν στην εκπροσώπηση έναντι των ανδρών, ήτοι δεκαέξι (16) γυναίκες έναντι οκτώ (8) ανδρών. Ακόμα, η τιμή «πολύ συχνά» καταγράφει ποσοστό 11% με οκτώ (8) πληροφορητές, έξι (6) άνδρες και δύο (2) γυναίκες, ενώ μία (1) γυναίκα (ποσοστό 1,4%) απάντησε ότι ομιλεί την

αρβανίτικη γλώσσα πάντα εκτός του τόπου διαμονής της. Τέλος, δεν υπήρξε κάποιος πληροφορητής για την απάντηση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-23: Η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας εκτός Κυριάκιου

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60», είκοσι δύο (22) πληροφορητές απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια», δέκα (10) «ποτέ», πέντε (5) «πολύ συχνά» και μηδενική συμμετοχή είχε η τιμή «πάντα». Για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», δεκατέσσερα (14) άτομα απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια», οκτώ (8) «ποτέ», τρία (3) «πολύ συχνά» και ένα (1) «πάντα». Ακόμα, η ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30» έλαβε έξι (6) άτομα για την τιμή «ποτέ» και δέκα (10) για την τιμή «κάποιες φορές/σπάνια». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα ηλικίας «άνω των 60» απάντησε «κάποιες φορές/σπάνια».

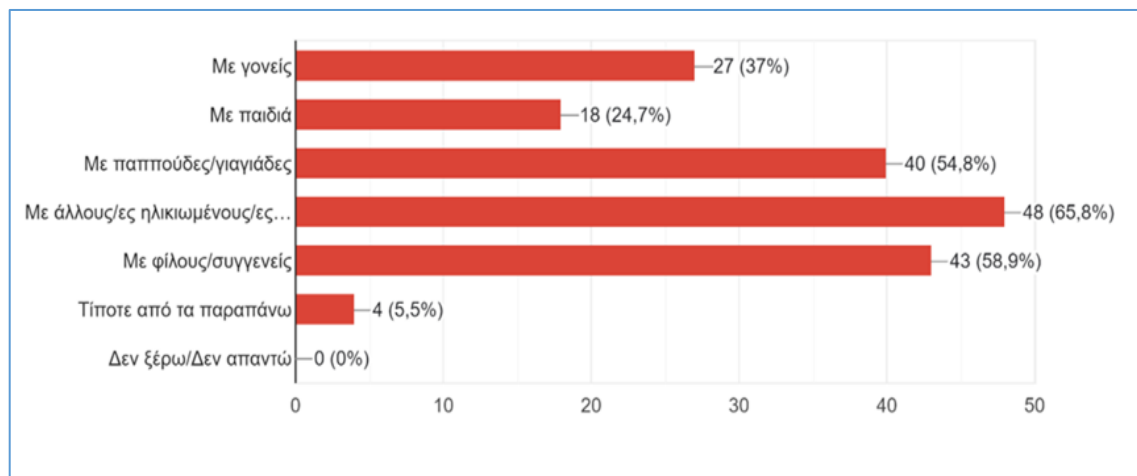
Επιπρόσθετα, εξετάζοντας τη μεταβλητή του «μορφωτικού επιπέδου», διαπιστώνεται απόκλιση στην τιμή «κάποιες φορές/σπάνια» ως προς το επίπεδο μόρφωσης των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, περίπου ισάριθμοι απόφοιτοι της ΔμΕ και της ΔΕ, ήτοι δεκαπέντε (15) και δεκαέξι (16) απόφοιτοι αντίστοιχα, απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια» και περίπου οι μισοί, οκτώ (8) άτομα, ήταν απόφοιτοι της ΑΕ για την ίδια απάντηση. Για τις τιμές «ποτέ» και «πολύ συχνά» δεν καταγράφεται σημαντική διαφορά στο μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων και τέλος ένας (1) απόφοιτος της ΔΕ απάντησε «πάντα».

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των συμμετεχόντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», τριάντα έξι (36) απάντησαν «κάποιες φορές/σπάνια», δεκαπέντε (15) «ποτέ», πέντε (5) «πολύ συχνά» και ένας (1) «πάντα». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», εννέα (9) άτομα απάντησαν «ποτέ», τέσσερα (4) «κάποιες φορές/σπάνια» και ένα (1) άτομο «πολύ συχνά».

24) Με ποιες ηλικίες επικοινωνείτε στην αρβανίτικη γλώσσα;

Στο προτελευταίο ερώτημα (24^ο) του παρόντος τμήματος, οι ερωτηθέντες απάντησαν με ποιες ηλικίες επικοινωνούν στην αρβανίτικη γλώσσα, με δυνατότητα επιλογής περισσότερων από μία απαντήσεις. Στο γράφημα 11-24, το υψηλότερο ποσοστό 65,8%, σαράντα οκτώ (48) άτομα, είκοσι πέντε (25) άνδρες και είκοσι τρεις (23) γυναίκες, δήλωσε ότι επικοινωνεί «με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες». Με μικρή διαφορά ερωτηθέντων έπονται οι απαντήσεις «με φίλους/συγγενείς» και «με παππούδες/γιαγιάδες». Για την απάντηση «με φίλους/συγγενείς» σημειώνεται ποσοστό 58,9%, σαράντα τρία (43) άτομα, είκοσι δύο (22) άνδρες και είκοσι μία (21) γυναίκες, ενώ το 54,8%, σαράντα (40) άτομα, δεκαοκτώ (18) άνδρες και είκοσι δύο (22) γυναίκες, απάντησε ότι επικοινωνεί «με παππούδες/γιαγιάδες». Ακόμα, το 37%, είκοσι επτά (27) άτομα, δεκατρείς (13) άνδρες και δεκατέσσερις (14) γυναίκες, έδωσε απάντηση «με τους γονείς» και το 24,7%, δεκαοκτώ (18) άτομα, με ισόποση εκπροσώπηση ατόμων στα δύο φύλα, ήτοι ανά εννέα (9) άτομα, δήλωσε «με τους γονείς». Τέλος, το 5,5%, μόλις τέσσερα (4) άτομα, με εξίσου αριθμητική εκπροσώπηση στη μεταβλητή του «φύλου» ανά δύο (2) άτομα, δήλωσε «τίποτε από τα παραπάνω» και δεν υπήρξαν πληροφορητές για την επιλογή «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Γράφημα 11-24: Η επικοινωνία μεταξύ των Αρβανιτών στο Κυριάκι

Ακόμα,, εξετάζοντας τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60», οι περισσότεροι πληροφορητές επικοινωνούν κατά φθίνουσα σειρά «με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες», «με φίλους/συγγενείς» και «με παππούδες/γιαγιάδες» με αριθμό πληροφορητών από δεκαοκτώ (18) έως είκοσι ενός (21). Στην ίδια ηλικιακή ομάδα παρατηρείται χαμηλότερη εκπροσώπηση πληροφορητών σε δεκαπέντε (15) για την τιμή «με γονείς» και εννέα (9) «με παιδιά», ενώ η τιμή «τίποτε από τα παραπάνω» έλαβε δύο (2)

πληροφορητές. Στην ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», η τιμή «με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες» έλαβε είκοσι τρεις (23) πληροφορητές, δεκαοκτώ (18) απάντησαν «με φίλους/συγγενείς», δεκατρείς (13) «με παππούδες/γιαγιάδες», οκτώ (8) «με παιδιά», έξι (6) «με γονείς» και ένας (1) «τίποτε από τα παραπάνω». Ακόμα, για την ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», εννέα (9) άτομα απάντησαν «με παππούδες/γιαγιάδες», έξι (6) «με γονείς», πέντε (5) «με φίλους/συγγενείς», τέσσερα (4) «με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες» και ένα (1) άτομο εξίσου για τις τιμές «με παιδιά» και «τίποτε από τα παραπάνω». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «με άλλους ηλικιωμένους/ες» και «με παππούδες/γιαγιάδες».

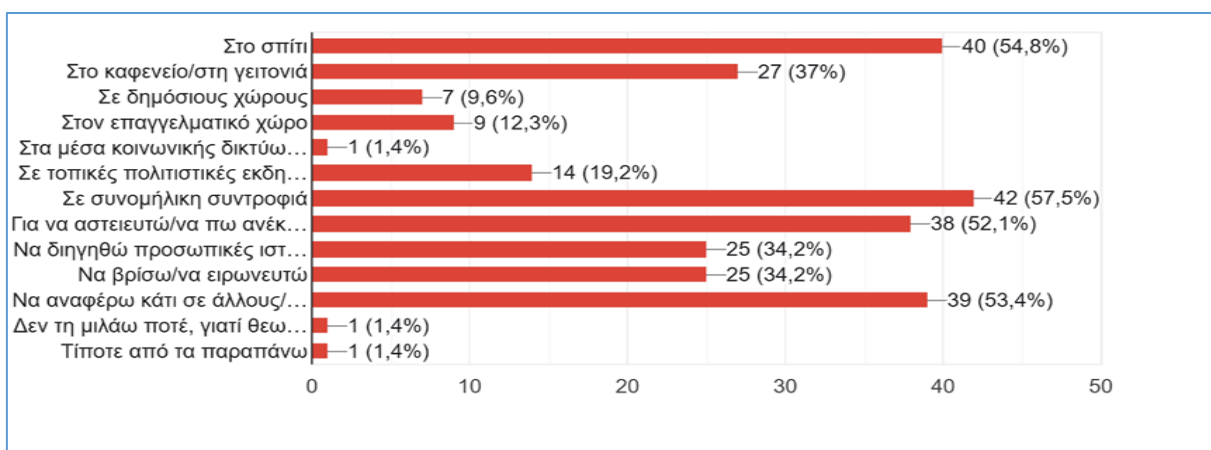
Αναφορικά με το «μορφωτικό επίπεδο» των ερωτηθέντων, η ΔΕ έλαβε δεκαεννέα (19) πληροφορητές για την τιμή «με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες», δεκαέξι (16) «με φίλους/συγγενείς», δεκατέσσερις (14) «με παππούδες/γιαγιάδες», εννέα (9) «με γονείς», έξι (6) «με παιδιά» και δύο (2) για την τιμή «τίποτε από τα παραπάνω». Δεν παρατηρείται ιδιαίτερη απόκλιση για τους απόφοιτους της ΔμΕ ως προς την εκπροσώπησή τους σε σχέση με τους εκείνους της ΔΕ στις τιμές «με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες», «με φίλους/συγγενείς», «με γονείς» και «με παιδιά», πλην της τιμής «με παππούδες/γιαγιάδες». Ακόμα, παρατηρείται ότι πληροφορητές με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο (απόφοιτοι της ΑΕ) σε αριθμό δεκαεπτά (17) επικοινωνούν «με παππούδες/γιαγιάδες», ακολουθούν οι δεκατρείς (13) «με γονείς», οι δώδεκα (12) «με φίλους/συγγενείς», οι εννέα (9) «με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες» και οι έξι (6) «με παιδιά».

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής» των ερωτηθέντων «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι», σαράντα ένας (41) απάντησαν «με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες», τριάντα τέσσερις (34) «με φίλους/συγγενείς», τριάντα (30) «με παππούδες/γιαγιάδες», δεκαεννέα (19) «με γονείς», δεκατέσσερις (14) «με παιδιά» και τρεις (3) «τίποτε από τα παραπάνω». Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», δέκα (10) ερωτηθέντες απάντησαν «με παππούδες/γιαγιάδες», εννέα (9) «με φίλους/συγγενείς», οκτώ (8) «με γονείς», επτά (7) «με φίλους/συγγενείς», πέντε (5) «με παιδιά» και ένας (1) «τίποτε από τα παραπάνω».

25) Σε ποιες περιστάσεις κάνετε χρήση της αρβανίτικης γλώσσας;

Στην τελευταία ερώτηση (25^η), οι πληροφορητές απάντησαν σε ποιες περιστάσεις κάνουν χρήση της αρβανίτικης γλώσσας, επιλέγοντας περισσότερες από μία απαντήσεις. Στην

απεικόνιση του **γραφήματος 11-25**, το 57,5%, σαράντα δύο (42) άτομα, είκοσι (20) άνδρες και είκοσι δύο (22) γυναίκες, δήλωσε «σε συνομήλικη συντροφιά», το 54,8%, σαράντα (40) άτομα, είκοσι δύο (22) άνδρες και δεκαοκτώ (18) γυναίκες, απάντησε «στο σπίτι» και το 53,4%, τριάντα εννέα (39) άτομα, είκοσι (20) άνδρες και δεκαεννέα (19) γυναίκες, δήλωσε «να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες χωρίς να με καταλάβουν». Ακόμα, το 52,1%, τριάντα οκτώ (38) άτομα, είκοσι ένας (21) άνδρες και δεκαεπτά (17) γυναίκες, ανέφερε «για να αστειευτώ/για να πω ανέκδοτα» και το 37%, είκοσι επτά (27) άτομα, είκοσι (20) άνδρες και επτά (7) γυναίκες, δήλωσε «στο καφενείο/στη γειτονιά». Για τις τιμές «να διηγηθώ προσωπικές ιστορίες/ιστορικά γεγονότα» και «να βρίσω/να ειρωνευτώ» καταγράφεται το ίδιο ποσοστό 34,2%, είκοσι πέντε (25) άτομα, αλλά με διαφορετική εκπροσώπηση στα δύο φύλα, ήτοι δώδεκα (12) άνδρες και δεκατρείς (13) γυναίκες για την τιμή «να διηγηθώ προσωπικές ιστορίες/ιστορικά γεγονότα» και δεκαπέντε (15) άνδρες και δέκα (10) γυναίκες για την τιμή «να βρίσω/να ειρωνευτώ». Συνεχίζοντας, χαμηλότερα ποσοστά σημειώνονται για τις επιλογές «σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις», «στον επαγγελματικό χώρο» και «σε δημόσιους χώρους». Το 19,2%, δεκατέσσερα (14) άτομα, δέκα (10) άνδρες και τέσσερις (4) γυναίκες, έδωσε απάντηση «σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις», το 12,9%, εννέα (9) άτομα, έξι (6) άνδρες και τρεις (3) γυναίκες, δήλωσε «στον επαγγελματικό χώρο» και το 9,7%, επτά (7) άτομα, τέσσερις (4) άνδρες και τρεις (3) γυναίκες, ανέφερε «σε δημόσιους χώρους». Τέλος, ένας (1) άνδρας απάντησε «στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης», μία (1) γυναίκα κάθε φορά αντιστοιχεί για τις απαντήσεις «δεν τη μιλάω ποτέ, γιατί θεωρούν ότι είμαι αλβανικής καταγωγής» και «τίποτε από τα παραπάνω».

Γράφημα 11-25: Η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας σε διάφορες περιστάσεις

Ως προς τη μεταβλητή της «ηλικίας», στην ηλικιακή ομάδα των «30-60», οι τιμές «για να αστειευτώ/για να πω ανέκδοτα», «να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες χωρίς να με καταλάβουν», «σε συνομήλικη συντροφιά» και «στο σπίτι» είχαν τη μεγάλη εκπροσώπηση με κυμαινόμενο αριθμό δεκαοκτώ (18) έως είκοσι (20) πληροφορητών, δεκαπέντε (15) άτομα απάντησαν «στο καφενείο/στη γειτονιά», δώδεκα (12) «να διηγηθώ προσωπικές ιστορίες/ιστορικά γεγονότα» και ένδεκα (11) «να βρίσω/να ειρωνευτώ». Ακόμα, διαπιστώνεται ότι οι πληροφορητές με ηλικία μεταξύ των «30-60» δεν χρησιμοποιούν ευρύτατα την αρβανίτικη γλώσσα «σε δημόσιους χώρους», «στον επαγγελματικό χώρο» και στα «μέσα κοινωνικής δικτύωσης». Παρόμοια, για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60» δεν υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις ως προς τις περιστάσεις χρήσης της αρβανίτικης γλώσσας σχετικά με τις προαναφερόμενες τιμές. Ωστόσο, αξιόλογο εύρημα αποτελεί ότι πέντε (5) άτομα «άνω των 60» χρησιμοποιούν την αρβανίτικη γλώσσα «σε δημόσιους χώρους» σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, ήτοι δύο (2) ερωτηθέντες μεταξύ των «30-60» και κανείς για «κάτω των 30». Ακόμα, παρατηρείται ότι υπάρχει δυνητικά ικανοποιητική εκπροσώπηση σε όλες τις ηλικιακές ομάδες για την τιμή «σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις» με τρία (3) άτομα «κάτω των 30», πέντε (5) μεταξύ των «30-60» και έξι (6) «άνω των 60», παρά το χαμηλό σημειωθέν ποσοστό της. Επιπρόσθετα, για την ηλικιακή ομάδα των «κάτω των 30», επτά (7) άτομα απάντησαν «στο σπίτι», έξι (6) «να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες χωρίς να με καταλάβουν», πέντε (5) «σε συνομήλικη συντροφιά», τέσσερα (4) «για να αστειευτώ/για να πω ανέκδοτα», τρία (3) «να βρίσω/να ειρωνευτώ» και δύο (2) «στο καφενείο/στη γειτονιά». Τέλος, η μοναδική αναλφάβητη γυναίκα, ηλικίας «άνω των 60», απάντησε «σε συνομήλικη συντροφιά», «να διηγηθώ προσωπικές ιστορίες/ιστορικά γεγονότα» και «να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες χωρίς να με καταλάβουν».

Αναφορικά με το «μορφωτικό επίπεδο» των ερωτηθέντων, στις τιμές «σε συνομήλικη συντροφιά», «να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες χωρίς να με καταλάβουν», «στο σπίτι» και «να βρίσω/να ειρωνευτώ» παρατηρείται αμελητέα απόκλιση στη συμμετοχή πληροφορητών ανά μορφωτική βαθμίδα. Αντίθετα, η τιμή «για να αστειευτώ/για να πω ανέκδοτα» έλαβε δεκαοκτώ (18) απόφοιτους της ΔΕ, ένδεκα (11) της ΔμΕ και εννέα (9) της ΑΕ, η τιμή «να διηγηθώ προσωπικές ιστορίες/ιστορικά γεγονότα» είχε έξι (6) απόφοιτους της ΑΕ, επτά (7) της ΔΕ και ένδεκα (11) της ΔμΕ και η τιμή «στον επαγγελματικό χώρο» με έναν (1) απόφοιτο της ΔμΕ, έξι (6) της ΔΕ και δύο (2) της ΑΕ. Ακόμα, για τις τιμές «σε δημόσιους χώρους» και «σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις», παρά τα χαμηλά ποσοστά τους, φαίνεται

ότι το επίπεδο μόρφωσης των πληροφορητών δεν επηρεάζει απόλυτα τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας σε αυτές τις περιστάσεις. Τέλος, μία (1) γυναίκα, απόφοιτος της ΔμΕ και ηλικίας μεταξύ των «30-60», απάντησε «δεν τη μιλάω ποτέ, γιατί θεωρούν ότι είμαι αλβανικής καταγωγής».

Τέλος, ως προς τον «τόπο καταγωγής και διαμονής», ισοβαθμία με τριάντα τρεις (33) συμμετέχοντες «με καταγωγή και διαμονή στο Κυριάκι» είχαν οι τιμές «στο σπίτι», «να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες χωρίς να με καταλάβουν» και «σε συνομήλικη συντροφιά», έπεται η τιμή «για να αστείευτώ/για να πω ανέκδοτα» με τριάντα ένα (31) άτομα, είκοσι δύο (22) άτομα εξίσου έλαβαν οι τιμές «στο καφενείο/στη γειτονιά», «να βρίσω/να ειρωνευτώ» και «να διηγηθώ προσωπικές ιστορίες/ιστορικά γεγονότα», δέκα (10) «σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις», οκτώ (8) «στον επαγγελματικό χώρο», επτά (7) «σε δημόσιους χώρους» και ένα (1) άτομο εξίσου για τις υπόλοιπες τιμές. Για την τιμή «με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή», εννέα (9) απάντησαν «σε συνομήλικη συντροφιά», ισοβαθμία με επτά (7) άτομα έλαβαν οι τιμές «στο σπίτι» και «για να αστείευτώ/για να πω ανέκδοτα», έξι (6) για την τιμή «να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες χωρίς να με καταλάβουν», πέντε (5) «στο καφενείο/στη γειτονιά», τέσσερα (4) άτομα «σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις» και τρία (3) άτομα εξίσου για τις τιμές «να βρίσω/να ειρωνευτώ» και «να διηγηθώ προσωπικές ιστορίες/ιστορικά γεγονότα».

11.4 Συζήτηση αποτελεσμάτων ερωτηματολογίου των Αρβανιτών στο Κυριάκι

Ξεκινώντας με την αποτίμηση των δεδομένων δημογραφικού περιεχομένου στις ερωτήσεις 1-5, προκύπτει ότι από το σύνολο των εβδομήντα τριών (73) ερωτηθέντων δεν παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση ως προς τη μεταβλητή του «φύλου», με σχεδόν ισόποση εκπροσώπηση στα δύο φύλα. Σε εξάρτηση της μεταβλητής της «ηλικίας», διαπιστώνεται υπερεκπροσώπηση στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ των «30-60» και ικανοποιητική εκπροσώπηση για την ηλικιακή ομάδα «άνω των 60», χωρίς να επηρεάζεται απόλυτα η μεταβλητή του φύλου σε αυτές τις ηλικιακές ομάδες. Ωστόσο, από τη συγκριτική μελέτη της συμμετοχής των πληροφορητών αναφορικά με την εξέταση της μεταβλητής της «ηλικίας», πιθανολογούμε τη μικρή συμμετοχή τους στην ηλικιακή ομάδα «κάτω των 30», εξαιτίας της αυξημένης κινητικότητάς τους στα αστικά κέντρα για την εκπλήρωση των

πανεπιστημιακών σπουδών τους ή άλλων εργασιακών δραστηριοτήτων. Ακόμα, κατά την εξέταση της μεταβλητής του *«μορφωτικού επιπέδου»*, προκύπτει η σχεδόν ισόβαθμη συμμετοχή των πληροφορητών στα καταγραφόμενα ποσοστά της ΔμΕ και της ΔΕ, με τους άνδρες να είναι σε μικρό βαθμό περισσότεροι, χωρίς ωστόσο η μεταβλητή του φύλου να επηρεάζει σημαντικά το μορφωτικό επίπεδό τους. Λιγότερη εκπροσώπηση πληροφορητών σημειώνεται για την ΑΕ, με σχεδόν ισόβαθμη συμμετοχή ανδρών και γυναικών. Τέλος, ως προς τον *«τόπο καταγωγής και διαμονής»* των Αρβανιτών, καταγράφεται υπερεκπροσώπηση πληροφορητών [πενήντα επτά (57) άτομα] *«με καταγωγή και τόπο διαμονής στο Κυριάκι»* και υποεκπροσώπηση σε αριθμό δεκαέξι (16) ατόμων *«με καταγωγή από το Κυριάκι και διαμονή σε άλλη περιοχή»*, αναγράφοντας την πόλη της Λιβαδειάς.

Θέτοντας ως στόχο τη διερεύνηση των στάσεων των Αρβανιτών στο Κυριάκι, εξετάζουμε τον υποθετικό θεωρητικό άξονα συνδυαστικά με τα υποερωτήματά μας για (β), (i) και (v) (βλ. 1.1). Αποτιμώντας τα δεδομένα των ερωτήσεων 15, 18 και 19, διαπιστώνεται ομόφωνα ότι οι πληροφορητές αναγνωρίζουν την αξία της μητρικής τους γλώσσας και διάκεινται θετικά στη μεταβίβασή της στα νεότερα μέλη, όπως και στη διατήρηση των πολιτισμικών και παραδοσιακών αξιών από τη νέα γενιά. Η μητρική τους γλώσσα προσδιορίζει περισσότερο την πολιτισμική τους ταυτότητα και καταγωγή, λειτουργεί ως συνεκτικός κρίκος με την επόμενη γενιά, για τη διατήρηση και τη συνέχιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, της αρβανίτικης παράδοσης, των ηθών και των εθίμων.

Η θετική αυτή στάση αντιπαραβάλλεται με την αντιφατικότητα των στάσεων στα ερωτήματα 5 και 6 περί της (αν)ισότητας της αρβανίτικης γλώσσας με την ΚΝΕ, όπως και με άλλα γλωσσικά συστήματα αντίστοιχα. Ειδικότερα, δεν διατυπώνεται με ομοφωνία μια ξεκάθαρη άποψη των Αρβανιτών στο Κυριάκι, αποδεχόμενοι είτε την κατωτερότητά της είτε την ισοτιμία της με την ΚΝΕ, ενώ δεν δύναται να εκτιμηθεί η αδιάφορη στάση κάποιων πληροφορητών (ερώτηση 5). Αντίθετα, οι πληροφορητές σχεδόν ομόφωνα αποκρίνονται για την ισοτιμία της μητρικής τους γλώσσας με άλλα διαλεκτικά συστήματα ή μειονοτικές γλώσσες, με λίγους ωστόσο να την κατατάσσουν ως ανώτερη ή κατώτερη ή/και να αποφεύγουν τη διαπραγμάτευση της κοινωνικής τους στάσης (ερώτηση 6). Από τα παραπάνω ευρήματα, είμαστε σε θέση να συνάγουμε ότι η γλωσσική ανισότητα αποτελεί μια ιδεολογική και μεταπραγματολογική αντιπαράθεση, σχετικά με την κατάταξη των γλωσσικών συστημάτων. Η μεταστροφή των στάσεων των Αρβανιτών για την ισοτιμία των γλωσσικών συστημάτων αίρει προφανώς τον εδραιωμένο *«μύθο»* της μονογλωσσίας, αλλά

στη συνειδήσή τους η ΚΝΕ απολαμβάνει το κύρος και κάθε άλλο γλωσσικό σύστημα περιθωριοποιείται, λόγω των δομικών του αποκλίσεων από την ίδια. Ωστόσο, η αξίωση της αναγνώρισης της ισοτιμίας της αρβανίτικης γλώσσας συγκριτικά με την ΚΝΕ και με άλλα ετερόνομα γλωσσικά συστήματα δεν αποτελεί μια συγκρουσιακή σχέση, όπως επιβεβαιώνεται στη Σελλά-Μάζη (2016: 29) και στους Tsitsipis & Elmendorf (1983).

Προχωρώντας στην εξέταση των δεδομένων στις ερωτήσεις 10, 11, 12 και 13, ανιχνεύουμε την ενδεχόμενη αποφυγή ή μη της χρήσης της μητρικής γλώσσας των Αρβανιτών στο Κυριάκι, εξαιτίας των κοινωνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων, βάσει του υποθετικού μας άξονα στο θεωρητικό μέρος για το (β) και (iii). Η συναισθηματική κατάσταση των Αρβανιτών στο Κυριάκι για τη χρήση της μητρικής γλώσσας αποτελεί για τους περισσότερους μια «φυσιολογική» αντίδραση και κάποιοι εκδηλώνουν την «υπερηφάνεια» τους, όταν την ομιλούν σε γενικό επίπεδο. Οι πληροφορητές δεν αισθάνονται καθόλου «ντροπή», πλην κάποιων εξαιρέσεων, με την εκδήλωση της «αμηχανίας» και της «ανασφάλειας» (ερώτηση 10). Ωστόσο, ετεροαξιολογώντας οι Αρβανίτες τη στάση των μελών της κυρίαρχης ομάδας κατά την επαφή μαζί τους, εκφράζουν αντίθετες αντιδράσεις. Οι περισσότεροι Αρβανίτες εκτιμούν ως «φυσιολογική» και «ισότιμη» τη στάση των μελών της κυρίαρχης ομάδας προς τους ίδιους και κάποιοι διατυπώνουν ότι είναι αποδέκτες «θετικών» και «υποτιμητικών/αρνητικών» στάσεων (ερώτηση 12). Στην ετεροαξιολογητική τοποθέτηση των αντικρουόμενων αυτών στάσεων των μελών της κυρίαρχης ομάδας, οι Αρβανίτες εκτιμούν ως πιθανή και σε λιγότερο βαθμό τη συχνότατη συσχέτιση για τη συγγένεια της μητρικής τους γλώσσας με την αλβανική και περαιτέρω της ταύτισης της καταγωγής τους με τους Αλβανούς (ερώτηση 13). Λίγοι, ωστόσο, απορρίπτουν την παραπάνω στάση για την ίδια ερώτηση. Ανεξάρτητα από τις εσωτερικευμένες πεποιθήσεις τους για την αποδοχή τους στο ομόγλωσσο περιβάλλον, οι πληροφορητές της μειονοτικής γλώσσας σχεδόν ομόφωνα εκφράζουν ότι η γνώση και η χρήση της μητρικής τους γλώσσας δεν αποτελεί εμπόδιο σε τομείς της καθημερινής τους ζωής και στις κοινωνικές πρακτικές τους (ερώτηση 11). Δεν μπορεί να παραλειφθεί, όμως, το γεγονός ότι λίγα άτομα αποδέχονται ρητά τα μεταπραγματολογικά στερεότυπα, καθώς τα Αρβανίτικα αποτελούν τροχοπέδη στην κοινωνική άνοδο και στη μορφωτική εξέλιξη των ίδιων.

Κατά τους Tsitsipis & Elmendorf (1983: 293, 296, 298) ο στιγματισμός σχετιζόταν με τη την αρβανίτικη γλώσσα και τους ίδιους τους ομιλητές της, προωθώντας οι γονείς την αποτροπή της μετάδοσης και χρήσης της στα νεότερα άτομα, καθώς ήταν υπαρκτός ο

κίνδυνος της σύνδεσής τους με τους Αλβανούς, παρά την άγνοια της γλωσσικής συγγένειας των περισσότερων ατόμων με την αλβανική (εκτός κάποιων ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας). Η γλωσσική ανασφάλεια των σημερινών ομιλητών στο Κυριάκι δεν επηρεάζει βαθύτατα τη συναισθηματική τους κατάσταση, ώστε να εκδηλώνουν τη χαμηλή αυτοεκτίμησή τους για τη μητρική τους γλώσσα, μεταπηδώντας στη γλώσσα της καταξιωμένης γλωσσικής ομάδας (Μπασλής, 2017:133), καθώς δεν αισθάνονται καθόλου *ντροπή* και η χρήση της ΚΝΕ από τους ίδιους αποτελεί μια ευσυνείδητη κοινωνιογλωσσική συμπεριφορά. Κατά τη Σελλά- Μάζη (2016: 29) δεν επιβεβαιώνεται στη βιβλιογραφία το αίσθημα της *ντροπής* των Αρβανιτών για τη μητρική τους γλώσσα και δεν αποδέχονται την αμφισβήτηση της ελληνικότητάς τους.

Όμως, παρά τη θετική στάση των Αρβανιτών στο Κυριάκι για τη βαθύτερη πολιτισμική σύνδεσή τους με τη μητρική γλώσσα τους, η ανάδειξη των συγκρουσιακών τους στάσεων υποκύπτει στη ρεαλιστική εκδοχή, παραμερίζοντας περισσότερο τη ζωτικότητα της από το παρελθόν (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 293-294). Η ανίχνευση των γλωσσικών και κοινωνικών στάσεων των Αρβανιτών στο Κυριάκι σχετίζεται με τον υποθετικό άξονά μας, εξετάζοντας το (β) και συνδυαστικά τα υποερωτήματα (iv) και (v). Στην ερώτηση 7, η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας δεν είναι το ίδιο αρεστή σε όλους τους πληροφορητές, με τους περισσότερους να δηλώνουν ότι τους αρέσει «*αρκετά*» και με μικρή διαφορά κάποιοι δήλωσαν «*πάρα πολύ*» και κάποιοι «*λίγο*». Αυτό το εύρημα αποδεικνύει ότι, αν και οι πληροφορητές αρέσκονται σε ικανοποιητικό βαθμό στην ομιλία της, το επίπεδο ικανότητας της χρήσης των ομιλητών είναι ακμαίο σε νέες, μεσαίες και μεγαλύτερες ηλικίες (μεταξύ των «30-60» και «*άνω των 60*»), με χαμηλό και μέσο μορφωτικό επίπεδο (της ΔμΕ και της ΔΕ), ανεξαρτήτως του φύλου, με την πλειοψηφία του να κατάγεται και να διαμένει στο Κυριάκι και λίγους σε άλλη περιοχή (ερώτηση 8). Έτσι, οι τερματικοί και ικανοί πληροφορητές αποκρίνονται ότι ομιλούν τα Αρβανίτικα «*πολύ καλά*» και «*καλά*». Ωστόσο, είμαστε σε θέση να επιβεβαιώσουμε ότι η γλωσσική μετατόπιση στο Κυριάκι είναι φανερή (το 27, 4% με την απάντηση «*λίγο*») για τις νεότερες ηλικίες («*κάτω των 30*») και σε μια μερίδα πληροφορητών ηλικίας των «30-60», αποφοίτων των μορφωτικών βαθμίδων της ΔΕ και της ΑΕ, ανεξάρτητα του τόπου διαμονής τους. Σύμφωνα με τους Tsitsipis & Elmendorf (1983: 292), οι τερματικοί ομιλητές στο Κυριάκι παλαιότερα ήταν από ηλικίας 5 έως 19 ετών (κατά μέσο ηλικίας 15 ετών), εξαιτίας της γεωφυσικής και κοινωνικοοικονομικής απομόνωσης του χωριού σε αντίθεση με τους ομιλητές στα Σπάτα της Αττικής που ήταν

από 11 έως 37 ετών. Η εικόνα στα Σπάτα, εκείνη την περίοδο, μαρτυρά μια ημιαστική περιοχή με υπαρκτή την εκβιομηχάνιση της γεωργίας, την κατάλληλη γεωφυσική της τοποθεσία (κοντά στη θάλασσα) και την κοντινή απόστασή της από την Αθήνα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη βαθμιαία ανάπτυξη της οικονομίας, της αστικοποίησης και τον μετασχηματισμό της κοινωνίας στα Σπάτα σε αντίθεση με το Κυριάκι.

Η κοινωνιογλωσσική συμπεριφορά των πληροφορητών ως φορείς της αρβανίτικης γλώσσας αντικατοπτρίζεται στην εκτίμηση της λειτουργικότητάς της σε επικοινωνιακό επίπεδο, αποκαλύπτοντας τις αντίθετες στάσεις τους. Στην ερώτηση 14, παρατηρείται η διαφωνία των Αρβανιτών, με τους περισσότερους να θεωρούν ότι τα Αρβανίτικα αποτελούν ένα εκφραστικό και πλούσιο μέσο επικοινωνίας και με μικρή διαφορά από τους πρώτους, ενώ αρκετοί προσδίδουν μετριότητα στη γλώσσα τους ως προς την αξία της ποιότητάς της για την επίτευξη της επικοινωνίας τους. Η υποτίμηση των υποκειμένων για τη γλώσσα τους εκφράζεται από λίγους αφενός με την απάντηση «λίγο», αποκρινόμενοι για τις περιορισμένες εκφραστικές και επικοινωνιακές λειτουργίες ως γλωσσικό εργαλείο και αφετέρου από εκείνους τους λίγους το οποίο το θεωρούν ρητά ως υπολειτουργικό μέσο με την απάντηση «καθόλου». Από τη συγκριτική μελέτη των μεταβλητών, προκύπτει ότι οι νεότερες, νέες και μεσαίες ηλικίες θεωρούν ικανοποιητική έως επαρκή την καταλληλότητα και τη χρησιμότητα των Αρβανίτικων σε επικοινωνιακό επίπεδο, με διπλάσια εκπροσώπηση των γυναικών και τους περισσότερους πληροφορητές να βρίσκονται στην ηλικιακή ομάδα των «30-60» για την τιμή «πολύ». Το μορφωτικό επίπεδο των Αρβανιτών επηρεάζει τις αποκρίσεις τους, ανεξαρτήτως της ηλικίας τους. Ωστόσο, οι στάσεις των μεγαλύτερων ηλικιών είναι αντίθετες, καθώς προσεγγίζουν είτε θετικά είτε αρνητικά τη χρησιμότητα της μητρικής τους γλώσσας, ως εκφραστικό και επικοινωνιακό εργαλείο. Σύμφωνα με τη Holmes (2016) η προτίμηση της χρήσης πρότυπων τύπων ή τύπων γοήτρου είναι αυξημένη μεταξύ των ηλικιών 30 με 55 στους ομιλητές, υπό την πίεση της συμμόρφωσής τους προς τις γλωσσικές νόρμες. Αντίθετα, η χρήση τους μειώνεται στην τρίτη ηλικία και στην εφηβεία (Holmes, 2016: 270). Η αύξηση του επιπέδου μόρφωσης των ατόμων συμβάλλει στη μείωση της γλωσσικής ικανότητας και της λειτουργικότητας των τοπικών γλωσσικών ποικιλιών, με την τάση αυτή όμως να αντιστρέφεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Λιόσης, 2007: 14).

Οι παραπάνω στάσεις αντιπαρατίθενται με τη διαδικασία μεταβίβασης της γλώσσας από γενιά σε γενιά. Φορείς μεταβίβασης της αρβανίτικης γλώσσας κατά το κοινωνικοποιητικό

στάδιο στην κρίσιμη παιδική ηλικία των χρηστών αποτελούν κυρίως τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, «οι παππούδες/οι γιαγιάδες», έπονται «οι γονείς» και «οι φίλοι/συγγενείς» και σε λιγότερο βαθμό αναδεικνύονται «τα τραγούδια/ποίηση» και «τα αδέρφια» (ερώτηση 9). Η μετάδοση της αρβανίτικης γλώσσας στα νεότερα μέλη και στις επόμενες γενιές καθίσταται επισφαλής πλέον στο Κυριάκι, αφού οι παραδοσιακοί φορείς μεταλαμπάδευσής της, κυρίως οι μεγαλύτερες ηλικίες, διατηρούν αντίθετες απόψεις για τη χρησιμότητά της σε επικοινωνιακό επίπεδο (ερώτηση 14), γεγονός που επαληθεύει το εύρημά μας για τη λειτουργική συρρίκνωσή της στις νεότερες ηλικίες (ερώτηση 8).

Αντίθετες και αμφιθυμικές στάσεις των πληροφορητών ανιχνεύονται ως προς τον βαθμό συχνότητας της χρήσης της αρβανίτικης γλώσσας στην ενδοκοινοτική επικοινωνία τους και εκείνης, εκτός των συνόρων της τοπικής κοινότητας του Κυριακίου, στις ερωτήσεις 22 και 23 αντίστοιχα. Πιο αναλυτικά, στην ερώτηση 22, η ενδοκοινοτική επικοινωνία των χρηστών μέσω της γλώσσας τους στο Κυριάκι καθίσταται περιορισμένη («κάποιες φορές/σπάνια»), ανεξάρτητα από την επίδραση των μεταβλητών. Εντούτοις, η αυξημένη χρήση της εντοπίζεται κυρίως σε γυναίκες, σε νέους και σε μεσήλικες (των «30-60») και σε μεγαλύτερους, με χαμηλό ιδίως μορφωτικό επίπεδο για την απάντηση «πολύ συχνά» στην ίδια ερώτηση. Η διαφορούμενη κοινωνιογλωσσική συμπεριφορά των ομιλητών στο Κυριάκι υποδηλώνει ότι τα Αρβανίτικα οροθετούνται σε συγκεκριμένα επικοινωνιακά και γεωγραφικά πλαίσια από τους ομιλητές τους. Έτσι, οι εξωοικιακοί χώροι, εντός του Κυριακίου, αποτελούν σε μεγάλο βαθμό το σημείο συνάντησης για την ανάπτυξη των κοινωνικών επαφών τους με οικεία, φιλικά και συγγενικά πρόσωπα και με «άλλους/ες ηλικιωμένους/ες» συντοπίτες/ίσσες (ερώτηση 24), στα πλαίσια της κοινής συνεύρεσής τους σε ανεπίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα όπως «σε καφεενία/ σε αγορές» και «σε συνομήλικες συντροφίες» (ερώτηση 25). Ακόμα, η επικοινωνία στα πλαίσια τη οικογένειας πραγματοποιείται στο «σπίτι», περισσότερο με τα μεγαλύτερα μέλη, «τους παππούδες/ τις γιαγιάδες» και λιγότερο με «τους γονείς», ενώ η χρήση τους δεν είναι ευρύτατη με «τα παιδιά» (ερωτήσεις 24 και 25). Παρόμοια, η χρήση τους δεν έχει κεντρική θέση σε επίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα όπως «σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις», «σε δημόσιους χώρους» (π.χ. δημαρχείο, τράπεζα) και «στον επαγγελματικό χώρο», αλλά και στα «μέσα κοινωνικής δικτύωσης» (ερώτηση 25). Ως προς το τελευταίο, η επικοινωνιακή λειτουργικότητα των χρηστών σε εξωκοινοτικά πλαίσια και χώρους (ερώτηση 23) χαρακτηρίζεται άκρως περιορισμένη και υποβαθμισμένη, καθώς οι περισσότεροι

πληροφορητές κάνουν περιστασιακή χρήση της αρβανίτικης γλώσσας με την απόκριση «κάποιες φορές/σπάνια» και αρκετοί αποφεύγουν συνειδητά και ρητά τη χρήση της με την απάντηση «ποτέ». Λίγα άτομα και άλλος ένας πληροφορητής έδειξαν την προτίμησή τους στη χρήση της, εκτός του Κυριακίου με τις απαντήσεις «πολύ συχνά» και «πάντα» αντίστοιχα. Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι δεν τίθεται το θέμα της αυτοπροστασίας της γλώσσας τους σε εξωκοινοτικά πλαίσια, καθώς δεν αναπαράγεται κάποια ιδεολογική σύγκρουση, αποδεχόμενοι οι ομιλητές τη μονογλωσσική τους ταυτότητα.

Συσχετίζοντας τα παραπάνω με τον λεκτικό αρβανίτικο λόγο στην ερώτηση 25, διαπιστώνεται ότι η επικοινωνία των μελών σε μεγάλο βαθμό στο Κυριάκι πραγματώνεται μέσω της «κρυπτολαλικής/κρυφολαλικής ομιλίας» και των «αστεϊσμών» ή του «ανέκδοτου λόγου». Οι περισσότεροι οικειοποιούνται λεκτικά στοιχεία για να μην γίνουν αντιληπτοί από τους άλλους, ανεξάρτητα από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, με την απάντηση «να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες, χωρίς να με καταλάβουν». Οι «αστεϊσμοί» ή τα «ανέκδοτα» είναι επιτρεπτοί/ά σε μεγάλο βαθμό από άνδρες και γυναίκες, νέους και μεσήλικες («των 30-60»), με χαμηλό και μέσο μορφωτικό επίπεδο, οι οποίοι διαμένουν στο Κυριάκι. Ακόμα, στον αρβανίτικο λόγο των χρηστών με τα ίδια κοινωνικά γνωρίσματα, συμπεριλαμβανομένων ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και άλλων με ανώτερη μόρφωση, εντοπίζονται «υβριστικά/ειρωνικά σχόλια», ενώ ο αφηγηματικός λόγος σε επικοινωνιακό επίπεδο για «την κατάθεση προσωπικών γεγονότων ή ιστορικών στοιχείων» είναι συχνός, όχι όμως σε νεότερες ηλικίες («κάτω των 30»). Τέλος, μόνο ένα άτομο εκδήλωσε αισθήματα κατωτερότητας και αυτοϋποβιβασμού με την απάντηση «δεν την έμαθα ποτέ, γιατί θα με θεωρούν αλβανικής καταγωγής».

Τα παραπάνω ευρήματά μας επαληθεύονται εκ νέου, καθώς η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας επιβιώνει σε μεσήλικες και ηλικιωμένους στην ενδοκοινοτική σφαίρα επικοινωνίας, με την ενδογενεακή χρήση να είναι διαδεδομένη και τη διαγενεακή περιορισμένη (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 293-294). Η ανάπτυξη της τοπικής αλληλεγγύης και της σύσφιξης των συναισθηματικών δεσμών μεταξύ των ομιλητών στις ανεπίσημες περιστάσεις δεν έχουν χαθεί ολοκληρωτικά, καθώς η πλειοψηφία των χρηστών συνεχίζει να «επαγγέλλεται» ότι είναι ένα πολυνήμαντο δίκτυο. Κατά τους Αρχάκη & Κονδύλη (2011: 196) κοινωνικό δίκτυο ονομάζεται το σύνολο των ατόμων τα οποία συνδέονται με κοινωνικές σχέσεις συγγένειας, φιλίας, γειτονίας, κοινής εργασίας και διασκέδασης. Το δίκτυο αυτό θεωρείται πυκνό και πολυνήμαντο, όταν τα μέλη του

συνδέονται άμεσα μεταξύ τους, αναπτύσσουν και μοιράζονται περισσότερους από έναν δεσμούς. Ως εκ τούτου, ένα πυκνό και πολυνήμαντο δίκτυο φαίνεται να συγκροτούν τα μέλη της γλωσσικής κοινότητας με αρβανίτικη καταγωγή στο Κυριάκι της Βοιωτίας ακόμα και σήμερα, καθώς χρησιμοποιούν σε ικανοποιητικό βαθμό την αρβανίτικη γλώσσα κατά την κοινωνική επαφή τους, παρά τις ενδείξεις της γλωσσικής μετατόπισης στις νεότερες ηλικίες και της περιορισμένης συχνότητας της χρήσης της σε διάφορες περιστάσεις ενδοκοινοτικών ή/και εξωκοινοτικών πλαισίων. Αν και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και οι γονείς παραμένουν οι κύριοι φορείς της μεταβίβασης της μητρικής γλώσσας στα παιδιά, η γλωσσική συρρίκνωσή της ή/και η εξαφάνισή της είναι δεδομένη στο Κυριάκι, με θύλακες αντίστασης να μαρτυρούν πληροφορητές με την κοινωνικοποιητική τους διαδικασία να έχει διαμορφωθεί στην περιοχή (ερώτηση 8). Αναφορικά με το γυναικείο φύλο στο Κυριάκι, δε φαίνεται να εισάγει αλλαγές προς την κατεύθυνση της KNE, καθώς οι γυναίκες που εισάγουν αλλαγές προς την κατεύθυνση της καθομιλουμένης σε διάφορες κοινότητες, αναπτύσσουν ένα δίκτυο κοινωνικών σχέσεων με ισχυρούς δεσμούς αλληλεγγύης κατά την επαφή τους με τα μέλη του (Holmes, 2016: 276).

Σε πολλές περιπτώσεις εμφανίζεται μια παρόμοια γλωσσική συμπεριφορά στην ομιλία χρηστών, όπως συνηθίζεται στη χρήση των λεγόμενων «*συνθηματικών γλωσσών*» ή «*αντιγλωσσών*»⁵⁴, ώστε να είναι μην είναι εφικτή η καταιόνησή της από μη κοινούς ομιλητές (Δελβερούδη, 2001β). Η χρήσης τους συνιστά διακριτό γνώρισμα αλληλοαναγνώρισης και διαφοροποίησης των μελών μιας ομάδας (ή μιας υποκοινοτύρας) από άτομα άλλων κοινωνικών ομάδων (Ξυδόπουλος, 2008: 234). Κατά τους Tsitsipis & Elmendorf (1983: 294) η απόκρυψη των πληροφοριών δεν αποτελούσε συνήθης πρακτική για τα νεότερα μέλη στο Κυριάκι στο παρελθόν, παρά μόνο για τους ξένους, εμποδίζοντας τον εκσυγχρονισμό της κοινότητας, καθώς αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την οικονομική και κοινωνική κινητικότητα των ατόμων (Τσιτσιπής, 1981: 171, όπ. αναφ. στο Tsitsipis & Elmendorf (1983: 294).

Ακόμα, σύμφωνα με τους Tsitsipis & Elmendorf (1983: 299), η αντικατάσταση της αρβανίτικης γλώσσας από την ελληνική ήταν δεδομένη στο γλωσσικό ρεπερτόριο των τερματικών ομιλητών, όπως συχνή ήταν και η χρήση λεκτικών στοιχείων μέσω του

⁵⁴ Πρόκειται για το «*περιθωριακό λεξιλόγιο*» (slang vocabulary), το ειδικό λεξιλόγιο, η χρήση του οποίου γίνεται από συγκεκριμένες κατηγορίες ομιλητών και σε συγκεκριμένες περιστάσεις (Ξυδόπουλος, 2008: 233). Παραδείγματα «*περιθωριακών*» γλωσσών από διάφορες κοινωνικές ομάδες παρατίθενται αναλυτικά στο Ξυδόπουλος (2008: 234).

«ανέκδοτου» λόγου από τους ίδιους για την προσέλευση του ενδιαφέροντος του συνομιλητή τους. Οι χρήσεις «βρώμικων» αστείων και επαναλαμβανόμενων «αστεϊσμών» από νεαρούς ομιλητές συνηθίζονταν σε συνομιλίες με αλλοδαπούς και μέλη της κοινότητας. Η αξιολόγηση της αρβανίτικης γλώσσας ως «κάθαρμα» από τους ομιλητές συσχετιζόταν με τη λεξιλογική παρέμβαση και την ανάμειξη κώδικα, εναλλάσσοντας έτσι κώδικες στον αφηγηματικό τους λόγο, προκειμένου να αξιολογήσουν καταστάσεις ή για την επίτευξη της επικοινωνίας με άτομα αστικών περιοχών (Tsitsipis & Elmendorf, 1983: 296). Οι παροδικοί ομιλητές, ωστόσο, θεωρούσαν την αρβανίτικη γλώσσα ως ένα ανεπαρκές, «χονδροειδές» και περιττό επικοινωνιακό μέσο, ενώ η συναισθηματική τους εμπλοκή για την χρήση της ήταν υπαρκτή σε ταξίδια εκτός του τόπου τους, συναντώντας άλλους ομιλητές των Αρβανίτικων (Tsitsipis και Elmendorf, 1983: 294).

Παρόμοιες γλωσσικές συμπεριφορές περιγράφονται και σε άλλες έρευνες. Συγκεκριμένα, τα Αρβανίτικα στα Δίδυμα της Ερμιονίδας χρησιμοποιήθηκαν ως «κρυφολαλική» γλώσσα (μυστικός γλωσσικός κώδικας), προκειμένου να μην γίνονται αντιληπτοί οι χρήστες τους κατά την ομιλία τους από άλλους (Βελιώτη-Γεωργόπουλου, 2009: 29). Ένα άλλο παράδειγμα σε μη ελληνόφωνο περιβάλλον αποτελεί και η χρήση της ελληνικής διαλέκτου από τους ομιλητές της στην Καλαβρία, η οποία αντιστοιχεί σε μια «κρυπτολαλική λειτουργία» της γλώσσας, για να μην γίνουν αντιληπτοί από τους «ξένους» ή συνηθίζεται ως παιχνίδι ή αστείο στο ανεπίσημο οικογενειακό περιβάλλον (Τσάκωνα, χ.χ.)

Στην έρευνά της, η Μπότση (2006) περιγράφει εκτενώς τρεις νέες ηλικιακές ομάδες οι οποίες κάνουν χρήση παρόμοιων λεκτικών στοιχείων, συνδέοντας τα μέλη της κάθε ομάδας με συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Η πρώτη ηλικιακή ομάδα με μόνιμη εγκατάσταση στα Βίλια, στην πλειοψηφία της με μη επαρκή εισοδηματικά κριτήρια, με μη σταθερή εργασία, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και γόννοι κτηνοτροφικών οικογενειών, επενδύει σε κοινές και φιλικές συνενυρέσεις εντός της κοινότητας (π.χ. αγορά, καφενεία, ταβέρνες), υιοθετώντας έναν «χαλαρό» τρόπο ζωής. Η ομάδα αυτή, μέσω του προφορικού τοπικού ιδιώματος σε ανεπίσημες περιστάσεις, εκφράζει την αρνητική της διάθεση σε εξωομάδες, κάνοντας χρήση υβρεολόγιων, αστεϊσμών και ειρωνικών σχολίων. Ταυτόχρονα, η δεύτερη ηλικιακή ομάδα μεγαλωμένη στα Βίλια, με μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση σε αστικά κέντρα (π.χ. Αθήνα), διάγει τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Τα μέλη της διαθέτουν καλή επαγγελματική αποκατάσταση, υψηλό επίπεδο μόρφωσης και αυξημένη κοινωνική κινητικότητα, λόγω της υποστήριξης των τοπικών δικτύων συγγένειας και

φιλίας, διατηρώντας έτσι την επαφή τους με τη γενέτειρά τους, αλλά και με τις τοπικές συνήθειες. Το γλωσσικό τους ρεπερτόριο περιλαμβάνει νέες αυτοσχέδιες φράσεις ελληνοαρβανίτικων λεκτικών και προσωδιακών στοιχείων (τις μεικτές γλωσσικές κατασκευές - πίτζιν) και διαθέτουν την ανάλογη γνώση του πολιτισμικού κεφαλαίου της μητρικής τους γλώσσας. Η ομάδα αυτή, ακόμα, παρουσιάζει ευέλικτη επικοινωνιακή ικανότητα στα διαφορετικά επικοινωνιακά περιβάλλοντα, κυρίως στα σημεία σύνδεσης της τοπικής και αστικής σφαίρας, ενώ αποτελεί τον θεματοφύλακα των πολιτισμικών αξιών της αρβανίτικης κουλτούρας. Τέλος, οι φορείς της τρίτης ηλικιακής ομάδας, γόνοι της παραδοσιακής και αστικής τάξης, με μόνιμη εγκατάσταση στην Αθήνα και ισχνή παρουσία στην τοπική αυτή κοινότητα (κυρίως τους θερινούς μήνες), διατηρεί περιορισμένες επαφές με τα μέλη της δεύτερης ομάδας βάσει συγκεκριμένων κριτήριων, της οικογενειακής καταγωγής, της υψηλής μορφωτικής εκπαίδευσης και της ενδοοικογενειακής διασύνδεσης. Το γλωσσικό τους ρεπερτόριο περιλαμβάνει λιγοστά φωνολογικά και λεκτικά αρβανίτικα στοιχεία, με φανερή τη δυσκολία χρήσης των διαφόρων γλωσσικών υποκωδίκων από τους νεοεισερχομένους ομιλητές.

Στην έρευνα της Πλαδή (2001: 623, 626) η πλειοψηφία των Λιτοχωριτών, με θετική ή αρνητική στάση απέναντι στο γλωσσικό της ιδίωμα, θεωρεί χρήσιμη τη μείξη κωδίκων για την αλληλοκατανόησή της, εκφράζοντας την υπερηφάνεια της για αυτό, προχωρώντας ωστόσο στον περιορισμό της λειτουργικότητάς του. Ακόμα, μια ομάδα από 30ρηδες, με την κοινωνικοποιητική της διαδικασία να έχει διαμορφωθεί στο Λιτόχωρο και προσκολλημένη στην τοπική παράδοση, χρησιμοποιεί διαλεκτικά στοιχεία στην ομιλία της σε ανεπίσημες περιστάσεις με οικεία και φιλικά πρόσωπα, ώστε να μη γίνεται αντιληπτή. Η ομάδα αυτή αποφεύγει συνειδητά τη μη αναπροσαρμογή του λόγου της στην Κοινή, ακόμα και σε επίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις.

Φτάνοντας στο τελευταίο τμήμα του θεωρητικού μας άξονα, εξετάζουμε το υποερώτημα (vi). Βάσει των παραπάνω αποτελεσμάτων, η συγκρουσιακή στάση των πληροφορητών για τη χρήση και τη λειτουργικότητα της μητρικής τους γλώσσας στο Κυριάκι νομιμοποιείται σε ανεπίσημες περιστάσεις και εκτοπίζεται από επίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, καταλήγοντας σε μη συγκρουσιακή. Στην ερώτηση 16, οι πληροφορητές σχεδόν ομόφωνα αποκρίνονται ότι η διδασκαλία της αρβανίτικης γλώσσας δε θα αποτελούσε κίνδυνο για την κατάκτηση της ΚΝΕ των παιδιών και των εγγονών τους, με λίγους εντούτοις να διατηρούν αμφιθυμική στάση σε μια νέα εκπαιδευτική προοπτική για τη μητρική τους γλώσσα.

Ωστόσο, η αμφιθυμική στάση τους είναι πιο έκδηλη, εκφράζοντας με συγκαλυμμένο και έμμεσο τρόπο την αμφιβολία τους για τη χρήση των Αρβανίτικων στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ λίγοι διάκεινται θετικά ή αρνητικά σε μια τέτοια πρωτοβουλία (ερώτηση 17). Συνεπώς, δεν υφίσταται μια ξεκάθαρη στάση των πληροφορητών για τη μελλοντική τύχη της αρβανίτικης γλώσσας, λίγοι θεωρούν ότι θα χαθεί οριστικά, όπως και λίγοι εκφράζουν την αισιόδοξη στάση τους για την επιβίωσή της (ερώτηση 20). Έτσι, στην ερώτηση 21, η εναπόθεση των ευθυνών από τα μέλη της μειονοτικής ομάδας, σε περίπτωση της πιθανής εξαφάνισης των Αρβανίτικων στο Κυριάκι, έγκειται κυρίως στις αρνητικές προκαταλήψεις της ίδιας της «κοινωνίας», της οποίας αποτελούν μέλη της, στην «οικογένεια», στο «κράτος», στην «ελληνική εκπαιδευτική πολιτική» και στο «σχολείο». Σε λιγότερο βαθμό διαμοιράζουν ευθύνες στην «παγκοσμιοποίηση», στην «ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική» και στα «ΜΜΕ».

12. Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία επικεντρώθηκε στην ανίχνευση και στη διερεύνηση των γλωσσικών και των κοινωνικών στάσεων μη αρβανιτόφωνων πληροφορητών στην Ελλάδα και των Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας για τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας και για τους ομιλητές της. Πραγματοποιήθηκε δειγματοληπτική ποσοτική έρευνα με τη χρήση δομημένων ερωτηματολογίων για την κάθε ομάδα πληροφορητών, από τα μέσα του Απριλίου - Μαΐου του 2024.

Η συγκεκριμένη έρευνα, αναφορικά με τη συζήτηση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου των μη αρβανιτόφωνων (βλ. 10.4), έδειξε ότι τα μέλη της κυρίαρχης γλωσσικής ομάδας, αν και αποδομούν το κυρίαρχο μεταπραγματολογικό στερεότυπο περί της ανισότητας των γλωσσών στην ελληνική πραγματικότητα, τις κατατάσσουν σε μικρότερη ιεραρχική κλίμακα σε σχέση με την ΚΝΕ, λόγω των δομικών τους αποκλίσεων από τη ίδια. Τα υποκείμενα αγνοούν ή παραγνωρίζουν την ταξινόμηση της αρβανίτικης γλώσσας, θεωρώντας τη διάλεκτο, καθώς δεν υφίσταται μια αυστηρώς προσδιορισμένη διάκριση των γλωσσικών ποικιλιών και απαξιώνουν να αυτοπροσδιορίζονται ως διαλεκτόφωνοι. Παράλληλα, διαπιστώνεται ότι ανεξάρτητα από την κατηγοριοποίηση του κάθε γλωσσικού συστήματος, ο ρυθμός της αποδιαλεκτοποίησης των Αρβανιτικών είναι επιταχυνόμενος, λόγω της αντικατάστασής τους από την ΚΝΕ, με την αυξανόμενη μείωση των ομιλητών τους, όπως και κάθε άλλης διαλεκτικής ποικιλίας, παρά τη μικρή δομική της απόκλιση από την ΚΝΕ. Έτσι, η συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας, ως βασικό στοιχείο του αυτοπροσδιορισμού των ομιλητών μέσω της χρήσης της ΚΝΕ, αποτελεί ένα κυρίαρχο αρνητικό μεταπραγματολογικό στερεότυπο, αναπαράγοντας οι ίδιοι διαφορούμενες, αμφίσημες ή/και αμφιθυμικές γλωσσικές και κοινωνικές στάσεις για τα διάφορα (ετερόνομα) γλωσσικά συστήματα, τοποθετώντας τους ομιλητές τους σε συγκεκριμένα και οριοθετημένα περιβάλλοντα. Κυρίως, όμως, η αμφίσημη στάση των πληροφορητών της κυρίαρχης ομάδας σχετίζεται με την αποδοχή ή μη της προέλευσης και της συγκρότησης της αρβανίτικης ταυτότητας, λόγω της γλωσσικής συγγένειας των Αρβανιτικών με την αλβανική και των μεγάλων δομικών τους αποκλίσεων από την ΚΝΕ.

Συνεχίζοντας, η έρευνα αποκάλυψε ένα αντιπαραβαλλόμενο πεδίο αρνητικών και αμφιθυμικών πεποιθήσεων, συσχετιζόμενων με τη θετική αξιολόγηση της ΚΝΕ για την επικοινωνιακή και την εκφραστική της επάρκεια συγκριτικά με τη λειτουργικότητα των

Αρβανίτικων προς την επίτευξη των επικοινωνιακών σκοπών των ομιλητών σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις. Ανάλογη είναι και η αμφίβολη στάση τους σχετικά με τη διδασκαλία τους στο σχολείο, τα οποία θα στέκονταν εμπόδιο στην κατάκτηση της ΚΝΕ από τα παιδιά τους, παρά τη συνθήκη της μη απόρριψης για την ενσωμάτωσής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αντίθετα, η χρήση των Αρβανίτικων στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης γεννά αρνητικές συνδηλώσεις για την κοινωνική και ενθοτική ταυτότητα των ομιλητών τους, δεδομένου της μεγάλης δομικής απόκλισής τους από την ΚΝΕ και της συγγένειάς τους με την αλβανική γλώσσα.

Ακολούθως, στην ανάδυση των κυοφορούμενων μεταπραγματολογικών στερεοτύπων των ομιλητών της κυρίαρχης ομάδας για τους Αρβανίτες στο Κυριάκι, η διαμόρφωση της κοινωνιογλωσσικής τους συμπεριφοράς αποκαλύπτει τις εκ διαμέτρου αντίθετες και προσχηματικές γλωσσικές και κοινωνικές πεποιθήσεις τους. Τα υποκείμενα, αξιολογώντας τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των Αρβανιτών και τις κοινωνικές πρακτικές τους, δεν απορρίπτουν την κοινωνική και τη φιλική διεπίδρασή τους με τους Αρβανίτες, ενώ δεν επιθυμούν σε μεγάλο βαθμό τη σύναψη περαιτέρω επαγγελματικών και συγγενικών δεσμών. Τα Αρβανίτικα για τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας αποτελούν τροχοπέδη στην κοινωνική αποδοχή και καταξίωση για τους ομιλητές τους, στην άνοδο του μορφωτικού τους επιπέδου και στην επαγγελματική ανέλιξή τους. Συνεπώς, συνιστούν ακατάλληλη μορφή γλώσσας σε επίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, με αποτέλεσμα την κοινωνική υποβάθμιση και τη μη επιτυχή ενσωμάτωση των ομιλητών τους στην κοινωνία.

Ολοκληρώνοντας, η αμφιθυμία των πληροφορητών για τη μελλοντική τύχη της αρβανίτικης γλώσσας δηλώνεται έμμεσα και συγκαλυμμένα, με την πιθανή πρόβλεψή τους για την εξαφάνισή της στο Κυριάκι. Σε αυτήν τη συνθήκη, διαφαίνονται οι αντικρουόμενες πεποιθήσεις για τον προσδιορισμό της πολιτισμικής ταυτότητας και καταγωγής των Αρβανιτών, οι οποίες απηχούν σε αρνητικές συνδηλώσεις ταύτισης με τους Αλβανούς, παρά την εκδήλωση της θετικής στάσης τους για τη διατήρηση της αρβανίτικης πολιτισμικής κληρονομιάς και παράδοσης από τους ομιλητές της. Συνεπώς, ο «μύθος» της μονογλωσσίας αναπαράγει τα κυρίαρχα αρνητικά μεταπραγματολογικά στερεότυπα στην καταγραφόμενη συνείδηση των μελών της κυρίαρχης ομάδας, διαμοιράζοντας τις ευθύνες τους κυρίως στην κοινωνία, στην οικογένεια και στο παγκοσμιοποιημένο ρεύμα της εποχής.

Εν συνεχεία, η έρευνα για τους Αρβανίτες στο Κυριάκι (βλ. 11.4) αποκάλυψε ότι αναγνωρίζουν την αξία της μητρικής τους γλώσσας και διάκεινται θετικά στη διαβίβασή

της στα νεότερα μέλη, όπως και στη διατήρηση των πολιτισμικών και παραδοσιακών αξιών από τη νέα γενιά. Η μητρική τους γλώσσα προσδιορίζει περισσότερο την πολιτισμική τους ταυτότητα και καταγωγή, λειτουργεί ως συνεκτικός κρίκος με την επόμενη γενιά, για τη διατήρηση και τη συνέχιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, της αρβανίτικης παράδοσης, των ηθών και των εθίμων. Η θετική αυτή στάση αντιπαραβάλλεται με την αντιφατικότητα των στάσεων περί της ανισοτιμίας των γλωσσικών συστημάτων αντιπαραβολικά με το υψηλό γόητρο της ΚΝΕ. Οι Αρβανίτες στο Κυριάκι αποτιμούν ως κατώτερο γλωσσικό σύστημα την αρβανίτικη γλώσσα συγκριτικά με την ΚΝΕ και αποδέχονται την ισοτιμία της σε μεγάλο βαθμό με άλλα διαλεκτικά συστήματα και μειονοτικές γλώσσες. Η άρση του εδραιωμένου «μύθου» της μονογλωσσίας περί της ανισότητας των γλωσσικών συστημάτων αποκαλύπτει τη μεταστροφή των γλωσσικών και κοινωνικών προκαταλήψεων κατά της γλωσσικής ετερότητας και διαφοράς σε ένα σύνθετο πολυγλωσσικό ελληνικό περιβάλλον, αλλά στη συνείδησή τους η ΚΝΕ απολαμβάνει το κύρος και κάθε άλλη γλωσσική ποικιλία περιθωριοποιείται, εξαιτίας των δομικών της αποκλίσεων από την ίδια.

Επιπρόσθετα, οι Κυριακάτες στην πλειοψηφία τους δεν αισθάνονται καθόλου ντροπή, αλλά είναι υπερήφανοι για τη μητρική τους γλώσσα και συμπεριφέρονται «φυσιολογικά», αποδεχόμενοι τη διγλωσσία τους. Οι ίδιοι δηλώνουν ότι αξιώνουν μια ισότιμη και «φυσιολογική» αντιμετώπιση από τα μέλη της κυρίαρχης, έχοντας επιτύχει την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία και την αρμονική συνύπαρξή τους με τους δεύτερους. Ωστόσο, οι Κυριακάτες εκδηλώνουν αμφιθυμική στάση αναφορικά με την επικριτική στάση των μονόγλωσσων ομιλητών απέναντί τους για την πιθανή ταύτισή τους με τους Αλβανούς και της συγγένειάς της μητρικής τους γλώσσας με την αλβανική. Ακόμα, οι Κυριακάτες αποδομούν το αρνητικό στερεότυπο για την κατωτερότητα των Αρβανίτικων, το οποίο δεν αντανakλά την κοινωνική περιθωριοποίησή τους και την υποβάθμισή τους στις διάφορες κοινωνικές πρακτικές τους (στην εργασία και στη μόρφωση), αν και υπόρρητα εκφράζουν την υφιστάμενη κοινωνική διάκριση για την αποδοχή τους, εξαιτίας του χαμηλού κύρους της γλώσσας τους.

Η ανάδειξη των συγκρουσιακών τους στάσεων σχετικά με την αναγνώριση της πολιτισμικής τους κληρονομιάς και την αξία της αρβανίτικης γλώσσας υποκύπτει στην ρεαλιστική εκδοχή, παραμερίζοντας περισσότερο τη ζωτικότητά της από το παρελθόν. Το επαρκές επίπεδο της ικανότητας των ομιλητών στη χρήση της γλώσσας αντιστοιχεί σε ικανούς και τερματικούς ομιλητές, νέους, μεσήλικες και μεγαλύτερης ηλικίας, με χαμηλό

μορφωτικό επίπεδο και κυρίως μόνιμων κατοίκων στο Κυριάκι. Συνεπώς, η γλωσσική συρρίκνωση είναι εμφανής στο Κυριάκι για τις νεότερες ηλικίες, οι οποίες λίγο την κατανοούν ή έχουν παθητική γνώση αυτής.

Η κοινωνιογλωσσική συμπεριφορά των πληροφορητών ως φορείς της αρβανίτικης γλώσσας αντικατοπτρίζεται στην εκτίμηση της λειτουργικότητάς της σε επικοινωνιακό επίπεδο, αποκαλύπτοντας τις αντίθετες στάσεις τους, με την οριοθέτηση της γλώσσας τους σε συγκεκριμένα γεωγραφικά και επικοινωνιακά περιβάλλοντα. Η υποτίμηση της δομικής αρτιότητάς της -όχι συγχρονική στάση- λόγω της μη δυναμικής και της εκφραστικής επάρκειάς της, προέρχεται από τις μεγαλύτερες ηλικίες συγκριτικά με τις νεότερες και τις νέες, αλλά και τους μεσήλικες. Αν και η μεταβίβαση της γλώσσας παραμένει περισσότερο ενδογενεακή υπόθεση, καθώς υποστηρίζεται από τους παππούδες/γιαγιάδες και τους γονείς, τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών εκφράζουν αντίθετες απόψεις για τη μετάδοσής της στα νεότερα μέλη (παιδιά), με τον περιορισμό της εκμάθησής της και της έκθεσής τους στη χρήση της στο σπίτι. Η στάση τους αυτή προς τα παιδιά αντιπαραβάλλεται με εκείνες των νέων και μεσήλικων ατόμων, συνθήκη που υπαγορεύει τη λειτουργική συρρίκνωση του αρβανίτικου ιδιώματος στις επόμενες γενιές.

Αντίθετες και αμφιθυμικές στάσεις των πληροφορητών ανιχνεύονται ως προς τον βαθμό συχνότητας της χρήσης της αρβανίτικης γλώσσας στην ενδοκοινοτική επικοινωνία τους και εκείνης εκτός των συνόρων της τοπικής κοινότητας του Κυριακίου. Η ενδοκοινοτική επικοινωνία των χρηστών μέσω της γλώσσας τους στο Κυριάκι καθίσταται περιορισμένη για τις νεότερες ηλικίες συγκριτικά με τις άλλες ηλικίες. Οι εξωοικιακοί χώροι, εντός του Κυριακίου, αποτελούν σε μεγάλο βαθμό το σημείο συνάντησης για την ανάπτυξη των κοινωνικών επαφών τους με οικεία, φιλικά και συγγενικά πρόσωπα σε ανεπίσημα κοινωνικά περιβάλλοντα (καφεενεία και αγορές), κυρίως για τους μεσήλικες και τα ηλικιωμένα άτομα. Ο αρβανίτικος λόγος συνιστά την οικειοποίηση ενός «κρυφολαλικού» κώδικα για όλες τις ηλικίες και οι πραγματώσεις αστεϊσμών και ανέκδοτου λόγου σχετίζονται με τους νέους και τους μεσήλικες. Δεν απουσιάζουν τα υβριστικά και επικριτικά σχόλια στην ομιλία ατόμων κυρίως με κατώτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά, κοινωνικοποιημένων στο Κυριάκι, ενώ ο αφηγηματικός λόγος για την κατάθεση προσωπικών γεγονότων απαντά σε μεγαλύτερες ηλικίες. Επιπλέον, η χρήση της γλώσσας είναι άκρως περιορισμένη και ανύπαρκτη σε επίσημους ενδοκοινοτικούς χώρους και σε εξωκοινοτικά πλαίσια, καθώς δεν τίθεται το θέμα της αυτοπροστασίας της και της

ενδεχόμενης γλωσσικής ανασφάλειας των χρηστών της ή/και δεν αναπαράγεται κάποια ιδεολογική σύγκρουση, αποδεχόμενοι οι ίδιοι τη μονογλωσσική τους ταυτότητα.

Όπως διαπιστώνεται, η συγκρουσιακή στάση των πληροφορητών για τη χρήση και τη λειτουργικότητα της μητρικής τους γλώσσας στο Κυριάκι νομιμοποιείται σε ανεπίσημες περιστάσεις και εκτοπίζεται από επίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, καταλήγοντας σε μη συγκρουσιακή. Οι Αρβανίτες φαίνεται να διάκεινται θετικά στην ένταξή της στο σχολείο παράλληλα με τη διδασκαλία της ελληνικής,- εύρημα το οποίο αντιπαραβάλλεται με τη σχετική βιβλιογραφία,- διατηρώντας εντούτοις αμφίσημες στάσεις για ανάληψη κάποιων εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών όσο και της χρήσης της στα ΜΜΕ. Σαφώς, τέτοιες κινήσεις απαιτούν τη συλλογική βούληση των Αρβανιτών και την αναγκαία θεσμική υποστήριξη για τη μελλοντική αναβίωση της γλώσσας, παρά την απουσία του γραπτού της κώδικα. Τέλος, οι Κυριακάτες δεν εκφράζουν ξεκάθαρα τη γνώμη τους για τη μελλοντική τύχη του αρβανίτικου ιδιώματος στο Κυριάκι, εναποθέτοντας τις ευθύνες μιας πιθανής εξαφάνισης σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνία, στην οικογένεια και στο κράτος.

Συνοψίζοντας, εξετάζοντας τη *διαχρονία* των στάσεων των Αρβανιτών στο Κυριάκι, διαπιστώνεται ότι τα συμπεράσματά μας προσιδιάζουν (ή/και αντιπαρατίθενται) γενικότερα με αυτά των προγενέστερων και πρόσφατων ερευνών (βλ. 1.1 & 1.2). Οι Κυριακάτες διαιωνίζουν και αναπαράγουν το κυρίαρχο αρνητικό μεταπραγματολογικό στερεότυπο για την κατωτερότητα των Αρβανίτικων συγκριτικά με την ΚΝΕ, επιβεβαιώνοντας τη *«ριζωμένη» «μυθοποίηση»* της μονογλωσσίας στην καταγραφόμενη συνείδησή τους. Η υποχώρηση των Αρβανίτικων είναι έκδηλη περισσότερο από το παρελθόν, καθώς το επίπεδο της τερματικότητας των ομιλητών προσδιορίζεται στις μεγαλύτερες ηλικίες, σε μια μερίδα μεσήλικων (κυρίως των γυναικών) και κάποιων νέων ατόμων, κοινωνικοποιημένων στο Κυριάκι, ενώ οι νεότερες ηλικίες τα γνωρίζουν ελάχιστα ή καθόλου. Έτσι, το τωρινό επίπεδο τερματικότητας στην ομιλία των πληροφορητών οιωνοί την επιταχυνόμενη συρρίκνωση του αρβανίτικου ιδιώματος στο Κυριάκι σε σύγκριση με το παλαιότερο, κατά μέσο όρο ηλικίας 15 ετών, σύμφωνα με τους Tsitsipis & Elmendorf (1983: 292). Οι αντίθετες και αμφίσημες στάσεις των μεγαλύτερων ατόμων για τη μεταβίβαση της γλώσσας στα νεότερα μέλη σχετικά με την πρακτική χρησιμότητά της σε επίσημα επικοινωνιακά πλαίσια συντηρούνται και μαθεύονται αποκλειστικά από τους ιδίους, αποκαλύπτοντας τη μεταστροφή των στάσεων τους σε σχέση με το παρελθόν. Τα πορίσματά μας αυτά ενισχύονται και επαληθεύονται και στους Tsitsipis & Elmendorf (1983), καθώς οι

περιστάσεις χρήσης του αρβανίτικου ιδιώματος στο Κυριάκι είναι δραματικά περιορισμένες και τοποθετούνται σε ανεπίσημα συμφραζόμενα μέχρι και σήμερα, στα πλαίσια της ενδοκοινοτικής επικοινωνίας των μελών της, παρά τη μεταβολή της άλλοτε αρνητικής και αμφίσημης στάσης μεγάλης μερίδας Κυριακατών για την εκτίμηση της λειτουργικότητάς του σε επικοινωνιακό επίπεδο. Ως προς το τελευταίο, διαφαίνεται η θετική τους ανταπόκριση στην οικειοποίηση της χρήσης του «κρυφολαλικού κώδικα» και άλλων λεκτικών αρβανίτικων στοιχείων σε ανεπίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, δίνοντας μια νέα και δυναμική ώθηση στην εκφραστική επιτελεστικότητα της αρβανίτικης γλώσσας, παρόμοιας κοινωνιογλωσσικής συμπεριφοράς με αυτή των ομιλητών των τριών νεανικών ομάδων της αρβανίτικης κοινότητας των Βιλίων της Αττικής (Μπότση, 2006).

Τέλος, οι θετικές στάσεις τους για τη διατήρηση της μητρικής τους γλώσσας και της συνέχειας της πολιτισμικής τους παράδοσης στην επόμενη γενιά, ανέδειξαν το καλυμμένο γόητρο των Αρβανίτικων, καθώς η γλώσσα συνεχίζει να λειτουργεί ως σύμβολο τοπικής αλληλεγγύης και ταυτότητας. Ιδιαίτερα, η αποκάλυψη των θετικών και οι αμφίσημων απόψεών τους με τη θεωρητική πρόταση για την ένταξη της της γλώσσας τους στην εκπαίδευση και της μη κοινωνικής υποβάθμισής τους δημιουργεί ως ένα βαθμό μεγάλο ελπίδες για τη διατήρηση της γλώσσας τους. Ωστόσο, το θετικό πρόσημο αυτών των στάσεων δεν μάς επιτρέπει να προβούμε σε απόλυτες γενικεύσεις σχετικά με τη σύγχρονη κοινωνιογλωσσική κατάσταση στην περιοχή του Κυριακίου, καθώς οι αναδυόμενες στάσεις είναι σε μεγάλο βαθμό αντιπροσωπευτικές. Η απροθυμία πρωτοβουλιών και δράσεων για τη διεκδίκηση της προστασίας της γλώσσας από την πλειοψηφία των Αρβανιτών και η απουσία της θεσμικής υποστήριξης μάς οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η γλωσσική υποχώρηση στο Κυριάκι δεν είναι αναστρέψιμη, ίσως να επιβραδυνθεί, καθώς μελλοντικά ενδεχομένως η πορεία της γλώσσας να οδεύει προς εξαφάνιση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αγγελοπούλου, Δ. (2010). *Το γορτυνιακό ιδίωμα και η χρήση του στην εκπαίδευση* (Διδακτορική διατριβή). Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/25395>

Ακαδημία Αθηνών (χ.χ). Οι νεοελληνικές διάλεκτοι. Ανακτήθηκε από:
<https://www.academyofathens.gr/el> ή
<http://old.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/neohellenic/dialects>

Αλεξάκης, Ε. (2011). Αρβανίτες στη Βοιωτία. *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Βοιωτία*. Ανακτήθηκε από:
<http://boeotia.ehw.gr/forms/flLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=12803>

Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2011). *Εισαγωγή σε Ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα: Νήσος.

Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. (2011). *Ταυτότητες, Αφηγήσεις και Γλωσσική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Βελιώτη – Γεωργοπούλου, Μ. (2009). Γλωσσική ιδιαιτερότητα και εθνοτική ταυτότητα : Αρβανίτες και Αρβανίτικα. Στο Ι. Δ. Βαραλής & Γ. Α. Πίκουλας (επιμ.), *Μνήμη Τασούλας Οικονόμου (1998-2008)* (σσ. 21-35). Βόλος: Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας - Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Άργους-Δήμος Μυκηναίων, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Ανακτήθηκε από:
<https://uopgr.academia.edu/%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1%CE%92%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7>

Γερογιάννη, Ι. (2022). *Συγκριτική εξέταση στάσεων των καθηγητών και των μαθητών στις διαλέκτους και στις μειονοτικές γλώσσες*. (Διπλωματική εργασία). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε από:
<https://apothesis.eap.gr/archive/item/72744?lang=en>

- Γούτσος, Δ. (2013). Γλώσσα και επικοινωνία. Στο Γ. Ι. Ξυδόπουλος (επιμ.) *Γλώσσα, Κοινωνία και Εκπαίδευση*. Εγχειρίδιο Μελέτης. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ).
- Δελβερούδη, Ρ. (2001α). Γλώσσα και διάλεκτος. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:
- https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a8/index.html
- Δελβερούδη, Ρ. (2001β). Γλωσσική ποικιλία. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a9/index.html
- Δενδρινού, Β. (2001). Διγλωσσία. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_b5/index.html
- ΕΛΣΤΑΤ (2023, Απρίλιος 13). *Αποτελέσματα Μόνιμου Πληθυσμού κατά δημοτική κοινότητα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.statistics.gr/2021-census-res-pop-results>
- Ήγρης, Α. (2001). Πολιτικός γλωσσικός σχεδιασμός και διγλωσσία. Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα και άλλες μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα. Στο Ν. Ζούκης & Θ. Μήτακος (επιμ.), *Ελληνική Παιδεία και Παγκοσμιοποίηση, Ηλεκτρονική Δημοσίευση Πρακτικών 'Ι Διεθνούς Παιδαγωγικού Συνεδρίου*, Ναύπλιο. Ανακτήθηκε από:
- https://www.pee.gr/wpcontent/uploads/praktika_synedrion_files/pr_syn/s_nay/c/3/me_r_g_th_en_3/irgis.htm
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας* [Προπτυχιακό Εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. Ανακτήθηκε από: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5826>
- Κακριδή, Μ., Κατή, Δ. & Νικηφορίδου, Β. (1999). Γλωσσική ποικιλία και σχολική εκπαίδευση. *Γλωσσικός υπολογιστής 1 (1)*, 103-111. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/04.html

Κακριδή-Φερράρι, Μ. (2005). *Γλώσσα και κοινωνικό περιβάλλον: Ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας*. Α' Μέρος. Παρουσία 64.

Κακριδή- Ferrari, Μ. (2007α). Διάλεκτος. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/index.html

Κακριδή- Ferrari, Μ. (2007β). Στάσεις απέναντι στη γλώσσα. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_03/index.html

Κακριδή – Ferrari, Μ. & Χειλά- Μαρκοπούλου, Δ. (1996). Η γλωσσική ποικιλία και η διδασκαλία της νέα ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Στο *Η νέα ελληνική ως ξένη γλώσσα*. Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή- Χορν. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a6/02.html

Κανάκης, Κ. (2012). Πολυγλωσσία- πολύγλωσσο περιβάλλον. *Λεξικό γλωσσολογικών όρων του ΚΕΓ*. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/digitalResources/modern_greek/tools/lexica/glossology_edu/lemma.html?id=161

Καραντζόλα, Ε. & Φλιάτουρας, Α. (2004). *Γλωσσική αλλαγή*. Αθήνα: Νήσος.

Καράντης, Τ. (2008). Τίτος Π. Γιοχάλας, Εύβοια-Τα Αρβανίτικα. *Albanohellenica*, 3, 174-178. Ανακτήθηκε από:

<https://albanohellenica.wixsite.com/greekalbanianstudies/copy-of-albanohellenica-6-2018-1>

Καργάκος, Σ. (2000). Αλβανοί, Αρβανίτες, Έλληνες. (2^η έκδ.). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Κατσούδα, Γ. (2016). Διαλεκτική εκπαίδευση και διδασκαλία της ξένης γλώσσας: παραδείγματα από τα ιδιώματα της Λέσβου: *Μέντορας* 14: 111-124.

Κοντοσόπουλος, Ν. Γ. (2001). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

- Κοντοσόπουλος, Ν. Γ. (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. (5^η έκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Κουρδής, Ε. (2007). *Θεσσαλικό ιδίωμα: από τα κοινωνικά σημεία στη γλωσσική ιδεολογία*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Κουρδής, Ε. (1997). *Παράγοντες κοινωνιογλωσσολογικού στιγματισμού του τοπικού ιδιώματος της Θεσσαλίας. Στο Μελέτες για τη γλώσσα. Πρακτικά της 17^{ης} ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.*, 557-590. Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε από: <https://ikee.lib.auth.gr/record/326031?ln=el>
- Κωστούλα-Μακράκη, Ν. (2001). *Γλώσσα και κοινωνία, βασικές έννοιες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Λιόσης, Ν. (2007). *Γλωσσικές επαφές στη Νοτιοανατολική Πελοπόννησο* (Διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/15095>
- Λιόσης, Ν. (2008). Μερικά βασικά χαρακτηριστικά του αρβανίτικου ιδιώματος της Λακωνίας – συγκριτική εξέταση με άλλα αρβανίτικα ιδιώματα και τα νότια τοςκικά. *Albanohellenica*, 3, 7-34. Ανακτηθηκε από: <https://albanohellenica.wixsite.com/greekalbanianstudies/copy-of-albanohellenica-6-2018-1>
- Λιόσης, Ν. (2019). Γλωσσική επαφή και γλωσσικός θάνατος: κριτική εξέταση με εμπειρικά δεδομένα από τα αρβανίτικα, τα τσακόνικα και τα καππαδοκικά. Στο Χρ. Τζιτζιλής & Γ. Παπαναστασίου (επιμ.), *Γλωσσικές επαφές στα Βαλκάνια και στη Μικρά Ασία* (σσ. 337-352). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Λιόσης, Ν. & Παντελίδης, Ν. (2021). Αρβανίτικες επιδράσεις σε νεοελληνικές διαλέκτους: Περιπτώσεις από τη φωνητική, την παραγωγική μορφολογία και τη σύνταξη, *Πρακτικά του 14^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας* (σσ. 684-695). Ανακτηθηκε από: <https://pasitheo.library.upatras.gr/icgl/article/view/3704>
- Μακράκης, Β. (2004). Απομυθοποιώντας τον μεθοδολογικό μονισμό. Στο Γ. Παπαγεωργίου (επιμ.). *Μέθοδοι στην Κοινωνιολογική έρευνα* (σσ. 13-38). Αθήνα: Δάρδανος.

- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μ. (2001). Απλώς ένα ερωτηματολόγιο!; Στο Α. Ψάλτου-Joycey & Μ. Βαλιούλη (επιμ.). *Πρακτικά 12^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου: Η συμβολή της διδασκαλίας και εκμάθησης γλωσσών στην προώθηση ενός πολιτισμού ειρήνης, Θεσσαλονίκη, 9-12 Σεπτεμβρίου 1999* (σσ. 323-333). Τόμος -Volume No 8, 2001.Θεσσαλονίκη: Ελληνική Εταιρεία Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/321035454_Aplos_ena_erotematologio_Just_a_questionnaire
- Μαλικούτη- Drachman, Α. (2000). Συρρίκνωση διαλεκτικών συστημάτων. Στο Α.Φ. Χριστίδης et al.(επιμ.), *Η ελληνική γλώσσα και οι διαλεκτοί της* (σσ. 23-28). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ & Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_a_2_2/index.html
- Μαλικούτη-Drachman, Α. (1999β). Φαινόμενα δανεισμού και συρρίκνωσης του διαλεκτικού λόγου. Στο «Ισχυρές» και «ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, Μάρτιος 1997, Θεσσαλονίκη), 533-542. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:https://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_a_a_2_2/01.html
- Μικρός, Γ. (2017). *Η Ποσοτική Ανάλυση της Κοινωνιογλωσσολογικής Ποικιλίας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μιχαηλίδου, Κ. (2024). *Οι στάσεις των αρβανιτόφωνων κατοίκων της Μαλεσίνας και του Μαρτίνου Φθιώτιδας απέναντι στη μειονοτική τους γλώσσα, την τοπική διάλεκτο και την Κοινή Νεοελληνική* (Διπλωματική εργασία). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/199833>
- Μοσχονάς, Σ. (2005). *Ιδεολογία και Γλώσσα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μπαλτσιώτης, Λ. (1997). Η πολυγλωσσία στην Ελλάδα. *Σύγχρονα Θέματα*, 63 (Απρίλιος-Ιούνιος), 89-95. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/343426042_E_polyglossia_sten_ElladaHistoric_lesser_used_languages_in_Greece
- Μπαλτσιώτης, Λ. (2007). *Γλωσσική Ετερότητα στην Ελλάδα*. Αθήνα : Πρόγραμμα Κλειδιά και Αντικλειδιά, ΥΠΕΠΘ & Πανεπιστήμιο Αθηνών.

- Μπαλτσιώτης, Λ. (2022). *Είχε σημασία η διαφορετική γλώσσα; Οι αλβανόφωνοι ορθόδοξοι (Αρβανίτες) στην Ελληνική Επανάσταση: Τόμος Πρακτικών Συνεδρίου*, 66-73. Ανακτήθηκε από: <https://argolikivivliothiki.gr/2022/04/13/the-albanian-speaking-orthodox-arvanites-in-the-greek-revolution/>
- Μπασλής, Γ. (2017). *Κοινωνιογλωσσολογία*. Μικρή Εισαγωγή. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μπιλάλι, Ε (2018). *Σύνταξη αντίστροφου, Αρβανίτικο-Ελληνικού λεξικού, με βάση το Ελληνο-Αρβανίτικο Λεξικό του Π. Κουπιτώρη (γράμματα Α-Ω)*. Φωνητικές και μορφολογικές παρατηρήσεις (Διπλωματική Εργασία). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε από:
<http://ikee.lib.auth.gr/record/316762?ln=el>
- Μπότση, Ε. (2006). Νεανικές γλώσσες και επικοινωνιακή κουλτούρα σε μια Αρβανιτόφωνη κοινότητα της Αττικής. *Εθνολογία* 12, σσ. 221-249. Ανακτήθηκε από:
https://www.academia.edu/45102917/ETHNOLOGIA_E_BOTSI_ARVANITIKA
- Ντίνας, Κ. & Ζαρκογιάννη, Ε. (2009). *Διδακτική αξιοποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Ξυδόπουλος, Γ. (2008). *Λεξικολογία: εισαγωγή στην ανάλυση της λέξης και του λεξικού*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Οικονόμου, Α. (2013). Ζητήματα ταυτότητας και ετερότητας των εθνοπολιτισμικών ομάδων στην Λαογραφία και στην Κοινωνική Ανθρωπολογία: Η περίπτωση των Αρβανιτών. Στο *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου: 100 Χρόνια Ελληνικής Λαογραφίας (1909-2009), 11-13 Μαρτίου 2009, Πανεπιστήμιο Αθηνών*. Αθήνα: Ανάτυπο. Ανακτήθηκε από: <https://academyofathens.academia.edu/AEconomou>
- Παπαζαχαρίου, Δ., Φτερνιάτη, Α., Αρχάκης, Α. & Τσάμη, Β. (2016). Στάσεις μαθητών Δημοτικού προς την αναπαριστώμενη γεωγραφική ποικιλότητα σε κείμενα μαζικής κουλτούρας. Στο Χ. Τζιτζιλής, Μ. Καραλή, Δ. Κυριαζής & Γ. Παπαναστασίου (επιμ). *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 36, 331-342. Ανακτήθηκε από:
https://www.ins.web.auth.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1050&Itemid=413&lang=el

Παντελίδης, Ν. & Λιόσης, Ν. (2019). Διαλεκτικές Νεοελληνικές Επιδράσεις στα Αρβανίτικα. *Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Α.Π.Θ.* Ανακτήθηκε από:

https://www.academia.edu/38747601/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%9D%CE%B5%CE%BF%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%95%CF%80%CE%B9%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B1_A%CF%81%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B1

Παπαδόπουλος, Β. (2012). Κυριάκι. *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού*, Βοιωτία. Ανακτήθηκε από:

<http://boeotia.ehw.gr/forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaId=13009#chapter>

Παπαδόπουλος, Κ. (2018). Όψεις της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής για τη γλωσσική ετερότητα: Η περίπτωση των Μουσουλμάνων της Θράκης και των Σλαβόφωνων της Μακεδονίας. *Έρκυνα: Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών–Επιστημονικών Θεμάτων*, Τεύχος 150, 27-42. Ανακτήθηκε από:

<https://independent.academia.edu/KLEANTHISPAPADOPOULOS>

Παπαναστασίου, Γ. (2015). Η σημερινή κατάσταση των Νεοελληνικών διαλέκτων. Στο Μ. Τζακώστα (επιμ.). *Η διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων στη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση* (σσ. 23-48). Αθήνα: Gutenberg.

Πετρούνιας, Ε [2001](2013). *Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική («αντιπαραθετική») ανάλυση (Α' τόμος, Α' μέρος: Θεωρία)*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

Πλαδή, Μ. (2001). Γλωσσικές στάσεις και διαλεκτική υποχώρηση. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα 21*, 618-629.

Πλαδή, Μ. (2008). *Διαλεκτικές συμπεριφορές σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης στο Πυργί της Χίου και στο Λιτόχωρο Πιερίας*. Γλωσσικές συμπεριφορές διαλεκτόφωνων παιδιών τυπικής ανάπτυξης σε εκπαιδευτικό περιβάλλον. Μεταπτυχιακή εργασία: Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/12618>

Προφίλη, Ο. (2001α). Γλωσσική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο Α.Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_c3/index.html

Προφίλη, Ο. (2001β). Οι μειονοτικές γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο Α.Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_c4/index.html

Σελλά- Μάζη, Ε. (1997). Διγλωσσία και ολιγότερο ομιλούμενες γλώσσες στην Ελλάδα. Στο Κ. Τσιτσελίκης και Δ. Χριστόπουλος (επιμ.), *Το μειονοτικό φαινόμενο στην Ελλάδα. Μια συμβολή των κοινωνικών επιστημών* (σσ. 351-413). Αθήνα: Εκδόσεις Κρητική.

Σελλά – Μάζη, Ε. (2016). Η διγλωσσία στην Ελλάδα. Στο Ε. Σκούρτου, Β. Κούρτη-Καζούλλη, Ε. Σελλά- Μάζη, Α. Χατζηδάκη, Α. Ανδρούσου, Α. Ρεβυθιάδου, Π. Τσοκαλίδου (2016), *Διγλωσσία & Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας* [Προπτυχιακό Εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. Ανακτήθηκε από: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/6345>

Σκούρτου, Ε. (2011). *Η διγλωσσία στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg

Στάμου, Α. & Ντίνας, Κ. (2011). Γλώσσα και τοπικότητες: Η αναπαράσταση γεωγραφικών ποικιλιών στην ελληνική τηλεόραση. Στο Γ. Πασχαλίδης, Ε. Χοντολίδου & Ι. Βαμβακίδου (επιμ.), *Σύνορα, Περιφέρειες, Διασπορές* (σσ. 289-305). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Στούκης, Γ. (2018). Τα τοπωνύμια του Κυριακίου Βοιωτίας. *Ελληνική Ονοματολογική Εταιρεία*. Ανακτήθηκε από:

<https://onomatologiki.wordpress.com/%CF%84%CE%BF%CF%80%CF%89%CE%BD%CF%85%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CE%B2%CE%BF%CE%B9%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%B1%CF%83-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%B3/>

- Τζακώστα, Μ. (2014). Οι γλωσσικές ποικιλίες στην ελληνική πρωτοβάθμια εκπαίδευση σκέψεις και προβληματική για τον σχεδιασμό ενός προγράμματος διδασκαλίας. Στο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 34. 422-430. Ανακτήθηκε από: https://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_34_422_430.pdf
- Τζακώστα, Μ. (2020γ). Πώς οι διάλεκτοι μπορούν να γίνουν αναπόσπαστο κομμάτι της γλωσσικής διδασκαλίας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης: η περίπτωση της Κρητικής. Στο Ζ. Στρατιδάκης (επιμ.). *Η κρητική διάλεκτος: ιστορικότητα, εκφραστικό βάθος, διδακτικοί πειραματισμοί* (σσ. 71-92). Ρέθυμνο: Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνου. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/344148869_Tzakosta_M_2020_g_Pos_o_i_dialektoi_mporoun_na_ginoun_anapospasto_kommati_tes_glossikes_didaskalias_se_oles_tis_bathmides_tes_ekpaideuses_e_periptose_tes_Kretikes_Sto_Stratidak_es_Z_epim_H_kretike_diale
- Τζακώστα, Μ. & Μπετεινάκη, Ε. (2018). Κουλαντρίζοντας τσι διαλέκτους στο σχολείο: Η κρητική διάλεκτος ως εργαλείο γλωσσικής διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. *Revista de Estudos Hellenikos* 4-ISSN 2526-3609. Το Ελληνικό Βλέμμα. Ανακτήθηκε από: <https://crete.academia.edu/MarinaTzakosta>
- Τζίτζιλής, Χ. (2000). Νεοελληνικές διάλεκτοι και νεοελληνική διαλεκτολογία. Στο Α.-Φ. Χριστίδης et al., *Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της* (σσ. 15-22). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ & Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_a_1_2/index.html
- Τριανταφυλλίδης, Μ. [1938](1993). *Νεοελληνική γραμματική: Ιστορική εισαγωγή*. 3^{ος} τομ. του *Απαντα* (σσ. 62-68). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ανακτήθηκε από: https://pyli.greeklanguage.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=608&catid=73&tid=441#st_page
- Τσάκωνα, Β. (χ.χ.). Κατωιταλικές Διάλεκτοι. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Οι Νεοελληνικές διάλεκτοι*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτηθηκε από: https://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_4/index.html

- Τσάμη, Β. (2018). *Κείμενα μαζικής κουλτούρας και γλωσσική ποικιλότητα: κριτική ανάλυση και ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού*. Πανεπιστήμιο Πατρών: Πάτρα.
- Τσιατσιάνη, Κ. (2022). *Ποικιλίες του Έβρου: Περιγραφή και στάσεις* (Διπλωματική εργασία). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/170212>
- Τσιγγέλη, Ι. (2023). *Γλωσσικές στάσεις των Αρβανιτών του χωριού Παραδημής (Ν. Ροδόπης) απέναντι στο τοπικό θρακικό ιδίωμα και στην αρβανίτικη γλώσσα* (Διπλωματική εργασία). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/183052?lang=el>
- Τσιπλάκου, Σ. & Χατζιωάννου, Ξ. (2010). Η διδασκαλία της γλωσσικής ποικιλότητας: μια διδακτική παρέμβαση. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 30, 617-629. Ανακτήθηκε από: https://ins.web.auth.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=522&Itemid=179&lang=el
- Τσιτσελίκης, Κ. (1999). Η αντιμετώπιση των μειονοτικών γλωσσών στην Ελλάδα και το ευρωπαϊκό νομικό περιβάλλον στα πρόθυρα του 21 ου αιώνα. Στο Α.Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Ισχυρές» και ασθενείς γλώσσες στην Ε.Ε.: Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού, Μάρτιος 1997*, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/europe/A8/03.html
- Τσιτσελίκης, Κ. (2001α). Μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα . Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_c6/index.html
- Τσιτσελίκης, Κ. (2001β). Προστασία των μειονοτικών γλωσσών. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_c5/index.html
- Τσιτσελίκης, Κ. (1996). *Το διεθνές και ευρωπαϊκό καθεστώς προστασίας των γλωσσικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων και η ελληνική έννομη τάξη*. Εκδόσεις Σάκκουλα: Αθήνα.

Τσιτσιπής, Λ. (2001α). Γλωσσική συρρίκνωση. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_b3/index.html

Τσιτσιπής, Λ. (2001β). Στάσεις απέναντι στη γλώσσα. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_b2/index.html

Τσούρας, Α. (2006). *Κυριάκι: Έλληνες Αρβανίτες - Αρχαίο Φλυγόνιο. Απόπειρα Ιστορικής Ιχνηλασίας*. Κυριάκι: Έκδοση Κοινότητας Κυριακίου.

Χριστίδης, Α. Φ. (2001 α). Γλωσσική ομοιογένεια – Γλωσσική ποικιλομορφία. Στο Α. Φ. Χριστίδης et al., (επιμ.), *Γλώσσα- γλώσσες στην Ευρώπη* (σσ. 15-18). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ & Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/europe/A1b/index.html

Χριστίδης, Α. Φ. (2001β). Η νέα ελληνική γλώσσα και η ιστορία της. Στο Α.Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_d1/index.html

Ξενόγλωσση

Alibali, A. (2005). Arvanites. In C. Skutsh (Ed.), *Encyclopedia of the World's Minorities* (pp. 138-139). New York, U.S.A.: Routledge. Retrieved from: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203935606/encyclopedia-world-minorities-carl-skutsch>

Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα* (Γ. Βογιατζής, μετ.. & Κ. Ζαφειρόπουλος, επιμ.). Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Baker, C. (Υπό έκδοση). *Εισαγωγή στη διγλωσσία και στη δίγλωσση εκπαίδευση* (Α. Αλεξανδροπούλου, μετ. & Μ. Δαμανάκης, επιμ.). Αθήνα: Gutenberg.

- Bell, J. (2007). *Πώς να συντάξετε μία επιστημονική εργασία. Οδηγός Ερευνητικής μεθοδολογίας* (Ε. Πανάγου, μετ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Browning, R. (1972) *Η ελληνική γλώσσα, μεσαιωνική και νέα* (Δ. Σωτηρόπουλος, μετ.). Αθήνα: Παπαδήμα. Retrieved from:
https://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_a_1_1/03.html
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (6th ed). Blackwell Publishing.
- Dorian, N. C. (1981). *Language Death: The Life Cycle of a Scottish Gaelic Dialect* (N. Γεωργίου, μετ.). Φιλαδέλφεια: University of Pennsylvania Press.
- Holmes, J. (2016). *Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία*. (Σ. Λαμπροπούλου, μετ.). Αθήνα: Πατάκη.
- Hudson, R. A. (1980). *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Liosis, N. (2013). Comparative remarks of the verb morphology of the Arvanitika dialects. *Albanohellenica* 5, 129-144. Retrieved from:
<https://albanohellenica.wixsite.com/greekalbanianstudies/copy-2-of-albanohellenica-6-2018>
- Papazachariou, D., Fterniati, A., Archakis, A., & V. Tsiami. (2018). Metapragmatic stereotypes about geographical diversity in Greece. *Journal of Greece* 18, 124-154. Retrieved from: https://brill.com/view/journals/jgl/18/1/article-p124_5.xml
- Romaine, S. (2013). “The Bilingual and Multilingual Community”. In T. K. Bhatia & W. Ritchie (eds.), *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism*. (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell, pp. 445-465.
- Tsitsipis, L.D. & Elmendorf, W.W. (1983). Language Shift among the Albanian Speakers of Greece. *Anthropological Linguistics*, 25 (3), 288-308. Retrieved from:
<https://www.jstor.org/stable/30027674>
- Trudgill, P. & Tzavaras, G. (1983). Language contact, language shift and identity. Why Arvanites are not Albanians. In P. Trudgill (Ed.), *On Dialect Social and Geographical Perspectives* (pp. 127-140). New York: University Press

Παράρτημα Α: «Ερωτηματολόγιο μη Αρβανιτών στην Ελλάδα»

1.Ερωτηματολόγιο⁵⁵ μη αρβανιτόφωνων ομιλητών /τριών στην Ελλάδα

Ονομάζομαι **Πότσιου Κωνσταντίνα** και το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί ερευνητικό εργαλείο στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας (ΔΕ) η οποία διεξάγεται στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών (ΜΠΣ) «Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Στόχος του παρόντος ερωτηματολογίου είναι η διερεύνηση των απόψεων και των στάσεων των μη ομιλητών/τριών της αρβανίτικης γλώσσας στον ευρύτερο ελληνικό χώρο αναφορικά με τους/τις αρβανιτόφωνους/ες ομιλητές./τριες που κατοικούν στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και πολύτιμη. Ο απαιτούμενος χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου είναι περίπου 10 λεπτά. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες και την εξαγωγή συμπερασμάτων της συγκεκριμένης έρευνας, σύμφωνα με το πρωτόκολλο της ερευνητικής δεοντολογίας. Για οποιαδήποτε απορία και διευκρίνιση, παρακαλώ επικοινωνήστε άμεσα μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας στην παρακάτω διεύθυνση pmak.1976@yahoo.gr.

Σας ευχαριστώ πολύ

Με εκτίμηση,

Πότσιου Κωνσταντίνα, Φιλόλογος - Ειδική Παιδαγωγός - Μεταπτυχιακή φοιτήτρια του ΕΑΠ

Β. Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο:

☐ Θ

☐ Α

---

⁵⁵ Το ερωτηματολόγιο των μη αρβανιτόφωνων ομιλητών/τριών στην Ελλάδα διατίθεται στο: <https://docs.google.com/forms/d/1mkBLNTsq6GNZU1KloWXCHam-CdktdJMWCKUXm5Cg4jo/edit>

2. Ηλικία:

- ☐ κάτω των 30
- ☐ μεταξύ των 30-60
- ☐ άνω των 60

3. Μορφωτικό επίπεδο:

- ☐ Αναλφάβητος
- ☐ Δημοτική εκπαίδευση
- ☐ Γυμνάσιο/Λύκειο
- ☐ Ανώτατη εκπαίδευση

4. Τόπος διαμονής ανά ΔΠ (Διοικητική Περιφέρεια):

- ☐ Ανατολική Μακεδονία και Θράκη
- ☐ Κεντρική Μακεδονία
- ☐ Δυτική Μακεδονία
- ☐ Ήπειρος
- ☐ Θεσσαλία
- ☐ Στερεά Ελλάδα
- ☐ Ιόνιες Νήσοι
- ☐ Δυτική Ελλάδα
- ☐ Πελοπόννησος
- ☐ Αττική
- ☐ Βόρειο Αιγαίο
- ☐ Νότιο Αιγαίο
- ☐ Κρήτη

Γ. Στάσεις απέναντι στις γλωσσικές ποικιλίες και στην αρβανίτικη γλώσσα

5. Θεωρείτε ότι μιλάτε κάποια/ο διαλεκτική ποικιλία/ιδίωμα ή μειονοτική γλώσσα εκτός από την Κοινή Νέα Ελληνική;

- ☐ Όχι
- ☐ Ναι
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

6. Ποια θεωρείτε ότι είναι η αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων και των μειονοτικών γλωσσών σε σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική;

- ☐ Ίση
- ☐ Κατώτερη
- ☐ Ανώτερη
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

7. Σε ποια γλώσσα ταξινομείτε τα αρβανίτικα;

- ☐ Διάλεκτος
- ☐ Ιδίωμα
- ☐ Μειονοτική γλώσσα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

8. Ποια θεωρείτε ότι είναι η αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων ή των μειονοτικών γλωσσών σε σχέση με τα αρβανίτικα;

- ☐ Ίση
- ☐ Κατώτερη
- ☐ Ανώτερη
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

9. Έχετε ακούσει ποτέ την αρβανίτικη γλώσσα;

- ☐ ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Ναι, την έχω ακούσει και μοιάζει με την αλβανική.
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

10. Γνωρίζετε περιοχές στον ελληνικό χώρο με αρβανίτικο πληθυσμό;

- ☐ ☐ Όχι
- ☐ Ναι
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

11. Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα έχει συγγένεια με την αλβανική γλώσσα;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

12. Θα μπορούσε η αρβανίτικη γλώσσα να είναι μια γλώσσα κατανοητή για να επικοινωνείτε σε προφορικό επίπεδο εκτός από την ΚΝΕ;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

13. Θεωρείτε ότι η εισαγωγή της διδασκαλίας της αρβανίτικης γλώσσας θα αποτελούσε εμπόδιο για την εκμάθηση της Κοινής Νέας Ελληνικής των παιδιών σας ή των εγγονών σας στο σχολείο;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

14. Θα επιθυμούσατε να χρησιμοποιείται η αρβανίτικη γλώσσα στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο, στις εφημερίδες και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

15. Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα θα χαθεί στο μέλλον;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

Δ. Στάσεις για τη χρήση, τους χρήστες και το μέλλον της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας

16. Γνωρίζετε την ύπαρξη ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας;

- ☐ Όχι
- ☐ Ναι
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

17. Ποια είναι η γνώμη σας στο ενδεχόμενο άκουσμα της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Ασχημη
- ☐ Όμορφη
- ☐ Φυσιολογική
- ☐ Ξεπερασμένη
- ☐ Αστεία
- ☐ Ξένη
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

18. Ποιες σχέσεις θα επιθυμούσατε να συνάψετε με αρβανιτόφωνους/ες ομιλητές/τριες στο Κυριάκι της Βοιωτίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Καμία
- ☐ Κοινωνικές/Φιλικές
- ☐ Επαγγελματικές
- ☐ Συγγένειας (π.χ. γάμος)
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

19. Θωρείτε ότι η χρήση της αρβανίτικης γλώσσας αποτελεί στιγματισμό για τους/τις ομιλητές/τριες αυτής στο Κυριάκι της Βοιωτίας;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

20. Σε ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι τα αρβανίτικα στο Κυριάκι αποτελούν εμπόδιο; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Στη μόρφωση
- ☐ Στην επάγγελμα
- ☐ Στην κοινωνική καταξίωση και αποδοχή (κύρος)
- ☐ Στην οικονομική άνοδο
- ☐ Στην επικοινωνία/κατανόηση
- ☐ Δεν αποτελούν εμπόδιο πουθενά
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

21. Θεωρείτε ότι τα αρβανίτικα στο Κυριάκι της Βοιωτίας προσδιορίζουν την πολιτισμική ταυτότητα και καταγωγή των ομιλητών/τριών τους;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

22. Θεωρείτε ότι πρέπει να διατηρηθεί η πολιτισμική συνέχεια (π.χ. ήθη, έθιμα και παραδόσεις) των αρβανιτόφωνων ομιλητών στο Κυριάκι; ;

- ☐ Όχι
- ☐ Ναι
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

23. Ποιος/οι θεωρείτε ότι θα ήταν ο/οι κύριος/οι υπεύθυνος/οι σε περίπτωση μίας πιθανής μελλοντικής εξαφάνισης της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Το κράτος
- ☐ Τα ΜΜΕ
- ☐ Το σχολείο
- ☐ Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική
- ☐ Η οικογένεια
- ☐ Η κοινωνία
- ☐ Η παγκοσμιοποίηση
- ☐ Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική
- ☐ Τίποτε από τα παραπάνω
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

Σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο σας και τη συμμετοχή σας!

Παράρτημα Β: «Ερωτηματολόγιο Αρβανιτών στο Κυριάκι της Βοιωτίας»

2. Ερωτηματολόγιο⁵⁶ αρβανιτόφωνων ομιλητών/τριών στο Κυριάκι της Βοιωτίας

Ονομάζομαι **Πότσιου Κωνσταντίνα** και το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί ερευνητικό εργαλείο στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας (ΔΕ) η οποία διεξάγεται στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών (ΜΠΣ) «Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Στόχος του παρόντος ερωτηματολογίου είναι η διερεύνηση των απόψεων και των στάσεων των ομιλητών/τριών της αρβανίτικης γλώσσας που κατοικούν στο Κυριάκι της Βοιωτίας. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και πολύτιμη. Ο απαιτούμενος χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου είναι περίπου 10 λεπτά. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες και την εξαγωγή συμπερασμάτων της συγκεκριμένης έρευνας, σύμφωνα με το πρωτόκολλο της ερευνητικής δεοντολογίας. Για οποιαδήποτε απορία και διευκρίνιση, παρακαλώ επικοινωνήστε άμεσα μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας στην παρακάτω διεύθυνση pmak.1976@yahoo.gr.

Σας ευχαριστώ πολύ

Με εκτίμηση,

Πότσιου Κωνσταντίνα, Φιλόλογος- Ειδική Παιδαγωγός -Μεταπτυχιακή φοιτήτρια του ΕΑΠ

Β. Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο:

☐ Θ

☐ Α

---

⁵⁶ Το ερωτηματολόγιο των αρβανιτόφωνων ομιλητών/τριών στο Κυριάκι της Βοιωτίας μεταμορφώθηκε με τη βοήθεια της Google Forms για να ποσοτικοποιηθούν τα δεδομένα. Αυτό διατίθεται στο: https://docs.google.com/forms/d/1RKe_2Vqa98TSKMpcqecC94gAPPe2FBU6mPFTuXX9ZqPM/edit

2. Ηλικία:

- ☐ κάτω των 30
- ☐ μεταξύ των 30-60
- ☐ άνω των 60

3. Μορφωτικό επίπεδο:

- ☐ Αναλφάβητος
- ☐ Δημοτική εκπαίδευση
- ☐ Γυμνάσιο/Λύκειο
- ☐ Ανώτατη εκπαίδευση

4. Τόπος καταγωγής και διαμονής:

- ☐ Κατάγομαι και διαμένω στο Κυριάκι της Βοιωτίας.
- ☐ Κατάγομαι από το Κυριάκι και διαμένω σε άλλη περιοχή.

Γ. Στάσεις των αρβανιτόφωνων πληροφορητών για τη μητρική τους γλώσσα

5. Ποια θεωρείτε ότι είναι η αξία της αρβανίτικης γλώσσας σε σχέση με την Κοινή Νεοελληνική γλώσσα;

- ☐ Ίση
- ☐ Κατώτερη
- ☐ Ανώτερη
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

**6. Ποια θεωρείτε ότι είναι η αξία των αρβανίτικων σε σχέση με άλλες/α
διαλέκτους/ιδιώματα ή μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα;**

- ☐ Ίση
- ☐ Κατώτερη
- ☐ Ανώτερη
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

7. Σας αρέσει να μιλάτε αρβανίτικα;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο
- ☐ Αρκετά
- ☐ Πάρα πολύ
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

8. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι μιλάτε καλά τα αρβανίτικα;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο
- ☐ Καλά
- ☐ Πολύ καλά
- ☐ Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

**9. Με ποιον τρόπο μάθατε να μιλάτε την αρβανίτικη γλώσσα, αν μιλάτε; (Μπορείτε να
επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)**

- ☐ Γονείς
- ☐ Αδέλφια
- ☐ Παππούδες/γιαγιάδες
- ☐ Φιλικό και συγγενικό περιβάλλον

- ☐ Τραγούδια/ Ποίηση
- ☐ Δεν έμαθα ποτέ
- ☐ Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

10. Πώς αισθάνεστε, όταν μιλάτε αρβανίτικα σε γενικό επίπεδο; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Ανασφάλεια
- ☐ Αμηχανία
- ☐ Κατωτερότητα
- ☐ Ντροπή
- ☐ Υπερηφάνεια
- ☐ Ανωτερότητα
- ☐ Φυσιολογικά
- ☐ Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

11. Σε ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα αποτελεί εμπόδιο; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Στη μόρφωση
- ☐ Στο επάγγελμα
- ☐ Στην κοινωνική καταξίωση και αποδοχή (κύρος)
- ☐ Στην οικονομική άνοδο
- ☐ Δεν αποτελεί εμπόδιο πουθενά
- ☐ Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

12. Ποια θεωρείτε ότι είναι η στάση των μη ομιλητών/τριών της αρβανίτικης γλώσσας, όταν ακούν τα αρβανίτικα ή έρχονται σε επαφή μαζί σας;

- ☐ Θετική

- ☐ Αρνητική /Υποτιμητική
- ☐ Φυσιολογική/Ιση
- ☐ Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

13. Σε ποιο βαθμό οι μη ομιλητές/τριες της αρβανίτικης γλώσσας συνδέουν τη γλώσσα και την καταγωγή σας με την αλβανική;

- ☐ Ποτέ
- ☐ Κάποιες φορές/Σπάνια
- ☐ Πολύ συχνά
- ☐ Πάντα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

14. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα είναι μία πλούσια γλώσσα για να επικοινωνείτε επαρκώς στην καθημερινότητά σας προφορικά;;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο/Ελάχιστα
- ☐ Μέτρια
- ☐ Πολύ
- ☐ Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

15. Θα επιθυμούσατε τα παιδιά και τα εγγόνια σας να μάθουν και να συνεχίσουν να μιλούν την αρβανίτικη γλώσσα;

- ☐ Όχι
- ☐ Ναι
- ☐ Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

16. Θεωρείτε ότι η εισαγωγή της διδασκαλίας της αρβανίτικης γλώσσας θα αποτελούσε εμπόδιο στην εκμάθηση της Κοινής Νέας Ελληνικής των παιδιών ή των εγγονών σας στο σχολείο;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

17. Θα επιθυμούσατε να χρησιμοποιείται η αρβανίτικη γλώσσα στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο, στις εφημερίδες και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

18. Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα προσδιορίζει την πολιτισμική ταυτότητά/καταγωγή σας περισσότερο σε σχέση με τους/τις μη ομιλητές/τριες αυτής;

- ☐ Όχι
- ☐ Ναι
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

19. Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η διατήρηση της αρβανίτικης παράδοσης, των ηθών και των εθίμων από τη νέα γενιά;

- ☐ Όχι
- ☐ Ναι
- ☐ Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ

20. Θεωρείτε ότι η αρβανίτικη γλώσσα θα εξαφανιστεί μελλοντικά στο Κυριάκι της Βοιωτίας;

- ☐ Καθόλου
- ☐ Ίσως/Πιθανόν
- ☐ Σίγουρα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

21. Ποιος/οι θεωρείτε ότι θα είναι ο/οι κύριος/οι υπεύθυνος/οι σε περίπτωση μίας πιθανής μελλοντικής εξαφάνισης της αρβανίτικης γλώσσας στο Κυριάκι της Βοιωτίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Το κράτος
- ☐ Τα ΜΜΕ
- ☐ Το σχολείο
- ☐ Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική
- ☐ Η οικογένεια
- ☐ Η κοινωνία
- ☐ Η παγκοσμιοποίηση
- ☐ Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική
- ☐ Τίποτε από τα παραπάνω
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

Δ. Στάσεις για τη χρήση της αρβανίτικης γλώσσας

22. Σε ποιο βαθμό μιλάτε την αρβανίτικη γλώσσα στο Κυριάκι;

- ☐ Ποτέ
- ☐ Κάποιες φορές
- ☐ Πολύ συχνά
- ☐ Πάντα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

23. Σε ποιο βαθμό μιλάτε την αρβανίτικη γλώσσα εκτός του τόπου καταγωγής σας και διαμονή σας;

- ☐ Ποτέ
- ☐ Κάποιες φορές
- ☐ Πολύ συχνά
- ☐ Πάντα
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

24. Με ποιες ηλικίες επικοινωνείτε στην αρβανίτικη γλώσσα; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Με τους γονείς
- ☐ Με τα παιδιά
- ☐ Με τους παππούδες/ γιαγιάδες
- ☐ Με άλλους/ες ηλικιωμένους/ες κατοίκους του τόπου
- ☐ Με φίλους/συγγενείς
- ☐ Τίποτε από τα παραπάνω
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

25. Σε ποιες περιστάσεις κάνετε χρήση της αρβανίτικης γλώσσας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

- ☐ Στο σπίτι/ οικογένεια
- ☐ Στο καφενείο/ στη γειτονιά
- ☐ Σε δημόσιους χώρους (π.χ. τράπεζα, δημαρχείο, αγορά κ.α.)
- ☐ Στον επαγγελματικό χώρο
- ☐ Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης
- ☐ Σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις/στον πολιτιστικό σύλλογο
- ☐ Σε συνομήλικη συντροφιά/παρέα
- ☐ Για να αστεϊευτώ /να πω ανέκδοτα

- ☐ Να διηγηθώ προσωπικές ιστορίες ή άλλα ιστορικά γεγονότα
- ☐ Να βρίσω /να ειρωνευτώ
- ☐ Όταν επιθυμώ να αναφέρω κάτι σε άλλους/ες χωρίς να με καταλάβουν
- ☐ Δεν τη μιλάω ποτέ, γιατί θεωρούν ότι είμαι αλβανικής καταγωγής
- ☐ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

Σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο σας και τη συμμετοχή σας!

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.